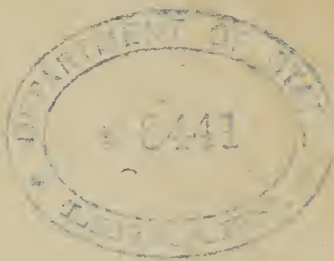

Nº VOL.
DURATE.
S. ALOFSEN.

THE LIBRARY OF CONGRESS
1800

Voor de Burgeroorlog in de Vereenigde Staten
van Amerika; zie
Bldz: 17, 56, 81, 86 door Dr. J. ten Brink
en Bldz. 111, 213, + 309 door A. G. C. van Duyl.

KRONIJK

VOOR DE

GESCHIEDENIS VAN ONZE DAGEN.

1865.

HAARLEM,
A. C. KRUSEMAN.
1865.

KRONIJK

VOOR DE

GESCHIEDENIS VAN ONZE DAGEN.

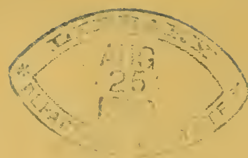
DOOR

Dr. J. TEN BRINK.

Aflevering 1—3.

HAARLEM, A. C. KRUSEMAN.

1865.

AUG
25

POLITIEK OVERZICHT.

> "Das ist der tragische Character der Geschichte, dass alles wahrhaft Schöne und Herrliche nur für vorüberfliegende Momente da ist, während das Entgegengesetzte die zäheste Existenz hat."
>
> JULIUS MÜLLER.

HET JAAR 1864.

I.

15 Januari 1865.

Met een latijnsch spreukjen, met een *de mortuis nil nisi bene* zich van een verscheiden jaarkring af te maken, nu er hier voor het eerst in dit gants hervormd tijdschrift verslag moet gegeven worden van wat er merkwaardigs en belangwekkends op buiten- en binnenlandsch staatkundig terrein voorviel — zou even gemakkelijk als onvoegzaam mogen geacht worden.

De oogst der politieke gebeurtenissen van 1864 is nog niet in de schuren geborgen.

Het jonge Nieuwe-jaar heeft eene erfenis gevonden, die wellicht het best onder voorrecht van boedelbeschrijving te aanvaarden ware geweest — zoo het arme wicht zich partij had kunnen stellen *par devant notaire*. Doch de tijd wijst reeds voorwaart en van tegenstreven kan geene sprake zijn.

Wij, die gereed staan den nieuwen tijdkring te vergezellen in lief en leed en in deze Kronijk te verhalen, wat hij nieuws bracht in storm of zonneschijn — wij zijn verplicht vooraf den blik achter-

waart te slaan en kortelijk saâm te vatten, wat onmiddellijk vooraf-ging, wat in den loop van 1864 den aktuëelen toestand voorbereidde.

II.

Bij den aanvang des vorigen jaars bezweek de beklagenswaardige poolsche natie in hare heldhaftige worsteling voor vrijheid en onafhankelijkheid. Inwendig verdeeld door veeten, door buitenlandsche zoogenoemde vrienden trouweloos verlaten, streed zij met den uitersten moed, met den moed der vertwijfeling. In 't eind sloeg de russische adelaar haar op nieuw den forschen klaauw om den nek — en Polen is nog eens verloren in de eeuw der nationaliteiten! Arm volk, dat de zonden zijner vaderen zoo zwaar moet boeten! Gefusilleerd of door bizondere genade van have beroofd en naar de barre sneeuwwoestijnen van Siberië verbannen, is de bloem van Polens adel, de gantsche poolsche jongelingschap voor goed van haren stengel gerukt, verworpen en in 't stof vertreden. Keizer Alexander II, die de zaak der volksontwikkeling in zijn waereldrijk met voorzichtige gematigdheid wil voorstaan, heeft aanstonds aan den feodalen toestand van lijfeigenschap een eind gemaakt en zoo eene volkomen maatschappelijke omwenteling in het op nieuw gebreidelde Polen voorbereid. Acht kloosters zijn opgeheven als even zoo vele centrums van insurrektie — de macht van adel en katholieke geestelijkheid is zoo streng mogelijk gefnuikt.

In het zuid-oosten oogsten de russische wapenen even twijfelachtige lauweren. Het kleine leger der ridderlijke Cirkassiërs is eindelijk op den 2 Juni 1864 voor goed verslagen. Grootvorst Michaël liet echter den overwonnenen de vrijheid in ballingschap af te trekken en de gantsche stam verliet als éen man den geliefden grond, te vergeefs met zooveel bloed gedrenkt. Velen stierven van honger en onlust, de meesten brachten hun vaderland naar Turkije aan de voetzolen hunner voeten — klagende als Israëls bard:

"Aan de wateren van Babel zaten wij en weenden, als wij aan Sion dachten!"

III.

Merkwaardigst was de verloopen jaarkring door den deensch-duitschen oorlog. Reeds in 1863 had de toestand van Sleeswijk-Holstein de aandacht van den duitschen Bond getrokken, toen Denemarkens nieuwe konstitutie, in November uitgevaardigd, eene volkomen onderdrukking van het duitsche element in Sleeswijk scheen te zullen veroorzaken. Toen nu langs diplomatiken weg geene voldoening verkregen werd, besloot men ter Bondsvergadering tot gewapende tusschenkomst en trokken saxische en hannoversche troepen in Holstein. Op den 27 December 1863 riepen twintigduizend Holsteiners op eene vlakte bij Elmshorn Hertog Frederik van Augustenburg tot hun soeverein uit. Op den 30 December trad deze edelman als Frederik VIII te Glückstadt op en vestigde hij zich te Kiel. Doch de beide groote mogendheden van Duitschland teekenden hiertegen protest aan bij de Bondsvergadering op den 2 Januari 1864. In Pruissen verklaart zich de *Fortschritts-Partei* voor Augustenburg — wellicht, omdat Von Bismarck zich tegen hem verzet had.

't Was evenwel niet over dit gering blijk van ondeugendheid, dat een staatsman als Von Bismarck zich zou verontwaardigen. Er rijpte in stilte een ander plan bij hem, dat wellicht, daar het de ijdelheid der natie streelen konde, voor eene pooze het *raisonniren* der oppozitie zou kunnen beletten. Een verbond met Oostenrijk werd gesloten — de deensche *premier* Monrad weigerde de November-konstitutie in te trekken en de laatste dagen van Januari zagen de pruissische *pickelhauben* en de oostenrijksche huzaren in Holstein binnentrekken. Wel stribbelde de duitsche diplomatie ter Bondsvergadering tegen, wel werd er plechtig geprotesteerd door Beyeren, Saxen, Wurtemberg, Baden en zes kleinere staten — maar 't eind was, dat men toegaf en berustte, daar reeds het pruissische kanon donderde bij de Dannewirke.

In Denemarken heerschte de uiterste opgewondenheid. De minister Monrad gaf in patriotische geestdrift niets toe aan het koppenhaagsche graauw, dat telken dag demonstratiën van overprikkelde vaderlandsliefde verwekte in de hoofdstad. Het leger, schoon geenszins te ver-

gelijken met de uitmuntend gewapende en vlijtig geoefende pruissische troepen, had vol moed en vastberadenheid achter de Dannewirke post gevat. De marine verkeerde in goeden staat en blokkeerde aanstonds de duitsche havens, tot groot nadeel van den duitschen handel. In 't buitenland heerschte bijna overal geestdrift voor de kleine, kloeke natie, die door zoo ontzettende overmacht werd aangevallen. In Nederland herinnerde men zich het jaar 1672, toen het terrein der Republiek van vijanden overstroomd was en slechts de zeemacht de statenvlag met waardigheid mocht handhaven. Duitschland beriep zich op het recht der onderdrukte duitsche nationaliteit in Sleeswijk en Holstein, Denemarken op het londensche protokol van 1852.

Intusschen rukte het pruissisch-oostenrijksche leger op den 1 Februari over den Eider en wonnen de Oostenrijkers hunne eerste krijgstrofeeën bij Oberselk. De voorspoed der duitsche wapenen was weldra zoo glansrijk, dat de deensche krijgsmacht de Dannewirke moest ontruimen. Na den beslissenden slag bij Oversee op den 7 Februari, nam de pruissische kavallerie Flensberg in en viel geheel Sleeswijk eerlang in handen der overwinnaars. De pruissische veldmaarschalk Von Wrangel had aanstonds eene konstitutie gereed voor de van "den overmoed en tyrannie der Denen verloste Sleeswijkers!" Prins Frederik Karel van Pruissen bezet Sundewitt, de oostenrijksche en pruissische garde legeren zich te Apenrade, te Hadersleben, te Christiansfeld, sterke detachementen trekken naar Jütland en dringen in het binnenland tot aan den Lymfjörd door. Wel hadden de Oostenrijkers eene pooze geweifeld, om zich op eigentlijk deensch grondgebied te vertoonen, doch deze kleine gewetenswroeging was alras bedwongen.

Maar de keur en de kern van het deensche leger hadden zich ijlings in de schansen bij Düppel geworpen, terwijl men het terrein van den omtrek zoo manhaftig mogelijk verdedigde. Na bloedigen strijd werd ook dit terrein door de overmacht genomen en vingen de pruissische kanonnen hun helsch koncert tegen de schansen op den 30 Maart aan. Negentien dagen verdedigden zich de verbitterde Denen. Onsterfelijken roem verwierf zich bij dit beleg de deensche luitenant Anker, die zoo nadrukkelijk uit bastion N°. 2 andwoordde, dat hij zelfs de bewondering der *pickelhauben* wist op te wekken. Op den 18 April werd een storm gewaagd. De door-

nagelde schansen werden met gelijken moed aangetast en verdedigd. In 't eind moest de overmacht zegevieren — de heldhaftige Anker werd gevangen genomen met de lont in de hand. In zijn plan gedwarsboomd, en van alle zijden omcingeld, ontbrak het hem aan de mogelijkheid, om den heldendood van een Van Speyk te sterven! De overwinnaars hadden zich intusschen van Düppel en van de brug naar Alsen bij Sonderburg meester gemaakt — de rest van het deensche leger had de wijk genomen naar het eiland Alsen.

IV.

Op zee hadden de diep verslagen Denen zich meester van het terrein getoond. Het sterke linieschip Rolf Krake had bij de vlucht naar Alsen met geweldige donderstem meêgesproken — maar geen heldenmoed scheen het benarde vaderland uit den stortvloed van rampen te kunnen opheffen. Gantsch Jütland werd als door eene paniek van de deensche soldaten verlaten. Het sterke Fredericia viel zonder eenig verzet den vijand in handen, die een grooten voorraad van oorlogsmateriëel buit maakte met 266 kanonnen.

Met geheel verschillende gewaarwordingen hadden de groote europeesche mogendheden den uitslag van den strijd gadegeslagen. Gantsch Engeland was vervuld van verontwaardiging, allerwege werden adressen aan de Denen opgesteld — maar 't bleef er bij:

"Praten, praten, praten
Praten anders niet!"

De eenige vrucht van de britsche sympathie was het londensche kongres, 't welk den 20 April geopend werd, met den goeden uitslag, dat er den 12 Mei voor vier weken een wapenstilstand op den grondslag van het *uti possidetis* tusschen de oorlogvoerende partijen werd gesloten. De fransche politiek had zich in deze gantsche aangelegenheid met de uiterste behendigheid gedragen. Keizer Napoleon III had te verstaan gegeven, dat hem het londensche protokol van 1852 volkomen nietig voorkwam, dat de geheele zaak door eene algemeene stemming van het sleeswijk-holsteinsche volk moest beslist worden. De duitsche Bond had een bekwaam saxiesch staatsman, den heer Von Beust ter londensche konferentie gezon-

den. De opgewonden volksgeestdrift in de duitsche middenstaten had gunstig gewerkt op de harmonie tusschen deze en de beide groote mogendheden — zoodat de duitsche afgevaardigden vrij wel overeenstemden in den eisch, dat beide hertogdommen een afzonderlijken staat zouden uitmaken onder den Hertog van Augustenburg. Wel hadden Von Bismarck en vooral Von Rechberg in den aanvang eene vereeniging van het koninkrijk Denemarken en der hertogdommen — als afzonderlijke duitsche staat — onder Christiaan IX bedoeld, maar de loop der gebeurtenissen sleurde hen mede, zoodat ook zij het denkbeeld eener zoogenaamde "*Personal-Union*" moesten opgeven. Doch de londensche beraadslaging stuitte op het kordaat verzet van den deenschen zaakgelastigde Quaade. Scheiding van de hertogdommen en Denemarken was voor hem ondenkbaar. Het rezultaat was te voorzien. Het kongres scheidde zonder eenigen uitslag hoegenaamd. Lord Palmerston deelde aan beide Huizen mede, dat alle schikking onmogelijk was — dat men het Duitschland en Denemarken moest overlaten de zaak verder te ontwarren.

Op den 26 Juni werden de vijandelijkheden hervat — op den 29 tastten de Pruissen het eiland Alsen aan. Nog eens staafde de deensche heldenmoed, dat er voor de zaak des vaderlands geen offer te zwaar woog — maar ook hier moest de reeds door zoovele tegenspoeden ontmoedigde minderheid bukken. Geen voorspoed op zee mocht de natie meer opbeuren — de krizis was gekomen en de oorlogszuchtige minister Monrad moest wijken voor een tot vrede neigend ministerie Bluhme-Moltke. Vrede, vrede tot elken prijs werd thands de leus van het radelooze volk, dat te vergeefs op buitenlandsche interventie gehoopt had. Te Weenen kwamen deensche en duitsche staatsmannen te saâm, om te beraadslagen over de voorloopige konditiën, welke den 1 Augustus werden goed gekeurd, waarop den 30 October de vrede volgde. En welk een vrede! Gantsch Sleeswijk, ook het echt deensche Noord-Sleeswijk werd aan de overwinnaars afgestaan. De geheele germaansche waereld was in rep en roer geweest over de onderdrukking van duitsche stambroeders in Sleeswijk. Thands was er niemant, die eene stem verhief in 't belang der diep gekrenkte deensche nationaliteit. Zweedsche en noorweegsche notaas tegen den vrede van Weenen maakten niet den minsten indruk op de onderhandelende partijen, allerminst op Von

Rechberg, die het beginsel der nationaliteiten met betamelijke geringachting en passende konsequentie zonder plichtpleging ter zijde schoof.

De duitsche diplomatie der middenstaten kon thands weder met behoorlijke uitvoerigheid over de quaestie der opvolging in de beide hertogdommen spreken. Maar terwijl Von Beust op 't ijverigst aan 't werk was, deed de Bondsvergadering de saxische troepen uit Holstein terugroepen en greep Prins Frederik Karel de teugels van 't bewind in dat hertogdom. De staatkunde deed nu alras naast Augustenburg nog twee andere pretendenten voor de dubbele hertogelijke kroon optreden: Prins Frederik van Hessen en den groothertog van Oldenburg. Dat wellicht de stem der sleeswijk-holsteinsche natie hier ook het een en ander zou hebben in 't midden te brengen, wordt ten naauwernood bevroed door de heeren Von Bismarck-Rechberg. Het vraagstuk bleef in 1864 onopgelost en zal weldra misschien eene beslissing erlangen. Geruchten van aanhechting der hertogdommen aan Pruissen, van laaghartige oostenrijksche medewerking, worden gefluisterd en nog niet alom geloofd. Prins Frederik Karel is dezer dagen naar Weenen vertrokken — en de arme Augustenburg verklaarde recht gedwee, dat hij zich in alles naar den wil, naar den genadigen wil van Pruissen en Oostenrijk zal gedragen!

V.

Binnenslands duurde in Pruissen het konflikt tusschen Regeering en Vertegenwoordiging voort. Waar al te vrijmoedig werd gesproken of geschreven — legde autoriteit het zwijgen op. Mocht ook de roem der pruissische wapenen eene pooze de gemoederen bezig houden — de budget-quaestie werd steeds op nieuw ter sprake gebracht, zoodat Von Bismarck weldra van de pruissische Afgevaardigden zal zeggen, wat Napoleon van den ouden franschen adel beweerde: "*Ils n'ont rien appris et rien oublié!*" Want het huis der gedeputeerden is voor weinige dagen geopend met eene troonrede, die wel veel van het pruissische leger, van de Voorzienigheid, en van de flinke houding der regeering gewaagt, die ten slotte zinspeelt op de konstitutioneele rechten van het pruissische volk, maar volstrekt niets bemerken laat van eenigen eerbied of toegeeflijkheid jegens de eischen der *Fort-*

schritts-partei. De afgevaardigde Von Grabow, tot voorzitter gekozen, heeft aanstonds in kloeke taal het vast besluit der vrijzinnige vertegenwoordigers geopenbaard, om geen titel of jota van het konstitutioneel recht te laten vallen. Mochten hunne broeders en zonen in den krijg bloedige lauweren bij Düppel hebben gewonnen, zij zullen even als deze onversaagd storm wagen op het Düppel van het absolutisme "bij de genade Gods."

In Oostenrijk heerschte binnenslands groote onrust. De valsche pozitie, waarin de regeering zich geplaatst had door den oorlog in Sleeswijk, terwijl zij van de beweering uitging, dat het haar om de bescherming van het nationaliteitsbeginsel te doen was — terwijl zij Kroäten en Bohemers naar Düppel zond, om voor duitsche belangen te strijden — deze valsche pozitie is verbeterd bij den vrede van 30 Oktober. Maar Von Rechberg moest wijken voor Graaf Mensdorff, daar des eersten beleid slechts had doen uitkomen, hoe Pruissen de hoofdrol had vervuld in het gantsche bloedige drama van Oversee tot Alsen — daar de huishouding van den staat met een te kort van dertig millioenen belast was — daar de fransche konventie van 15 September met het koninkrijk Italië Oostenrijks italiaansche bezittingen bedreigde — daar de toestand van Gallicië zorg verwekte en de staat van beleg aldaar voortduurde. Was er alzoo in Oostenrijk weinig belangrijks tot stand gekomen en mag er met recht beweerd worden, dat de oude keizerstaat achteruit ging in den loop van 1864, ook de duitsche Bond heeft wederom als staatkundig lichaam de doorslaandste blijken van den meest onpraktischen zin gegeven. Te vergeefs pogen bekwame mannen als Von Beust en de beyersche minister Von der Pfordten eene unie tot stand te brengen tusschen de middenstaten tegen de beide groote mogendheden — inwendige partijschap en tijdroovend *raisonniren* maken hunne goede pogingen vruchteloos. De kleine staten hebben 't soms nog erger. Nassau is voortdurend met Hassenplug geplaagd. Keur-Hessen verheugt zich nog steeds in zijn vrolijken keurvorst, wiens absolutisme gelijken tred houdt met zijne aanmoediging van choreografische talenten — en in Mecklenburg worden soldaten en burgers met stokslagen afgestraft, *comme dans le bon vieux temps.*

VI.

De belangrijkste politieke gebeurtenis, die gedurende het jaar 1864 na den deensch-duitschen oorlog in aanmerking komt, is zonder twijfel Frankrijks konventie met Italië van 15 September. 't Was den keizer ten vorige jare eene zware grieve geweest tegen Engeland, toen deze mogendheid zijne sympathie voor Polen alleen in luidruchtige *meetings* te kennen gaf. In de deensche quaestie had het kabinet der Tuilleriën daarom aanstonds bij monde van den minister van buitenlandsche zaken Drouyn de Lhuys doen verstaan, dat het niet den minsten eerbied koesterde voor het londensche protokol van 1852. Eene aangename verstandhouding met de duitsche kabinetten was er het gevolg van geweest. Toen echter bij den vrede van Weenen het nationaliteitsbeginsel door den afstand van Noord-Sleeswijk werd gekrenkt, volgde eene nota van Drouyn de Lhuys, waarin protest wordt aangeteekend tegen den afstand — een protest, 't welk tot niets verbindt en dat in de hoffelijkste termen is vervat, maar 't welk tevens eene waarschuwing inhoudt, die in latere dagen een duchtig wapen zal kunnen worden. De neutraliteitspolitiek in den deenschen krijg werd ook eenigermate uitgelokt door den binnenlandschen toestand, daar de staat der finantiën zeer ongunstig was en de schatkist bovendien bezwaard was met de aanzienlijkste uitgaven, veroorzaakt door eene zoo avontuurlijke expeditie, als de tocht naar Mexico.

Intusschen had de nieuwbakken keizer van Mexico zijn intocht in de hoofdstad zijns rijks gedaan — onder bescherming van fransche zoeaven. De guerrilla-krijg met het overschot van Juarez' benden mag als geëindigd beschouwd worden en keizer Maximiliaan konde met vrucht eene reize door de verschillende provinciën ondernemen, die onder anderen aan het licht bracht, op welke verregaande onpassende wijze de gevangenen in de staatskerkers werden behandeld.

Slechts in Algerië mochten de fransche troepen eene pooze hun strijdlust bot vieren, toen een heftige opstand der Bedoeïnen op nieuw staafde, dat het fransche stelsel van kolonizeeren aldaar nog geenszins den hoogsten trap van volmaaktheid bereikt had. Dat het regeeringsbeleid in het moederland ook nog niet alom wordt toegejuicht, blijkt aan den uitslag der verkiezingen in de groote steden, daar steeds de kandidaat der oppozitie wordt gekozen en men elke aanleiding

gretig opvat, om het verlangen naar grootere vrijheid van drukpers vooral met nadruk te kennen te geven. Het vermaarde Proces der Dertien bewees al te overtuigend, dat het met de vrijheid in 't algemeen nog niet zeer gunstig gesteld was — dat het hoofd van den staat als kampvechter voor de rechten der onderdrukte volken kan optreden, dat men aan 's lands burgeren volkomen kiesvrijheid en algemeen stemrecht kan toestaan — en toch een tyran kan blijven. De Prefekt van de Seine, de heer Haussmann houdt intusschen de gemoederen te Parijs bezig met zijne reusachtige plannen tot verfraaying der hoofdstad. Eene leening van vijfhonderd millioen franks, op de inkomsten der stad voor de tien eerstvolgende jaren, zal hem in staat stellen steeds ijverig voort te gaan met zijne "*embellissements de Paris*" — in dier voege, dat er nimmer te eeniger tijd eene herhaling kan gegeven worden van dagen als den 10 Juni of den 20 Augustus 1792, van den Juli-opstand van 1830 of van de Februari en Juni-insurrektiën in 1848.

Doch de schranderste regeeringsdaad van het kabinet der Tuilleriën viel in het voorleden jaar op den 15 September voor, toen er een verdrag met het koninkrijk Italië werd gesloten, waarbij keizer Napoleon op nieuw als beschermheer der nationaliteiten optrad, door te beloven, zijne troepen binnen twee jaren uit Rome te zullen terugroepen, terwijl het den Paus blijft overgelaten zijne stad met eigen middelen te besturen en Viktor Emanuël zich verbindt, om de stad Rome ongerept te laten, zoolang de Romeinen het waereldlijk beheer des Pausen blijven ondersteunen. Wat het lot van Rome worden zal, blijft in de toekomst verborgen, maar volkomen onwaarschijnlijk zal de gissing wel niet zijn, dat het met het vertrek van de fransche troepen uit Rome gaan zal, als met sommige equestrische spektakelstukken, waar de soldaten aan de eene zijde den cirkus verlaten, om er aan de andere weder binnen te trekken. Van uit Rome is in de jongste dagen nog eene andere beweging uitgegaan, die om hare gevolgen steeds meer en meer de aandacht blijft trekken, de beruchte Encyklika van Pius IX. Zie hier nog iemant, die niets geleerd en niets vergeten heeft! Het oude systeem, de oude traditiën, de oude bijgeloovigheden worden nog eenmaal op zalvenden toon aan alle geliefde zonen der alleenzaligmakende kerk verkondigd! "Allons, soit!" — riep een fransch publicist uit na de lezing van 's Pausen

brief — "et disons-le pour en finir. La terre ne tourne pas!" In Frankrijk wekt de Encyklika ongewone beweging, daar de regeering de openbare afkondiging verbood en er reeds verschillende bisschoppen en aartsbisschoppen in een eerbiedig verzet tegen het goevernement kwamen. De keizer glimlacht telken reize, als hij van nieuwe opponenten verneemt, die de aandacht der natie aangenaam bezig houden en van andere regeeringszaken aftrekken — de keizerin zucht onder groote gemoedsbezwaren en raadpleegt met hare hofdames wat er te doen zij tot afschaffing... .... der krinoline!

VII.

Italië koestert nog altijd dezelfde *pia vota:* Rome en Venetië! Het jonge koninkrijk onderhield daarvoor voortdurend een veel te groot leger, 't welk ontzachelijke uitgaven veroorzaakte en de finantiën genoegzaam heeft uitgeput. Goede diensten echter deden de *bersaglieri* in het zuiden, waar bandieten en bravoos met de uiterste gestrengheid werden vervolgd — zoodat de laatste hoop van Re Bomba in rook vervloog, maar ook de spekulatiën van reizende *cockneys* op tragische avonturen voor goed den bodem zijn ingeslagen. Het meest hield het September-verdrag met Frankrijk de gemoederen bezig, daar bij afzonderlijk traktaat was overeengekomen, dat de zetel der regeering van Turijn naar Florence zou worden overgebracht. Dit laatste traktaat was oorzaak eener ministriëele krizis, die met het ontslag van het ministerie Minghetti eindigde en een nieuw kabinet onder Lamarmora deed optreden. Deze bracht de zaak aanstonds voor het italiaansche parlement, 't welk, na langdurige beraadslagingen — waaronder de meesterlijke redevoering van den generaal Cialdini aller aandacht trok — de stad Florence als aanstaanden zetel van 't goevernement proklameerde.

De 8 December en zijne pauselijke Encyklika maakte te Turijn geen diepen indruk. Een koning, die onder den banvloek met de uiterste tevredenheid leeft, en een kabinet, dat 's konings politiek, hier synoniem met de nationale politiek, ten ijverigste behartigt — zouden zich slechts luttel kreunen om tachtig stellingen, die den tijdgeest verdoemen en de oude *echafaudage* der heilige kerkleer op nieuw pogen te schoren. Hoe weinig ook hooge prelaten en dignitarissen

van den heiligen stoel zich ingenomen betoonen met de Encyklika, blijkt uit de houding van den kardinaal Andrea, en uit het zeggen van den pauselijken nuntius te Parijs, die de schouders optrok, toen men hem naar de strekking van het beruchte stuk vraagde en losweg andwoordde: "*Che vole. Le Pape est vieux!*"

Alleen Spanje blijft met zijne vurigste sympathiën den paus getrouw en weigert nog voortdurend het koninkrijk Italië te erkennen. Koningin Isabella oogstte echter voor hare orthodoxie weinig rust in de binnenlandsche aangelegenheden. De ministriëele krizissen volgen met ongelooflijke snelheid — het kabinet Miraflores trad af voor een ander onder Aragella, 't welk weder vervangen werd door een ministerie Mon, om eindelijk nog eens plaats te maken voor Narvaez. Koloniale en finantiëele belangen beheerschen het staatkundig leven der natie. De spaansche marine maakte zich meester van de Chinchas-eilanden en nog steeds dreigen deswegen ernstige oneenigheden met Peru en de noordelijke republieken van Zuid-Amerika. Oorlog voeren ook ten opzichte der St. Domingo-quaestie, blijft voor Spanje eene hachelijke onderneming. De staat der geldmiddelen is hopeloos. De laatst afgetreden minister van finantiën Salaverria had het vertrouwen der europeesche kapitalisten verloren — zijn opvolger Barzanallana vindt eene berooide schatkist, waaruit naauwelijks de huishouding van staat voor de loopende maand kan worden bestreden. Er bestaat slechts eene europeesche mogendheid, die met Spanje in dezen chronischen geldnood om den voorrang dingt — het even orthodoxe, maar door betere hulpbronnen gesteunde Turkije.

VIII.

In Engeland leefde er gedurende den loop des vorigen jaars niemant geruster en gelukkiger, dan de vrede-vriend Cobden en zijn evenknie Bright. Lord Palmerston, trots hooge jaren en uitputtende werkzaamheid, kloek, blijmoedig en vol levenslust, klemde zich vast aan de non-interventie-politiek, welke reeds het poolsche vraagstuk had beslist en ook bij den sleeswijk-holsteinschen krijg een overwegenden invloed oefende. Engelsch geld, schepen en soldaten op 't spel te zetten voor eene quaestie van volkenrecht waarbij het welvarende Albion slechts voor een zeer gering deel betrokken was — scheen

den schranderen Premier eene zeer onpraktische onderneming, gelijk de uitspraak van het huis der Gemeenten staafde, 't welk met achttien stemmen meerderheid zijne politiek goedkeurde. In het huis der Lords werd zij echter met geringe meerderheid afgekeurd door meêwerking der steeds verbitterde tories, die echter met hun ongunstig *votum* geen ommekeer in de regeering mochten te weeg brengen. Lord Derby legde zich daarna ijverig toe op eene letterkundige werkzaamheid — het vertolken van Homerus' Ilias, 't welk zoo goed slaagde, dat Palmerston onlangs beweerde zich aan de Odyssee te zullen wagen, zoodra zijn tegenstander hem daartoe de noodige rust zou geschonken hebben.

Te ontkennen valt het echter niet, dat de reeds eenigzins verdachte goede naam der britsche staatkunde merkelijk geleden heeft door het schreeuwend kontrast, 't welk zich tusschen de taal der eerste dagbladen en de handelingen van het kabinet gemakkelijk deed ontdekken. Geheel Engeland stond zedelijk aan de zijde van het benarde Denemarken — maar de regeering keurde elke hulp af, die het geringste offer van de schatkist zou vorderen zonder hoop op vergoeding van schade. Eigenaardigst kwam dit uit bij een krimineel proces, 't welk om de staatkundige strekking gedurende ettelijke weken de europeesche pers bezig hield — het proces Franz Muller. In de eerste plaats was reeds de misdaad om hare eigenaardigheid merkwaardig. Een duitsch kleêrmakersgezel Franz Muller, die te Londen bij de firma Hodgkinson werkte, viel in een wagon der eerste klasse van de North-London-Railway een welgekleed passagier aan, een heer van zeventig jaren, eerste bediende van een bankiers kantoor, met name Thomas Briggs, om hem zijn uurwerk en gouden ketting te ontrooven. De oude heer zat te dutten in een hoek, toen de schavuit hem plotseling aangreep en met een stomp voorwerp, waarschijnlijk een kleêrmakersschaar of eene *live-preserver*, aan den schedel wonden toebracht. Vervolgens beroofde hij hem van zijn horlogie en ketting, welke hij met een woesten ruk uit 's mans vest trok, waardoor een gouden haakjen aan het knoopsgat bevestigd bleef. Daarna opende de moordenaar de deur van den waggon, die slechts met een klink gesloten was en wierp den rampzaligen grijsaard op de *rails*. De kondukteur van een terugkeerenden trein ontdekte hem daar zieltogende — men deed hem naar een naburig

logement brengen, vond zijn naam door middel van brieven en zorgde, dat hij naar zijn woning werd overgebracht, waar hij des anderen daags, zonder veel teekenen van bewustzijn gegeven te hebben, overleed. Het eerste onderzoek gold den waggon, waarin men sporen van bloed ontdekt had. Men vond er een rotting, eene lederen tasch en een hoed — welke niet aan Briggs behoorde, gelijk een zijner zonen verklaarde, die met een inspekteur van politie het rijtuig onderzocht.

Het tweede getuigenis tegen den moordenaar ging uit van de juweliers gebroeders Death, die der politie berichtten, dat iemant bij hen een gouden ketting was komen ruilen. Men herkende den geruilden ketting, in 't bezit der heeren Death, als toebehoord hebbende aan den heer Briggs. Elf dagen na de wandaad was men den moordenaar met zekerheid op 't spoor. De premiën door de regeering, de spoorwegmaatschappij en de chefs van den heer Briggs uitgeschreven, te zaâm £ 300 uitmakende, deden een huurkoetsier Jonathan Matthews besluiten, om zijne relatiën met Franz Muller bekend te maken. Des maandags, na den moord, die op saturdag gepleegd was, had Muller hen bezocht en afscheid van zijn gezin genomen, daar hij naar Amerika vertrok. Hij vertoonde toen een gouden horlogieketting, welken hij voorgaf voor korten tijd gekocht te hebben, en gaf het doosjen, waarop de naam der heeren gebroeders Death stond, aan het dochtertjen van den *cabman*. Dit bracht Matthews op den rechten weg. Hierbij kwam, dat hij ook den hoed herkende, welken men in den waggon gevonden had. Zelf had hij hem in 't vorige jaar voor Muller gekocht. Daar de moordenaar intusschen in een zeilschip naar New-York vertrokken was — begaf men zich met volmacht ter inhechtenisneming van den Gezant der Vereenigde Staten met de stoomboot van Liverpool derwaart.

Thands evenwel begon de gantsche zaak, die om de buitengewone omstandigheden in elk geval wellicht een vermaarden naam als *cause célèbre* zou verkregen hebben — tevens eene staatkundige kleur aan te nemen. De te Londen gevestigde Duitschers begonnen zich het lot van hun landgenoot aan te trekken en de *German Legal Protection Society* deed haar uiterste best, om getuigenissen *à décharge* van Muller bijeen te brengen. Men wilde het doen voorkomen, of Muller geheel onschuldig was en als een offer van den

engelschen haat tegen Duitschland *à propos* de deensche quaestie moest vallen. De telegraaf bracht intusschen op den 7 September de tijding, dat Muller in hechtenis was genomen te New-York, dat de hoed en het horlogie van den heer Briggs in zijn bezit waren. Mullers terugkomst in Engeland en Londen wekte de meeste opschudding en nieuwsgierigheid, de woede der volksmenigte was tot eenen hoogen graad van verbittering gestegen en het publiek poogde, zoodra hij te voorschijn kwam, hem met verwenschingen te verpletteren. Het rechtsgeding voor het Hof van Old Bailey werd met vereischte zorgvuldigheid en naauwkeurigheid gevoerd. De bewijzen tegen Muller waren talrijk en overtuigend. De juwelier Death had hem aanstonds herkend als den man, die den horlogieketting van Briggs had verruild. Bij het onderzoek te New-York vond men het zware gouden horlogie van den heer Briggs in een stuk zeildoek gewikkeld en op de vraag, hoe dit uurwerk zijn eigendom geworden was, gaf hij de meest tegenstrijdige andwoorden. Ook de hoed van den waggon leverde een belangrijk bewijs. Matthews, de koetsier, herkende hem aan de bizondere voering en aan een deuk in den rand, veroorzaakt door de eigenaardige manier, waarop Muller gewoon was te groeten, terwijl de hoed van den heer Briggs in zijn bezit gevonden werd. Alle getuigenissen *à décharge* bleken niets gewichtigs ten voordeele van den beschuldigde te kunnen aanbrengen. Met meesterlijken takt poogde serjeant Parry zijn kliënt te verdedigen. Te vergeefs beproefde hij een *alibi* te staven, waarop vooral de Duitschers der *Protection-Society* aandrongen. Het was namelijk uit het getuigenverhoor gebleken, dat Muller zich des avonds omtrent negen uren naar eene vriendin, zekere Eldred, begeven had, zoodat hij moeyelijk te half tien aan het station bij London-Bridge had kunnen zijn. Maar de eigenaresse van de woning, waar Eldred leefde, verzekerde, dat deze reeds uitgegaan was, toen Muller kwam, daar zij gewoon was omstreeks negen uren uit te gaan en dat Muller onmiddellijk vertrokken was. Het *alibi* was dus volstrekt niet bewezen. Dit was ook het gevoelen der Jury, die na een kwartier uur beraad het schuldig uitsprak.

Er heerschte de hoogste spanning in het hof, toen de voorzitter het doodvonnis ging vellen. Muller zelf bleef kalm en mompelde iets van valsche getuigenis. De predikant Cappel, die hem ter zijde stond,

schreef echter aan de dagbladen, dat Muller in zijne laatste oogenblikken gezegd had: "Ich habe es gethan!" Vele vertoogen tegen Mullers veroordeeling, tegen den haat van Engeland jegens al wat naar Duitschers zweemde, tegen de doodstraf in het algemeen zagen in dat tijdvak het licht en bewezen op het overtuigendst, dat het engelsche publiek gaarne van elke aanleiding gebruik maakte, om zijne heftige verontwaardiging over Duitschlands houding te luchten.

Dat Engelands politiek leven in 1864 overigens niet rijk aan belangrijke gebeurtenissen mag geacht worden, blijkt reeds uit de omstandigheid, dat een krimineel proces tot zoo ontzettende beweging en tot zoo velerlei geschrijf aanleiding gaf. Aan stoffelijke welvaart heeft het intusschen het trotsche Brittanje niet ontbroken. Leed ook de handel eenigzins door den oorlog in Amerika, de inkomsten bedroegen het reusachtig cijfer van £ 70,000,000 en geene belangrijke onderneming of krijgstocht vorderde groote uitgaven. Er werd een onbeduidende oorlog in Nieuw-Zeeland gevoerd en een engelsch eskader tuchtigde, in verband met de nederlandsche en fransche marine, den japanschen vorst van Simonasaki. Het kabinet Palmerston-Russell heeft nog steeds de meerderheid in het huis der Gemeenten — wellicht bezit het nog voor vele jaren levensduur.

IX.

De kleinere europeesche staten doorleefden in den verloopen jaarkring geene groote lotwisselingen. In België werd weder de oude strijd der partijen voortgezet. In Januari reeds trad de minister Rogier af, daar de uitslag der verkiezingen te Brugge zijne liberale meerderheid in de kamer bedreigde. Vier maanden later aanvaardde hij zijne portefeuille op nieuw en ontbrandde de strijd tusschen liberalen en klerikalen met den vinnigsten ijver, toen de afgevaardigde Ortts het voorstel te berde bracht, dat het getal der vertegenwoordigers moest vermeerderd worden, om gelijken tred te houden met de vermeerderde bevolking in de steden, waar de kracht der liberale partij schuilt. Men zag er toen het zonderling verschijnsel, dat de gantsche klerikale partij zich aan de zittingen der kamer onttrok, om eene stemmig onmogelijk te maken. De uitnemende wijze echter, waarop koning Leopold de partijen wist te leiden, be-

hoedde het koninkrijk voor ernstiger verwikkelingen. De afkondiging der Encyklika verwekte reeds betreurenswaardige oneenigheden en het staat te voorzien, dat er hieruit nog menig netelige moeyelijkheid, zoowel voor het sociale als voor het staatkundige leven zal voortvloeyen.

Ook de jonge koning van Griekenland heeft eene zware taak te vervullen, waarbij zijn raadsman graaf Sponneck hem op 't ijverigst ter zijde staat. De Grieken toonden eene buitengewone begeerlijkheid om in het staatkundig leven te schitteren, zoodat de ministeriëele krizissen elkander voortdurend opvolgden, zonder dat er iets tot oorbaar van den staat werd uitgericht. Aangenaam was de edelmoedigheid, waarmeê Engeland de Ionische-Eilanden aan het koninkrijk afstond. Deze enkele daad is van meer nut voor het beginsel der verheffing van geboeide volkeren, dan een dozijn welgestelde notaas van den hooggeboren heer Drouyn de Lhuys. Maar de Ioniërs, die steeds zoo zeer klaagden over de britsche tyrannie, schijnen thands tot de overtuiging te komen, dat het vertrek der Engelschen voor hunne eilanden op stoffelijk gebied een groot verlies is.

Van Turkijes finantiëele troebelen is reeds met een woord gewaagd. Fuad Pacha schijnt echter des Sultans verkwistingen voor leger en vloot een weinig te breidelen en onuitputtelijke hulpbronnen te bezitten in de rijke inkomsten van de gezegende landstreken, waarover Abdul-Aziz heerscht. Vorst Couza volgde een bekend voorbeeld in de Donau-Vorstendommen en ondernam in Mei een *coup-d'état*. Hij joeg de volksvertegenwoordiging uiteen en ontwierp eene nieuwe staatsregeling, die later door eene volksstemming werd goedgekeurd. Algemeen stemrecht en tyrannie verkeeren ook hier in de beste verstandhouding.

Voor het oogenblik wordt de vrede in Europa door niets verstoord. De orakelen van den franschen keizer op nieuwjaarsdag hebben er welwillend aan herinnerd — mocht men den aartsvijand van Victor Hugo vertrouwen, dan was alles *pour le mieux dans le meilleur des mondes!*

X.

In Amerika daarentegen worden groote schatten aan buskruid verspild. Het jaar 1864 zag er den oorlog met vernieuwde woede voort-

gezet. Reeds heeft de krijg drie en een half jaar geduurd en nog zijn er geene teekenen des tijds, die een spoedig einde voorspellen. Intusschen hebben de noordelijken beslissende voordeelen behaald — maar Richmond, de hoofdstad der zuidelijken, blijkt steeds onneembaar. De uiterste schranderheid en vindingrijkheid in alles wat vernielingsmachines aangaat, de avontuurlijkste moed der generalen, de hoog gestegen verbittering der oorlogvoerende partijen, niets heeft kunnen baten, om tot een gewenscht eindrezultaat te geraken. 't Valt echter niet te ontkennen, dat de wapenen der noordelijken voortdurend met meer geluk voor de zaak der Unie en der Afschaffing hebben gekampt, vooral in Tenessee en in Georgie. Het kersgeschenk door generaal Sherman aan Abraham Lincoln aangeboden — de verovering van Savannah — zal de gewichtigste gevolgen in 't leven roepen. De krizis moet thands eindelijk komen en blijve zij ook nog geruimen tijd door den ridderlijken moed der zuidelijken achterwege, het einde is thands reeds met vrij groote waarschijnlijkheid te voorspellen.

De getalsterkte blijft steeds aan de zijde der noordelijken; de prezident heeft nog onlangs 300,000 man in de wapenen geroepen. En eindelijk zal de konfederatie van het zuiden moeten stuiten op gebrek aan manschappen en geld, hoe luide zij ook op hare onuitputtelijke rijkdommen stoft. Ook daarom is de herkiezing van Abraham Lincoln tot prezident der Unie van een dubbel gewicht. Het blijk van vertrouwen hem hierdoor geschonken bevestigt hem in de tot op dezen dag gevolgde gedragslijn. Onschendbaarheid der Unie en daarna de afschaffing der slavernij, zoo luidt zijne staatkundige geloofsbelijdenis, en mocht er menigeen beweeren, dat Lincoln slechts een groot man werd ten gevolge van gelukkige omstandigheden, er zijn er tevens, die hem nu reeds de hulde der nakomelingschap voorspellen. In elk geval is zijne houding kloek en vastberaden. Toen de radikale partij in December 1863 bij eene zitting van het kongres durfde voor te stellen met Richmond in onderhandeling te treden over den vrede, verklaarde hij de krachtigste en onverbiddelijkste voortzetting van den oorlog het eenigste middel, om de noordamerikaansche Unie te redden, en voegde hij er veelbeteekenend bij, dat hij, met terzijdestelling van alle vroegere partijen, thands slechts twee partijen in den staat erkende: Patriotten en Verraders. Lincoln

verklaarde nog onlangs in zijne boodschap aan het kongres te Washington, dat het Zuiden alleen vrede kan erlangen, door zich onvoorwaardelijk aan de Unie te onderwerpen. De keuze van Lincoln, om ten tweeden maal den voorzitterszetel der Vereenigde Staten te bekleeden, beteekent zonder twijfel, dat de noordelijken, trots ontzachlijke staatsschuld en hooge belasting, den oorlog niet vóor de volkomen onderwerping der gekonfedereerden willen eindigen. De republikeinsche radikale partij had M'Clellan tot kandidaat gekozen en hem voorgesteld als een vriend van den vrede — de generaal protesteerde in zijne adressen aan de kiezers tegen deze opvatting van zijn streven, maar moest toch met aanzienlijke minderheid onderdoen voor Lincoln.

Het oorlogstooneel was intusschen zeer rijk in gebeurtenissen geweest. Met Mei werd de veldtocht in Virginia geopend. Drie legerkorpsen der noordelijken trachtten Richmond te overrompelen en den zuidelijken generaal Lee uit zijne pozitie voor de hoofdstad te verdrijven. Grant, Butler en Sigel voerde de troepen der Unie aan, maar werden telkens door de meesterlijke taktiek van Lee en den leeuwenmoed der zijnen teruggeslagen. Grant trok daarop langs Richmond naar Petersburg, 't welk hij bijna genomen had, toen Lee hem voorkwam, eene sterke bezetting in de stad wierp en op den 10 Juni een storm der noordelijken afsloeg. Nog steeds duurt het beleg voort, terwijl Grant voortdurend den toevoer van levensmiddelen voor het fel belegerde Petersburg poogt af te snijden.

Glansrijker was echter de expeditie van den noordelijken generaal Sherman in Georgië. Omstreeks Mei rukte deze uit Chattanooga met een uitmuntend ingericht leger op. De generaal Johnstone der gekonfedereerden scheen eene ontmoeting te duchten en week zuidwaart. Achtereenvolgens werden de steden Resaca, Alatoona en Marietta veroverd. Op den 27 September nam Sherman Atlanta en sloeg hij den generaal Hood, die Johnstone verving, op de vlucht. Doch Hood trok thands noordwaart en omcingelde zoo de legerkorpsen van Sherman. Deze aarzelde echter geen oogenblik en trok met zijne vijftigduizend man zuidwaart door den vijandigen staat, om Savannah te nemen en zich zoo in verband te stellen met de kust, waar de vloot der Unie hem ondersteuning zou kunnen brengen. De vreemde en avontuurlijke tocht gelukte, mocht deze ook een afstand van 300 engelsche mijlen hebben aangeboden met bijna onoverko-

melijke zwarigheden van terrein, kampement en marsch. Savannah is genomen; de noordelijken wonnen vasten voet op het grondgebied van den vijand. Generaal Sherman vaardigde aanstonds eene proklamatie uit aan de bewoners van Savannah, waarin hij hun bescherming belooft, zoo zij zich als goede burgers gedragen. Reeds zijn kerken, scholen en plaatsen van openbare uitspanning op nieuw geopend en alle burgerlijke beambten in hun bedrijf bevestigd. Generaal Sherman bereidt thands eene onderneming tegen Charleston, waartoe hij zich vereenigen zal met de gepantserde vloot der Unie, die deze haven blokkeert. De in Savannah buitgemaakte dertigduizend balen katoen zullen te New-York worden verkocht.

't Ligt voor de hand, dat broeder Jonathan van het Noorden winnen zal, zoo hij met gelijken moed en veerkracht volhardt, zoo Grant dezelfde gelukkige uitkomsten in Virginie verkrijgt als Sherman in Georgie. De zuidelijken vleyen zich nog steeds met de protektie of het bondgenootschap van europeesche mogendheden, schoon zij tot nog toe immer werden teleurgesteld. De prezident Jefferson Davis geeft in vurige overtuiging, vastberadenheid en groote woorden aan Lincoln niets toe. Bij broeder Jonathan van het Zuiden heerscht echter geene groote orde in burgerlijk en militair bestuur — zijne generaals daarentegen zijn meestal onversaagder en waagzieker dan hunne noordelijke ambtgenooten. Belangwekkend is eene figuur als generaal Lee van de zuidelijken, die dikwijls met een kleiner aantal troepen eene vijandelijke overmacht het doordringen belette. In zijne worsteling met Grant is iets reusachtigs, iets epiesch, iets wat aan de groote burgeroorlogen uit den bloeitijd der romeinsche republiek herinnert, wat de schim van Caesar en Pompejus doet opdoemen voor de herinnering. Maar zal de amerikaansche republiek na het voleinden van den burgerkrijg wellicht ook ten ondergaan in militair despotisme? *Il ne faut jurer de rien!* In Noord-Amerika echter heerscht tot nog toe eene germaansch-saxische meerderheid, en bij deze is de eerbied voor vrijheid en onafhankelijkheid sints Franklin en Washington nimmer kwijnend geweest — er is dus alles goeds te hopen van de toekomst der krachtige republiek!

XI.

En de geschiedenis van Nederland in het pas verloopen jaar?

Voor dit terrein veroorloven wij ons eene veronderstelling. De gebeurtenissen in ons eigen vaderland en koloniën liggen ons te versch in 't geheugen, dan dat wij ons er eene uitvoerige uit-een-zetting van durven veroorloven. Vooruitgang, stoffelijke welvaart, ontwikkeling van de intellektuëele en marteriëele krachten des volks, toepassing van de vrijzinnige konstitutioneele beginselen der tegenwoordige regeering op elke levensuiting van vaderland en kolonie — zie daar in algemeene trekken de lotgevallen van onzen staat in het verloopen tijdvak geschetst. Onze taak roept ons thands tot vermelding van wat in de laatst verloopen maanden voorviel — tot een verslag van wat er belangrijks in ons staatkundig leven, in de binnenlandsche regeering en in de regeling onzer huishouding van staat heeft plaats gegrepen.

De beraadslagingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal over de begrootingswetten voor het dienstjaar 1865 waren in de "donkere dagen" voor kersmis voltooid. De dagbladen, de tijdschriften spraken er om strijd over — hier met eenzijdigen cotterie-geest, elders met de kalme kritiek eener eerbiedwaardige, helderziende wetenschap.

Doch slechts de helft van het gewone jaarlijksche regeeringsdrama was afgespeeld. De begrootingswetten, die in het nederlandsche Huis der Gemeenten de vuurproef met waardigheid hadden doorgestaan, stonden thands op nieuw onderzocht te worden in het nederlandsche Huis der Lords. Dit onderzoek had in de eerste dagen van het nieuwe jaar plaats. De uitkomst en de gang dezer tweede parlementaire procedure bieden ons de geschiktste stoffe voor ons overzicht van Louwmaand 1865.

In de zitting van Vrijdag den 23 December 1864 had een afgevaardigde uit Noord-Holland in de Eerste Kamer der Staten-Generaal voorgesteld, om de beraadslaging over de begrootingswetten tot na het nieuw-jaar uit te stellen. Om verstoring in de dienst te verhinderen, moest men echter de "wet op de middelen tot dekking der uitgaven, begrepen in de staatsbegrooting voor 1865" — ten spoedigste behandelen. Een afgevaardigde uit Gelderland bestreed dit voorstel. De Minister van binnenlandsche zaken wilde in elk geval

de kamer niet tot haastige agitatie noodzaken, omdat hij "steeds met zooveel genoegen aan de discussiën" aldaar deelnam. In eene volgende zitting werd daarop het voorstel van den noordhollandschen afgevaardigde verworpen en besloot de Eerste Kamer rustig met de behandeling der begrootingswetten voort te gaan, trots kersdagen en oude-jaarsavond.

Op den 30 December werd de "wet op de middelen" na eenige diskussie met 26 tegen 3 stemmen aangenomen. In de zitting van 2 Januari 1865 werd verslag uitgebracht door de onderscheiden kommissiën van rapporteurs omtrent de begrooting van staatsuitgaven voor 1865. Het eerste hoofdstuk: Huis des Konings, had geene bedenkingen doen ontstaan. Bij het tweede: hooge kollegiën van staat en kabinet des Konings, merkte men op, dat het zeer wenschelijk zoude geacht worden, zoo de open gevallen plaatsen in den Raad van State ten spoedigste werden vervuld, zoo men mocht hopen in koloniale belangen adviezen te zien ontstaan, waarin het gevoelen van meer dan eene richting werd uitgesproken. Het derde hoofdstuk: Buitenlandsche Zaken gaf aanleiding tot den wensch, dat aan onzen gezant bij de noordsch-skandinavische koninkrijken Stockholm tot vaste verblijfplaats mocht worden aangewezen. Sommige afgevaardigden vragen opheldering aangaande de kosten, welke Limburg voor de bondsexekutie in Sleeswijk-Holstein moet bijdragen. De hoofdstukken III B en IV B: Administratie der Kerkgenootschappen lokken de vraag uit, of het niet beter ware, de vroegere departementen van eeredienst te herstellen. Andere afgevaardigden wenschen de banden tusschen kerk en staat nog meer te ontknoopen en stellen voor de administratiën zelve langzaam op te heffen.

Omtrent hoofdstuk IV. A: Justitie werden geene opmerkingen van gewicht in 't midden gebracht. De kommissie verheugde zich over het indienen van een nieuw wetboek van strafvordering en wenschte herziening van de wet op het notariaat. Belangrijke bedenkingen rezen er bij het V hoofdstuk: Binnenlandsche Zaken. In de eerste plaats tegen het hooge cijfer der begrooting in verband met de vermindering van staatsinkomsten, die "wellicht" het gevolg zouden kunnen zijn van de plannen des Ministers van finantiën met het belastingstelsel en van de hervormingen, welke de Minister van koloniën in nederlandsch Oost-Indië zou willen aanbrengen. Eenige

afgevaardigden wilden in de tweede plaats de portefeuille van binnenlandsche zaken splitsen en een nieuw ministerie van waterstaat en openbare werken oprichten, om de zware taak van den minister eenigzins te verlichten. Klachten rezen er voorts, over het kanaal van Apeldoorn naar Dieren, 't welk nog niet voltooid was — over het gebrek aan inlichtingen der regeering nopens de netelige zaak van "Holland op zijn Smalst" — over het niet tot stand komen eener wet op het hooger onderwijs, waarvoor bij de regeering geene hooge ingenomenheid scheen te bestaan.

De begrooting van Marine, hoofdstuk VI, lokte slechts geringe bezwaren uit. De kommissie waarschuwde tegen het nemen van kostbare proeven met aan te bouwen schepen en vroeg opheldering omtrent de aanzeiling van het fregat Adolf van Nassau en een zweedsch schip in het Kanaal. Op dezelfde wijze werd over hoofdstuk VII A Nationale schuld en VII B Finantiën gerapporteerd. Men prees de verbetering in het postwezen en verlangde een ontwerp van wet tot aanneming van uniform-port, mitsgaders van postzegels voor gedrukte stukken. Bij het VIII hoofdstuk, Oorlog, werd eene opmerking gemaakt over de al te weelderige wijze waarop de verschillende bureaux van dit departement "schenen" ingericht; terwijl daarbij inlichting gevraagd werd over de voorgenomen sloping van de vesting Bergen-op-Zoom en van het fort Bath.

Talrijker en gewichtiger vragen sprak de kommissie uit, die over hoofdstuk IX, Koloniën, rapporteerde. In 't algemeen werd bezorgdheid over den gang der gebeurtenissen in nederlandsch Oost-Indië te kennen gegeven. Men verwonderde zich, dat de heer van Rees, een bekend tegenstander van het kultuurstelsel, tot eene hooge bediening in de kolonie was geroepen; men verlangde eene regeling der indische drukpers bij de wet; men onderzocht naar de redenen waarop de heer Netscher uit het bestuur verwijderd was en richtte ten slotte de volgende vragen tot de regeering:

1. "Welke de gronden zijn waarop hare overtuiging steunt, dat het geheele stelsel van bestuur vicieus is?"

2. "Hoever de hervorming (van dit stelsel van bestuur) volgens de plannen der regeering zal gaan?"

3. "Of die hervorming zal blijven binnen de grenzen van het bestaande regeerings-reglement?"

Den volgenden dag, woensdag 6 Januari, vingen de algemeene beraadslagingen over de begrootingswetten aan. Eerste spreker was de heer Franssen van der Putte, afgevaardigde voor Zuidholland, die den aktueelen staatkundigen toestand naar aanleiding der staatsbegrooting voor 1865 schetste door "de gelijkenis eener reederij voor de groote vaart en het beeld der reeders tegenover hunne scheepsgezaghebbers." Ten slotte vroeg de geachte spreker afschaffing der wet op de tienden en spoedige aanbieding eener wet op de kultuur in Java. De volgende spreker, de heer Cost Jordens, afgevaardigde voor Overijssel, uitte zijne bezwaren omtrent 's lands finantiën in eene "praktische en eenvoudige voorstelling, zonder beelden en niet gesierd met redenen, als de vorige geachte spreker (had) gebezigd." Na eene rede van den heer Van der Lek de Clercq, die evenzoo zijne bezwaren tegen het tegenwoordig beheer van finantiën en koloniën openbaart, voeren de Ministers van finantiën, binnenlandsche zaken en van justitie het woord om de regeering te verdedigen, waarna de algemeene beraadslaging gesloten werd. Het eerste hoofdstuk der staatsbegrooting: Huis des Konings, wordt daarna met algemeene stemmen aangenomen.

Donderdag den 5 Januari werden de beraadslagingen op nieuw voortgezet en het tweede hoofdstuk: Hooge kollegiën van staat en kabinet des Konings behandeld. Eene opmerking van den heer Boreel van Hogelanden over de benoeming van dertien staatsraden in buitengewone dienst gaat het aannemen met algemeene stemmen van dit hoofdstuk vooraf. Evenzoo wordt het derde hoofdstuk: Buitenlandsche Zaken na eenige diskussie over de bezoldiging van gezanten, waaraan de heeren Van Rhemen van Rhemenshuizen en Van Beeck Vollenhoven deelnemen, met algemeene stemmen aangenomen. Niet alzoo hoofdstuk III B: Administratie voor de Zaken van Roomsch-Katholijke Eeredienst, 't welk met 31 stemmen tegen 3 wordt goedgekeurd, nadat vooraf de heer Van Nispen van Pannerden nogmaals zijne afkeuring over de opheffing der ministeriën van Eeredienst heeft geopenbaard. Hetzelfde lot treft bijna hoofdstuk IV B: Administratie der Hervormde en andere Eerediensten, behalve de Katholijke, dat met 30 tegen 4 stemmen wordt aangenomen. Bij het eerste deel van dit hoofdstuk: Justitie, 't welk het laatst aan de orde was, ontstond eene uitvoerige beraadslaging over tienden,

over naamlooze vennootschappen en over de herziening van het wetboek van koophandel tusschen de afgevaardigden Franssen van der Putte, Messchert van Vollenhoven en Van Eysinga — waarna ook dit deel der staatsbegrooting met algemeene stemmen werd toegelaten.

Eene belangrijke taak wachtte der Eerste Kamer op Vrijdag den 6 Januari, toen het vijfde hoofdstuk, afdeeling A. Binnenlandsche Zaken aan de orde was gesteld. Een geldersch afgevaardigde, de heer Van Rhemen van Rhemenshuizen, herinnerde, hoe de Minister van binnenlandsche zaken voor twee jaren in de vergadering der Eerste Kamer verzekerd had, dat "hij niet elken morgen bij zijn ontwaken het oog kon vestigen op het kanaal van Apeldoorn naar Dieren," — dat spreker dit gantsche tijdvak met geduld gewacht heeft, dat genoemd kanaal nog niet voltooid is, waaruit hij besluit, dat de Minister de Veluwe en hare belangen "zoo niet met een slapend, dan toch met een half geopend oog" beschouwt. Hierna komen de zeeuwsche belangen ter sprake en handelen de heeren Franssen van der Putte en Van der Lek de Clercq over de "calamiteuse polders" in Zeeland, hunne geschiedenis en hunnen tegenwoordigen staat. De eerste wenscht dat een staatskommissie benoemd worde, om een onpartijdig verslag aan de regeering te leveren. De heer Van Nispen van Pannerden vraagt opheldering aan den Minister omtrent de benoeming van een schoolmeester in de gemeente Haarlemmerliede, die wegens zijne katholijke geloofsbelijdenis schijnt begunstigd. Andere afgevaardigden staan daarna op, om andere lokale belangen ter sprake te brengen — en de beraadslaging wordt eindelijk wegens het vergevorderde uur gesloten.

Des anderen daags, Saturdag den 7 Januari, sprak de Minister eene uitvoerige verdediging zijner begrooting uit en andwoordde hij op al de te berde gebrachte bezwaren. Na eenig repliek van de heeren Messchert van Vollenhoven en Van Rhemen van Rhemenshuizen wordt het vijfde hoofdstuk met 29 tegen 4 stemmen — van de heeren Van der Heim van Duyvendijke, Messchert van Vollenhoven, Schimmelpenninck van der Oije en Taets van Amerongen — aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van het tweede deel des vijfden hoofdstuks: Uitgaven van den aanleg voor Staatsspoorwegen, 1865. De

heer Van Rhemen van Rhemenshuizen vraagt wanneer de lijn Arnhem-Zutfen voltooid zal zijn. De geachte afgevaardigde merkt op, dat de kleine stations te Brummen, Velp en Rheden op veel te kostbaren voet zijn ingericht. Hij voegt er bij: — "de huisjes, waarop bij ons staat: "Voor Heeren en Dames," in Duitschland eigenaardiger "Für Männer und Frauen" zijn paviljoentjes geschikt om in (bij) de schoonste villa's bij Arnhem geplaatst te worden."

[De ervaring leerde ons, dat er noch in Nederland, noch in Duitschland paviljoentjens gevonden worden met opschriften zoo als spreker ze vermeldt. We lazen enkel: "Für Männer" en elders op een ander: "Für Frauen."]

Een ander afgevaardigde, de heer Viruly, herinnert aan de koncessie, weleer aangevraagd voor een lijn 's Hage — Gouda. Hij zoude eene onmiddellijke verbinding met Utrecht verkiezen. De heer Cremers, afgevaardigde voor Groningen, vraagt opheldering aangaande de onderhandelingen, welke met Hannover zullen moeten worden aangeknoopt over de aansluiting van de lijn Leeuwarden — Groningen — Winschoten met de oostfriesche grenzen. Ten slotte klaagt de heer Van Andringa de Kempenaer over den langzamen vooruitgang van den spoorweg van Leeuwarden naar Groningen — en wordt de vergadering tot de volgende week verdaagd.

De Minister van Binnenlandsche Zaken gaf in de volgende bijeenkomst der kamer op Maandag 9 Januari de verlangde ophelderingen en wederlegde al de bezwaren, die tegen het wetsontwerp waren in 't midden gebracht. Daarna werd het tweede deel van het vijfde hoofdstuk aangenomen met 29 tegen 2 stemmen. Hierop volgde de beraadslaging over het zesde: Marine. De heer Schimmelpenninck van der Oije ving aan met eene hoffelijke appreciatie van den Minister, welke "hij met welgevallen aan het hoofd van het departement zag staan." Zijne bezwaren echter waren tegen het hooge eindcijfer gericht, daar de begrooting thands dubbel zoo hoog is al voor twintig jaren. 't Is echter begrijpelijk, dat de oude sleur verlaten wordt, daar de ervaring in den amerikaanschen en sleeswijk-holsteinschen oorlog geleerd heeft, dat de marine een nieuw tijdvak te gemoet gaat. De heer Van Swinderen verlangt inlichting over een speciaal feit en vraagt of het "een *canard* of een *canneton*" is, dat een in Engeland voor den nederlandschen Staat aangekocht vaartuig

de naam van Handig-Vlug is geschonken. De Minister andwoordt op al het gezegde en ruimt de geopperde bezwaren uit den weg. Daarna wordt zijne begrooting met algemeene stemmen aangenomen.

Daar echter reeds de tijd te ver verstreken was, om met een nieuw wetsontwerp van begrooting aan te vangen, stelt de heer Cremers voor eene avondzitting te houden, omdat men thands toch "— met een geheel frisschen minister" — te doen heeft. Alzoo wordt door de kamer besloten, die aan den avond van dienzelfden dag te half-acht uren op nieuw bijeenkomt. Aan de orde is hoofdstuk zeven, eerste afdeeling: Nationale Schuld, 't welk na korte beraadslaging met algemeene stemmen wordt toegelaten. De tweede afdeeling van dit hoofdstuk: Finantiën lokt eenige meerdere diskussie uit. De heer Franssen van der Putte spreekt over feilen in het Postwezen van de provincie Zeeland. De heer Andringa de Kempenaer keurt de verhooging van het accijns op het gedistilleerd goed en verlangt uniform-port. Na het andwoord van den Minister wordt ook dit hoofdstuk met 27 tegen 2 stemmen goedgekeurd.

De begrooting voor Oorlog (hoofdst. VIII) volgde. De heer Schimmelpenninck van der Oije gaf aanstonds te kennen, dat hij "over geen onderwerp gemakkelijker een uur zou kunnen spreken." Evenwel zal spreker kort zijn, daar de beraadslagingen der Kamer reeds ongewoon langdurig waren. Deze begrooting wordt alle lof toegezwaaid. In geen geval mag het leger verminderd worden. — "Schaf liever het geheele leger af" — riep hij uit — "en maak er eene massa veldwachters en gendarmen van, want dan kan het restantje alleen dienen, om de inwendige rust te bewaren." Ten slotte richt spreker de aandacht der Kamer op de methode, die in het versterken onzer liniën van defensie door den Minister gevolgd wordt. Men versnippert de krachten, door aan al de liniën te gelijk te werken. De heer Franssen van der Putte openbaart zijne bezwaren over de kostbare inrichting van eenige bureaux aan het departement en de heer Huydecoper van Maarseveen spreekt over de droogmakerij der plassen aan de oostzijde van de Vecht. Na andwoord van den Minister wordt ook deze begrootingswet aangenomen, maar met 27 tegen 2 stemmen.

Den volgenden morgen vereenigden zich de leden der Eerste Kamer op nieuw. Men was tot het meest belangwekkende, maar tevens

ook het meest zorgwekkende hoofdstuk IX der staatsbegrooting genaderd. Voor echter de debatten over Koloniën geopend werden, was het verslag der kommissie van rapporteurs op de verzoekschriften aan de orde, daar men der Kamer den inhoud had meê te deelen van een adres, 't welk de *Nederlandsche Spectator* de "Encyklika van dertien oud-rezidenten en andere oudheden" noemde. Daar de inhoud van het adres op het innigst met de aanstaande beraadslaging verwant was, werd het adres ter griffie gedeponeerd — arme vlieger, die niet opging!

Hierop vraagt de heer Hartsen der Kamer verlof, om de regeering te interpelleeren over hare handelingen in zake: "Holland op zijn smalst." Deze interpellatie wordt aan de orde gesteld na de pauze. De beraadslagingen over koloniën vangen aan. De heer Hartsen vangt aan met zijne bezorgdheid over de negative politiek des Ministers te uiten. De regeering heeft, volgens zijne zienswijze, eene onbestemde zucht tot hervormen en afkeuren, zonder er iets voor in de plaats te stellen. De Minister bekent, dat er *malaise* is. Hoe zou die kunnen ontstaan, dan uit gebrek aan vertrouwen op de regeering. — "De regeering" — dus luiden 's heeren Hartsens woorden — "verklaart het bestaande stelsel voor vicieus, het wil het dus door een ander vervangen. Ik acht dit beginsel hoogst ontijdig, onraadzaam, onstaatkundig en gevaarlijk. Ik protesteer daartegen!" Tot nog toe ontbreekt een wet van toezicht op de drukpers en een kultuurwet. Men delibereert veel, maar — "men heeft den senaat laten delibereeren en Saguntum verloren laten gaan!" — "De regeering verklaart dus het bestaande stelsel vicieus, maar zij heeft verzuimd in de eerste plaats te doen wat van haar standpunt moest gedaan worden: dat is, krachtig het bestaande handhaven, en, hetgeen haar stelsel vormt, formuleeren volgens haar beginsel in wetsontwerpen. Dit is de grond van het malaise in Indië, want die toestand leidt tot stelselloosheid, omdat men op twee gedachten hinkt; men durft niet uitkomen voor hetgeen men eigenlijk wil en heeft den moed niet, om terug te gaan. Vandaar de ongunstige verschijnselen, die in Indië worden waargenomen, de sloping van het gezag, dat niet bestand is tegen de uitspattingen eener bandelooze pers — vandaar dat kundige ambtenaren de dienst verlaten, vandaar dat de Raad van Indië gedemembreerd is, vandaar dat het wantrouwen en

het malaise in Indië zoo ver gekomen zijn, dat er nu twee suikerfabrieken zijn uitbesteed, waarnaar geen enkel bod is gedaan." De heer Hartsen verklaart ten slotte, dat hij tegen de begrooting zal stemmen.

In dezen zelfden zin spreken de heeren Boreel van Hogelanden, Schimmelpenninck van der Oije en Van Nispen van Pannerden. De heer Van Rhemen van Rhemenshuizen verklaart te zullen afwachten, welke hervormingen de Minister zal tot stand brengen en zal dus voor de begrooting stemmen.

De interpellatie van den heer Hartsen na de pauze eischt slechts een kort tijdsverloop.

De debatten werden voortgezet. De heeren Van Vollenhoven en Van Beeck Vollenhoven verklaren beide eene afwachtende houding te zullen aannemen. De heer Messchert van Vollenhoven "had gaarne gewenscht met de beide laatste sprekers behalve een gedeelte van hun naam, ook een gedeelte van hunne overtuiging gemeen te hebben," maar moet om vele redenen tegen de begrooting stemmen. Een afgevaardigde uit Noord-Brabant, de heer Sassen, spreekt eene uitvoerige rede uit ter verdediging van den Minister. Nadat nog de heeren Huydecoper van Maarseveen en Van Andringa de Kempenaer in tegenovergestelden zin het woord hebben gevoerd, wordt eene motie tot het houden eener avondzitting verworpen en de vergadering verdaagd.

Op woensdag den 11 Januari alzoo zou de Minister van Koloniën zijn budget te verdedigen hebben tegen de velerlei aanvallen der Eerste-Kamer-leden. Vooraf nog sprak de heer de Vos van Steenwijk een oordeel uit over de rede van den heer Sassen. — "De spreker uit Noort-Brabant," — zeide eerstgenoemde, — "de heer Sassen heeft getracht eenige schrikbeelden te verwijderen. Hij heeft tot kalmte willen aansporen. Ik twijfel of die spreker daarin geslaagd is. Ik vrees althans, dat de geachte spreker uit Gelderland, de heer van Rhemen van Rhemenshuizen, die gisteren verklaard heeft in eene geagiteerde stemming af te wachten, in de rede van den spreker niet veel kalmeerende kracht zal hebben gevonden."

Thands staat de Minister op.

Hij vangt aan met de bedenkingen des heeren Hartsen te ontzenuwen, die, naar zijne meening, — "ziet door eene bril, die

al zeer donker gekleurd is." — Hij vraagt of die donkere voorspellingen ooit zijn verwezenlijkt, vooral sints 1850. Daarna luidt de Minister de doodklok voor de encyklika der Dertien: — "De waarde van zulke adressen, als het besprokene, laat ik daar, het zou weinig moeite kosten contra-adressen in het leven te roepen, onderteekend door rezidenten in aktualiteit. Ik houd daar echter niet van en acht het vooral niet goed voor ambtenaren, die nog in dienst zijn — het is niet goed voor hun lot, het zou hun wellicht later euvel kunnen geduid worden. Ik heb de bewijzen voor mij, dat residenten, thands buiten 's lands, in de hofstad hebben doen toekomen het volgende bericht: — "En cas qu'une démonstration en sens contraire aurait lieu, je vous autorise d' appuyer de ma part la politique du ministre." "

Eenige oogenblikken later gaat de Minister aldus voort: — "Maar zegt de spreker uit Amsterdam (de heer Hartsen), die onrustbarende berichten: Tagal, Batavia, die tooverbriefjes, dat omhakken van koffyboomen! Mijnheer de president! wanneer men dat zoo hoort opnoemen, moet het wel eenigen schrik verwekken. Maar wanneer een onzer te Batavia of elders aan wal stapte en eens hoorde zeggen: die toestand in Nederland is schrikwekkend: moord te Brouwershaven, moord te Twenthe op een pastoor (zeker eene religieuse quaestie), ongeregeldheden te Hilversum, troepen er heen gezonden, bazaltsteenen van het gouvernement gestolen! In Indië zou dit schrik kunnen verwekken, maar als men den toestand hier zag, zou men dan niet zeggen, welk eene overdrijving!"

De Minister toont daarop de onwaarheid van vele der verspreide geruchten aan. Hij zet de zaak van den rezident Netscher uiteen. Hij belooft binnen kort een wetsontwerp op de drukpers in Indië te zullen aanbieden. Na eene korte pauze treedt de Minister andermaal op, om zijn pleidooi te voltooyen. Hij geeft verklaring van zijn beginsel in het regeeringsbeleid der koloniën en leest een kort programm voor, dat dus luidt:

"Vraagt men nu hoever de hervorming van het stelsel van bestuur (in Indië) volgens de plannen der regeering zal gaan, dan is daarop in algemeenen zin wel geen ander andwoord te geven, dan zoover noodig is om de veiligheid van persoon en goed afdoende bescherming te verzekeren (en) aan de bevolking bij welker welzijn Neder-

land een zoo overwegend belang heeft — maar om daartoe te komen, schijnt niets meer dienstig, dan eene beslissing in overeenstemming met de vertegenwoordiging omtrent de hoofdbeginselen van bestuur, waarover reeds is gestreden!"

En na nog eenige ophelderingen:

"Ik kan geen duidelijker Hollandsch spreken!" [Agitatie op de tribune.]

"De regeering" — vervolgt de Minister — "wil hervormen in den zin, zooals ik zoo even duidelijk heb te kennen gegeven. Wil deze Kamer dit niet, wil zij in den geest der adressanten reageeren tegen het regerings-reglement, dan ben ik de man dezer Kamer niet!"

En ten slotte: "Wanneer nu die opgewekte agitatie, die voor geene middelen terugdeinst, vrees en bekommering wekt, dan zal — wanneer er eenmaal, gelijk aan alles, ook aan ons politiek krakeel op koloniaal gebied een einde komt — dan zal het blijken, dat de vrees en bekommering, even als voorheen de bisschopsvrees, een volkswaan van den dag is geweest. En wanneer die hervorming — want het is eene quaestie van tijd, zij *zal* en *moet* komen — dan eenmaal tot stand zal zijn gebragt — en men ziet, dat zij den Javaan welvaart geeft en Nederland evenmin schaadt als de toelating geschaad heeft der eenmaal zoo gevreesde praelaten, dan zal het nederlandsche volk en de geschiedschrijver onzer koloniale politiek den afgestemden Minister van koloniën voorzeker regt doen wedervaren!"

Daarna wordt het hoofdstuk in stemming gebragt en met 22 tegen 10 stemmen toegelaten. Tegen stemden de heeren: Hartsen, Tonckers, Boreel van Hogelanden, Messchert van Vollenhoven, Taets van Amerongen, Schimmelpenninck van der Oije, Van Nispen van Pannerden, Van der Heim van Duyvendijke en de Vos van Steenwijk.

Tot besluit het oordeel van iemant, waarin menigeen belang stelt, van Flanor uit den *Nederlandschen Spectator*, een oordeel, 't welk wij geen oogenblik aarzelen met luiden bijval toe te stemmen: — "Het ministerie heeft nu de dubbele vuurproef der begrooting in de beide Kamers zegevierend doorstaan. — De heer Franssen van der Putte heeft wederom al de notie's van onzen jansalieachtigen parlementairen spreekstijl omvergesmeten. Hij heeft alle onduidelijkheden,

slingerpadachtigheden en dubbelzinnigheden in den grond geboord, om op den man af te gaan, het kind bij zijn naam te noemen en om de Eerste-Kamermannen, in hunne kwaliteit van groote grondbezitters, af te vragen of, als zij hun boeren dwongen te arbeiden, zonder hun eenig recht te geven, noch op den grond, noch op de vruchten van den grond, zij zich dan ook verwonderen zouden, als er weldra over het "luie naturel ook van die boeren geklaagd werd."

POLITIEK OVERZICHT.

15 Februari 1865.

Vakantie van het nederlandsche Parlement. — Een denkbeeld *à propos* der kanaalmaatschappij. — De klerikale beweging in Frankrijk. — Monseigneur Dupanloup. — Monseigneur Chigi. — Scheiding van Kerk en Staat. — Guizot. — *l'Histoire de Jules Caesar.* — Proudhon. — De kolonel Charras. — Zittingen van den Geheimraad. — De troonrede en het *Corps Législatif.* — De motie Ricasoli. — Straatrumoer te Turijn. — Viktor Emanuel verlaat de hoofdstad. — De verlegenheden van Pius IX. — Een sonnet van den Chevalier de Nigra. — Zittingen van het Huis der Afgevaardigden van Pruissen. — Ideën van graaf zu Eulenburg. — De keulsche deputatie aan Grabow. — De motie Schulze-Delitzsch. — De inlijvingsquaestie. — De Keurvorst van Hessen-Kassel impopulair in Zweden. — De *speech* van Bright te Birmingham. — Viscount Amberley. — Opening van het Parlement en Troonrede. — Kritiek van Lord Derby. — De verwikkelingen van Brazilië. — Interpellatie in het Huis der Gemeenten. — De oorlog in Amerika. — Mislukte onderneming tegen Wilmington. — Vredesonderhandelingen der gebroeders Blair. — Shermans veldtocht. — Tweede expeditie naar Wilmington. — Het fort Fisher genomen. — Senator Everett.

I.

Relata refero.

Het nederlandsche Parlement heeft wederom in 't vervlogen tijdvak vakantie gehad. Na de debatten over de begrootingswetten in de beide Kamers, na den schitterenden triumf van het ministerie scheen eene groote pauze noodzakelijk, waarin alleen blijken van staatkundig leven konden worden waargenomen, als er sprake was van groote werken, van belangrijke ondernemingen, als de "Doorgraving van Holland op zijn Smalst," als het bouwen van een Paleis voor de nederlandsche Staten-Generaal, als de feestelijke opening van de spoorweglijn Arnhem-Zutfen. Doch de eerste der genoemde nationale werken

was vooral geschikt den strijdlust der partijen op te wekken. 't Ligt hier niet op onzen weg het gantsch beloop en alle de avonturen der Kanaal-maatschappij in 't breede te vermelden, noch te gewagen wat er in de hoofdstad bij de vergaderingen der aandeelhouders is voorgevallen. We plaatsen alleen maar den vinger op het feit, dat de gantsche onderneming eene uitmuntende aanleiding schonk, om de verhouding der staatkundige partijen in de hoofdstad en elders te doen uitkomen. De amsterdamsche beurskoningen, de aristokratie van den effektenhandel, legden zeer geringe teekenen van belangstelling in de doorgraving aan den dag. Dezelfde symptomen konden ook *mutatis mutandis* bij de uitstekendste leden der konservative partij worden opgemerkt. Maar de harten, die warm voor de doorgraving sloegen, kloppen meest in de boezems van industrieelen en kooplui, die de verwezentlijking van de grootsche gedachte eene uitkomst voor de goede hoofdstad rekenden. Ja, zelfs de handelaar in 't klein heeft zijnen spaarpenning geofferd aan de goede zaak — er bestaat geen gering getal aandeelhouders, die voor sommen van *f* 100 en *f* 150 zich dien eeretitel hebben verworven. Mochten de engelsche ingenieurs Henry Lee en Lee *Jun.* zich geschikter ondernemers betoonen, dan de geschorschte M' Cormick — mochten de verdere donkere wolken in verband met de regeerings-koncessie en met een geacht afgevaardigde ter Tweede Kamer weldra voor goed voorbij drijven, dan zou er met het tot stand komen der onderneming wellicht eene nieuwe glorierijke toekomst voor Neêrlands hoofdstad kunnen aanbreken. Toch zweeft ons voortdurend het fraaye liedeken van Piet Bocheljoen op de tong:

"— Och, Amsterdam!
Jij goeïje stad!
Jij, goeïje, brave, zoete stad:
'k Wou, dat je meer *courage* hadt,
Ja meer *courage* hadt!" —

II.

De parijsche *gamins* hebben een nieuw woord ontdekt. In plaats van te zeggen: "*Tu m'embètes!*" — hoort men nu: "*Tu m'encycliques!*" Er is inderdaad eene groote beweging ontstaan onder de hoogeerwaarde

monseigneurs, aartsbisschoppen en gewone bisschoppen in Frankrijk, toen de minister Baroche het openbaar afkondigen van Pius' Encyklika bij officieel schrijven verbood. Ze zijn bijna allen, op een twaalftal na, éen voor éen komen protesteeren tegen het verbod der regeering. Maar al hun cierlijk akademiesch proza heeft niet den minsten indruk gemaakt. Alleen monseigneur Felix Dupanloup, bisschop van Orléans, heeft met zijne brochure: *La convention du 15 Septembre et l'Encyclique* op het sterkst de aandacht getrokken — omdat zijn geschrift eene staatkundige strekking heeft, en omdat zijn betoog de oplossing der veelbesproken quaestie: scheiding van kerk en staat, eenigzins nader schijnt te hebben gebracht.

De scherpe dialektiek van den welbespraakten bisschop richt zich het eerst tegen het verbod van den minister. Men had of de bekendmaking der Encyklika geheel moeten verbieden, of men had den bisschoppen de vrijheid moeten schenken er met de geloovigen naar goedvinden over te onderhandelen. Spreekt niet iedereen, protestantsche en joodsche geestelijken zelfs, over den pauslijken brief en zullen slechts de fransche bisschoppen, waarvoor het stuk eigentlijk bestemd was, er niet van mogen gewagen? De Encyklika heeft waarlijk geene staatkundige kleur, zij schildert slechts de gevaren der kerk en de afschuwelijke dolingen van den tijdgeest. Algemeene staatkundige grondbeginselen moeten er echter in worden uitgesproken, in zooverre staatkunde en christelijke zedeleer in 't naauwste verband staan. 't Is Pausen plicht het geweten van vorsten en volken wakker te schudden, en zijne stem voor waarheid en rechtvaardigheid te doen klinken in het verward gerucht van den rampzaligen strijd dezer kettersche eeuwe. De Paus heeft eene heilige afschuw van het brutaal geweld der meerderheid — mag men gewagen van het gruwlijk despotisme van tyrannen, de Paus ziet even hatelijk absolutisme in het geweld der volksvergaderingen, in de jammerlijke knevelarijen door het algemeen stemrecht en in naam van het algemeen stemrecht uitgeoefend. Staatsinrichtingen en regeeringsvormen wisselen telkens, zijn onvolkomen en gebrekkig, alleen de kerk blijft eeuwig éen en ondeelbaar, alleen de kerk is boven alle twistrumoer verheven!

Aan het slot zijner brochure herinnert monseigneur Dupanloup, wat de Paus had kunnen zeggen, en wat hij zweeg. De Paus zegt

niet, dat hij, Pius IX, het was, die zijn romeinsch volk voor 't eerst vrijheid schonk. Hij zegt niet, dat hij O'Connell gezegend heeft, dat hij Lacordaire gunstig gezind was, daar deze op nieuw geestelijke orden in Frankrijk invoerde, terwijl hij zich op zijne burgerrechten, op zijn aandeel in de algemeene vrijheid beriep. Hij zegt niet, dat hij Ierland gezegend en Polen getroost heeft. Hij zegt niet, dat hij de kerk in Engeland en in Nederland op nieuw heeft doen bloeyen — dat hij steeds als zijne liefste zonen beschouwd heeft schrijvers, afgevaardigden en redenaars, die op gezonde wijze de grondwettige instellingen van hun vaderland handhaafden, als: de Mérode, Charles de Montalembert, Alfred de Falloux, François de Corcelle, Donoso Cortes, Daniel O'Connell, de Theux, Albert de Broglie, Dechamps, Paul Sauset, de Riancey, A. Cochin, A. Lemercier, A. de Mellun en zoo vele anderen — om te zwijgen van zijnen minister Rossi, die voor zijne voeten is vermoord. En na deze lofrede op 's Pausen verdiensten protesteert de bisschop nogmaals tegen het onrecht der kerk aangedaan door het verbod der regeering, en eindigt hij met stichtelijke exklamatiën.

Dat monseigneur Dupanloup van vele zijden goedkeuringen te beurt vielen is niet te verwonderen. De pauselijke nuntius te Parijs, monseigneur Chigi, die eerst de schouders had opgehaald, richtte thands een gelukwenschend schrijven aan den bisschop van Orléans — op voorbeeld en onder aanmanen van den Heiligen Stoel. Zijne dubbelzinnige houding wekte echter zoo zeer het misnoegen van het kabinet der Tuilleriën, dat men er aan gedacht heeft zijn hoogeerwaarde een afscheidsbrief toe te zenden. Eene ernstige berisping van Drouyn de Lhuys schijnt echter voor het oogenblik voldoende te zijn gekeurd. Trouwens Antonelli had herhaaldelijk verzekerd, dat de Encyklika alleen was voortgevloeid uit de gemoedelijke bezwaren van den Heiligen Vader en dat men zich niet al te zeer beijveren moest er staatkundige tendenzen in te zoeken. Dit belette echter niet, dat de diplomaat-kardinaal op den 27 Januari met den telegraaf zijne gelukwenschingen heeft doen toekomen aan den bisschop van Orléans. De ontevredenheid van de zijde der regeering deed het gerucht ontstaan, dat prins Napoleon tegen den advokaat van Pius IX zou te velde trekken; later (30 Januari) verzekerde men, dat monseigneur Darboy, aartsbisschop van Parijs tegen Dupanloup in 't krijt

zou treden. Intusschen heeft deze kerkelijke agitatie de aandacht gevestigd op het allergewichtigst probleem der scheiding van kerk en staat. Zedelijk heeft dit vraagstuk voortdurend meer veld gewonnen, alle verlichte denkers hebben zich partij gesteld voor de verwezentlijking van eene gedachte, die volkomen in overeenstemming is met het vooruitgangsbeginsel der negentiende eeuw.

Ook in het protestantsche Parijs heeft eene kerkelijke beweging plaats gegrepen. Guizot, wiens ultramontaansche sympathiën van tijd tot tijd ergernis hadden verwekt, werd niet herkozen in den breeden kerkeraad der parijsche gemeente. Des avonds ontving de scherpzinnige staatsman gezelschap en toen men hem beleefd beklaagde, andwoordde hij: — "Que voulez-vous, ils m'ont mis à la porte comme le Christ!"

Intusschen hield het hoofd der regeering zich met de uitgave van zijne studiën over het leven van Julius Caesar bezig. Op den 25 Januari verscheen uit de keizerlijke drukkerij het eerste deel van de *Histoire de Jules Caesar* — een prachtig kwarto-deel, met breede randen wit papier van vijf vingers breed, met een schat van geleerde aanteekeningen en een portret van Caesar door Ingres. Het geschrift zal in drie deelen kompleet zijn, welke ieder vijftig franks zullen kosten. Daarna zullen er goedkoope drukken verschijnen van tien, van vijf en van drie franks, eindelijk zal er eene volksuitgave van vijftig centimen per deel in 't licht worden gegeven. Vertalingen, tot in het Turksch toe, worden allerwege aangekondigd. 's Keizers letterkundige werkzaamheden zijn tevens met praktiesch doel ondernomen. De plaats van Ampère in de Akademie is nog onvervuld en de schrijver-imperator koestert den vurigen wensch *académicien* te worden. *A propos* van 's Keizers boek herinnerde Villemain hoe Caesar zelf, na de voltooying van zijn werk *de Bello Gallico*, van Cicero het vleyend oordeel vernomen had, dat iemant, die ondernemen mocht een dergelijk geschrift te ontwerpen, de hoogste mate van verwaandheid moest bezitten. En de heer Villemain is sints lang *académicien!*

Gedurende al deze agitatie verloor Frankrijk vier beroemde, bekwame en uitstekende mannen: Saintine, de Bazancourt, Proudhon en de kolonel Charras. Al wie de lieve vertelling gelezen heeft, die tot opschrift draagt *Picciola*, kan beseffen, wat de fransche letteren

in Saintine verliezen — ook de uitstekende historiesch-militaire werken van den baron de Bazancourt, vooral zijne: *l'Expédition de Crimée* (1857) en zijne: *La Campagne d'Italie* (1861—62) hadden den auteur welgegronde aanspraak op wetenschappelijken en letterkundigen roem verzekerd. Maar Proudhon had zich in eene veel grootere mate van algemeene bekendheid verheugd.

Pierre Joseph Proudhon was den 15 Juli 1809 te Besançon geboren. In het innigst midden van den werkenden stand levende, won hij als knaap zijn brood op eene drukkerij. Daar wist hij gelegenheid te vinden tot beschaving zijns geestes. Zijn eerste geschrift droeg geen geringer titel, dan *Essai de grammaire générale*, waarvoor de akademie van Besançon hem een jaargeld van 1500 franks voor drie jaren toekende. Zijn naam echter zou op aller tongen zweven, toen hij zijn hoofdwerk: "*Qu'est ce que la propriété* in 't licht gaf. Op de eerste bladzijde werd de titelvraag met den beruchten paradox: "La propriété c' est le vol" beandwoord. Proudhon beweerde er later van, dat men zulk eene stelling slechts eenmaal in eene eeuw kan uitspreken. De omwenteling van 1848 riep hem op de banken der volksvertegenwoordiging, waar hij uitblonk door de degelijkheid en aanstoot gaf door de zonderlingheid zijner redevoeringen. Sints was hij als publicist werkzaam voor zijn lievelingsdenkbeeld: ontwikkeling en verheffing van den werkenden stand. Drukpers-delikten brachten hem in de gevangenis, waar hij zijne schrijverswerkzaamheid verdubbelde, gedurende de jaren 1849 tot 4 Juni 1852. Later richtte hij zijne krachtige polemiek tegen de stelsels der socialisten en Saint-Simonisten en schreef hij een belangrijk oekonomiesch werk: "*Manuel des opérations de la Bourse.*" Zijne politieke satyre: "*De la justice dans la révolution et dans l' Église*," uit spot den aartsbisschop Mathieu opgedragen, verwekte hem een nieuwe veroordeeling tot drie jaren gevangenisstraf en 4000 franks boete. Hij redde zich met de vlucht naar Brussel en verkreeg in 1860 vergunning in Frankrijk terug te keeren.

"— Proudhon" — dus oordeelt een man van gezach [1] — "ce fut un écrivain de race et de tempérament. N'était-il que cela? Non, ce fut un chercheur infatigable. Son ardeur l'a usé. Il a souvent rencontré

---

[1] Charles Dollfus.

le paradoxe, mais celui-ci n' a pas filtré de son esprit dans son cœur, l' homme et sa conscience n' ont jamais connu le sophisme. Proudhon, s' il n' a pas eu la santé de l' esprit, qui est de bon sens, a eu la santé morale, qui est l' honnêteté. Son œuvre est très-mêlée et le triage difficile à faire des vérités et des sophismes qu'il a semés sans compter. Cependant, sous de trop célèbres formules et des exagérations qui se précipitent vers l' absurde à travers le vrai, on trouve un amour profond et jamais servile du peuple, un amour non moins ardent et non moins désintéressé de la liberté, et pour les résumer l' un et l' autre deux idées fondamentales, thêmes invariables masqués sous les plus étranges arabesques: l' émancipation des ouvriers par l' association et le crédit, et la décentralisation."

Zijne begrafenis op 20 Januari kenmerkte zich door eigenaardige incidenten. Toen omstreeks half twee de belangstellende menigte zich voor het sterfhuis had verzameld, klonk plotseling eene militaire muziek door de Grande Rue de Passy en naderde het 82ste linieregiment de woning van Proudhons weduwe. De kreten: "Pas de musique! Respectez les morts!" deden zich allerwege hooren — en de kolonel gaf een teeken, waardoor de trommelslag werd gestaakt. Daarna geschiedde hetzelfde met het eerste regiment garde-grenadiers, wier krijgsmuziek evenzoo stil zweeg, toen men het sterfhuis naderde. De beide regimenten hadden zeer toevallig de Rue de Passy gekozen, om eene militaire wandeling te maken.

De begrafenis greep verder zonder eenige kerkelijke ceremonie plaats. De lijkwagen moest snel voortrijden — en de menigte had groote moeite bij te blijven. Ongeveer drie tot vierduizend personen waren op het kerkhof van Passy aanwezig, terwijl de echo der krijgsmuziek nog van verre klonk en de lijkstatie voorwaart trad. Het lijk werd in de algemeene groeve neêrgelaten, volgens den wensch van den gestorvene. Drie aanspraken werden er bij het geopende graf vernomen, allen met duidelijke strekking den roem van Proudhon als schrijver en denker, vooral als trouw kampvechter der beginselen van 1789 te verheerlijken. Daarna wierp ieder een hand vol aarde op de lijkkist, en vernam men vele stemmen, die zachtkens fluisterden: "Adieu Proudhon! tot een forsch uitgesproken woord alles overstemde. Dit woord luidde: "Son idée vivra!"

Niet minder belangwekkend was het verscheiden van den kolonel

Charras, den man op wien de hoop van zoovele uitstekende leden der democratische partij gevestigd was. — "A la prochaine révolution française!" — zeide men, en men droomde zich één gemeenebest met den kolonel Charras als voorzitter. De kolonel werd in 1810 in het departement Puy-de-Dome geboren, waar zijn vader als generaal kommandeerde. Als leerling der école polytechnique werd hij weggejaagd, omdat hij in Juni 1830 de Marseillaise gezongen had en een banket der oppozitie had bijgewoond. In de Juli-dagen streed hij met het volk in de straten van Parijs. Februari 1848 vond hem als majoor der infanterie, daar hij zich door zijne demokratische denkbeelden verdacht gemaakt had bij de ministers van Louis Philippe. Hij had met allen lof, onder velerlei ontberingen en zelfs met gevaar van zijn leven in Algerie gediend en ontving thands van het departement Puy-de-Dome het mandaat van volksvertegenwoordiger voor de Assemblée Constituante. Gedurende weinige dagen was hij minister van oorlog, *ad interim.* Hij weigerde eene benoeming tot generaal, welke Cavaignac hem als nationale belooning na de Junidagen wilde toekennen. Volksvertegenwoordiger tot op den Coup-d'État van 1 en 2 December, blonk hij uit door zijne kloeke houding aan de uiterste linkerzijde der demokraten. Gevangen genomen, werd hij naar het fort Ham gebracht en van daar naar Belgiën uitgeleid. Maar koning Leopold en zijne ministers verboden hem eene schuilplaats, welke hij weldra in Nederland vond. Charras is der liberale nederlandsche regeering altijd dankbaar gebleven voor de hem heusch verleende gastvrijheid. Met ingenomenheid sprak hij van den Koning der Nederlanden, welke hem in het tijdvak van 1850 tot 1858 een vrij gebruik van de schatten zijner private bibliotheek en van zijn huis-archief toestond. In 1858 trok Charras naar Zwitserland, om er in 't huwelijk te treden met de dochter van een rijk industrieel uit Zürich. Sints woonde Charras in Bazel en overleed er den 23 Januari, door ieder geacht en bemind om zijn voortreffelijk karakter en standvastigen geest.

Als militair geschiedschrijver heeft Charras zich onverwelkelijken roem verworven door zijne "*Geschiedenis van den veldtocht van* 1815" — een dergelijk werk over 1813 was nog in behandeling, toen de dood hem verraste. Weinige dagen voor zijn dood, als hij zich zeer zwak gevoelde, zeide hij tot zijne veelgeliefde gade: "Mijn

laatste oogenblik nadert. Geef mij een glas water uit mijn vaderland. Laat mij sterven in de liefde tot mijne echtgenoote, tot de republiek, tot mijn vaderland!" De zeldzame vastheid van karakter en beginselen, welke Charras steeds zoo buitengewoon onderscheidde, die hem eens de aangeboden amnestie van keizer Napoleon III met fierheid deed afwijzen, terwijl hij Frankrijks heerscher de woorden toevoegde: "Je ne vous amnestie pas moi!" — diezelfde krachtige overtuiging bleef hem bij tot in zijne laatste ure, gelijk in heel zijn vlekkeloos en edel leven.

Zijne begrafenis kenmerkte zich door de buitengewone belangstelling, door de diepe droefheid der omstanders. Het dagblad van Bazel, *der Volksfreund*, heeft er een roerend verslag van geleverd. 't Was een treffend oogenblik, toen het sterfhuis ontsloten werd en de lijkstatie van den verbannen franschen kolonel verscheen, gedragen door zwitsersche onderofficieren. De eenige cieraden van de doodkist bestonden uit eene kroon van eikenloof en laurieren, door eene deputatie uit de fransche jongelingschap aangeboden en uit den gebroken degen, dien Charras vijftien jaren lang zoo glorierijk voor het vaderland had gedragen. Lijkredenen werden gehouden door Charras' schoonbroeder, de heer Chauffour-Kestner, door Edgar Quinet, door Etienne Arago en door den heer Ch. L. Chassin. Vooral de woorden van Quinet muntten uit door gevoel, geestdrift en nobele droefheid. Hij sprak aldus aan het slot zijner bezielde rede: — "Savez-vous ce qu'il a demandé à sa dernière heure? Il a demandé un verre d'eau de France, qu'il s'était fait envoyer des frontières et il dit à sa femme: Nous aurons bu ensemble de l'eau de France, en communion de nos amis absents." — Que le Dieu de gloire et d'immortalité le désaltère donc de cette soif de Justice et lui ouvre ses portes! Les hommes aussi apprendront à le connaître tout entier. Quand la France recouvrera tout ce qu'elle a perdu, quand cette heure sacrée viendra, des centaines de milliers de voix aujourd'hui muettes, s'écrieront: "Souvenez vous de Charras! Honneur à lui! Il était nótre défenseur! Il a toujours compté sur nous! Son jour est arrivé. Son exil est fini! Allons chercher ses restes!" Alors on verra une foule pieuse de Français se presser comme aujourd'hui dans ces mêmes lieux, où nous sommes, autour de cette même tombe. — Des mains reconnaissantes redemanderont à cette terre, ce que nous

lui confions aujourd'hui! Les os de Charras tressailleront. On les emportera triomphants, au milieu de l'allégresse publique dans la patrie régénérée et affranchie, enfin, pour toujours."

Keizer Napoleon heeft echter van al deze beweging schijnbaar geene kennis genomen. Hij heeft den Senaat en het Wetgevend Lichaam tegen 15 Februari bij-een-geroepen en vergunt gaarne aan de *fine fleur* der aristokratische *élite* uit den Faubourg St. Germain telken avond naar de Opéra comique te gaan, om er den *Capitaine Henriot* te applaudizeeren, zoo spoedig de geliefde woorden: "*Vive le Roi!*" uit den mond der tooneelkunstenaren klinken. Men verwacht een heftig debat in den Senaat over de kerkelijke agitatie. Prins Napoleon, Rouher, Vuitry en Thuillier zullen 's Keizers politiek verdedigen. In den Geheimraad hebben Duruy en Prins Napoleon intusschen geijverd voor een wetsontwerp op verplicht en gratis onderwijs. Op den 4 Februari werd er onder voorzitting des Keizers en in tegenwoordigheid der Keizerin van tien tot een uur over gedisputeerd. Of de Keizer de zaak geheel goedkeurt is twijfelachtig, wellicht heeft hij zich verstaan met Maître Guérin van Emile Augier, die gulweg bekent: "'t Is onmogelijk te regeeren, als iedereen lezen kan!"

Heden den 15 Februari heeft de Keizer de zitting van het *Corps Législatif* met eene lange troonrede geopend. Het geheele stuk maakt den indruk, of werkelijk wederom alles was: *pour le mieux dans le meillieur des mondes!* Van het verdrag van 15 September verzekert de Keizer, dat het zoowel tot bevestiging des koninkrijks Italie, als tot verzekering der onafhankelijkheid van den pauselijken zetel kan strekken! Zoo zullen de verstrooide deelen van het groote Italie zich niet langer vasthechten aan een kleinen staat van het noorden. Reeds heeft het italiaansche vaderland met geringachting van plaatselijke ijverzucht, zijn zetel naar het hart des lands verplaatst, als in eene onneembare forteresse van het midden der Apennijnen. Door deze patriotsche handeling heeft Italie zich definitief gekonstiueerd, zich ter zelfder tijd eene verzoening met het hoofd van het katholicisme voorbereid en eindelijk gelegenheid gegeven, de fransche troepen uit Rome terug te roepen!

Si non e vero, e bene trovato!

III.

Het italiaansche vaderland heeft inderdaad in het jongst verloopen tijdvak eene merkwaardige schrede voorwaart gedaan. De gevreesde debatten over het September-verdrag in de Kamer der Volksvertegenwoordigers zijn door eene talentvolle manoeuvre van Ricasoli ontweken. De bekwame staatsman kwam op den 23 Januari ter vergadering met eene motie van verzoenenden inhoud, waarin een levendig verlangen werd uitgesproken, om alle vroegere veeten en plaatselijke jaloeziën ter zij te stellen in het belang van het vaderland. Zijn voorstel werd met 140 stemmen tegen 67 goedgekeurd.

Het graauw van Turijn en sommige opgewonden studenten keurden Ricasolies politiek af en vingen den 25 Januari aan oproerige bewegingen langs straten en pleinen te doen ontstaan. Men zag groote hoopen volks met onstuimig gejoel door de straten dringen en vernam de kreten: "Weg met Peruzzi! Weg met Minghetti! Weg met Pepoli!" s'Anderen daags deed de regeering der stad het artikel van de wet tegen saâmscholingen in 't openbaar aanplakken, maar trots dezen maatregel werden er 's avonds wederom eenige evvivaas voor Garibaldi, voor de Republiek en voor Turijn, als hoofdstad van Italie vernomen, terwijl er pereats werden aangeheven tegen Minghetti en Peruzzi. De nationale garde herstelde echter weldra de orde en nam de belhamels gevangen. Opmerkelijk is het verschijnsel, dat niemant der gegoede turijnsche burgerij aan deze overdreven uiting van een kwalijk begrepen en dolzinnig overdreven municipalisme deel nam, dat ter zelfder tijd (25 Januari) te Turijn eene spion gevangen genomen werd, die voor rekening der pauselijke regeering zich meester zocht te maken van interessante staatsgeheimen. Deze spion was niemant anders, dan eene schoone romeinsche dame, die vroeger in naauwe betrekking geleefd had met een hooggeplaatst romeinsch staatsman, en die thands door hare relatiën met de politieke hoofden te Turijn in 't diepst geheim tegen de belangen van het italiaansche vaderland intrigeerde.

De rust keerde echter te Turijn zoo spoedig niet terug. De woelingen herhaalden zich. De afgevaardigden achtten zich niet meer veilig in de hoofdstad en vloden naar hunne woonsteden. De oppozitiebladen: *Le Alpi*, *Il Diritto* en *la Gazetta del Popolo* deden eene heftige taal hooren. De krachtige houding der nationale garde bedwong

echter andermaal op 30 Januari de volksbeweging — de gemeenteraad richtte den volgenden dag eene openbare proklamatie van dankbetuiging aan de kloeke turijnsche schutterij. Maar de municipaliteit vergat, dat koning Viktor Emanuël op 't diepst getroffen was over de ongeregeldheden, waaraan de oude hoofdstad van Sardinië in 't laatst van Louwmaand scheen overgeleverd. De verplaatsing van den koninklijken zetel naar Florence werd er des te gemakkelijker door gemaakt voor den *Re Galantuomo*. In stilte, als het ware in het geheim, verliet Viktor Emanuël op den derden Februari zijne oude hoofdstad. In jachtkostuum bevond zich de Koning des morgens ten acht uren aan de plaats, van waar hij met eigen equipaadje zou afreizen. De minister La Marmora vergezelde hem. Niemant was op dit plotseling vertrek voorbereid, des avonds te voren had de Koning nog met Rattazzi en La Marmora gewerkt. Vele voorstanders der turijnsche belangen zagen in dit overhaast vertrek bij de nevelachtige schemering van den vroegen uchtendstond een slecht voorteeken, dat door de bevolking der steden Piacenza, Parma, Reggio, Modena, Bologna en Fiorenza voldoende werd geloochenstraft, toen zij den Kening op zijne reize met luide bijvalskreten begroetten en zijn weg vervulden met het geroep van: "Evviva Vittore Emanuele! Evviva il Re d'Italia! Evviva il Re galantuomo!"

De turijnsche gemeenteraad zag te laat zijne dwaling in en besloot ter elfder ure den Koning een adres van leedwezen over het gebeurde in de hoofdstad te zenden. Op Zondag 4 Februari ontving het Corps Diplomatique kennisgeving van de feitelijke verplaatsing der hoofdstad naar Florence — waarmede het hoofdbeginsel van het September-verdrag tot een daadzaak is geworden. 't Spreekt van zelf, dat de allerheiligste Vader met den gang der gebeurtenissen slechts zeer weinig is ingenomen. Daarbij komt, dat sommige zijner eerste praelaten eene eenigzins vreemde houding aannemen. De kardinaal d'Andrea heeft zich het allermeest gekompromitteerd. Hij woonde een maaltijd bij, hem door Prins Humbert aangeboden — hij vergezelde denzelfden Prins bij eene prijsuitdeeling aan de leerlingen eener volksschool te Napels, hij legde geen het minste voornemen aan den dag, om ooit naar Rome terug te keeren. 's Pausen misnoegen werd ook in geene geringe mate opgewekt door de taal van den kardinaal Grassellini, die uit Parijs teruggekeerd de politieke denkbeelden van het kabinet

der Tuilleriën poogde te verdedigen. Dat vele bandieten der Romagna eindelijk in hechtenis zijn genomen, moge het pauselijk bestuur eene geringe voldoening zijn — dat zelfs de beruchte Cardegno in 't bijzijn zijner geliefde en ten huize van den loozen Manutengolo, welke laatste hem twee jaren aan de vervolgingen der politie had weten te onttrekken, is gevat, moge staven, dat 's Pausen waereldlijk gezach met hulp der fransche liniesoldaten zich nog altijd zeer krachtig betoonen kan — men is er zich te Rome al te veel bewust van, dat het begin van het einde weldra komen zal. Men verwacht de buitengewone hulp des hemels, als de nood het hoogste zal gestegen zijn — en put zich intusschen uit in vleyende woorden tegenover ijverige dienaars als Dupanloup en Veuillot. De fransche vriendschap wordt meer en meer met zekeren tegenzin erkend, en met de hoogste verontwaardiging is er kennis genomen van de poëtische liefhebberijen des heeren de Nigra, italiaansche gezant te Parijs. De Keizerin had een gondel doen komen uit Venetiën, bij welke gelegenheid de ridder de Nigra het italiaansche scheepjen dus doet spreken:

"De bruisende golven der adriatische zee hebben mij gedoopt, het ongelukkige Dogenpaleis zendt mij tot u. Ik leg, o blonde keizerin! den toorn, de hoop, en de tranen van een ongelukkig volk aan uwe voeten!

"De fiere, gevleugelde leeuw is met ketenen beladen, het land van den Heiligen Marcus wordt door de voetzolen van vreemdelingen vertreden. De ontrouwe moeder heeft den ring der geheimzinnige verloving verbroken. Geen gezang stroomt meer van de lippen der gondeliers.

"De maan drijft weemoedig boven de fraaye koepeldaken. Stom is de lagune en de zee zonder schepen. De leeuw slaapt boven op zijne zuil en wacht tot de dag der wraak hem zal wekken!

"Als het toeval nu mocht beschikken, dat ge met den stilzwijgenden keizer op 't rustige meir van Fontainebleau gaat spelevaren, zeg hem dan, o vrouwe! dat het geplonderde Venetiën, naakt en bebloed, duldeloos lijdt aan de oevers der adriatische zee — maar tevens, dat het leeft en den dag zijner bevrijding verwacht!"

IV.

Een andere strijd voor vrijheid en recht, niet minder belangrijk en niet minder heilig, wordt thands in het pruissische Huis der Afgevaardigden gestreden. De zittingen van de laatste weken zullen geene onbelangrijke stoffe leveren voor de geschiedenis van Pruissens konstitutioneele ontwikkeling. Na 's Konings troonrede hield het Huis zich bezig, om te beraadslagen over de ontworpen adressen van andwoord. 't Eerst kwam de afgevaardigde Von Reichensperger met een adres van andwoord in gematigd-klerikaal-konservativen zin. Daarna werd het Huis een ultra-konservatief adres door den afgevaardigde Wagener en de zijnen aangeboden — er werd eene kommissie van rapporteurs benoemd over beide stukken, bestaande uit de afgevaardigden Twesten en Assmann. In de vergadering van den 24 Januari werd hun verslag gehoord, 't welk, na breedvoerige uiteenzetting van alle gronden voor en tegen — besloot tot verwerping van beide adressen. Een kort incident kenmerkte het begin dezer zitting. In vroegere vergaderingen waren de geloofsbrieven der vertegenwoordigers onderzocht en had men de keuze van den afgevaardigde Von Tettau onwettig verklaard, terwijl daarentegen de heer Von Saucken-Juliënfelde als wettig gekozen werd geproklameerd. Tegen dit besluit van het Huis der Afgevaardigden kwam de Minister van Binnenlandsche Zaken, Graaf zu Eulenburg in verzet met een schrijven, dat gedurende de vergadering werd voorgelezen, maar weldra bleek onnoodig te zijn, daar de heer Von Saucken-Juliënfelde evenzoo bij schrijven het Huis had doen weten, dat hij de voor hem eervolle keuze moest van de hand wijzen, om de konflikten, die reeds tusschen de regeering en vertegenwoordiging gerezen waren, niet noodeloos te vermeerderen.

Toen de afgevaardigde Twesten gesproken had en men nog het een en ander door de konservativen had hooren in 't midden brengen, stond de Minister van Binnenlandsche Zaken op, om te verklaren, dat hij den rapporteurs dank schuldig was voor den fatsoenlijken toon (*Ton des Anstandes*), welke gedurende het geheele verslag had geheerscht. Daarna ging zijne Exellentie over, om aan te toonen, dat de aanstaande legerorganizatie eigenlijk op nieuw de *cardo rei* zijn zal, waaruit de houding van het Huis tegenover de regeering

op het duidelijkst zal blijken. Daarom beproeft Graaf zu Eulenburg een aanval op de welwillendheid van het Huis. "Stelt u een monarch voor" — dus luiden zijne woorden — "die door en door soldaat is, die van zijne vroegste jeugd zich met het leger heeft bezig gehouden, die het leger de schoonste volmaking wil doen bereiken — een monarch, die eindelijk het middel denkt gevonden te hebben, 't welk tot die volmaking voeren kan, en het aanwenden van dit middel voor zoo noodzakelijk houdt, dat hij er niet voor terugdeinst, het vaderland zonder wettig vastgesteld budget te regeeren — herinnert u daarenboven de glorierijke overwinningen, welke ons leger ten gevolge dezer nieuwe organizatie heeft behaald en let op de natuurlijke gevolgen van dit feit, dat men wellicht zonder de nieuwe regeling ook wel had kunnen overwinnen, maar niet zoo zeker, en als ik het zoo eens mag uitdrukken, niet zoo élegant!"

Een gemurmel van verbazing doorliep de gantsche vergadering. En ten slotte verzoekt de Minister eerbiedig, dat men toch zijn konstitutioneel recht van afkeuring niet tegen de weldra op nieuw aan te bieden wet van leger-organizatie aanvoere — maar liever een ander thema kieze, om over te *raisoniren*. Nog klonk het gesis der linkerzijde, toen reeds de afgevaardigde Dr. Löwe opstond, om de verontwaardiging der verschillende liberale fraktiën in kernachtige taal te uiten:

"Heeft de Koning ooit reden gehad" — klonk het uit zijnen mond — "te zeggen: God beware mij voor mijne vrienden, met mijne vijanden zal ik het wel klaren; — dan is het zeker na de ongehoorde beweeringen van den Minister. Als het konstitutioneele leven daarin bestaan zal, dat wij onze innigste overtuigingen vrijwillig moeten prijs geven, dan is het zeker overvloedig aan deze plaats te komen en de konstitutie heeft uitgediend. Ik kan met den Minister niet komen op het terrein van verzoening, 't welk hij aanwijst: als die verzoening bestaan moet in het opgeven van ons heiligste recht, dan is met dit Huis geene verzoening mogelijk!"

Onder den luiden bijval der linkerzijde werd daarna tot de stemming overgegaan en beide adres-ontwerpen met groote meerderheid verworpen. In bet Heerenhuis daarentegen was een adres van andwoord aangenomen, dat als echo op de troonrede, de volkomenste sympathie met de regeering te kennen gaf en op den 20 Januari door eene deputatie aan den Koning werd overhandigd. Maar het Huis der

afgevaardigden kwam weder op Dingsdag den 31 Januari te saâm. De Minister Von Bodelschwing biedt der kamer de rekeningen van staat over de jaren 1859, 1860 en 1861 aan, met de opmerkingen der rekenkamer. Daarna volgt de interpellatie van den afgevaardigde von Rönne, die der regeering de vraag voorlegt, wanneer het voorloopig besluit van 20 Juni 1864 omtrent prijzen in maritimen oorlog aan het Huis zal worden voorgelegd, om tot wet te worden verheven. Sints Pruissen eene zeemacht bezit, is eene regeling van het recht tot prijzen maken noodzakelijk. Het besluit van 20 Juni is zonder de medewerking der vertegenwoordiging tot stand gekomen. Eene bepaling van prijsgelden in het besluit voorkomende, schijnt den afgevaardigde von Rönne eene nieuwe sanktie te zijn van het barbaarsche instituut der kaperij. Het privaat-eigendom moet zoowel bij den oorlog ter zee als te lande heilig worden gehouden.

De Minister van Justitie, Graaf zur Lippe, beandwoordt de interpellatie met de beweering, dat door het koninklijk besluit van 20 Juni op de kaperij geenszins is gekrenkt het recht der volksvertegenwoordiging, om deel te nemen aan de wetgeving in 't algemeen. Hij zal dit besluit niet aan de vertegenwoordiging aanbieden. Daarna komen twee onbeduidende wetten ter sprake, waarvan de laatste eene regeling inhoudt van de belasting op de suikerbereiding uit "Ruben." De gantsche zitting bood weinig belangrijks en onderscheidde zich alleen door de gerekte voorlezing van den Minister van Justitie over de rechten van neutrale en krijgvoerende mogendheden in oorlogen ter zee — gedurende welke rede de stenografen de pen lieten rusten, daar het stuk zonder twijfel in de officieele organen gedrukt zal worden.

Woensdag den 1 Februari ontving de Voorzitter van het Huis der Afgevaardigden Grabow, eene gelukwensching bij telegrafische dépêche uit Dantzig op den gedenkdag van het vijftienjarig bestaan der konstitutie in Pruissen, waarbij hem tevens warme dank gebracht werd voor zijne mannelijke taal, bij de opening der eerste zitting gesproken. De eerstvolgende vergadering van het Huis der Afgevaardigden werd op Woensdag den 8 Februari gehouden. De Ministers Von Bismarck en zu Eulenburg werden door lichte ongesteldheden verhinderd de vergadering bij te wonen. De Minister van Oorlog, Van Roon, is aanwezig. De heer Von Saucken-Juliënfelde neemt thands als afgevaardigde

zitting, daar hij bij eene vrije stemming voor Frankfort is gekozen. De "Ober-Regierungsrath" Mozer brengt uit naam van den Minister van Handel een wetsontwerp voor de spoorwegen in de hohenzollernsche landstreken, 't welk in handen eener kommissie gesteld wordt. Daarna treedt de Minister van Oorlog op en deelt een wetsontwerp mede, strekkende, om de legerorganizatie van 13 September 1814 te wijzigen en aan te vullen. De levendigste aandacht wordt in het gantsche Huis en op de overvolle tribunes waargenomen.

De Minister verklaart mede, dat de nieuwe wet in de grondtrekken gelijk is gebleven aan die, welke voor twee jaren is voorgedragen. Eene bepaling bij de wet van de hoegrootheid des legers in vredestijd wordt niet gevonden, geene enkele koncessie schijnt de vroegere oppozitie te zullen worden gedaan. De afgevaardigde Virchow merkt op, dat de Minister zijn wetsontwerp zonder eenige motiveering hoegenaamd heeft aangeboden, een feit, dat in de annalen der pruissische Kamer geen antecedent heeft. De praezident Grabow verleent het woord aan de afgevaardigden Twesten en Michaelis, die voorstellen omtrent het wetsontwerp niets te besluiten, voor dat het gedrukt en in handen van alle leden is gesteld. Alzoo wordt besloten. Na eenige diskussie over een koninklijk besluit omtrent het vlaggengeld van vreemde bodems in oorlogstijd wordt de vergadering gesloten, en de volgende zitting op Saturdag den 11 Februari bepaald.

Intusschen viel den voorzitter Grabow op Donderdag 9 Februari eene nieuwe onderscheiding ten deel. Eene deputatie uit de liberale kiezers van Keulen bracht hem eene zilveren kroon voor burgerlijke verdiensten en een adres van sympathie voor zijne houding in het Huis der Afgevaardigden. Zijn andwoord luidde waardig en fier: — "Met diep bewogen gemoed dank ik u en allen, die u gezonden hebben, voor de drieledige hooge onderscheiding, welke der liberale meerderheid in het Huis der Afgevaardigden en mij door heeren kiezers der aloude en eerwaardige hoofdstad Keulen wordt toegekend, in de eerste plaats door het adres van goedkeuring, in de tweede door de ons aangeboden burgerkroon en eindelijk door uwe persoonlijke komst van den oever des duitschen Rijns naar den zetel onzer werkzaamheden. Wat ik, gedachtig aan het koninklijk woord: "Tusschen ons zij waarheid!" gesproken heb, wat ik naar mijne geringe krachten heb kunnen doen, is onafscheidelijk verbonden aan

al datgene, wat de liberale meerderheid uit het Huis der Afgevaardigden met woord en daad sedert jaren heeft volgehouden tot handhaving van de wettig gewaarborgde en bezworen rechten des volks, tot instandhouding van de grondwettelijke rechten der volksvertegenwoordiging in overeenstemming met alle staatkundig beschaafde, onafhankelijke burgers. Ik mag daarom de door u mij gebrachte hooge onderscheiding, alleen in naam dezer meerderheid aanvaarden. Zij komt al mijnen vrijzinnigen strijdbroeders toe. Voor hen zal ik dit burgerlijk kleinood ter eeuwige gedachtenisse op het zorgvuldigst bewaren. Het zal ons doen volharden in den moeilijken strijd voor de konstitutie, ook als de door ieder gewenschte verzoening onmogelijk mocht blijken. Het zal onze zonen en kleinzonen vermanen, dat trouw aan den koning nimmer te scheiden is van trouw aan het volk — dat zij in deze heilige trouw, gelijk hunne vaderen deden, zich steeds eendrachtig zullen moeten verbinden om de grondwet te verdedigen, om de banier des vredes met het zwaard der waarheid en het schild van recht en wet ten allen tijde glorierijk te beschutten. Ontvangt nogmaals in naam van de liberale meerderheid uit het Huis der Afgevaardigden en ook in mijnen naam onzen innigsten en warmsten dank, en brengt dien dank over aan heeren kiezers van uw schoon vaderland, die ons zulk eene uitstekende eere hebben waardig gekeurd!"

De eerste plicht van den voorzitter in de vergadering van den 11 Februari was de mededeeling van dit gewichtige feit. Hij voegde er bij, dat een dichter van den Rijn de gevoelens der keulsche kiezers in een fraai, aan hem gezonden gedicht had uitgesproken. Tallooze adressen en telegrammen uit alle oorden des lands hadden hem tevens van de volkssympathie overtuigd. Daarop gaat men over tot de orde van den dag en erlangt de minister van Handel en Nijverheid, Graaf von Itzenplitz, het woord, om een wetsontwerp betreffende uitbreiding van het bankwezen in Pruissen voor te dragen. Om het belang der zaak wordt eene kommissie benoemd bestaande uit de afgevaardigden Reichenheim en Von der Heydt, ten einde zoo spoedig mogelijk te rapporteeren. Een nieuw wetsontwerp wordt vervolgens aangeboden door den Minister van Finantiën, Von Bodelschwingh, om de belasting op inlandschen wijn af te schaffen. Ook over deze wet zal zoo spoedig mogelijk rapport worden uitgebracht. Voor de

door den Minister van Oorlog aangeboden wetsontwerpen worden twee bizondere kommissiën van 21 en 14 leden benoemd.

De orde van den dag bracht een voorstel van den afgevaardigde Schulze-Delitzsch en de zijnen tot uitbreiding van de rechten der arbeidende klassen, inzonderheid met het oog op het recht van associatie.

Schulze-Delitzsch, de beroemde staats-oekonoom, de talentvolle redenaar schetst in eene keurige rede de voordeelen, welke den werkenden stand uit een wettig vastgesteld koalitie recht zal kunnen ten deel vallen. Reigensperger en Wagener bestrijden de motie op konservatieve gronden. De afgevaardigde Faucher, onderteekenaar der motie Schulze-Delitzsch, verdedigt haar, terwijl hij van zijne plaats aan de uiterste linkerzij der Fortschritts-partij het woord voert. Men verneemt aanstonds het geroep: "naar de tribune!" De voorzitter verklaart, dat de redenaar het recht heeft van zijne plaats te spreken en Faucher andwoordt, dat men op de tribune den rug wendt naar den voorzitter en het woord richt tot het ministerie, waaraan hij thands niets te zeggen heeft. (Gelach.) Daarna ondersteunt hij de motie onder luide toejuiching. Hetzelfde geschiedt door den afgevaardigde Twesten, terwijl hij een amandement op de motie voorstelt, 't welk den vorm betreft. Hij geeft eene scherpe kritiek van de agitatie in 't vorige jaar door Ferdinand Lasalle te weeg gebracht — en toont aan, hoe deze een uitmuntend wapen was geweest in de handen der konservativen, om de liberale partij verdacht te maken. Onder luiden en aanhoudenden bijval spreekt Twesten de volgende slotwoorden: — "Ik herinner u hier aan het woord van een man, die zelf als arm handwerksman begon, die tot aanzienlijken rijkdom en rang steeg en een beroemden naam in de geschiedenis der wetenschap en des vaderlands achterliet. Hij beweerde eens: "Wie den werklieden zegt, dat zij op eene andere wijze, dan door arbeid en spaarzaamheid hun lot kunnen verbeteren, is een verleider des volks!" (Luide bijval.) Wordt er echter beproefd uit dwaze verbeteringszucht of uit boosaardigen zin tot ophitsen, om door socialistische en kommunistische woelingen de arbeiders in beweging te brengen en de laagste klassen tegen de hoogsten op te zetten, dan zullen wij met Franklin zeggen: "Wie dat doet is een verleider des volks!" (Hernieuwde bijval). — Daar er nog een aan-

tal sprekers het woord moeten erlangen, worden thands de diskussiën op voorstel van den Voorzitter tot eene aanstaande zitting verdaagd. Deze greep op Dingsdag den 14 Februari plaats. De afgevaardigden Parisius en Löwe spreken vol geestdrift voor het denkbeeld van Schulze-Delitzsch. De afgevaardigde Reichenheim maakt levendige belangstelling gaande, door omstandig de geschiedenis te verhalen der silezische arbeidersdeputatie van den vorigen zomer, — hoe Wagener en Von Bismarck met de werklui hebben geïntrigeerd. Ook ditmaal worden de debatten verdaagd, en deelt de voorzitter Grabow mede, dat de groote kommissie voor de wet op de legerorganizatie benoemd is. Als voorzitter is aangewezen de afgevaardigde Von Bockum-Dolffs, aanvoerder van 't linker-centrum, tot vicevoorzitter Von Unruh, plaatsvervangend voorzitter der Kamer, lid der Fortschritts-partij, tot sekretarissen Hummel en Mellien, de eerste van de fraktie Bockum-Dolffs, de tweede van de Fortschrittspartij en verder uit tien leden dier zelfde partij en zeven van het linker-centrum.

Reeds deze keuze is van het hoogste gewicht voor het aanstaand rapport, 't welk een zoo allergewichtigsten invloed op de beraadslagingen der Kamer zal kunnen uitoefenen, 't welk de levensvraag van het konflikt tusschen regeering en vertegenwoordiging op het innigst raakt. Tot nog toe is de houding van het Huis waardig en ontzachwekkend, schoon er in de orde van de behandelde ontwerpen door samenloop van omstandigheden eene bontheid heerscht, die de zonderlingste kontrasten deed geboren worden. Niettegenstaande de beraadslagingen van de Kamer de aandacht der pers en des publieks op 't levendigst wisten bezig te houden, kwam echter de quaestie der Elbe-hertogdommen van tijd tot tijd de vaderlandslievende gemoederen bewegen. Van de onderhandelingen met Oostenrijk lekte het een en ander uit door de indiskretie van de "Wiener Presse" en het woord: "Inlijving bij Pruissen" wordt van tijd tot tijd met meer klem herhaald. Vrijzinnige organen, als de "National-Zeitung" ijveren voor annexatie met de verontschuldiging: "Man muss sich einem grossen Ganzen anschlieszen!" Of de reize van Prins Frederik Karel naar Weenen daarmeê in verband staat, is eene vraag, die van de meeste zijden ontkennend wordt beandwoord, daar 's Prinsen bezoek alleen met vriendschappelijk doel was ondernomen. Daarenbo-

ven wordt veel gegist, welke vergoeding Oostenrijk zal eischen, indien Pruissens grondgebied zoo aanmerkelijk wordt uitgebreid. Voor het overige temporizeert Von Bismarck onder voorwendsel, dat de raadslieden der kroon nog eerst het rapport der syndici moeten afwachten over Pruissens rechten in zake der erfopvolging. De Koning en de Koningin wonen vele hoffeesten en galabals bij. De ministers, het Heerenhuis en het leger zijn daarbij het sterkst vertegenwoordigd. Op een dezer plechtigheden verschenen ook Grabow en Von Unruh, die van 's Konings zijde met eene beleefde buiging werden beloond voor hunne verschijning.... en verder aan hun lot werden overgelaten.

Ten slotte nog eene handigheid van den danslievenden hessen-kasselschen Keurvorst. De zweedsche historiograaf Fryxell had voor zijne geschiedenis van Karel XII het kasselsche archief noodig. Men stond er hem het gebruik van toe, maar legde hem onder de verplichting, om zijne excerpten ter goedkeuring aan de hessen-kasselsche censuur te onderwerpen. Hij deed het en nadat de schrandere geschiedvorscher maanden lang op de terugzending van de met zooveel moeite en tijd vervaardigde uittreksels gewacht had, om zijn geschiedverhaal te vervolgen, blijkt het, dat de heusche Keurvorst die terugzending *ad calendas Graecas* verschoven heeft!

V.

Staatkundige gebeurtenissen van den eersten rang grepen er in de laatst vervlogen vier weken niet plaats in Engeland. Tal van redevoeringen werden in alle deelen des lands uitgesproken tegen de aanstaande zitting van Hooger- en Lager-Huis. Belangrijk was de rede van Bright te Birmingham op den 19 Januari. 't Was een heftige aanval tegen alle partijen en eene schoone deklamatie voor het algemeene kiesrecht. — "Wat zullen wij in de aanstaande zitting van 't parlement hebben te behandelen," — roept hij uit — "als we noch voor Italie, noch voor Denemarken, noch voor Amerika mogen in de bres springen? 't Is waar, we hebben over eene menigte van binnenlandsche zaken te spreken. Laat ons vooral deze vraag niet uit het oog verliezen, of de natie wel in het genot der rechten is, die elk beginsel en de gantsche strekking van onze kon-

stitutie haar toekennen. Ge weet het, dat we trotsch zijn, als we denken, welke rechten onze grond aan slaven verleent: "Een ademtocht in Engelands vrije lucht, en hij is vrij!" als de dichter zingt. Doch welke rechten hebben wij zelve. Als een Engelschman naar de Kaap gaat, dan heeft hij eene stem in de wetgevende vergadering, gaat hij naar Australie, naar Canada, naar eene onzer groote koloniën, dan heeft hij eene stem, dan mag hij kiezen. Maar hier in zijn eigen land, waar hij geboren is, op zijn eigen grond, die hij in 't zweet zijns aangezichts heeft bebouwd en vruchtbaar gemaakt, hier alleen heeft hij het recht niet, dat hem overal elders, waar Engelschen te saâm wonen, als van zelven te beurt valt. Daar is gevaar in zulk een toestand, en derhalven mag hij niet op den duur bestaan. Men moge den stroom dammen, men moge het water tegenhouden, des te heftiger zal de vertoornde vloed zich later over het land verspreiden. De demokratie dreigt het land niet met gevaar — maar het konservatisme, zoowel van Tories, als van Whigs. Zie daar het gevaar! Ik spreek niet uit vijandelijken zin tegen eenige partij of eenige klasse — maar ik verklaar, dat de man, die vijf millioenen zijner landgenooten van een recht berooven wil, dat hun volgens de konstitutie toekomt — dat die man Engeland in twee afdeelingen splitst en het onmogelijk maakt, dat wij een tevreden volk zijn!"

De *Punch* heeft aanstonds deze rede met eene geestige teekening gepersifleerd.

Onder de overige *Speeches* voor de opening van het parlement, was er geen, die zoo in hooge mate de aandacht trok, als de redevoering te Leeds door Viscount Amberley, den 23 jarigen zoon van graaf Russell, uitgesproken. De jeugdige staatsman openbaart zich plotseling als een warm voorstander van parlements-hervorming in den geest van Gladstone en Milner-Gibson. De *Morningstar* is zeer met zijne eloquentie ingenomen, de *Times* steekt den draak met zijne onervarenheid en wenscht den "lordling" eenige meerdere diepte van wetenschap toe. Intusschen werd de openbare aandacht door eene menigte van zeerampen en groote verwoestingen door brand, waaronder de brand van het theater te Edinburg, op het treffendst in beslag genomen.

Op den 7 Februari greep eindelijk de opening plaats van het

parlement. Te twee uren verscheen de koninklijke kommissie in het Huis der Lords, bestaande uit den Hertog van Somerset, lord-kanselier, den Graaf van St. Germans, opperhofmeester, Viscount Sidney, opperkamerheer en lord Stanley. Nadat de leden van het Huis der Gemeenten uitgenoodigd zijn, om de zitting bij te wonen, en met den *Speaker* aan 't hoofd zijn binnen getreden, leest de Lord-Kanselier de troonrede voor.

Het geheele stuk is zonder bepaalde kleur en zeer optimistiesch gesteld. — "Gelukkig het land" — oordeelde de *Times* — "wiens jaarboeken vervelend, gelukkig de tijd, waarin de koninklijke troonrede geene nieuwsgierigheid opwekt." Het staatsstuk vermeldt de overwinningen in Japan en Nieuw-Zeeland, het parlement in Canada en kondoleert de volksvertegenwoordigers over de rampen, welke te Calcutta hebben plaats gehad. Daarna wordt verzekerd, dat de algemeene toestand van 's lands finantiën zeer bevredigend is — dat een ontwerp van wet op vereenvoudiging der rechtspleging zal worden aangeboden, met een ander ter meerdere uitbreiding en volmaking van 't volksonderwijs.

Na eene pauze vergadert het Huis der Lords wederom te vijf uren. De Prins van Wales en de Hertog van Cambridge zijn aanwezig. Graaf Charlemont stelt een ontwerp-adres van andwoord voor, 't welk als gewoonlijk eene echo der troonrede is. Graaf Derby keurt het niet der moeite waardig, om over het adres van andwoord te spreken, daar de troonrede volkomen onbeteekenend is — en geheel het karakter vertoont van eene aanspraak, door een bejaarden Minister tot een stervend parlement gericht. Toch wil hij eene enkele opmerking richten tegen het gezegde omtrent buitenlandsche zaken. Hij ontving gaarne inlichting over Engelands houding tegenover Brazilie, over de staatkundige betrekkingen tusschen de noordelijke staten Canada. Graaf Russell andwoordt, dat het ongenoegen met Brazilie voortsproot uit de weigering eener schadevergoeding, die Engeland wegens de moedwillige plundering van een aan de braziliaansche kust gestrand engelsch schip van rechtswege toekomt. Dat later de Koning van Portugal zich als scheidsrechter tusschen beide mogendheden had aangeboden, maar eene bemiddeling had voorgesteld, die door Engeland had moeten worden gewezen van de hand. Dat Brazilie daarop de aanbiedingen van Engeland verworpen had —

dat men Brazilie niet heeft willen beleedigen, maar eenvoudig *réprésailles* genomen heeft, gelijk Brazilie zelf op dit oogenblik tegen Urugay neemt. Hierop werd het ontwerp-adres van beandwoording der troonrede goedgekeurd. In het Lagerhuis werd de regeering ter zelfder tijd naar aanleiding van het adres van andwoord geïnterpelleerd door den afgevaardigde Henry Seymour, die haar verweet, dat zij hare beloften van eene wet op den "Parliament-Reform" ontrouw was geworden. Kinglake drukt den wensch uit, dat spoedig de officieele bescheiden aan het Huis mochten worden overgelegd, waaruit blijken kan, op welke gronden de aartshertog Maximiliaan van Oostenrijk als keizer van Mexico is erkend. Daarop wordt door het Huis der Gemeenten het adres van andwoord van Sir Henry Williamson goedgekeurd.

VI.

Geheel andere taal, dan de rustige of onrustige spiegelgevechten met het woord in de verschillende europeesche Parlementen deden hooren, spraken de kanonnen der Unie voor de forten van Wilmington. Na Shermans glorierijke verovering van Georgiës hoofdsteden, werd aanstonds eene expeditie onder Butler naar Wilmington ondernomen, die niet slaagde, omdat de marine der noordelijken niet gelijktijdig met de troepen aanviel. Generaal Butler werd toen van zijn kommando ontslagen en ter verandwoording naar Washington geroepen.

Eene avontuurlijke onderneming der gebroeders Blair, bijgestaan door Horatius Cocles Greely, redakteur der new-yorksche Tribune, om den vrede tusschen het noorden en zuiden tot stand te doen komen, mislukte ten eene male. De gekonfedereerden zullen nog meerdere tegenspoeden moeten ondervinden, voordat zij zelfs den geringsten eisch der "damned Yankees" zullen toegeven. Intusschen maakte Sherman alles gereed tot een aanval op Charleston, om vervolgens zich bij Grant aan te sluiten en Richmond met vereende krachten aan te vallen. De zuidelijken achtten thands geen enkel middel verwerpelijk, indien het hun slechts baten mocht tegen den vijand, en zoo werd op aanraden van Generaal Lee, wiens invloed de zege behaalde over dien van Jefferson Davis, een kontingent van ongeveer 200,000 man

slaven en negers aan het zuidelijke leger toegevoegd. Aan het eind van den veldtocht is den negers vrijheid en landbezit beloofd — en zoo dwingt de logika der harde noodzakelijkheid de grootste vijanden der emancipatie tot..... emancipatie.

Sherman had op den 14 Januari een deel zijner troepen naar Beaufort gezonden, om Grahamsville te nemen en voorts Harleston en Brancheville aan te tasten. Een nieuw eskader nadert te gelijker tijd Wilmington. Aanvoerders dezer tweede expeditie zijn de generaal Terry en de admiraal Porter. Butler had verzekerd, dat de forten op de landtong bij Wilmington onneembaar waren, en dat hij er zijne soldaten niet aan wagen wilde. De onverschrokkenheid der nieuwe bevelhebbers staafde, dat zijne opvatting onjuist was. Op den 15 Januari werd de aanval op het fort Fisher beproefd. Het bombardement der noordelijke vloot overtrof in hevigheid en volharding al wat ooit in den driejarigen burgerkrijg was voorgevallen. De woedende aanval der landingstroepen onder Terry evenaarde in heftigheid den kogelregen uit de fregatten, maar overtrof dien in vermetelheid en doodsverachting. Zeven lange uren werd de moorddadigste strijd gestreden en eindelijk bij het vallen van den avond het fort Fisher met de bajonet genomen. De gantsche bezetting van 1200 tot 2500 man werd krijgsgevangen, 72 stukken geschut buit gemaakt en alzoo de laatste sterkte genomen, waardoor de zuidelijken de vrije gemeenschap met de zee onderhielden en de blokkade der noordelijke eskaders bespotten.

Ook Shermans expeditie had groote vorderingen gemaakt. Zijn generaal Steward had met twee afdeelingen Pocataligo, aan den spoorweg tusschen Savannah en Charleston, bezet. Daarna werd Branchville genomen. De weg staat nu open naar Virginia. Sherman koncentreert zijne troepen bij Macphersonville en wil zich door Noord- en Zuid-Karolina heen met Grant vereenigen. De val der stad Wilmington wordt dagelijks verwacht. Praezident Jefferson Davis en zijn kabinet verkeeren in een toestand van dekompozitie en heftige oneenigheid.

Terwijl echter het geluk der wapenen zich voortdurend aan de zijde der noordelijken bevond, stierf te Washington een beroemd staatsman en redenaar, de senator Everett. Vurig strijder voor de afschaffing der slavernij, had Everett zich van den beginne zijner loopbaan, als een der uitstekendste sprekers en schrijvers van zijn vaderland

doen kennen. Predikant te Boston, professor der grieksche taal en letterkunde aldaar, redakteur der *North American Review*, lid van het kongres — steeds wist hij zich door grondige wetenschappelijke kennis en uitmuntende redenaarstalenten te onderscheiden. In 1834 werd hij gouverneur van Massachussett en in 1840 gezant in Engeland. In 1845 keerde hij naar Amerika terug en leefde nog acht jaren buiten staatsbetrekking, terwijl hij eene uitgave zijner redevoeringen voor de pers bezorgde en het voorzitterschap van het Harvard-Collegium bekleedde. In 1852 werd hij staatssekretaris onder den praezident Fillmore, maar moest hij in 't volgende jaar om gezondheidsredenen zijne betrekking nederleggen. Sedert dien tijd vertegenwoordigde hij den staat Massachussett in den Senaat en kwam hij nog in 1860 als kandidaat voor het vice-praezidiaat der Unie in aanmerking. Met Everett sterft een der geachtste de talentvolste staatsmannen der Unie, voordat hij de verwezentlijking van het lievelingsdenkbeeld zijns levens: afschaffing der slavernij, te midden van het kanongebulder des burgerkrijgs heeft zien tot stand komen.

POLITIEK OVERZICHT.

17 Maart 1865.

De dood der Koninginne-weduwe. — Anna Paulowna, Grootvorstin van Rusland, Koningin der Nederlanden. — De plechtige begrafenis. — Adres van rouwbeklag der tweede Kamer. — Het wetsontwerp op het batig slot van 1862. — De vier wetsontwerpen over staatszorg voor de volksgezondheid. — De opening der fransche Kamers. — De troonrede. — Gratis en verplicht onderwijs. — Rome en Mexiko. — Zittingen van den Senaat en het "Corps Législatif." — De heer Schneider en Madame Ratazzi. — Verdeeldheid onder de oppozitie. — Het ontwerp-adres van andwoord van den Senaat. — De Markies de Boisy. — Monseigneur Chigi en Monseigneur Darboy. — Het boek van den Keizer. — De "préface" en het oordeel der dagbladen. — De Hertog de Morny. — "Faits Paris." — Jubel te Florence. — Viktor Emanuel verzoent zich met de Turijners. — Uitstapjen naar Milaan. — Debatten in de Kamer. — Sombere stemming in het Vatikaan. — De Elbe-Hertogdommen. — Bismarcks dépêche van 23 Februari. — Oostenrijks andwoord. — Debatten in het Huis der Afgevaardigden te Berlijn. — De kommissie voor de wet op de leger-organizatie. — Hessen-Kassel en Mecklenburg-Schwerin. — Kardinaal Wiseman. — De zittingen van het Hooger- en Lager-Huis. — De iersche quaestie. — De moutbelasting. — De Times. — De oorlog in Uraguay. — Paysandu. — Leandro Gomez. — Mislukte vredesonderhandelingen tusschen de Konfederatie en de Unie. — De meeting te Richmond. — Shermans veldtochten in Zuid-Carolina. — Charleston genomen. — Val van Wilmington.

I.

Relata refero.

De met zwart fluweel behangen paarden voeren heden eene doorluchtige doode naar hare laatste rustplaats in den koninklijken grafkelder te Delft. Zilver, krip, fluweel, met rouwfloers omwonden trommen, statige treurmarschen, linie-troepen en schutterij met verdekt geweer, een hofstoet in zwaren rouw — dit alles vormt eene plechtige, statige processie, welke de straten der rezidentie onder een waardig en passend stilzwijgen der onafzienbare menigte doortrekt ter uitvaart der Koninginne-weduwe, Anna Paulowna, groot-

vorstin van Rusland, gade van den chevaleresken Koning Willem II.

Sints den 15 Februari dezes jaars reeds was de Koninginne-weduwe ongesteld en lijdende aan eene borstkwaal. Dagelijks verergerende, sloopte deze eindelijk het leven der algemeen geliefde Vorstin op Donderdag den 2 Maart, des namiddags te vijf uren ongeveer. Zij was de dochter van Keizer Paul I en van Maria Fedorowna, prinsesse van Wurtemberg. Zij werd op den 19 Januari 1795 geboren. Zij had den bloeyenden leeftijd van twintig jaren bereikt, toen de reuzenonderneming van den eersten Napoleon tegen Rusland plaats greep. Tot in het laatst van haar dagen behield zij een levendigen indruk dezer waereldgebeurtenis, waarin ook zij van ter zijde betrokken was, daar Alexander I, naar men beweert, hare hand aan den eersten Keizer der Franschen geweigerd had. Deze keizerlijke hand werd echter weldra (Januari 1816) geschonken aan den held van Quatre-Bras, den toenmaligen Prins van Oranje. Van dit oogenblik af beijverde Anna-Paulowna zich, om eenmaal waardig de nederlandsche kroon te dragen. Zij leerde de taal in korten tijd en beoefende met den haar eigenaardigen, gelukkigen aanleg, al wat tot de geschiedenis, tot de sociale en aesthetische onwikkeling van haar nieuw volk toegang verleende.

1840 schonk haar, door den troonsafstand van Willem I, den titel van Koningin der Nederlanden, welken zij tot 1849, het sterfjaar van haar veel beminden echtgenoot, bleef voeren. In haren weduwstaat leefde zij meest des zomers op het paleis te Soestdijk, waar het gedenkteeken van de krijgsmansglorie des tweeden Willems zich verheft; des winters vertoefde zij op de villa Buitenrust aan den scheveningschen weg. Daar is zij kalm en waardig ontslapen in het bijzijn van hare koninklijke kinderen en kleinkinderen. Zij verlangde te rusten naast haren echtgenoot en haren vroeg gestorven zoon Alexander. In den aanvang scheen het rituëel der grieksch-katholijke kerk zich daartegen te verzetten, maar na de vereischte schikkingen werd dit bezwaar overwonnen en grijpt heden de plechtige begrafenis plaats op den gedenkdag van het weemoedig afsterven haars koninklijken echtgenoots.

Anna Paulowna laat een alom geprezen en gezegenden naam achter in haar tweede vaderland. Zij was eene patronesse van hulpelooze en behoeftige jeugd — zij deed duizenden wel en vervolgde de

schoone traditiën, welke de echtgenooten der Prinsen van Oranje sints Charlotte de Bourbon en Amalia van Solms aan hare opvolgsters nalieten. De algemeene rouw der natie over het leed van het koninklijk Huis openbaarde zich niet alleen door het luiden der doodklok, door de staking der openbare vermakelijkheden, door de zwarte randen der dagbladen en der regeeringstukken, de tweede Kamer der Staten-Generaal besloot in hare zitting van 4 Maart den Koning een adres van rouwbeklag aan te bieden — en wel op het voorstel van den amsterdamschen afgevaardigde, den heer Rochussen, "en corps". Op den 13 dier maand ontvangen, beandwoordde de Koning het adres der kamer met al de hem zoo zeer onderscheidende welwillendheid en vaderlandschen zin.

Het overlijden der Koninginne-weduwe is de treurige hoofdgebeurtenis van de laatst vervlogen vier weken. De zittingen der tweede Kamer, op 't laatst van Februari hervat na lange, zeer lange, vakantie, leverden tot op dit oogenblik weinig belangwekkends. De beraadslagingen "over het wetsontwerp tot nadere regeling van het koloniaal batig slot van 1862" boden niet veel aantrekkelijke momenten. De heer Myer herinnerde in de vergadering van 6 Maart, dat de diskussiën over hoofdstuk IX der staatsbegrooting plotseling waren afgebroken door de ongesteldheid des Ministers en dat er nu gelegenheid bestond die op nieuw te vervolgen. Opmerkingen en vragen over het aanstaande indische strafwetboek, over de 114 millioenen, werden door verscheidene sprekers der oppozitie in 't midden gebracht, zonder dat evenwel de diskussie daardoor in wichtigheid en beteekenis toenam. De langdurige debatten over de vier oudbakken wetsontwerpen tot regeling van het geneeskundig staatstoezicht duren nog steeds voort en vinden heftigen tegenstand ook bij de ministeriëelen. De drie medici in de Kamer, de heeren Westerhoff, Idzerda en de Poorter oefenen nog slechts ten deele dien gewichtigen invloed op het debat, waartoe hunne specialiteit hen scheen te bestemmen. Wetsontwerp N°. 1 is reeds aangenomen — maar in het tweede, "regelende de voorwaarden tot verkrijging der bevoegdheid van geneeskundige, apotheker, hulp-apotheker, leerling-apotheker en vroedvrouw", worden door de regeering zelve wijzigingen voorgesteld. Of de Kamer zich daarmeê zal kunnen vereenigen? — "Adhuc sub judice lis est!" Op het voorbeeld van een onzer best geschreven weekbladen (de

Standaard) verklaren we ons ten eenemale inkompetent, om in deze aangelegenheid de minste voorspelling te wagen!

II.

De groote zaal van het Louvre-Paleis bood den 15 Februari een allerbelangwekkendst tafereel aan. Het kanon verkondigde daarbuiten, dat de Keizer de Tuileriën verlaten had, om zich weldra in het midden der openings-zitting van den Senaat en het Wetgevend Lichaam te vertoonen. Toen Prins Napoleon zijn hoogen bloedverwant binnenleidde, barstte het luide geroep van: "Vive l'Empereur!" met onstuimigheid los. Dit herhaalde zich telkens, als eene paragraaf der troonrede werd meegedeeld. Vooral steeg het gejuich veerkrachtig uit zooveel aanzienlijke keelen, toen de Keizer verklaarde, dat zijne Regeering er zich ten ernstigste mee bezig hield, om een wetsontwerp tot hervorming van 't lager onderwijs op te stellen — en algemeen vleide zich de oppozitie met eene wet, welke gratis onderwijs voor ieder der kinderen zijner behoeftige onderdanen onder verplichting van gedwongen schoolbezoek vaststelde.

Schoone belofte! is zij verwezentlijkt? De Minister van Openbaar Onderwijs, de heer Duruy heeft gestreden en geijverd, heeft twaalf kolommen in den *Moniteur* gevuld met zijn verslag, zijn aanprijzend verslag van 't verplicht-gratis onderwijs. Des anderen daags (7 Maart) verscheen er eene mededeeling in den *Moniteur*, dat er geen gratis en geen verplicht onderwijs zou worden voorgesteld. Een bitter lachen der oppozitie, eene aanvraag om ontslag door den talentvollen en wakkeren Duruy — dit was het rezultaat van de schoone belofte der troonrede. Aan beloften en optimistische verzekeringen was de troonrede trouwens zeer rijk, zoowel voor de in- als voor de uitlandsche politiek. De quaestie der Elbe-Hertogdommen werd ter zij gesteld met de beweering, dat men sympathie koesterde voor Denemarken, dat men Oostenrijk en Pruissen niet ongenegen was — dat men steeds op het beginsel der volksmeening, op de stem der menigte gewezen had, als eenige rechter over het lot van eenigen landstreek. Met Italië was alles in de meest rooskleurige verhouding. Het traktaat van 15 September was te gelijker tijd een waarborg voor 's Pausen waereldlijk gezach en een steun voor de vrije italiaansche natie, zoodat de tempel des oorlogs eerlang kan gesloten worden en de

troepen uit Rome en elders zullen worden teruggeroepen. Wat er door de Regeering zal worden aangevangen, indien de romeinsche natie eens met klem hare meening deed zegevieren en den allerheiligsten Vader een *pas de conduite* naar Malta of Barcelona gaf, zoodra de fransche troepen werkelijk mochten worden teruggeroepen, hierover bewaart de troonrede een mysterieus stilzwijgen.

En wat zegt zij van Mexiko — dat wezentlijk zwakke punt in de buitenlandsche napoleontische politiek? "Alles is rustig, het nieuwe goevernement vestigt zich, de groote hulpbronnen der natie beginnen te vloeyen!" Alsof er uit het Noorden geen wezentlijk gevaar dreigde, wanneer eens de vertoornde "United States," na vernietiging van het zuidelijke rebellen-leger, zich mochten wenden naar het onder fransche invloeden geïmprovizeerde keizerrijk? Daarenboven Juarez leeft nog en laat het dagelijks gevoelen. De Keizer ziet in, dat de eer der fransche vlag op het spel staat en is daarom vast besloten den pas gevestigden Keizer niet in 't naauw te laten. En toch is men zoo overtuigd van de geringe voordeelen dezer expeditie, van de dreigende gevaren uit het Noorden, dat de Minister van Oorlog, naar men zegt, eene algeheele terugroeping der fransche troepen waagde voor te stellen. Maar Napoleon III ontstak in heftigen toorn — een bedenkelijk teeken van een zoo bekwaam staatsman! — en verzekerde, dat de nationale eer de uiterste volharding op dit stuk vorderde.

In de zittingen van den Senaat en het "Corps Législatif" is tot nog toe weinig belangrijks voorgevallen. De Senatoren beraadslaagden over het adres van andwoord. In de zitting van 16 Februari kondigde de Vice-Voorzitter van het Wetgevend Lichaam, de heer Schneider, aan, dat de algemeen zoo beminde Praezident, de Hertog de Morny, door ernstige ongesteldheid verhinderd was de vergadering te leiden. Aan de orde waren de staatsbegrootingen van 1865 en 1866, eene wet tot afschaffing van lijfsdwang voor schulden, eene wet regelende voorloopige inhechtenisneming, eene andere over lager onderwijs, nog eene over decentralizatie, benevens kleinere, minder belangrijke wetsontwerpen.

A propos van den heer Schneider verdient opmerking, dat Madame Rattazzi een "roman de scandale" heeft geschreven onder den titel: "Le mariage d'une Créole," waarin de held, zekere Tailleur, alle mogelijke en onmogelijke wandaden pleegt. De Keizer is zeer verontwaardigd over het boek en heeft, toen de auteur hem een brief van verontschul-

diging deed toekomen, haar met een telegram doen weten, dat zij op geen andwoord behoefde te rekenen. Nog verhaalt men, dat toen de door Mme Rattazzi bedoelde persoon onlangs (18 Februari) zich in het Wetgevend Lichaam vertoonde geheel gewikkeld in een *plaid*, hij door den afgevaardige Glais-Bizoin naar de oorzaak daarvan werd gevraagd. De man met den *plaid* andwoordde: "Il faut se défendre...." en wilde er waarschijnlijk bijvoegen: "contre le froid!" toen Glais-Bizoin hem in de rede viel en lachend toevoegde: "Ah bah! Mme Rattazzi ce n'est rien du tout!"

De beste leden der oppozitie in het Wetgevend Lichaam bevonden zich op den dag en het uur der plechtige opening in eene der hoofdkerken van Parijs, om het huwelijk van den letterkundige Alfred Busquet met Mlle Pagnerre, de dochter van den bekenden uitgever, bij te wonen. Onder hen merkte men op Pelletan, Picard, Carnot, Garnier-Pagès, Jules Favre, en Jules Simon. Jammer echter, dat de houding van sommige oppozitie-leden zich eenigzins wijzigt. Darimon is op den 18 Februari tot Sekretaris van het "Corps Législatif" gekozen en vertoont teekenen van toenadering tot 's Keizers politiek. Guéroult en Havin scheiden zich af, omdat ze Thiers niet langer als hun chef erkennen. Op het bal van Prins Napoleon (19 Februari) vertoonden ze zich met korten broek en zijden kousen, om "tout-en règle" te zijn met de hofetikette. Hunne staatkundige vrienden ergerden er zich duchtig over. Voor het overige heeft de oppozitie besloten zich geheel aan de binnenlandsche politiek te wijden, daar Thiers en Guizot hun tot waarschuwend voorbeeld strekken voor de buitenlandsche. De meerderheid evenwel van het Corps Législatif heeft reeds eene geweldige pressie uitgeoefend in zake der onderwijs-wet. Terwijl de Keizer verklaarde, dat in het land der vrije verkiezingen ieder onderdaan moest kunnen lezen en schrijven, terwijl hij er bijvoegde: "Si l'on fait une révolution, il faut commencer par le bas peuple!" — Schoon Duruy van de aanneming der wet eene kabinets-quaestie wenschte te maken, was de meerderheid tegen het denkbeeld van gratis-verplicht-onderwijs en bleek het op het helderst, dat de Keizer de konservative krachten der natie zoozeer had in beslag genomen, dat ze hem werkelijken weerstand zouden bieden, zoodra hij het mocht wagen dergelijke veelomvattende vrijzinnige wetsontwerpen voor te stellen.

Ook in den Senaat werd eene kommissie tot redaktie van een ontwerp-adres benoemd, waarin op Graaf Walewski na, geen enkel lid zitting verkreeg, die als vriend der ultramontanen bekend stond. Terwijl in het Corps Législatif de redaktie van het ontwerp-adres aan Granier de Cassagnac werd opgedragen, vervulden Troplong en Suin dezezelfde taak bij den Senaat. Hun adres mag, alle omstandigheden in aanmerking genomen, eer liberaal dan konservatief genoemd worden, daar het eene volkomen echo der troonrede vormt. Gedurende de beraadslagingen trad de exentrieke, lankwijlige en koppige Markies de Boisy op, om de Senatoren gedurende drie uren met de allerzonderlingste redeneeringen lastig te vallen.

Des Markiezen bespiegelingen bepaalden zich voornamelijk tot de quaestie wat er van Frankrijk worden zou, als de Keizer viel, wellicht door het staal van Mazzinies muichelmoorders. "La mort de l'Empereur plongerait la France dans le gâchis!" riep hij uit in zijn weinig parlementairen trant. Maar daarop nam de Maarschalk Magnan het woord, om de beraadslagingen een waardiger toon te schenken. — "Als Frankrijk het ontzettend ongeluk mocht treffen van den Keizer te verliezen, dan is het daarom nog niet verloren. De Senaat, het Wetgevend Lichaam, het Leger, wij allen zullen ons om den keizerlijken Prins scharen en hem tot opvolger van zijn vader uitroepen (zeer goed, zeer goed!) Wij allen zullen het wachtwoord der oude Koningen uitroepen: "De Keizer is dood! Leve de Keizer!" (luide bijval) en daarmeê zou het bestaan van het keizerrijk verzekerd en Frankrijk gered zijn: (bijval)."

Intusschen was de gisting door de Encyklika te weeg gebracht genoegzaam geweken. Mons. Chigi, de pauselijke nuntius, heeft zich in eene zeer onaangename pozitie geplaatst tegenover den Keizer, daar Antonnelli hem eene nota deed overgeven (20 Februari), waarin zijne houding werd gelaakt. Later heeft hij den Keizer van zijne goede bedoelingen met menig nederig "peccavi" weten te overtuigen en heeft hij zijn post behouden. De Paus had daarenboven kunnen goedvinden aan Dupanloup een eigenhandig schrijven te richten (10 Februari), om hem zijne bizondere goedkeuring te betuigen, en te verzekeren: "Non sine voluptate vidimus te recensuisse, meritoque damnasse calumnias et errores ephemeridum a quibus foedis-

sime perversus fuerat propositae a nobis doctrinae intellectus." [1] De volbloed ultramontanen zijn door dit schrijven niet weinig ontsticht, daar Dupanloup tot de geestrijkste voorstanders der gallikaansche partij wordt gerekend. Bij den aanvang van het vasten trad ook Monseigneur Darboy, aartsbisschop van Parijs, met eene herderlijke rede op, die in druk verscheen en eene nieuwe zienswijze over de Encyklika aan den dag bracht, eene zienswijze, waarmeê de Keizer het volkomen eens is. Mgr. Darboy stelt daarin onder anderen op den voorgrond, dat naardien thands in 't pauselijk stuk de hoofddwalingen der eeuw genoemd en verdoemd zijn, het er op aan komt ook de goede zijde van dit tijdvak te waardeeren. "Ondersteun die goede zijde, o Heilige Vader!" — schrijft de Aartsbisschop — "met de genade uwer gebeden, door de autoriteit uwer besluiten. Uw blaam is machtig, o stedehouder van Christus! maar uw zegen is nog veel krachtiger! God heeft u op den apostolischen stoel geplaatst in het juiste midden tusschen de twee helften dezer eeuw, om de eene te sluiten en de andere in te leiden. Uw ambt is het, de rede met het geloof, de vrijheid met de autoriteit, de politiek met de kerk te verzoenen. Ontleen aan uwen grooten priesterlijken geest een dier woorden, welke het voorleden genade schenken, het tegenwoordige rechtvaardigen en der toekomst nieuwe uitzichten opent!"

Doch de dagbladen hadden weinig gelegenheid zich over deze nieuwe brochure te uiten. De "Histoire de Jules Caesar" van den Keizer zelven, nam al hun aandacht in beslag. Met den 1 Maart verzond de gekroonde auteur prachtexemplaren van zijn geschrift ten geschenke aan al de vorsten van Europa — aan de "académiciens" Thiers, Mérimée, Emile Augier, Octave Feuillet, Sainte-Beuve en Nisard — aan de redakteuren van dagbladen: Delamarre (der "Patrie"), Havin (van den "Siecle"), Emile de Girardin (van de "Presse") Paulin Limayrac (van den "Constitutionel") en Dalloz (van den "Moniteur") — voorts bekwamen ook de Burggraaf de Lagueronnière en Arsène Houssaye een prachtexemplaar van den Keizer. Aanstonds

[1] Niet zonder genoegen zagen wij u de dwalingen en lasteringen der dagbladen vermelden en rechtvaardiglijk veroordeelen, daar zij onze leer op 't allerschandelijkst hadden misverstaan.

werd de "Préface" door den grooten en kleinen "Moniteur", door den "Constitutionel" en door het "Journal des Débats" afgedrukt — aanstonds vangen de officiëele organen aan uit het keizerlijk boek kapitaal te verzamelen voor het Bonapartisme en de fransche glorie. De Constitutionel (half officiëel orgaan der Regeering) beijvert zich aan te toonen, dat de ware grootheid van Caesar thands eerst op den vollen dag blijkt. Caesar was geen usurpator, Caesar was de levende uiting van de denkbeelden, die sedert anderhalve eeuw aan de poorten van Rome klopten, om te worden binnengelaten. "La France" gaat verder en vergelijkt den Keizer-auteur met alle groote vorsten, die door staatsbeleid en schrijverstalent uitblonken, als Caesar zelf, als Marcus Aurelius, als Karel de Groote — die eerst op lateren leeftijd schrijven leerde — als Henri IV — van wien we alleen eenige geestige brieven kennen — als Lodewijk XIV — die "Memoires" naliet, welke van zeer twijfelachtige waarde zijn — met Frederik II en Napoleon I. Doch het parijsche vernuft noemde de voorrede eerlang: "l'Encyclique du Caesarisme" en zeer te recht. Want de hoofdinhoud dier voorrede was eenvoudig het dogma der "hero-worship" van Carlyle toegepast op den romeinschen imperator. Caesar was geen gewoon man — hij vervulde de taak, welke de Voorzienigheid hem had opgelegd — hij was eene providentiëele verschijning in zijn tijd — de Generaal-Messias!

Eene schoone gedachte, die dankbare vereering van de helden der menschen! Maar men kieze zijne helden met oordeel. Zoo Caesar eenige weldadige burgerlijke instellingen heeft tot stand gebracht, hij was het, die de laatste ruïnen der oud-romeinsche Republiek met geweld omver wierp en een geslacht van geweldenaren op den troon plaatste, waarvan Sint-Augustus zoogenaamd de eerste en Sint-Nero de vijfde was. En toch er schuilt in het genie van heroën als Caesar en Napoleon zulk eene aantrekkingskracht, er is zooveel waarheid in de beweering, dat de daden van zoodanige helden niet kunnen gemeten worden met dezelfde maat, als waarmede men het leven van een parijsch of amsterdamsch kruyenier meet, dat we ons volkomen verklaren, hoe de keizerlijke auteur tot eene appreciatie besluiten konde, gelijk we lezen op 't eind zijner Préface: "Mijn doel is te bewijzen", schrijft Napoleon III, "dat, wanneer de Voorzienigheid mannen verwekt, zoo als Caesar, Karel de Groote, Na-

poleon, dit geschiedt, opdat zij den volken den weg wijzen, opdat zij een geheel nieuw tijdvak mogen stempelen met het zegel van hunnen geest, opdat zij in weinig jaren het werk van eeuwen mogen voltrekken. Gelukkig de volken, die hen begrijpen en navolgen! Wee over hen, die ze miskennen en bestrijden! Zij doen als de Joden, zij kruisigen den Messias; zij zijn verblind en schuldig — verblind, want zij zien de onmacht hunner pogingen, om den triumf van het goede te verhinderen, niet in. Schuldig, want zij houden den vooruitgang tegen, daar zij zijn schielijke en heilzame werking beletten!" [1]

In de eerste dagen dezer maand echter ontzonk der keizerlijke politiek een wichtige steun, door het overlijden van den Hertog de Morny, voorzitter van het Wetgevend Lichaam. Hij stierf in den bloei des levens, op het toppunt zijner sociale en politische grootheid. Als jongeling officier, als man groot industriëel, vervolgens staatsman met woord en daad, vertrouweling van den held des tweeden Decembers, minister van Binnenlandsche Zaken, eindelijk Voorzitter van het Corps Législatif, was hij tevens een beminnelijk mensch, een smaakvol edelman, een beschermer van letteren en schoone kunsten. Hij werd door ieder geliefd en geacht, daar hij geene persoonlijke "rancune" kende, en ernst maakte met zijne beginselen. Zijne politieke sympathie was voor Rusland, 't geen reeds blijkt uit zijn huwelijk met de russische princes Trubezkoi. Algemeen werd hij voor een halfbroeder des Keizers gehouden en wist men zijne ouders met meerdere of mindere naauwkeurigheid op te geven.

Hij was geboren op den 23 Oktober 1811 en ontving eene militaire opvoeding in het Lycée Bonaparte. In 1832 werd hij officier bij het eerste regement lanciers en maakte hij onder Changarnier den eersten veldtocht mede naar Constantine. Gedekoreerd wegens zijn ridderlijken heldenmoed, nam hij in 1838 zijn ontslag uit de dienst, daar hij zich niet in 't werkelooze garnizoensleven konde schikken. Hij kocht eene groote beetwortelsuikerfabriek bij Clermont en schreef eene brochure: "Sur la question des sucres." Weldra was hij voorzitter van het "comité" van suikerindustrie en werd hij in 1842 in de Kamer gekozen, waar hij Guizot's wankelend minis-

---

[1] *Histoire de Jules Caesar.* Tom. I. Préface, p. VI.

terie steunde. In Januari 1848 schreef hij voor den Revue des deux Mondes: "Quelques réflexions sur la politique actuelle", waarin hij eenige voorspellingen deed, die volkomen door de gebeurtenissen zijn bevestigd.

Na de omwenteling werd hij in 1849 weder in de Wetgevende Vergadering gekozen en behoorde hij tot de intiemste vrienden van den Prins-praezident. In den morgen van den 2 December onderteekende hij alleen de proklamatiën van den nieuwen Caesar als minister van Binnenlandsche Zaken. Hij was het, die evenzoo op den 19 Januari 1852 het "fait accompli" ter goedkeuring aan het algemeene stemrecht onderwierp. In 1854 volgde hij Billault op als voorzitter van het Wetgevend Lichaam en handhaafde er zich met groote waardigheid en talent tot aan het eind der laatste zitting. Hij stierf op den 10 Maart aan eene leverkwaal, tot groote droefheid en ontsteltenis van den Keizer. Zijne plechtige begrafenis zal op staatskosten plaats grijpen en door al de leden van het Wetgevend Lichaam in de Madeleine-kerk worden bijgewoond.

Zijn dood verspreidt groote droefheid over het danslustige hof der Tuileriën. Voor den 10 Maart had het keizerlijk echtpaar zich op verschillende officiëele en partikuliere dansfeesten vertoond. De balkleeding der parijsche schoonen bereikt daarbij zulk een uiterste in het gedekolleteerde, dat onlangs aan eene oude dame, die eenigzins meer gekleed was, door den "huissier" de toegang geweigerd werd, omdat zij niet in balgewaad kwam. Met de grootste moeite gelukte het haar te staven, dat hare gezondheid niet toeliet de laag uitgesneden japonnen van danslustige jonge dames te dragen. Een ander slachtoffer van balgenot is de Marquise de L..., die voor weinige dagen stierf tengevolge van het te naauw toerijgen van haar keurs. Van parijsche vluchtigheid getuigt ook de ongewone bijval geschonken aan een modeboek als de "Memoires de Thérésa, écrite par elle même", de levensgeschiedenis eener "Chanteuse de café", welke bijna de historie van Julius Caesar op den achtergrond drong — of althands nog dit feit, dat men zich algemeen zeer verheugt, over de ernstige ziekte van Mathieu de la Drôme, omdat men hem onder het volk voor de oorzaak van het langdurige, slechte weêr houdt! "O, sancta simplicitas!"

III.

De nieuwe hoofdstad van Italie verkeert nog steeds in jubel over 's Konings tegenwoordigheid. Men verdringt zich in de theâters en op het Corso, om hem toe te juichen en met evvivaas te verheugen. De deputatie uit Turijn werd koel ontvangen op den 14 Februari, schoon Viktor Emanuel zijne liefde voor de Turijners op 't ondubbelzinnigst te kennen gaf. Eene nieuwe, glansrijke ovatie gewerd den hoffelijken vorst op den 16 Februari in het "Theatre Pagliano." Men vertoonde een nieuw ballet, waarin de ongelukkige stedemaagd van Venetië verschijnt, met ketenen aan handen en voeten beladen. Als nu de andere steden van Italie toesnelden, om hare ongelukkige zuster te bevrijden, brak een storm van bijvalskreten los, die zich alras tot den Koning wendde, en langer dan een vierde uurs met telkens hernieuwde onstuimigheid werd herhaald.

Intusschen werden de hooge kollegiën van staat naar Florence overgebracht. Het ministerie van Buitenlandsche Zaken heeft zich reeds daar gevestigd. Aan vele beambten wordt schadevergoeding toegekend, wegens overplaatsing hunner familiën uit Turijn. De gemeenteraad van de nieuwe hoofdstad ontwerpt velerlei plannen van aanbouw, om in de nieuwe behoeften te voorzien. Reeds heeft men den kloosterbroeders van Santa Maria Novella, en van San Firenze aangekondigd, dat ze zich binnen eene vastgestelde ruimte moeten gaan bewegen, als het leger der bouwlieden zal komen. Botsingen tusschen de regeering en de geestelijkheid worden door een en ander telkens uitgelokt. Maar de praelaten maken "bonne mine." De bisschop van Bergamo, Monsignore Speranza, werd den 14 Februari voor den rechter van instruktie gedaagd, wegens een afkeurend oordeel over de handelingen der regeering in zijn sermoen uitgesproken. Zoodra hij verscheen, verweet hij den rechter zijne inkompetentie, om over een bisschop te vonnissen en dreigde hij hem met de ontzettendste exkommunikatie!

Arme Speranza! ware hij slechts wat eer geboren!

In 't laatst van Februari ondernam Viktor Emanuël het beloofd uitstapjen naar Turijn, om zich volkomen met zijne oude hoofdstad te verzoenen. Op den 23 werd hij weder met luid gejuich binnengevoerd, terwijl de Gemeenteraad in uniform hem aan het station

verwelkomde. Sommige heftige dagbladen, waaronder zich vooral "Le Alpi" onderscheidt, trachtten den Piemonteezen en Turijners te vergeefs diets te maken, dat de overplaatsing van de rezidentie naar Florence slechts een napoleontische gril is, die weldra met eene inlijving van Piëmont zal eindigen. Maar de verstandige meerderheid kreunde er zich luttel om en ging voort den beminden Koning de hartelijkste blijken van welgezindheid te schenken. Naar Milaan vertrok Viktor Emanuel den 1 Maart, om er den eersten steen te leggen voor de "passage" Vittore Emanuele en er eene even hartelijke ontfangst te genieten als te Turijn en te Florence. Bij de vermelde plechtigheid, welke door den prins Amadeus, door het gantsche "corps diplomatique", door ministers en afgevaardigden werd bijgewoond, sprak de burgemeester der stad eene bezielende rede uit, die alle toehoorders tot het vurigst enthoeziasme opwond.

In de Kamer der Afgevaardigden werden middelerwijl de beraadslagingen over de afschaffing der doodstraf met groot talent en welsprekendheid gevoerd. Crispi en Mancini hebben diepen indruk gemaakt — evenwel blijft het eindbesluit der Kamer nog onzeker. Met ongeduld wordt vooral het verslag van den minister Sella over den staat van 's lands finantiën verwacht. Voor het overige zijn aan de orde gesteld interpellatiën van den afgevaardigde Guerrieri over den oorlog van Brazilie tegen Montivideo, waar veel Italianen gevestigd zijn en tevens over politieke gevangenen uit de Romagna, die thands nog in romeinsche kerkers zuchten.

De volksmenigte te Rome heeft zich bij het karneval treffelijk vermaakt, mocht ook de politie de gantsche "Sbirraglia" met opzet hebben gemobilizeerd. In het Vatikaan echter werd mindere opgeruimdheid waargenomen. Aan den Keizer van Mexiko werd eene ernstige vermaning geschreven, opdat Zijne Majesteit toch immer diep overtuigd mocht blijven, dat de katholieke kerk de kern van Mexikoos kracht vormt. Aan de index-kongregatie werd ten sterkste bevolen het boek van Napoleon III ijverig te toetsen en het, bij het minste spoor van haerezie, zonder aanzien des persoons op den index te plaatsen. Het Journal des Débats berichtte zelfs uit Rome, dat men er ernstig over gedacht had, La Marmora op zijne doorreize naar Napels te arresteeren. De romeinsche bevolking is daarbij moedwillig genoeg, om de troebelen des Pausen door baldadigheden

nog te vermeerderen. De affiches, waarop den 4 Maart het jubilaeum was aangekondigd, werden met de uiterste onverschilligheid door de kwajongens afgescheurd!

IV.

Duitsche grondigheid en lankwijligheid schijnen met Von Bismarcks sluwheid een krachtig verbond te hebben aangegaan, om het vraagstuk der Elbe-Hertogdommen zoo lang mogelijk voor de tribune der openbare dagbladpers rond te sleuren. Het kabinet van Berlijn maakte met de uiterste breedheid eene voorloopige nota gereed, waarin de voorwaarden werden geformuleerd, welke Pruissen stellen wilde, indien de drie hertogdommen aan hunnen eventuëelen soeverein zouden worden afgestaan. Aanzienlijke Holsteiners en vermogende Sleeswijkers gaven intusschen openlijk te kennen, dat zij eene inlijving bij Pruissen het wenschelijkst achtten, daar eene versnippering van het groote duitsche vaderland altijd tot eene vermindering van macht en aanzien heeft geleid. Praktiesch stelde men evenwel de vlag voor Sleeswijk-Holstein *ad interim* vast: blaauw, wit en rood, met een geel veld in de blaauwe baan. Hiermeê is de bismarcksche politiek gantschelijk niet gekompromitteerd, daar ook Hohenzollern eene bijzondere vlag heeft en Hohenzollern steeds gegolden heeft voor "tout ce qu'il y a de plus Prussien!" De kroon-syndici zijn nog steeds aan den arbeid, om uiterst grondig te onderzoeken, wien eigentlijk het recht der erfopvolging in Sleeswijk-Holstein-Lauenburg toekomt. Pruissische historieschrijvers zijn naar Kopenhagen gezonden, om voor dit doel geleerde onderzoekingen in de archieven aan te vangen.

De pruissische dépèche kwam den 23 Februari te Weenen aan — een lijvig stuk, dat een weinig bevredigenden indruk maakte. Von Bismarck eischt, in 't geval dat men van de drie hertogdommen een afzonderlijken staat wenscht te vormen, tot waarborg voor de pruissiesch-duitsche belangen: het gezach over Rendsburg, Kiel en Eckernförde en over de oevers van het kanaal tusschen Noord- en Oost-zee, vrijheid om matrozen op te roepen, onbeperkt gebied over de troepen der hertogdommen, in geval van oorlog ze te stellen onder pruissiesch opperbevel, in vredestijd de beschikking over

tollen, posten en telegrafen, aansluiting eindelijk der hertogdommen aan den duitschen "Zollverein." Terwijl deze voorwaarden de heftigste verontwaardiging der liberale pers in Oostenrijk gaande maakten, werd het andwoord van het weener kabinet op den 7 Maart te Berlijn ontvangen. Men weigerde op het allerduidelijkst in eene der genoemde voorwaarden te treden, omdat Oostenrijk, als medebezitter der hertogdommen, geenszins van zijne verkregen rechten afstand kon doen. 't Is niet te denken, dat de onderhandelingen door deze weigering zullen worden afgebroken. Het weener kabinet begrijpt den toeleg van den pruissischen "Premier", om de zaak op de lange baan te schuiven en wil energische maatregelen nemen. Daarom is de heer Von Kübeck, voorzitter van de bondsvergadering te Frankfort, naar Weenen ontboden en schijnt de langdurige quaestie eene nieuwe faze te zijn ingetreden.

Voor het overige zijn al de politieke fraktiën in Berlijn het er tamelijk wel over eens, dat Pruissen Düppel en Alsen moet behouden. Bij een nieuwen strijd van "den leeuw met den walvisch" zoude men lichtelijk kunnen worden verrast en daarvoor is te veel kostelijk pruissiesch bloed gestort. De oostenrijksche, liberale "Neue Freie Presse" bericht op spottenden toon, dat de Koning "bij de genade" en Von Bismarck een speelreisjen zullen ondernemen door hun nieuw veroverd gebied. De schilderhuizen te Altona zijn intusschen reeds met pruissische kleuren, wit en zwart, geverfd. Van de zijde der Middenstaten wordt ijverig gewerkt, om Sleeswijk-Holstein als afzonderlijken bondstaat te doen erkennen. Voorts schijnt het de meening van den franschen Keizer te zijn, dat men best deed de hertogdommen bij Pruissen in te lijven, maar dat men vooraf het deensche Noord-Sleeswijk aan Denemarken zou moeten teruggeven.

Middelerwijl werd in het Huis der Afgevaardigden ten ijverigste geredekaveld over tal van kleine, met lokale belangen naauw verknochte wetsontwerpen. Vooraf echter werd nog door Schulze-Delitsch in het derde debat over de koalitie-quaestie eene voortreffelijke rede uitgesproken (15 Februari), waarna, met verwerping van al de amendementen der konservativen de motie met groote meerderheid werd aangenomen. Op den 18 Februari was de Bankwet aan de orde en werd de zitting door eene groote menigte van belangstellenden op de tribunen bijgewoond. Het verslag der kommissie

van rapporteurs bij monde van den afgevaardigde Reichenheim, een invloedrijk lid der "Fortschritts-Partei" luidde zeer gunstig voor het wetsontwerp, dat uitbreiding van omloopend kapitaal in effekten voorstelt. De afgevaardigde Michaelis, evenzoo "Fortschritts"-man en van veel autoriteit in de kamer, ving zijne rede aan met de woorden: "Welnu, mijneheeren! indien de staat alzoo de geldmarkt beheerschen zal, dan moet ik u de toekomst van dezen staat voorspellen: Oostenrijk!" De minister van Handel en Nijverheid, graaf Von Itzenplitz bestrijdt hem. Een motie, om de wet op nieuw te doen onderzoeken door eene versterkte kommissie, wordt aan het slot der algemeene beraadslagingen door de meerderheid goedgekeurd. Een wetsontwerp op het bouwen in de nabijheid van de bosschen aan den linker Rijnoever, komt in diskussie. De debatten worden verdaagd tot de volgende vergadering op 20 Februari. In de eerste plaats kondigt de voorzitter aan, dat de afgevaardigde Dr. Möller, een der heftigsten onder de Fortschritts-mannen, de regeering zal interpelleeren over de officiëele aanbeveling in een nieuwsblad van een kandidaat der oppozitie door een ambtman. De regeering belooft binnen acht dagen te zullen andwoorden. Daarna wordt het wetsontwerp omtrent het bouwen in de nabijheid van bosschen aan den linker Rijnoever met eenige amendementen aangenomen. Aan het einde der zitting beklaagt de afgevaardigde Kosch (Fortschritts-Partei) zich over den tocht in de zaal der vergadering. De voorzitter Grabow bejammert het, dat men dit gebrek slechts voor een deel door sluiting der glazen dakramen kan voorkomen. Ook drukt hij zijn leedwezen uit, dat er thands geen sprake meer schijnt te zullen komen omtrent de oprichting van een nieuw paleis voor volksvertegenwoordiging.

Een wetsontwerp tot opheffing van de belasting op inlandschen wijn wordt met algemeene stemmen aangenomen op den 22 Februari. Dezezelfde vergadering kenmerkte zich door een komiesch incident. Bij het onderzoek der geloofsbrieven der afgevaardigden Graaf Franken-Sierstorpff en pastoor Mader, bericht de rapporteur, dat er bij hunne verkiezing door den landraad van Koppy een belangrijke invloed op de kiezers is geoefend — zoodat ze niet dan onder dwang konden stemmen. Graaf Sierstorpff erlangt daarna het woord om te verklaren: "Ik houd het voor mijn plicht in 't belang van mijn kies-

distrikt te konstateeren, dat het lokaal voor de verkiezingen te Friedland zeer klein is. Van daar is het te verklaren, dat sommige kiezers niet tot de tafel der stemopnemers doordrongen. Dien morgen werd daar ook ten gevolge van het slechte weêr nog al sterk ontbeten. Derhalven moet men zich niet verwonderen, dat daar eenige ongeregeldheden zijn voorgevallen, daar de meeste kiezers Polen zijn, die geen woord Duitsch verstaan." Na eene krachtige rede van Dr. Simson (oud-liberaal) werden beide verkiezingen voor ongeldig verklaard.

Nadat nog de beandwoording der interpellatie van Dr. Möller op den 3 Maart aanleiding gegeven had aan den Minister Graaf zu Eulenburg om eene lofrede te houden op de konservative partij, waren de verdere deliberatiën van het pruissische "Abgeordneten"-Huis gewijd aan petitiën, verzoekschriften en geloofsbrieven van afgevaardigden. Het voorstel van den afgevaardigde Krieger (Fortschrittspartei), om alle vervolgingen wegens pers-delikten tegen volksvertegenwoordigers gedurende den loop der tegenwoordige zitting te doen schorsen, werd in de zitting van den 10 Maart met algemeene stemmen goedgekeurd. Maar buiten de Kamer zetten de verschillende kommissiën, vooral de kommissie voor de wet op de legerorganizatie hare belangrijke taak, om verslag uit te brengen, ten ijverigste voort. In de eerste plaats is zij besloten weinig of geen amendementen voor te stellen, dewijl de Regeering ook bij vorige gelegenheden daar geen acht op geslagen heeft. Alleen de afgevaardigde Stavenhagen (van de fraktie Bockum-Dolffs) wil de sterkte van het leger in vredestijd vaststellen op 180,000 man. Het eindrapport zal worden geredigeerd door de afgevaardigden Gneist (zeer gezien lid der fraktie Bockum-Dolffs) en Von Forkenbeck (invloedrijk lid der Fortschrittspartei). Ten stelligste zullen zij op den voorgrond plaatsen, dat alle bezwaren, die tegen de militaire wet van 19 November 1863 pleitten, ook tegen de nieuwe voordracht kunnen worden aangevoerd, en dat er van de aangekondigde koncessiën niets gebleken is. Eindelijk verdient het vermelding, dat er een lijvig verslag over de staatshuishouding der vervlogen budgetlooze jaren wordt in gereedheid gebracht.

Ten slotte een "bon-mot" van den Keurvorst van Hessen-Kassel en eenig nieuws uit Mecklenburg-Schwerin. Ullmann, de impresario der zangeresse Carlotta Patti had te Kassel het tooneel gehuurd. De Keur-

vorst verlangde vrije plaatsen in de hofloge en liet die door zijn intendant vragen: — "Fällt mir gar nicht ein!" — andwoordde de direkteur nu — "Will Hoheit in mein Theater, so muss Hoheit bezahlen!" Daarop merkte de intendant op, dat men dan het gaslicht niet zou ontsteken in den schouwburg. En wederom andwoordde de impresario: — "Ist Ihre Sache, wird kein Licht angesteckt, so singen meine Leute in Dunkeln, das verstehen sie auch!" De vorst lachte er om en zei: — "Ist ein grober Hund. Gefällt mir. Werde zahlen!"

In Mecklenburg-Schwerin was oneenigheid ontstaan tusschen een rijk landeigenaar en zijn administrateur. De laatste beproefde de stokslagen af te schaffen, maar de landeigenaar wilde er niets van hooren. Daarop vertrokken alle gehuwde en ongehuwde mannen een voor een uit het naburige dorp en werden landverhuizers naar Amerika. De ijveraar voor de stokslagen vond nu op zekeren dag zijn land geheel ontvolkt, met geringe vooruitzichten om ooit eene geregelde gemeente op zijn domein te vestigen!

V.

De hoofdgebeurtenissen in Engeland gedurende de jongst vervlogen vier weken bepalen zich tot de debatten van Hooger- en Lager-Huis, tot de polemiek der dagbladen, vooral met het oog op den amerikaanschen oorlog. Belangrijk ook was de indruk door den dood van den kardinaal Wiseman te weeg gebracht. Invloedrijkste prelaat der hoogere katholieke geestelijkheid, was het Wiseman, die eens (1847) aan paus Pius IX persoonlijk het plan aanbood tot herstel der katholieke hiërarchie in Engeland; welk plan door de tijdsomstandigheden mislukte. Tot apostoliesch vicarius benoemd, wachtte hij gunstiger tijden af en reisde hij in Augustus 1850 op nieuw naar Rome, waar hij tot Kardinaal van St. Pudentia, tot Aartsbisschop van Westminster en Primas der katholieke kerk in Engeland benoemd werd. Hoe Lord Russell, toenmaals Premier, daartegen ijverde met zijn: "Ecclesiastical Titles Bill" is bekend. Kardinaal Wiseman had een gevestigden naam als schrijver, en was vooral bekend door zijne: "Conferences on Protestantism" (1839), door zijne: "Twelve lectures on the connection between science and revealed relegion" (1849) en door zijn roman: "Fabiola" (1854).

In het Lagerhuis werd de Regeering over allerlei binnen- en buitenlandsche aangelegenheden geïnterpelleerd. Gedurende de zitting van 17 Februari vroeg de afgevaardigde Watkin, wanneer Lord Lyons naar zijn post te Washington zou terugkeeren. Layard, tweede Staats-Sekretaris voor Buitenlandsche Zaken, greep die gelegenheid aan om de uitmuntende verdiensten van den ijverigen en bekwamen Gezant met geestdrift te prijzen, er bijvoegende, dat het onkiesch zoude zijn van de zijde der Regeering Lord Lyons eenigzins te haasten, daar dezen tot herstel van zijne zeer geschokte gezondheid, na zoovele diensten aan het vaderland bewezen te hebben, al de rust toekwam, die hij zelve noodig zou oordeelen. De legatie-sekretaris Burney Hume bezat het volle vertrouwen der Regeering.

Belangrijker was de interpellatie van Sir H. Cairns, die inlichtingen vroeg omtrent de handelingen der kommissie belast met een onderzoek over het straatoproer van Belfast uit het vorige jaar. Men had in Ierland nog steeds den indruk behouden, alsof de parlementsakte tegen woelingen van godsdienstige partijen niet onpartijdig gehandhaafd ware. Sir Robert Peel, zoon van den grooten staatsman van dien naam, Staats-Sekretaris voor Ierland, verzekerde, dat het gantsche oproer te Belfast door schuldig plichtverzuim der overheid was ontstaan. De handelingen der kommissie waren onpartijdig en rechtvaardig. Maar de spanning, die in Noord-Ierland (Ulster) tusschen Protestanten en Katholieken bestond, was oorzaak, dat er telkens nieuwe grieven en onlusten geboren werden.

Over de amerikaansche quaestie interpelleerde ook het hoofd der oppozitie Lord Derby, in de zitting van het Hoogerhuis op 20 Februari. Hij hield de verhouding tusschen Engeland en Amerika voor zeer bedenkelijk: hij zoude gaarne gezwegen hebben, maar heel het binnen- en buitenland gewaagde van Canadaas militaire zwakheid en de Regeering had tot het laatste oogenblik gewacht om maatregelen van voorzorg te nemen. De oorlog of vrede met Amerika hing nu niet meer af van rustige diplomatische onderhandeling met bevriende mogendheden, maar van de opgeruide hartstochten eener Engeland vijandig gezinde volksmenigte. Graaf Granville merkt op, dat Lord Derby zeer overdrijft. Graaf Russell bejammert, dat er zoodanige diskussie ontstaan is. De Regeering heeft niet eer maatregelen van verdediging kunnen nemen, voordat de bevolking van

Canada zelve daartoe meêwerkte — en steeds was deze medewerking geweigerd. Ook de Hertog van Somerset, eerste Lord der admiraliteit, en Graaf de Grey and Ripon, Minister van Oorlog, wederleggen de beschuldigingen van Lord Derby. Doch het Kabinet van St.-James zou nog andere aanvallen, vooral in het Lagerhuis, hebben af te weeren. Nadat op 24 Februari, de afgevaardigde Maguire den tweeden Staats-Sekretaris van Buitenlandsche Zaken gevraagd had, of het hem bekend was, dat de Regeering der Republiek Uraguay kommissarissen naar Parijs gezonden had, om den Keizer hulp te vragen tegen de Brazilianen, of men evenzoo zich tot de engelsche Regeering gewend had en of men tijdingen bekomen had omtrent den staat van zaken aan de La-Plata-Rivier — nadat daarop geandwoord was, dat de engelsche Regeering door geene kommissarissen was geraadpleegd, en dat de stad Paysandu in handen der Brazilianen gevallen was — stelt de Afgevaardigde Hennesy de volgende motie voor: "Het Huis der Gemeenten heeft met leedwezen de vermindering der bevolking in Ierland waargenomen en zal Harer Majesteits Regeering gaarne ondersteunen in elken doeltreffenden maatregel, om het iersche volk ter hulp te komen." Hennesy vervolgt daarop met aan te toonen, dat er zich bedroevende symptomen van verval in Ierland voordoen, als vernietiging van kapitaal, geringe opbrengst der oogsten, het afnemen der bevolking en andere verschijnselen. Het is de plicht der Regeering, het iersche volk winstgevenden arbeid te verschaffen, vooral door ontginning van woeste gronden. Vele leden der oppozitie, vooral Lord George Bentinck, ondersteunen de motie. De Staats-Sekretaris voor Ierland, Sir Robert Peel, beweert, dat men een onjuist beeld van Ierland heeft op den voorgrond gesteld. De veestapel is toegenomen, de landverhuizing is in 1864 verminderd — de aardappelen-oogst was buitengewoon groot, tarwe- en vlasbouw waren zeer uitgebreid. De debatten worden daarop verdaagd tot de volgende zitting op 29 Februari.

Tot verdediging der regeering trad toen in de eerste plaats Roebuck op. Hij wees op de daden van Goevernement en Parlement sints 1829, om in de rampen van Ierland te voorzien, dat steeds door inwendige tweespalt wordt verscheurd. Derby-ïsten en konservativen kanten zich tegen deze voorstelling, tot dat Lord Palmers-

ton zelf het woord over de motie opvat. Het verminderen der bevolking was in abstracto wezentlijk een kwaad, beweerde de Premier. Voor weinige jaren nog klaagde men juist over het tegendeel, over overbevolking. Menschelijke wetten kunnen nimmer natuurwetten omverwerpen, en alzoo ook geenszins beletten, dat eene bevolking van daglooners uit eenig land verhuist, als in andere landen hoogere loonen worden betaald. De eenige geldige reden tot blijven zou voor zoodanige arbeiders alleen eene groote te-saâmvloeying van kapitaal zijn. Waardoor wordt deze verhinderd? Door het denkbeeld, dat er in Ierland minder zekerheid heerscht, dan in Engeland. Voor 't overige gelooft Lord Palmerston, dat het Parlement tegen eene ondersteuning van staatswege zal zijn. De uitkomst bevestigt zijn woord — de motie Henns wordt met 107 tegen 31 stemmen verworpen.

Trots deze herhaalde overwinningen der liberale meerderheid in het "House of Commons" beproefde Sir Fitzroy Kelly nogmaals een aanval op de Palmerston-Russell-politiek in de zitting van den 7 Maart. Hij stelde eene afschaffing voor van de moutbelasting, waardoor duizenden van menschen uit den arbeidersstand in de gelegenheid zouden komen een gezonden drank te drinken, waarvan het genot thands voor hen onmogelijk is. Sir Edward Bulwer Lytton, de bekende "romancier" en ultra-konservatief, ondersteunt de motie. Daarna wordt zij vooral krachtig bestreden door Milner Gibson — die aantoont, dat als het bier vrij van belasting was, er geen rede bestaan zou, om ook niet den brandewijn denzelfden vrijdom te verleenen; dat vooral Ierland en Schotland merkelijk nadeel zou berokkend worden. De motie wordt daarop verworpen met 251 tegen 171 stemmen.

Opmerkelijk is het verschijnsel, dat de Times zich voortdurend aan de zijde der Regeering heeft gehouden — vooral in de iersche zaak. Alleen in de amerikaansche quaestie valt de Times den Premier aan, om hem meerdere sympathie voor de Zuidelijken en hunnen wanhopenden moed in te boezemen. De laatste berichten echter van gene zijde des Atlantischen Oceaans stemmen ook dit orgaan tot meerdere bescheidenheid in zijne eischen, die wellicht eenmaal "the damned Yankees" tot zulk eene hoogte zouden kunnen opwinden, dat zij haastig vrede gingen maken met de rebellen, om al hunne kracht tegen Engeland aan te wenden.

VI.

Doch in Amerika werd intusschen op 't heftigst met pulver en lood gevochten — daar de weg der vreedzame onderhandeling te vergeefs was ingeslagen. Voordat echter de vredesonderhandelingen bij het fort Monroë hier ter sprake kunnen worden gebracht, dient er melding gemaakt van een anderen krijg in Zuid-Amerika tusschen Brazilie en de Republieken van Rio de la Plata uitgebarsten. Strooptochten van wederzijden gaven aanleiding tot een bloedigen, wreeden oorlog, met onmenschelijke barbaarschheid en gewetenloosheid gevoerd. Het hoofdfeit van den strijd wordt gevormd door de inneming der stad Paysandu in de Republiek Uraguay. De laaghartigheid en wreedheid der Brazilianen gaat elke beschrijving te boven. Op den 21 December des vorigen jaars vertoonden zich verschillende benden voor de stad, te saâm negenduizend man braziliaansche infanterie en kavalerie met veertig stukken geschut van het grootste kaliber en van de nieuwste konstruktie. Ook het braziliaansche eskader naderde de stad en deed geschut, matrozen en mariniers landen. Het getal der soldaten in de stad bedroeg vijfhonderd man en stond onder de bevelen van den Generaal Leandro Gomez, die gezworen had liever de stad in de lucht te doen springen, dan haar over te geven. Hij bezat slechts vijf kleine kanonnen van gewoon kaliber, maar hij hoopte op versterking uit Montevideo. Uit alle richtingen vingen de Brazilianen thands aan de stad te bombardeeren, terwijl zij zelve zich buiten het bereik van 't geschut der belegerden hielden. Paysandu, eene open plaats, zonder vestingwerken of muren, thands slechts door in der haast opgeworpen barrikaden verdedigd, was 52 uren lang aan een allerhevigst vuur blootgesteld. Allerlei soorten van projektielen, vooral bommen, vernielden de hoofdgebouwen en staken de stad aan alle zijden in brand. Vijf onderbevelhebbers werden aan Gomez' zijde door kanonskogels gedood, toch bleef hij onversaagd op alle plaatsen, waar gevaar dreigde tegenwoordig. In 't eind dwong een gevoel van menschelijkheid hem, om een wapenstilstand van slechts acht uren aan te vragen ten einde de talrijke dooden te begraven en de nog talrijker menigte van gekwetsten eenigermate van hulp te voorzien. Deze wapenstilstand,

hem door den braziliaanschen admiraal gereedelijk toegestaan, was oorzaak van zijn dood. Zoo spoedig de braziliaansche troepen vernomen hadden, dat er een wapenstilstand getroffen was, drongen zij in dichte hoopen op de stad aan en verspreidden zich in de straten met den uitroep: "Geeft geen vuur, wij zijn allen broeders!" Daarna omcingelden zij Leandro Gomez in zijn kwartier, waar hij slechts met enkele manschappen aanwezig was, om nader over den wapenstilstand aan de bevelhebbers der belegeraars te schrijven. Aanstonds bemerkte hij, dat hij verraden was; te vergeefs beriep hij zich met de stukken in de hand op den gesloten wapenstilstand. De braziliaansche officieren ontnamen hem, den kommandant Braga en den oversten Acuña en Fernandez hunne degens en gaven hen over aan den bloeddorstigen bandietenchef Goyo Suares. Deze rukte Gomez eerst den brief van den braziliaanschen admiraal Tamandare uit de hand, verscheurde dien en wierp hem de stukken voor de voeten — daarna liet hij hem en zijne drie hoofdofficieren op staanden voet fusileeren en hunne lijken door zijne soldaten op de afschuwelijkste wijze verminken. Thands ving de moord en plundering der stad aan en duurde twee volle dagen. Vele woningen werden in brand gestoken. De kommandant van een franschen oorlogsstoomer, La Désirée, die zich in de stad begeven had, om voor fransch eigendom te waken, werd zwaar beleedigd. Vuurvaste ijzeren kisten werden met kruidontploffingen uit elkander gerukt, of door een kanonschot verbrijzeld. Alle bevelhebbers van vreemde schepen op de reede hebben ten nadrukkelijkste geprotesteerd tegen deze onmenschelijke gruweldaden, die onder de oogen der braziliaansche bevelhebbers met de uiterste stoutmoedigheid zijn gepleegd.

Menschen dooden en steden plunderen scheen aanvankelijk in Noord-Amerika te zullen eindigen, toen op den 3 Februari een samenkomst van aanzienlijke zuidelijke en noordelijke staatsmannen plaats greep. De ontmoeting geschiedde aan boord van een noordelijken stoomer in de St.-James-Rivier, tegenover het fort Monroë. De gekonfereerden hadden hunnen Vice-Praezident Stephens, Campbell, hoog rechterlijk ambtenaar uit Richmond, en den Senator Hunter afgevaardigd. Van de zijde der Noordelijken was Praezident Lincoln zelf gekomen, bijgestaan door den Sekretaris van Staat Seward en andere aanzienlijke ambtenaren. De onderhandelingen

duurden een paar uren en mislukten volkomen, daar de Zuidelijken erkenning van hunne onafhankelijkheid vorderden, Lincoln onmiddellijke onderwerping aan de Unie eischte. De houding van den Praezident was zonder waardigheid en welstandigheid. Hij sprak op familiaren toon en riep te midden der ernstige diskussiën uit: — "Daar valt me eene aardige anekdote uit Tenessee in!" — welke hij, onder 't meesmuilen der Zuidelijken, aanstonds meêdeelde. De noordelijke dagbladen vermoedden intusschen, dat Praezident Lincoln alleen daarom in persoon naar het fort Monroë gereisd is, dewijl er onraad uit Engeland of Frankrijk dreigde.

Te Richmond echter steeg de verontwaardiging tegen het Noorden tot woede, toen men de laatdunkende, en burgerlijke wijze van handelen des noordelijken Praezidents vernam. De aristokratische natuur der Zuidelijken deed zich ten sterkste gelden. Op den 6 Februari verzamelde zich eene talrijke "meeting", en werden onder goedkeuring van Praezident Jefferson Davis de volgende besluiten genomen, door Goeverneur Smith uit Virginia dus geformuleerd: "1°. De alhier verzamelde burgers verwerpen de grof beleedigende voorwaarden, waaronder de Praezident der Vereenigde Staten het volk der Gekonfedereerde Staten vrede heeft aangeboden. 2°. De omstandigheden, welke met deze aanbieding gepaard gingen, vermeerderen de beleediging en geven haar het karakter van een opzettelijken hoon met voorbedachten rade onzer natie aangedaan. 3°. Wij betuigen onzen innigen dank aan ons leger, 't welk gedurende vier jaren de uiterste inspanning der vijanden heeft verijdeld; wij hopen dat onze soldaten in de toekomst zich op nieuw den roem van 't voorleden zullen waardig toonen, we beloven hen bij te staan met de hoogste inspanning onzer krachten. 4°. Wij vernieuwen nogmaals voor 't oog dezer vergadering en der gantsche waereld, onder eerbiedig aanroepen van de hulpe des Allerhoogsten, ons besluit, om onze vrijheid en onafhankelijkheid te handhaven, en tot dit doel verpanden wij onderling ons leven, onze have, onze heiligste eer!"

Middelerwijl oogsten de wapenen der Unie triumf op triumf. Generaal Sherman, de onversaagde Caesar der Noordelijken, heeft uit Savannah zijn marsch met voortdurende viktorie vervolgd. 't Eerst werden Augusta en Branchville, als vroeger gemeld is, genomen. Daarna rukte hij op Columbia aan. Intusschen hield hij zich bezig,

om tevens het burgerlijk bestuur der veroverde streken te organizeeren. Hij wees den negers uit Georgiën een streek gronds aan, zuidelijk van Charleston, aan den St. Johns river, de zoogenaamde Sea-Islands, vroeger door de schoonste plantaadjes der zuidelijke katoenbaronnen bloeyende. Hij verzekerde den zwarten grond en vrijheid te gelijker tijd. Steeds verder doordringend in het gebied van den vijand, nam zijn linkervleugel op den 8 Februari Grahamsville, zijne kavalerie onder Kilpatrick bezette Blackville en zijn centrum koos eene rustplaats in Orangeburg tusschen Branchville en Columbia. Grant maakte van zijne zijde tevens eene beweging voorwaart en dreef op den 6 Februari de gekonfedereerden uit hunne versterkte pozitiën bij Hatchers Run. De generaal Lee wordt daardoor meer en meer van toevoer en versterking afgesloten.

Terwijl men te New-York den Praesident Lincoln eene serenade bracht, naar aanleiding van een kongresbesluit, dat de slavernij voor het gantsche gebied der Unie wettiglijk is afgeschaft: — een besluit, waarmeê, als Lincoln beweerde, de gantsche waereld zich geluk kon wenschen — terwijl in de hoofdstad van het Noorden zich alles in jubel en bloei bevindt, werd er te Richmond eene tweede "meeting" gehouden, waarop de meest onverschrokken taal gesproken werd, schoon de besluiten der Vergadering van vrij wanhopigen aard mogen genoemd worden. Men stelde de hulpbronnen van het Zuiden als onuitputtelijk voor en sprak den wensch uit, om, zoo de gantsche zeekust door de Noordelijken mocht veroverd zijn, onder aanvoering van Lee naar het binnenland te wijken en zich tot het uiterste te verdedigen.

Den 9 Februari viel Columbia den triumfeerenden Sherman toe. Hij veroverde er een grooten schat aan artsenijen en geneesmiddelen voor het leger. Op den 18 moest ook Charleston vallen. Reeds was de stad door de bezetting ontruimd en aan de noordzijde in brand gestoken. Men had daarenboven zesduizend balen katoen vernield. Tweehonderd vernagelde stukken vielen den Generaal Schimmelpfennig, die de stad het eerst binnendrong, in handen. Alle aanzienlijken en gegoeden hadden Charleston verlaten. Maar de weinige overgeblevenen staken aanstonds de vlaggen uit van de openbare gebouwen en de bizondere woningen, om den overwinnaars hun jubel over het geluk der noordelijke wapenen te doen gevoelen. Ge-

heel Zuid-Carolina is door dit feit van de konfederatie afgesneden. De Generaal Beauregard heeft zich naar Noord-Carolina teruggetrokken, en schijnt zich met Lee te willen vereenigen.

Om echter de moreele indruk, door al de voordeelen der Noordelijken teweeg gebracht, nog te versterken — greep op 28 Februari de val der stad Wilmington plaats. Het expeditie-leger onder Generaal Terry en Admiraal Porter omcingelde het fort Anderson, en nam het onder een moordadig vuur met de bajonet in. Zevenduizend man werd gevangen genomen en dertig kanonnen buit gemaakt. Des anderen daags vond men de stad Wilmington verlaten, 10,000 balen katoen en 18,000 vaten hars verbrand. En Sherman rukt steeds noordelijker voort — zijn doel is Richmond. De gevangenen der Zuidelijken uit Charleston en Wilmington schudden treurig het hoofd en zeggen, dat het begin van het einde gekomen is!

KRONIJK

VOOR DE

GESCHIEDENIS VAN ONZE DAGEN.

DOOR

Dr. J. TEN BRINK.

Aflevering 4.

HAARLEM, A. C. KRUSEMAN.

1865.

POLITIEK OVERZICHT.

15 April.

De tweede kamer en de wetten tot regeling van het geneeskundig staatstoezicht. — De gebeurtenissen in Noord-Amerika. — De boodschap van Lincoln op 4 Maart. — De houding van Andrew Johnson, den nieuw gekozen vice-voorzitter. — De viktoriën van Sherman en Sheridan. — De laatste rede van Jefferson Davis te Richmond. — De slag bij Petersburg van 2 April. — De inneming van Richmond. — Jubel te Washington en te New-York. — De redevoering van den staatssekretaris Seward. — De debatten in den franschen Senaat. — Het ontwerp-adres van andwoord aangenomen in den Senaat. — De geboortedag van den keizerlijken Prins. — Le Marronier du 20 Mars. — Les propos de Labiénus. — De adresdebatten in het Corps-Législatif. — De oppozitie. — Het liberaal imperialisme van Emile Ollivier. — De orleanistische grieven van Thiers. — Het incident Picard en Jules Favre. — Onbekwaamheid van Schneider. — Verdere debatten in het Corps-Législatif. — De nieuwe leden der Akademie en de Keizer. — Een avontuur van den heer Darimon. — De geboortedag van Viktor Emanuel. — Woelingen van Mazzini. — De Senaat. — De Paus en de Sartiges. — Koning Frans II en Odo Russell. — De briganten en de carabinieri. — De debatten in het Huis der Afgevaardigden te Berlijn. — De Ministers Von Bodelschwingh en Von Roon. — Het andwoord van een Afgevaardigde. — Spanning tusschen de partijen. — Het protest van Schulze Delitsch. — De quaestie der Elbe-Hertogdommen ter Bondsvergadering. — Overwinning van Von der Pfordten en Von Beust. — Des konings verjaardag te Berlijn. — Zittingen van het engelsche Parlement. — Interpellatien omtrent buitenlandsche aangelegenheden. — Newdegate over den Paus in het Lagerhuis. — Viscount Amberley en de *hustings* van Leeds. — John Stuart Mill kandidaat van het Parlement. — Richard Cobden.

I.

Relata refero.

Terwijl er in ons Vaderland door de tweede kamer met uitvoerigheid werd geamendeerd op de vier wetsontwerpen over staatszorg voor de volksgezondheid, terwijl het aantal amendementen tot het ongelooflijke steeg en de gang der diskussiën op menigeen een soporifieken invloed uitoefende, waarover de konservative pers hare edelste verontwaardiging uitte, terwijl eindelijk de kamer verliep op het oogenblik, dat nog de interpellatie over het nieuw op te richten

Paleis voor de Volksvertegenwoordiging aan de orde van den dag was — grepen er aan de andere zijde van den atlantischen oceaan de gewichtigste gebeurtenissen plaats.

Het eerst vordert de aandacht de plechtige Senaats-zitting van 4 Maart te Washington, waarbij Praezident Lincoln zijne tweede boodschap uitsprak na de voleindigde vier jaren zijner eerste ambtsvervulling. De rede was kort en lakoniesch en ving dus aan:

"Medeburgers! Terwijl ik voor de tweede reize in uw midden verschijn, om den eed als Praezident af te leggen, heb ik minder aanleiding tot eene uitvoerige rede als de eerste maal. Toen was eene meer uitgebreide aanspraak over mijne te volgen gedragslijn betamelijk en passend. Thands na vier jaren, waarin voortdurend openlijke verklaringen over elke gebeurtenis van den grooten strijd, die nog altijd de aandacht en de energie der natie op de proef blijft stellen, zijn uitgelokt — thands blijft er weinig nieuws te zeggen over. De glorie onzer wapenen, waarvan alles afhangt, is zoo wel het publiek als mij bekend. Zij zal ieder, naar ik meen, bevredigen en bemoedigen. Met groote hoop voor de toekomst bezield, waag ik echter in dit opzicht geene profetie. Voor vier jaren verkeerde men bij eene gelijke plechtigheid, als heden plaats grijpt, in algemeene spanning over den aanstaanden burgeroorlog. Ieder vreesde er voor, ieder wenschte hem te vermijden. Terwijl van deze plaats de inwijdingsrede werd voorgelezen, die er alleen op doelde de Unie zonder oorlog te redden, zochten de agenten der rebellen in de stad de Unie zonder oorlog te verbreken, daar zij haar door onderhandelingen zochten op te lossen en te verdeelen. Beide partijen waren tegen den oorlog, maar de eene partij verkoos den oorlog boven den ondergang der Unie en zoo kwam het tot oorlog. Een achtste deel onzer gantsche bevolking bestond uit negerslaven, die niet over de geheele Unie verstrooid waren, maar in het Zuiden leefden. Deze slaven vormden een eigenaardig, krachtig element in den staat — ieder wist, dat dit element op de eene of andere wijze tot oorlog zou voeren. Het versterken, ontwikkelen en uitbreiden van dit element was het doel, waarvoor de insurgenten de Unie door den oorlog verbreken wilden, terwijl de Regeering niets anders bedoelde, dan de verdere uitbreiding van dit element over het terrein der Unie tegen te gaan. Niemant der partijen verwachtte, dat de

oorlog zoo belangrijk en langdurig worden zou, als ze thands reeds geworden is: niemant verwachtte, dat reeds voor het einde des oorlogs de aanleiding tot den krijg zou verdwenen zijn. Beide partijen verwachtten een gemakkelijker overwinning en een minder radikaal en verbazingwekkend rezultaat. Beide partijen lezen denzelfden Bijbel en bidden denzelfden God aan. Beide roepen Diens bijstand tegen de vijandelijke partij in. Het moge zonderling klinken, dat iemant het waagt den bijstand Gods aan te roepen, ten einde brood uit het zweet des aanschijns van andere menschen te persen — maar laat ons niet oordeelen, opdat wij niet geoordeeld worden. Het gebed van beide partijen kon niet terzelfder tijd verhoord worden — geen van beide is geheel vervuld, want de Almachtige heeft zijne eigene raadslagen. "Wee der waereld van wege de ergernissen — want het is noodzakelijk, dat er ergernis kome: maar wee den man van wien de ergernis komt." Als wij nu aannemen dat de slavernij in Amerika een dier ergernissen is, die onder de toelating der goddelijke Voorzienigheid noodzakelijk komen moesten, maar die God thands, nadat zij den vastgestelden tijd heeft bestaan, wil uitdelgen — wanneer wij aannemen, dat God, zoowel het Noorden als het Zuiden met dezen schrikkelijken oorlog heeft bezocht, omdat de ergernis van een der beide zijden is gekomen — zullen wij dan blijven ontkennen, dat in de laatste gebeurtenissen duidelijk de vinger Gods zichtbaar is? Vurig hopen wij en met onze gantsche ziel bidden wij er voor, dat deze vreeselijke oorlogsgeesel weldra verdwijne, maar als het Gods wil is, dat de strijd voortdure, totdat de rijkdom, die door den tweehonderdvijftigjarigen onbetaalden arbeid van lijfeigenen is opeengehoopt, verdwijne, — totdat iedere droppel bloeds, die door de zweep is te voorschijn geroepen door evenzoovele is opgewogen, die het zwaard heeft doen storten, gelijk voor drieduizend jaren gesproken is, zoo zullen wij toch, zonder vijandschap jegens wien het ook zijn moge, met christelijke liefde jegens allen en onder vasthouden aan ons recht mogen zeggen, dat de raadsbesluiten des Heeren rechtvaardig zijn. Gelijk God ons vergunt ons goed recht te erkennen, laat ons alzoo worstelen om het werk, 't welk wij aangevangen hebben, te voleindigen, om de wonden der natie te verbinden, om te zorgen voor de weduwen en weezen van hen, die op het slagveld gekampt

hebben — om een rechtvaardigen en duurzamen vrede onder ons en met alle volkeren te onderhouden!”

Zoo klonk de taal van des Voorzitters rede, sober en kort als eens de eloquentie van Engelands grooten Protector was, streng en bijbelsch, als eene vermaning van Kalvijn. En wat vormt de keerzijde van de medaille?

Na eene pauze zou de vice-voorzitter der Unie, de leider van den Senaat, de heer Andrew Johnson, de verdere ceremoniëele handelingen van de plechtige vergadering besturen, toen het bleek, dat hij reddeloos beschonken en dat hij volkomen onbekwaam was, om zijne hooge bediening naar eisch waar te nemen. In het gebouw van het kapitool te Washington bevindt zich een buffet voor de leden van den Senaat, ’t welk den weinig ceremoniëelen naam van “Reet in den Muur” draagt. Daar had Johnson zich in zoo talrijke libatiën vermeid, dat hij in tegenwoordigheid van de aanzienlijkste waardigheidsbekleeders bij den Senaat, van het corps diplomatique en van meer dan duizend dames, die saâmgevloeid waren, om deze hooge plechtigheid bij te wonen, zich op de onwaardigste en ruwste wijze gedroeg en tot *clown* strekte van de gantsche vergadering. Men heeft dan ook uit New-York aan den *Times* geschreven, dat het door zijn gedrag wederom klaar bewezen was, hoe men uit een zwijnsoor nimmer een zijden beurs kan maken — of liever, hoe het thands duidelijk gebleken was, dat noch de macht der omstandigheden, noch eene hooge plaats in maatschappelijk en staatkundig leven uit Andrew Johnson ooit een fatsoenlijk man zullen kunnen maken. De Senaat heeft Maandags daarna besloten, dat er in de restauratiën van het Kapitool geene sterke dranken meer zullen worden verkocht — maar op eenige schreden afstands van het gebouw bevinden zich talrijke “groggeries” en rumtapperijen, waar dorstige senatoren of vice-praezidenten, als Johnson, ruimschoots gelegenheid vinden hunnen dorst te lesschen. Intusschen deed de algemeene verontwaardiging zich weldra gelden en verklaarde Charles Samner openlijk, dat het voor de Unie beter geweest ware een veldslag te verliezen, dan om op den 4 Maart door een vice-voorzitter als Johnson te worden vertegenwoordigd.

En de vice-voorzitter moest juist op dat plechtige oogenblik zijn eed van trouw aan de Unie afleggen. Hij wilde eene toepasselijke aan-

spraak houden en riep uit: "Ik ben een plebejer, Lincoln ook, en wij zijn er trotsch op. Gij Seward, zijt door den wil des volks gekozen. Gij, Stanton! ook en gij (op den Minister van Marine wijzend) — hoe hiet die ouwe jongen daar ook?" — "Welles!" — schreeuwde iemant uit het publiek — "En gij, Welles!" — ging de beschonken onder-voorzitter voort — "gij moet uwe plaats verlaten als het volk het wil. Nu wil ik nog twee en een halve minuut over Tenessee spreken, langer niet!" — Maar hij bleef nog twintig minuten spreken en ieder vroeg, of de man dan geen enkelen vriend had, die zich over hem ontfermen konde, om het vaderland voor meerdere schande te behoeden. Na zijn spreken nam de vroegere vice-praezident Hamlin hem den eed af. Johnson was niet in staat de hem voorgezegde woorden te herhalen — hij stamelde ze na en herhaalde ze dikwijls. Toen hij de nieuw gekozen Senatoren daarna zou beëedigen, vergat hij de formule en eischte hij, dat zij den Bijbel zouden kussen!

Johnson is een kleêrmaker uit Tenessee en houdt meer van whiskey dan hem dienstig is.

Gelukkig intusschen voor de Unie, dat de uitstekende bekwaamheid harer generalen hare zaak eindelijk doet zegevieren. Inzonderheid mag zij de kloekheid van Sherman, van Grant en van Sheridan prijzen. De dagbladen melden voortdurend hunne overwinningen. Sheridan nam Charlotteville in Virginia op den 2 Maart, Sherman vervolgde zijn overwinnaarstocht door Noord-Karolina en nam den 12 Maart Fayetteville. Sheridan overwon op den zelfden dag den Zuidelijken generaal Early bij Fisherville en nam elfduizend man en 87 officieren gevangen. Op den 17 Maart stond hij twintig mijlen van Richmond en bedreigde hij de hoofdstad der Zuidelijken. Zoo werd de kring steeds enger, binnen welken de kern der zuidelijke macht zich verschanst had. De onverschrokken Lee heeft zich met zijn ambgenoot Hardee vereenigd, om Raleigh te verdedigen. Beauregard heeft zijn hoofdkwartier te Richmond.

Jefferson Davis poogde den gezonken moed der zijnen op den elfden Maart door eene krachtige rede te verlevendigen.

Maar hij luidde de doodsklok der konfederatie! Hij erkende, dat de hoofdstad Richmond door het zeldzaam geluk van Sherman in groot gevaar verkeerde. Hij deelde vervolgens de jobstijding meê, dat het

papierengeld der Zuidelijke Staten geene waarde meer bezat — dat men beslag moest leggen op al het goud, 't welk zich bij de gekonfedereerden bevond, om het leger te onderhouden. Voorts dringt hij aan op wapening der negers, wekt hij de patriotten op, om alle krachten aaneen te sluiten, om den laatsten dollar, het laatste stuk brood, op het altaar der vrijheid neêr te leggen, den laatsten man aan het vaderland te offeren!

Sherman vervolgde intusschen steeds de reeks zijner overwinningen. Hij vond in Fayetteville 88 stukken geschut, vier duizend vaten buskruid en veel oorlogsmateriaal. Zijn generaal Shofield rukte vervolgens noordelijker en vond krachtigen tegenstand bij Kingston, maar maakte zich weldra van Goldboro meester, vijftig mijlen noordwaarts van Fayetteville. Slechts 48 engelsche mijlen van Raleigh, de gewichtigste stad van de Zuidelijke Staten, werd Goldboro weldra de plek, waar Sherman zich met Shofield vereenigde. En van het Noorden dreigde Sheridan! In Richmond heerschten nu honger en wanhoop. Een pond vleesch kostte twintig dollars, een vat meel tweehonderd. Zoo werd het iederen dag noodzakelijker door een grooten veldslag het lot des oorlogs te beslissen. Grant had zich in den laatsten tijd bezig gehouden, om den vijand scherp te observeeren. Lee gevoelde zich te zwak in troepen-aantal. Maar zijn tegenstander rukte nu eindelijk den 29 Maart voorwaart. Des nachts omstreeks twee uren deed Lee een aanval, maar moest met verlies terugtrekken. Donderdags, den 30 Maart, regende het zoo hevig, dat beide strijdende partijen zich van elken kamp moesten onthouden. Op den 31 Maart werd de strijd met vernieuwde heftigheid hervat, zonder bepaalden uitslag. Maar op Zondag, den 2 April, werd de beslissende slag geleverd.

Na lange worsteling bleef eindelijk de zege aan de Noordelijken. Op den 3 April trokken de troepen der Unie binnen Petersburg en nam ook generaal Weitzel het verlaten Richmond in. Lee was in aller ijl gevlucht. De straten waren met wapenen als bezaaid — men vond nog 28 lokomotiven, 180 waggons en veel buskruid. De Praezident Lincoln was tegenwoordig en trok met de overwinnaars binnen Richmond, van waar hij naar Washington telegrafeerde. Men zegt, dat hij te Richmond eenigen tijd in het huis van Jefferson Davis heeft vertoefd. En zoo is op den 2 April 1865 een aller-

gewichtigst feit tot stand gekomen. Richmond is na vier jaren van de uiterste inspanning genomen. De overwinning der demokratie, van het denkende en werkende volk over de aristokratie is voltooid. Er is meer geschied! De Vereenigde Staten hebben de beginselen van bederf en ziekte die in het zuiden dreigend toenamen: de Slavernij, overwonnen en kunnen thands fier als mogendheid van den eersten rang optreden.

De uitbundige vreugde te Washington en New-York op den 3 April is schier niet te beschrijven. Scholen en kantoren werden gesloten. Seward hield te Washington eene redevoering tot de verzamelde menigte uit het goevernements-gebouw. Bij het ministerie van oorlog greep dezelfde gebeurtenis plaats onder leiding van Stanton, die het volk geluk wenschte met de groote viktorie en het spoedig eindigen van den opstand. Ook de Vice-Praezident Johnson, de man van 4 Maart, sprak tot het volk en stelde voor drie hurrahs aan te heffen voor Grant, voor zijne officieren en voor zijne manschappen. De Staats-sekretaris Seward noodigde de stad uit te illumineeren. De oostenrijksche, de zwitsersche en zweedsche gezant kwamen de Regeering gelukwenschen.

Vooral was de rede van Seward tot het volk zeer karakteristiek: "Ik dank mijne medeburgers", ving hij aan, "voor de eer, welke zij mij bewijzen door mij met de inneming van Richmond geluk te komen wenschen. Ik sta juist gereed mijne depèchen naar het buitenland te schrijven. Wat zal ik den Keizer van China schrijven? Ik zal hem uit uwen naam danken, dat hij nimmer eene piratenvlag in zijne havens geduld heeft. Wat zal ik den turkschen Sultan zeggen? Ik zal hem danken, dat hij steeds de rebellische insurgenten heeft uitgeleverd, die in zijn rijk hunne toevlucht zochten. Wat zal ik tot den Keizer der Franschen zeggen? (Eene stem uit het volk: "Laat hij maken, dat hij uit Mexiko komt!") Ik zal den Keizer der Franschen zeggen, dat hij morgen naar Richmond kome, om zijn tabak af te halen, die zoo lang geblokkeerd is geweest, als de Rebellen dien niet hebben opgerookt! (Buitengewone jubel.) Aan Lord John Russell zal ik zeggen, dat de engelsche kooplieden het katoen, volgens de met de Vereenigde Staten gesloten traktaten uit onze havens uitgevoerd, veel goedkooper moesten vinden, dan het katoen, dat ze van de blokkadebrekers hebben gekocht. Wat Graaf Russell zelf aangaat, zoo behoef ik hem niet te zeggen, dat deze oorlog, een oor-

log voor de vrijheid, voor de onafhankelijkheid der nationaliteiten en voor de rechten der menschelijke natuur is geweest, geen oorlog om opperheerschappij te voeren, en dat als Brittannia slechts rechtvaardig wil zijn jegens de Vereenigde Staten, zij ongestoord in 't bezit van Canada kan blijven, zoolang deze landstreek de heerschappij der edele Koningin boven inlijving in de Vereenigde Staten verkiest!" (uitbundige bijval).

En na nog eenige vriendschappelijke toespelingen op Pruissen en Oostenrijk besloot hij aldus: "Eindelijk zal ik, als het Amerikaansche volk het met mij eens is, zeggen, dat onze zinspreuk in vrede dezelfde blijven zal, als ze in den oorlog geweest is. Iedere natie heeft het recht hare eigene belangen naar eigen inzicht te regelen en alle natiën zijn verplicht zich zoo te gedragen, dat zij den vrede op aarde en de goede verstandhouding onder de menschen bevorderen!" [1]

II.

In Frankrijk trokken de diskussien in den Senaat, vooral in het Corps Législatif voortdurend de algemeene aandacht. In het eerstgenoemde hooge staatslichaam hoorde men zeer uitvoerige en zeer behoudende redevoeringen uitspreken en woonde men soms het een of ander lachwekkend incident tusschen den Markies de Boissy en den Baron de Heeckeren bij. De laatste beklaagde zich in de zitting van den 14 Maart over een artikel van het dagblad "l'Europe", waarin op zeer spottenden toon over zijn duël met den Markies was gesproken. Maar de Senaat had wichtiger aangelegenheden te behandelen dan deze, 't geen ten klaarste bleek, toen de kardinaal de Bonnechose op den 16 Maart in zeer ultramontaanschen zin over het September-verdrag en de Encyklika sprak.

---

[1] Onder het ter perse leggen dezer regelen verrast ons de tijding, dat Praezident Lincoln en Seward, beide het slachtoffer van een politieken moord zijn geworden. Lincoln werd des avonds omstreeks elf uur in zijne loge van den grooten schouwburg met een pistoolschot doodelijk gewond en Seward in zijn vertrek door een moordenaar met een dolk gevaarlijk getroffen. Vice-Praezident Johnson is beëedigd. Schoon de herinnering zijner daden op 4 Maart nog versch in 't geheugen ligt, schijnt zijn eerste optreden zeer waardig geweest te zijn. De moordenaar van Lincoln heet Wilkes Booth; hij is een fanatiesch Secessionist.

Evenzoo luidde in de rede van generaal Gémeau alles zeer ultrakonservatief en zeer imperialistiesch. Hij wilde het denkbeeld van bescherming des Heiligen Stoels in het geheel niet opgeven. Hij wilde Frankrijk verplichten, om den Heiligen Vader eene voortdurende hulp van bajonetten te verleenen. Ten slotte werd deze gedachte nog eens herhaald van Kardinaal Donnet, en hiermede zijn de diskussiën over het ontwerp-adres van andwoord gesloten. Des anderen daags werd het met de schitterende meerderheid van honderddertig tegen twee stemmen aangenomen. Deze twee hadden het adres in nog konservativer zin willen opstellen, en heetten Ségur d' Aguesseau, de opposant *quand-même*, en de ultra-klerikale kardinaal Mathieu.

Weldra stonden nu ook de diskussiën over het ontwerp-adres van andwoord in het Corps Législatif aan te vangen. Vooraf nog werd te Parijs de algemeene aandacht bezig gehouden door den verjaardag van den keizerlijken Prins, die bij het bereiken van zijn tiende jaar zich met al zijne dekoratiën tooide en eene revue hield over "les enfants de regiment." Ook was men zeer bekommerd over den "Maronnier du 20 Mars", die steeds op den 20 Maart van groene bladeren voorzien was en nu nog zelfs geene knoppen vertoonde. Reeds op den 19 bevond zich eene groote menigte in de tuinen der Tuileriën — daar men onder het volk gelooft, dat het groenen des booms met het geluk of ongeluk der Bonapartes verbonden is. Trots het dor zijn van den boom bevond de Keizer zich in opgeruimde stemming op den 20 Maart, toen de kommissie uit den Senaat hem het adres van andwoord kwam aanbieden. Hij verheugde zich in de levendige debatten van den Senaat, die hem aan eene plaats van Montesquieu deden denken, waar deze het nut van verschillende richtingen in de staatkunde prees, ook van de meest uiteenloopende richtingen, die als de dissonanten in eene grootsche kompozitie tot meerdere volkomenheid van het geheel bijdragen. Eindelijk nog werd de belangstelling van een groot deel des publieks door eene brochure gaande gemaakt, die onder den titel van "Les propos de Labiénus" op naam van een tot nog toe onbekenden heer Rogeard verscheen. Een gesprek van twee hovelingen van Augustus was de vorm, waaronder Rogeard de allerscherpste satyre tegen den Keizer en zijne regeering schreef. De vrienden van den vermetelen auteur zorgden, dat hij naar Brussel ontkwam: de Kei-

zer deed beslag leggen op de brochure door de politie en de schrijver werd weinige dagen later "in contumaciam" veroordeeld tot vijf jaren gevangenisstraf en vijfhonderd franks boete. Intusschen poogden vele Orléanisten en sommige leden der oppozitie Rogeard zoo veel mogelijk geldelijke ondersteuning te doen toekomen, opdat hij te Brussel een onbezorgd bestaan mocht vinden.

Granier de Cassagnac had nu zijn ontwerp-adres van andwoord gereed gemaakt voor het Corps-Législatif — zoo kleurloos en onbeteekenend mogelijk. Alleen tegen de ultramontanen waren eenige krachtige frazen ten beste gegeven. Aanstonds deed zich tal van sprekers inschrijven, meest van de oppozitie, om de regeeringsbeginselen in groote redevoeringen te gispen en aan te vallen. Daarenboven bracht de oppozitie een tiental amendementen ter tafel, onderteekend door Bethmont, Carnot, Dorian, Jules Favre, Garnier-Pagès, Glais-Bizoin, Guéroult, Havin, Hénon, Lanjuinais, J. Maguin, Malezieux, de Hertog de Marmier, Eug. Pelletan, A. Picard en Jules Simon. Zij verlangen toevoegingen in de paragrafen van het ontwerp-adres, waarin op meerdere drukpersvrijheid, op verandwoordelijkheid der ministers, op de afschaffing van de doodstraf, op gratis en verplicht lager-onderwijs, op scheiding van kerk en staat en op de verkiezing der maires door de gemeentebesturen wordt aangedrongen.

Onder algemeene belangstelling werd het debat van het Wetgevend Lichaam op den 27 Maart geopend door Emile Ollivier. Eene groote menigte belangstellenden was te saâm gevloeid. Men merkte de meeste Senatoren op, waaronder de Markies de Boisy, die in de nabijheid van Prins Napoleon voortdurend aanteekeningen maakte in een kleinen portefeuille. De tribune was geheel door dames ingenomen, waaronder de opzichtig, zonderling gekleede Princes Metternich. Vele andere dames, die geen plaats konden bekomen, dwalen in de "Salle des pas perdus." Een ieder is nieuwsgierig naar hetgeen door oppozitie en regeering zal worden uitgesproken, schoon men algemeen vrij wel overtuigd is, dat de behoudende meerderheid geen enkel der amendementen zal goedkeuren en dat het ontwerpadres onveranderd zal worden goedgekeurd. Als sprekers voor de regeering worden opgemerkt de Minister van Staat Rouher, voorts Vuitry, Thuillier en Chaix-d'Est-Ange.

De vroegere vriend der oppozitie, Emile Ollivier gaf in zijne,

door den vorm uitmuntende, rede over de algemeene strekking van het ontwerpadres zijn gewijzigde inzichten ten opzichte van het regeeringsbeleid ten beste. Zijn hoofd-onderwerp was de uitslag der verkiezingen van 1863, het optreden van een nieuw geslacht, van een jong Frankrijk, 't welk eerlang een belangrijke "tiers-parti" zal vormen. Zijne gantsche rede was eene hulde aan den onlangs verscheiden de Morny, een omhelzen van diens lievelingsdenkbeelden. Zij was het welgestelde program van een liberaal bonapartisme, steunende op de beginselen van 1789: zij schetste een Keizerrijk, dat de hand reikt aan de demokratie, een imperialisme, gekonsolideerd door de groote principen van de Revolutie. Helaas! Als de vergelijking uit het gebied der toonkunst, die de Keizer aan Montesquieu ontleende, op staatkundig gebied mag worden toegepast, dan kan van Emile Ollivier gezegd worden, dat hij, die eens een krachtige dissonant was, nu een handig *accompagnateur* is geworden!

Gelijke belangstelling als der eerste, viel ook der tweede zitting van het Wetgevend Lichaam ten deel. De hoofdredenaar was Thiers. De geoefende staatsman en veelbegaafde geschiedschrijver ving aan met eene lofrede op zich zelven — met een: "*justam ac tenacem*" ter zijner eigene eere aangeheven. Daarna plaatste hij zich op zijn orleanistiesch piédestal en laakte hij heftig de voortdurende slavernij van de pers. De regeeringsadvokaat Thuillier beandwoordde hem en mat de zonden der openbare drukpers zoo breed mogelijk uit. Dienzelfden dag bracht de Keizer eene wijziging in zijn ministerie. De Minister van Binnenlandsche Zaken, Boudet, werd door den Markies de Lavalette, den vriend der italiaansche eenheid vervangen. Boudet zelf werd tot Senator benoemd.

De zitting van 29 Maart vooral onderscheidde zich door een bebelangrijk incident. De beraadslagingen werden geopend door Guéroult, die als invloedrijk journalist voor de pers optrad, ten vorigen dage zoo ruw aangevallen door Thuillier. Zijne persoonlijke grieven worden slechts voor enkele oogenblikken aangehoord — de Praezident Schneider verzoekt spreker zijn rede bij een speciaal debat over de vrijheid van drukpers te hervatten. De eigentlijke sprekers over de orde van den dag: de algemeene strekking van het ontwerpadres Kolb-Bernard en de Markies d'Havrincourt erlangen daarna het woord. De eerste, een Elzasser en klerikaal behoudsman, leest

vijf kwartier lang eene oratie voor, waar niemant naar luistert. De afgevaardigden bezigen dezen tijd, om briefjens te schrijven of om in de "salle des pas perdus" te rooken. Eenige meerdere belangstelling viel den Markies d'Havrincourt ten deel. Hij noemde toevalliger wijze den tweeden December, waarop Picard inviel met den uitroep: — "De tweede December is geen datum, de tweede December is een misdaad!" — Hierop volgde eene onbeschrijflijke wanorde, een luid rumoer van stemmen, en een zeer onwaardig tooneel voor de eer van het hooge Staatslichaam. De Praezident Schneider vooral, bleek niet in staat het onweêr te bezweren en de algemeene beraadslagingen werden onder eene volkomen opschudding gesloten. Een nieuw incident kenmerkte de zitting van 30 Maart. Jules Favre, de welsprekende republikein, voerde het woord voor een der amendementen der oppozitie, en gewaagde van de revolutie en van de republiek van 1848. De voorzitter Schneider roept hem deswege tot de orde. Jules Favre beweert daarop, dat de vrije diskussie belemmerd wordt en weigert verder te spreken. Een tooneel van wanorde, gelijk den vorigen dag volgt. De onbekwaamheid van Schneider komt telkens sterker uit, waarom allerwege gevraagd wordt, hoe de Keizer nog langer een zoo onbevoegd persoon op den zetel van de Morny duldt. Een algemeen verspreid gerucht noemt Graaf Walewski als zijn opvolger. De Keizer zelf was zeer verstoord over het gebeurde met Jules Favre — die zich volkomen gerechtigd van het spreekgestoelte had teruggetrokken. 't Scheen of volgende vergaderingen het gemis aan *decorum* bij de vorigen wilden vergoeden. De diskussiën over de drukpersvrijheid door Eugène Pelletan, Guéroult en Picard van de zijde der oppozitie en door Rouher uit naam der Regeering gevoerd, zoowel als over het koalitie-recht door Garnier Pagès ter eene en door Granier de Cassagnac ter andere zijde, leverden veel waardiger en indrukwekkender tooneel, dan de debatten over de eerste paragrafen hadden aangeboden. Jules Favre sprak eene schitterende rede over kiesvrijheid uit op 1 April, terwijl Jules Simon op den 5 April met geestdrift deklameerde over de vrijheden, welke de fransche burger nog mist — de vrijheid der gemeentebesturen, om zijn eigen maire te kiezen — eene vrijheid, welke volgens de beginselen van 89, en dus volgens de keizerlijke staatkunde onmisbaar is.

De Keizer, de taal der oppozitie beoordeelende, zei onlangs: — "Ces messieurs de l'opposition se grisent avec du vin et il demandent de l'eau de vie!" Nog trof 's Keizers hooge ontevredenheid de nieuwe keuzen in de Académie française. In stede van Alfred de Vigny, de zacht-gemoedelijke dichter van *Chatterton* en *Stello*, werd Camille Doucet, de auteur van eenige in 't buitenland weinig bekende dramaas gekozen — in plaats van Ampère, den geleerden en keurigen schrijver eener "Histoire Romaine à Rome", nam Prévost Paradol, de talentvolle medewerker van het Journal des Débats, zitting onder de Académiciens. De Keizer keurde de keuze van Doucet goed, maar beweerde niets van Prévost Paradols letterkundigen arbeid te kennen. Intusschen had het Journal des Débats juist ter wille van Prévost Paradols schitterende artikelen, waarin volstrekt geene hulde was gebracht aan het imperialisme — in vroegere dagen herhaaldelijk waarschuwingen bekomen.

Doch ook de leden der Akademie hadden eene grieve tegen den Keizer. Men had een exemplaar van de *Histoire de Jules Caesar* ontvangen met een verzegelden brief uit 's Keizers kabinet. Toen men in plechtige zitting vereenigd was, om dien te lezen, bleek hij het volgende te bevatten:

"Par ordre de l'Empereur.

"J'ai l'honneur de vous remettre un exemplaire de l'ouvrage de l'Histoire de Jules Caesar. Veuillez, etc.

Pietri, Sécrétaire de S. M. l'Empereur.

Een waarachtige *poison d'avril*!

Schoon het hof der Tuileriën den rouw heeft aangenomen wegens den dood van Anna Paulowna, koninginne-weduwe der Nederlanden, is de danslustige geest nog geenszins uit de hooge kringen geweken. Er hebben verschillende koncerten plaats gehad op 't keizerlijk paleis, waar de etikette zoo streng wordt waargenomen, dat onlangs de echtgenoote van een maire werd afgewezen, omdat ze niet in rouwgewaad kwam. De keizerin had Thérésa op hare koncerten willen doen zingen, maar de keizer keurde het af. Daarentegen beloofde deze aan vorst Metternich op een zijner gemaskerde bals te zullen verschijnen — schoon de Morny nog zoo kort geleden verscheiden was! De heer Darimon, de nieuwbakken sekretaris van 't Corps Législatif, vroeger van de oppozitie, doet zijn best zich bij de

receptiën en bals van 't hof te onderscheiden. Onlangs werd hij door Emile de Girardin aan de Princesse Metternich voorgesteld. Hij had zich natuurlijk weer in gala-balgewaad gestoken en droeg korten broek en zijden kousen. Terwijl hij de rijen der gasten doorwandelde, bemerkte hij met voldoening, dat ieder vrolijk lachte bij zijne verschijning. Zijne vreugde was echter van korten duur, toen hij gewaar werd, dat zijne valsche kuiten ter zijde waren afgegleden!

III.

De dubbele geboortedag van Viktor Emanuël en prins Humbert is door gantsch Italie met geestdrift gevierd. Ook op oostenrijksch gebied vielen verschillende manifestatiën voor. De dag van het feest, 14 Maart, zag te Verona en te Padua allerwege de nationale driekleur wapperen. Door de "italianissimi" werd aldaar den gantschen dag met bommen gewerkt, die op listige wijze in de woningen van oostenrijksche autoriteiten werden neergelegd. In de aula der universiteit te Padua werden dien morgen honderd exemplaren der Encyklika door de studenten verbrand, met den kreet: "Abasso il Papa Re!" De Koning, die op den 14 Maart zijn vijfenveertigste levensjaar bereikte, bevond zich op zijn geboortefeest te Turijn. Zijne stemming werd echter een weinig verdorven door de mazzinistische taal van sommige dagbladen, die beweerden, dat een geheim artikel van het September-verdrag inhield, om een deel van Piemont af te staan aan Frankrijk, wanneer de fransche troepen Rome zouden verlaten hebben. Weldra vond de Regeering het noodzakelijk dergelijke beweeringen ten sterkste te logenstraffen. De Minister La Marmora gaf in de zitting van 23 Maart in den Senaat te kennen, dat hij hoopte, niemant van de ijdelheid dezer zoutelooze geruchten te moeten overtuigen, daar ze geheel uit de lucht gegrepen waren. "Ik verzeker het u op mijne eer, mijne waardste bezitting!" voegde hij er bij.

De beraadslagingen in den Senaat hadden intusschen het belangwekkend rezultaat geleverd, dat de meerderheid zich voor de afschaffing der doodstraf verklaarde. De Minister van Finantiën, Sella, zag er zijn plan tot nieuwe geldleening goed ontvangen, schoon het zeer te betwijfelen valt, of zijne nieuwe belastingsontwerpen denzelfden

bijval zullen verwerven. Ook de wet op het burgerlijk huwelijk werd onder heftigen tegenstand van de klerikalen door eene groote meerderheid goedgekeurd.

Intusschen blijkt Koning Viktor Emanuël een oogenblik van moedeloosheid te hebben gehad, daar hij er van gesproken heeft te abdikeeren. De ridderlijke Koning heeft die woorden later teruggenomen. 't Schijnt, dat hij voor korte pooze gewanhoopt heeft aan de verwezentlijking van zijn lievelingsdenkbeeld: de bevrijding van gantsch Italië. Voor zijn belang sprak middelerwijl de Ridder de Sartiges te Rome. Men zegt, dat de fransche staatsman zich beklaagd had tegen den staatssekretaris, Monsignore Berardi, dat de Heilige Vader zoo moeyelijk te naderen was en dat er zoovele ceremoniën noodig waren voor men toegang kon bekomen. Berardi andwoordde, dat de Paus voor ieder toegankelijk was, die zijne Heiligheid over gemoedsbezwaren kwam raadplegen. Toen de Sartiges daarop te kennen gaf, dat hij ook zoodanige audiëntie wenschte, werd hij weldra tot Pius IX toegelaten. Men verhaalt, dat het gesprek tamelijk lang duurde en dat beide sprekers zich zeer animeerden. De Sartiges zoude namelijk den Heiligen Vader hebben aangeraden, om voor de uitbreiding van zijn leger te zorgen, daar de fransche Keizer besloten had de overeenkomst van 15 September stiptelijk te houden. De Paus beweerde, dat die overeenkomst voor hem niet bestond, dat hij den Keizer dankbaar was voor de bescherming tot dusver aan den heiligen Stoel verleend — maar dat zijne eenige hoop gelegen was in de genadige bescherming der goddelijke Voorzienigheid.

Zijne natuurlijke bondgenooten, de verjaagde bommenkoning van Napels en de bourbonsche adel pogen de veiligheid en de rust in het koningrijk Italië zooveel mogelijk te verstoren door het aanwerven en aanmoedigen van een talrijk brigantenkorps, dat Sicilië en Zuid-Italië tot aan en over de grenzen van het pauselijk gebied voortdurend geeselt. Te Rome komt de bourbonsche adel dikwijls op de "ricevimenti" van Bomba, waar de engelsche gezant, Odo Russell, zich als trouw kavalier der napelsche Koningin onderscheidt. Maar de engelsche dames meenen, dat het beter voor Hare Majesteit geweest ware, zoo zij met haren vurigen geest en volhardenden ijver de zaak van Italië had kunnen omhelzen, zoo zij b. v. de echtgenoote ware geweest van Viktor Emanuël.

De fransche soldaten pogen intusschen den roovers zoo veel mogelijk afbreuk te doen. Deze laatste vereenigen zich gewoonlijk in vrij talrijke detachementen en zijn met voortreffelijke buksen gewapend. In eene schermutseling bij Bauco, op de grenzen van 't pauselijk gebied, werden 3 fransche soldaten gedood en 25 gekwetst Fuoco, de groote rooverchef, had met zijne geheele bende de mis gehoord, toen hij door de Franschen overvallen werd. Een fransch soldaat, door hem gevangen genomen, werd op zijn bevel wreedaardig vermoord. Vooraf rukte hij hem eigenhandig een medaille van de borst en wierp dien met den kreet: "Leve Frans II!" in de lucht. In het Zuiden vallen dagelijks dergelijke tooneelen voor. De briganten leggen de bevolking cijns op, of verwoesten hunne bezittingen. Den 12 Maart leverde de bende Contugno een gevecht aan de italiaansche infanterie en nationale garde bij Stigliano, waar drie roovers gedood werden. De bende Guerra-Fuoco nam den jongen Markies Tani op pauselijk gebied gevangen en ontving een losgeld van 45000 franks. De bandieten houden hun hoofdkwartier te Castro en bekomen hunne ammunitie uit Rome of Napels. Reeds leden zij menige nederlaag in den strijd met de Carabinieri (gensdarmen), maar telkens duiken weêr nieuwe benden op, waarvan sommige tot op twaalf uren afstands van Napels durven naderen. Tamburini, de groote briganten-hoofdman, die te Napels gevangen zit, bekende zonder omwegen op last van den bommenkoning te handelen.

De toekomst van Italië schijnt nog veel worsteling te zullen brengen, voordat het edel bondgenootschap van verjaagde vorsten en bandieten volkomen zal zijn verbroken, voordat het italiaansche vaderland vrij zijn zal van den Tiber tot de Adriatische-Zee. Wat ook de woelingen eener fanatieke piersterfraktie aan de eene, van eene even fanatieke bende van mazzinisten aan de andere zijde moge ondernemen, in den nood des vaderlands kan weder op nieuw de held van 61 te voorschijn treden — en het italiaansche volk rekent op Giuseppe Garibaldi.

IV.

Het Huis van Afgevaardigden te Berlijn hield voor de Paaschvakantie onderscheiden zeer gewichtige zittingen. Sints den 14 Maart

werd het algemeen verslag der budget-kommissie in diskussie gebracht. Dit verslag maakte natuurlijk de hooge ontevredenheid der ministers gaande. In de vergadering van den 17 Maart verklaarde de Minister van Finantiën, Von Bodelschwingh, dat wel is waar een staatsbestuur zonder budget, noch nuttig voor de regeering, noch wenschelijk voor het volk was en allerminst aangenaam voor den Minister van Finantiën, maar dat naar zijne meening de regeering nimmer genoodzaakt konde worden een budget aan te nemen, dat haar door de volksvertegenwoordiging werd opgedrongen, ook als het door beide huizen ware goedgekeurd. Graaf von Schwerin, van de fraktie der oud-liberalen, protesteerde krachtig tegen deze verklaring en eindigde met de karakteristieke woorden: "Mein gnädigster Herr, das geht nicht — das ist wider dass Recht des Landes!" In den loop dezer algemeene beraadslagingen kwam de houding van het Huis tegenover de Regeering steeds duidelijker uit. De hoop op eene verzoening zou dagelijks meer verflaauwen. Reeds den 20 Maart, toen het bericht der budget-kommissie over de afdeeling oorlog aan de orde was, verklaarde de Minister Von Roon, dat Pruissen als de kleinste der groote mogendheden voortdurend een buitengewoon talrijk leger moet op den been houden. Hij stelde de mogelijkheid van eenen aanval des franschen Keizers en zou niet gedogen, dat de getalsterkte der pruissische armee zou worden verminderd. Voorts gaf de Minister in beleefde vormen te kennen, dat hij er van overtuigd was in zijne wenschen te zullen worden gedwarsboomd door het Huis der Afgevaardigden, 't welk naar zijn inzien voortdurend naar meerdere machtsuitbreiding streefde. In eene volgende vergadering voltooide hij het gezegde en openbaarde hij den gantschen omvang zijner gedachte. Aan het slot zijner rede klonken de volgende dreigementen:

"De regeering waardeert de partijen, welke de meerderheid van dit huis uitmaken, op haren rechten prijs. De regeering kent ze genoeg, om niet in te zien, dat een strijd met die partijen slechts zeer twijfelachtige uitkomsten zou aanbieden (Hoort, hoort!) Maar van de andere zijde rijst de vraag: Zal de regeering niet naar een ander middel omzien, ten einde de verkiezingen zoodanig karakter te geven, als naar hare innigste overtuiging het belang des lands beter zou bevorderen? Neen, mijne heeren, dat heeft de regee-

ring niet gewild, dat wil zij nog heden niet. Zij heeft het integendeel haren plicht geacht, u nog eenmaal op het hart te drukken, dat zij een einde wenscht te zien komen aan dit konflikt, waarvoor ik, naar de ervaringen in dit Huis opgedaan, al zeer weinig hoop heb. De regeering ten minste heeft het beproefd en thands nog eens willen beproeven — en daarop uw andwoord bekomen in uw algemeen budget-verslag. In deze omstandigheden bevinden wij ons in een zeer bedenkelijk alternatief. Gij waagt *le tout par le tout*, Gij.... (Opschudding).... Ik zal de heeren gaarne straks aan 't woord laten, maar nu heb ik het. Gij beproeft het, wat gij verkrijgen kunt met uwe hoogere eischen, gij beproeft het, welke koncessiën de regeering u met het oog op het bestaande konflikt zou kunnen maken en zou moeten maken. De regeering wil zich aan de konstitutie houden: de regeering heeft nog nooit een woord gesproken, dat u het recht geeft om te beweeren, dat een enkele titel of iota der grondwet is miskend. De regeering heeft het stelligste voornemen onder goedkeuring van Z. Majesteit den Koning, om den grondwettigen gang van zaken te herstellen, voor zoo ver daarvan mocht zijn afgeweken. Daartoe moet gij ons de hand bieden — maar geene voorstellen doen, die juist naar het tegendeel heen leiden. Mijne heeren, als gij dit voortgaat te doen, verandert de quaestie geheel van natuur. Dan zoude het niet meer eene rechtsquaestie zijn, dan zou het eene quaestie van bestaan worden. (Hoort, hoort) Kiest nu!"

't Waardigst en 't meest afdoend werd de minister beandwoord door den afgevaardigde Simson, van de fraktie der oud-liberalen: — "Wie" — dus ving Simson aan — "thands zwijgen kan bij de onverandwoordelijke en willekeurige qualifikatiën, waarmede de Minister van Oorlog de vermoedelijke besluiten van dit Huis brandmerkt, zou zich tot medeplichtige van zijn schuld maken. (Levendige toestemming). Ik zelf heb het budget-ontwerp niet zonder den hoogsten ernst overwogen. Ik erken het groote nut, 't welk eene beraadslaging over het budget met zich meê brengt. Trouwens, als ons budgetrecht slechts uit het ellendige poppenspel bestond, 't welk naar de opvatting des Ministers van Finantiën ons voor eenige dagen is uitgelegd — dan zou het kinderachtig zijn te vragen, hoe men het budget zal behandelen. Doch er is hier geen sprake van een ijdelen vorm alleen, want onze konstitutie is geen blad papier, maar

de bezworen grondwet van den Staat. De regeering evenwel beweert, dat de staatsuitgaven, 't zij met, 't zij zonder begrooting, kunnen worden gevonden. De regeering beslist, welke van beide gevallen plaats zal hebben. (Levendige bijval.) De theorie, dat eene regeering de begrooting, welke door beide huizen is goedgekeurd, zou kunnen afkeuren, bestaat. Maar het Huis van Afgevaardigden, 't welk zulk een wet heeft in 't leven geroepen, moet zeker een krankzinnigengesticht geweest zijn. Naar mijne overtuiging had de regeering, na de lange tusschenpooze van 20 Januari 1864 tot 14 Januari 1865 ons herwaart moeten roepen, om te beproeven eene staatsbegrooting bij de wet vast te stellen. De Regeering heeft evenwel verkozen, om de akute ziekte in eene chronische te doen verkeeren. Doch die zoodanig handelen verdienen den naam van regeering niet, zelfs niet eenmaal den naam van partij — zij vormen hoogstens eene fraktie, eene sekte, die den gantschen staat zoekt te beheerschen en de belangen des vaderlands vernedert en verlaagt tot middel om hun doel te bereiken!" (Buitengewone toejuiching.)

Of deze mannelijke taal eenige vrucht zal opleveren? Algemeen wordt alle inwilliging van de zijde der regeering betwijfeld en spreekt men reeds van eene ontbinding der kamer — een gerucht, 't welk door het ultra-ministerieel orgaan: de Kreuzzeitung, ten stelligste wordt tegengesproken. Daar de Minister Von Roon echter reeds gedurende de juist vermelde zitting gepoogd had de algemeene strekking zijner woorden te temperen, door te beweeren dat men hem verkeerd begrepen had, daar hij in de volgende zitting den Voorzitter een schrijven deed toekomen, waarin hij verzocht de begrootingsdiskussien uit te stellen, daar Zijne Excellentie verhinderd was ter vergadering te verschijnen — zoo werd de toon der beraadslaging merkelijk zachter en gematigder. Evenwel teekende Schulze-Delitzsch in de vergadering van den 27 Maart op nieuw protest aan tegen de beschuldiging van den Minister van Oorlog. Het Huis streefde niet naar machtsuitbreiding — het konde dat niet doen, omdat het stond op den bodem der grondwet. Zoo het dien bodem ooit verliet, zou het volk zijne vertegenwoordigers verlaten. Later sprak dezelfde uitnemend begaafde redenaar en geleerde tegen een wetsontwerp der regeering — de aanleg van nieuwe spoorwegen, op grond, dat men den aktueelen toestand zonder budget nog lan-

ger zou doen duren, indien men der regeering zulke uitgaven toestond. Intusschen keurde het Huis der Afgevaardigden de zes ontwerpen der budget-kommissie goed en vernam men alras, dat Von Bodelschwingh er eerlang een *non possumus* over zou uitspreken. Toen de Minister Von Roon wederom ter vergadering verscheen was het, om een wetsvoorstel in te dienen, strekkende, om de pruissische Marine aanmerkelijk uit te breiden, waarvoor een krediet van tien millioen thaler werd aangevraagd. Het Huis benoemde daarop aanstonds eene kommissie van 21 leden, om rapport uit te brengen. Van bijlegging der oneenigheden werd nu geen woord gerept. De spanning zou en zal er dus dagelijks door rijzen. De ministers blijven stokstijf staan bij hunne vorderingen, geen enkel spoor in hunne houding toont, dat zij bewustheid hebben van de mogelijkheid eener Nemesis — en die Nemesis zal geweldig zijn, als zij komt.

De quaestie der Elbe-Hertogdommen trad andermaal in eene nieuwe faze door bemoeying van den duitschen Bond. Beyeren, Saxen en Baden brachten een voorstel in 't midden, dat op spoedige regeling dezer aangelegenheid aandrong. In de zitting van den Bondsdag op 27 Maart stelden de drie genoemde staten voor, om de regeering van Sleeswijk-Holstein over te dragen aan Frederik van Augustenburg. Het voorstel was in den vorm van een beleefden wensch gegoten en maakte geen de minste aanspraak, om als dadelijk praktiesch werkend op te treden. De pruissische afgevaardigde ter Bondsvergadering, de heer de Savigny, wist allerlei beletselen in den weg te leggen en verlangde, dat het voorstel naar de kommissie voor de Hertogdommen mocht worden opgezonden, daar ook de uitspraak der kroon-syndici nog niet was gegeven. 't Werd evenwel tegen Pruissens zin in dier voege beslist, dat de stemming op den 6 April werd vastgesteld. En op dien dag behaalden de heeren Von der Pfordten en Von Beust eene volkomen overwinning. Hun voorstel werd met negen tegen zes stemmen aangenomen. Tegen stemden alle staten, die met Von Bismarck sympathizeeren, Hannover, Keur-Hessen, Mecklenburg-Schwerin en Mecklenburg-Strelitz, Oldenburg, Anhalt en de drie vrijsteden. De beslissing is eene eenvoudige manifestatie tegen Pruissens inlijvingsplannen — het blijft zeer waarschijnlijk, dat het kabinet van Berlijn er zich niet al te zeer over zal bekommeren.

De verjaardag van Pruissens Koning is met gebruikelijke feestelijkheden op den 22 Maart gevierd: een feestmaal van het stedelijk bestuur der stad, een koncert aan 't hof, een rede in de *aula* der Universiteit — maakten er de voornaamste bestanddeelen van uit. De redenaar was Dr. Rudorff, professor in de rechten: hij handelde over de hervormingen van het pruissische rechtswezen met vele toespelingen op de Elbe-Hertogdommen en veel wierooks voor het pruissische leger. De beide Voorzitters van de Kamers, Graaf Eberhard zu Stolberg, praezident van het Heerenhuis en Grabow van het *Abgeordneten-haus* kwamen den Koning geluk wenschen. De Koning bij de Genade verklaarde, dat hij gebukt ging onder de zorgen van zijn gewichtig ambt en hij voegde er veel beteekenend bij tot Grabow: "— diesem meinem Berufe keine Sorge zu bereiten ist ihre Aufgabe!"

V.

De zittingen van het engelsche parlement waren in de vervlogen vier weken meestal aan buitenlandsche aangelegenheden gewijd. Ten voorbeelde: Lord Stratford de Redcliffe interpelleerde (16 Maart) Graaf Russell in het Hoogerhuis over de grensregeling tusschen Turkije en Perzië met het oog op de engelsche belangen en Griffith vroeg in het Lagerhuis of er bij de doorgraving der landengte van Suez door dwangarbeid werd gewerkt. Lord Palmerston andwoordde op deze laatste interpellatie, dat de Sultan bij firman allen dwangarbeid heeft verboden. Evenzoo vroeg Gregory in het House of Commons (20 Maart) of de regeering maatregelen genomen had ter bescherming van britsch eigendom in de Zuidelijke Staten van Noord-Amerika. De tweede Staats-Secretaris voor buitenlandsche zaken, Layard, andwoordde, dat de vraag voornamelijk het katoen zou gelden, en dat alle door de gekonfedereerde autoriteiten verbrande katoen zonder twijfel verloren was door den kans des oorlogs, dat evenwel de katoen, die in handen der noordelijken gevallen was, door tusschenkomst van den Gezant Harer Majesteit te Washington aan de britsche eigenaren zal worden teruggegeven.

Een verdrag voor den tijd van éen jaar gesloten tusschen Engeland en Amerika ten opzichte van Canada werd door Lord Russell

(23 Maart) in het Huis des Lords voorgelezen. De minister bejammerde het, dat er in Engeland zooveel vijandige taal tegen de Vereenigde Staten werd gesproken en geschreven. Het Amerikaansche volk moest in den waan gebracht worden, dat er in Engeland eene vijandige stemming heerscht — 't geen reeds uit de engelsche proklamatie van 1857 en 1860, waarbij de gekonfedereerde staten als oorlogvoerende mogendheid werden erkend en door het gebeurde met de Alabama — schoon ten onrechte — scheen te zijn gebleken. De engelsche regeering wenscht voortdurend eene strikte onzijdigheid in acht te nemen. Een soort van komiesch incident greep op den 31 Maart in het Huis der Gemeenten plaats. De ultra-klerikale Newdegate vraagt of de regeering kennis genomen heeft van eene rede des franschen kardinaals de Bonnechose in den franschen senaat en van een artikel in het Journal des Débats over dezelfde rede, waarin van de mogelijkheid gewaagd werd, dat de Paus zijn zetel in Engeland vestige. Newdegate vervolgde nu met de vraag of de regeering zich niet zoude kunnen vereenigen met het denkbeeld: den Paus uit te noodigen zijne rezidentie te kiezen op het grondgebied des vereenigden koningrijks. Algemeen gelach volgde op dit voorstel. Lord Palmerston andwoordde op de zonderlinge vraag, dat hij dagelijks te veel te lezen en te schrijven had, om op elk artikel van buitenlandsche dagbladen acht te geven. Dat de regeering persoonlijk hooge achting voor den Paus koestert, maar dat zij het een politiek anachronisme zoude achten, zoo de Paus zijn zetel in Engeland verkreeg. Echter was reeds voor anderhalf jaar aan zijne Heiligheid het voorstel gedaan, om, zoo hij onverhoopt mocht genoodzaakt worden zijn verblijf buiten Italie te zoeken, zich dan op het eiland Malta te vestigen, waar de regeering op de beste wijze voor zijn ontvangst zorg zou dragen.

Intusschen sprak Viscount Amberley ten tweede male voor de kiezers van Leeds. Zijne koncessiën ten opzichte van de hervorming der kieswet voldeden echter niet algemeen. Hij sprak het verlangen uit, dat ieder respektabel en verstandelijk wel ontwikkeld burger stemrecht zou worden toegekend. De verlaging van den census tot een minimum van £ 6 scheen hem echter nog niet aannemelijk. Het bleek daarbij ten klaarste, dat de jonge Lord den naam van den "engelschen Lasalle" hem door de duitsche dagbladen gegeven, in

't geheel niet verdient. Hij staafde zich een knap advokaat van zijns vaders politiek en bewees tevens, dat hij zeer gevat was, om een passend repliek te geven op elken inval der hem omringende kiezers. Wellicht wordt hij voor Leeds gekozen en neemt hij dan een zeer gewichtigen zetel in 't Parlement in. — *A propos* der toekomstige verkiezingen dient nog vermeld, dat vele kiezers van Westminster de kandidatuur voor het huis der Gemeenten aan John Stuart Mill hebben aangeboden. De uitstekende wijsgeer en staatsekonoom heeft geandwoord, dat hij de kandidatuur aanneemt, maar dat hij er volstrekt geen enkelen stap voor doen zal, dat hij er geen shilling voor zal opofferen — en onder deze omstandigheden wordt zijne verkiezing zeer problematiesch.

Maar alle voorvallen uit het openbare en staatkundige leven werden geheel ter zijde gedrongen door den indruk, welke de dood van een groot engelsch burger veroorzaakte. Richard Cobden overleed den 3 April. Hij was de zoon van een landbouwer en zag het eerste levenslicht in eene pachthoeve bij Midhurst in Sussex op den 3 Juni 1804. Men zegt, dat hij de schapen zijns vaders heeft gehoed. Hij leerde niets dan rekenen, schrijven en lezen, en wat hij uit eigen ervaring er had bijgevoegd. Een bloedverwant bemerkte den aanleg, die in den knaap stak en nam hem meê naar Londen in zijne katoenfabriek. Met onvermoeide vlijt legde Cobden zich op zijn vak toe en meermalen waarschuwde zijne chefs hem tegen al te groote inspanning met lezen. Na het voltooyen zijner oefeningen als leerling, verliet hij de katoenfabriek, die later door bankroet ontbonden werd. Hij trad nu op als handelsreiziger en toonde zich zoo bekwaam, dat hij eenige jaren later als chef voor een huis zijner firma te Manchester optrad. Door onvermoeide vlijt en veel omvattende kennis wist hij zijne zaak te doen bloeyen. Hij ondernam het voor het eerst nieuwe patronen van calicot te doen drukken, zonder vooraf met proeven den smaak van het publiek te raadplegen. Hij was gelukkig in zijne keuzen en werd binnen kort door zijn handelswinst een vermogend man. De "Cobden patronen" zijner katoenen bezorgden hem in latere dagen een jaarlijks inkomen van £ 9000. In 1834 maakte hij groote reizen naar Turkije, Griekenland en Noord-Amerika en in 1836 trad hij voor het eerst als schrijver eener brochure op, die getiteld was "Engeland, Ierland en Amerika door een manufakturier

van Manchester.” Even als in eene tweede brochure “Rusland” openbaarde hij zich als tegenstander van alle veroverings- en oorlogvoerende politiek, prees hij het vrije verkeer der natiën en den vrijen handel aan, als het krachtigste middel om een land te ontwikkelen. Reeds aanstonds toonde hij zich den man der praktische nuttigheidsrichting — hij legde onverholen een grooten afkeer voor de klassieke wetenschappen aan den dag en ergerde zich altijd, als de studenten van Oxford en Cambridge den loop van den Skamander beter kenden, dan dien van den Missisippi.

Te Manchester teruggekomen vestigde hij er de *Anti-Corn-Law-League* (1838—1846) — het hoofdwerk van zijn gantsche leven. Cobden koos zich tot taak de bestaande korenwetten, de protektie van het inlandsche graan te bekampen en niet te rusten voordat de vrije invoer van buitenlandsch graan werd toegelaten. Destijds was het lot van den fabriekarbeider door de hooge broodprijzen uiterst rampzalig. Cobden had besloten de prijzen van het graan te doen dalen. Zijn denkbeeld van vrijen invoer zegevierde en daarmeê bracht hij eene geheele omwenteling in de engelsche handelspolitiek, wellicht zelfs in de europeesche. In dit alles stond Bright hem ijverig ter zijde, vooral toen de wakkere free-trader in 1841 voor Stockport in het Parlement gekozen werd. Later erkende Sir Robert Peel menigmaal dat de afschaffing der koornwetten alleen aan de welsprekendheid en de overtuiging van Richard Cobden te danken was.

Sints Cobden in staatkundige loopbaan was opgetreden, had hij zijn katoenfabriek verlaten en waren zijne finantiën merkelijk achteruit gegaan. Zijne vrienden wisten de som van £ 75,000 bijeen te verzamelen, om hem weder rust en vrijen tijd te bezorgen. Schoon Cobden aarzelde met het aannemen der gelden, begreep hij toch eindelijk, dat het geld hem allernuttigst kon zijn in zijn politieken werkkring en nam hij het dankbaar aan. Op eene reize door het vasteland werd hij overal als de groote hervormer begroet èn won hij van alle zijden blijken van belangstelling en vereering. Intusschen hadden de kiezers van West-Riding in Yorkshire hem tot hunnen vertegenwoordiger in ’t Parlement gekozen. Cobden gaf dezer uitnoodiging gehoor en verliet zijne kiezers van Stockport. Op nieuw trad hij met zijne vredetheoriën te voorschijn en verklaarde hij elke wapening, elke uitgave voor leger en vloot volkomen overbodig. Heftig kantte hij zich

daarom tegen den Krimoorlog en later tegen den chineeschen krijg. Hij poogde steeds in het Parlement aan te toonen, dat er niets sterker tegen het eenvoudig gezond verstand, tegen de eenvoudigste beginselen van ekonomie streed, dan de ontzachlijke oorlogstoerustingen, die de groote natien als om strijd tegen elkander maakten. Doch Cobden wilde aanstonds met den eeuwigen vrede aanvangen en bedierf daardoor zijn streven volkomen. Gedurende den Krimoorlog leed zijne vredepolitiek eene volkomen nederlaag. Toen hij later bij den aanvang van den chineeschen oorlog een votum van wantrouwen tegen den engelschen gezant te Peking: Sir John Bowring instelde, zag hij zijne motie wel met 263 tegen 247 stemmen zegevieren, maar toen ten gevolge van dit votum de regeering het Parlement ontbond, werden noch Cobden, noch Bright, noch Milner Gibson, noch eenig leerling der manchestersche school herkozen. Cobden maakte eene tweede reize naar Amerika, toen Palmerstons ministerie viel. Gedurende het kortstondige ministerie Derby werd Cobden voor Rochdale in 't Lagerhuis gekozen. Bij het vernieuwd optreden van Palmerston, wilde men den onverschrokken non-interventionist in het Ministerie opnemen, 't welk door hem met waardigheid en karakter van de hand werd gewezen. Zijn vriend Milner Gibson trad voor hem op.

Toch heeft Cobden aan het ministerie Palmerston-Russell eene uitmuntende dienst bewezen. Hij had reeds lang met Bright en Michel Chevalier van gedachten gewisseld over een handelsverdrag tusschen Frankrijk en Engeland. Bright sprak er eene schitterende rede over uit in het Parlement. Chevalier schreef er Cobden over en deze raadpleegde Gladstone, waarop Palmerston Cobden met eene zending voor dit doel naar Parijs afvaardigde. Daarna trok de eenvoudige, stille man naar het schitterende parijsche hof en onderhandelde hij er in alle stilte met den Keizer zelven. De uitkomst zijner zending was schitterend, het handelstraktaat werd gesloten, dat reeds nu voor beide landen zulke heilrijke gevolgen heeft opgeleverd.

Door de sluiting van dit verdrag heeft Cobden zich onverwelkelijken roem verworven. De algemeene deelneming in Engeland en op het vaste land bij zijn dood heeft het gestaafd. Vooral in Frankrijk was de belangstelling zeer levendig: de *Moniteur* gaf eene warme lofrede op den schranderen energischen handelspolitikus, van wien

zonder eenige overdrijving mag gezegd worden, dat hij een der grootste mannen van zijn tijd was. Cobden versmaadde alle onderscheiding en eereteekenen — hij kon ze volkomen goed missen. Hij was het ideaal van den praktischen, werkenden, strijdenden, engelschen burger, vol ijver, grondig bekend met al de geheimen der handelspolitiek en der staatsekonomie, uitmuntende door verwonderlijke belezenheid en steeds gereed die door zijne veelzijdige ervaring, door groote reizen merkelijk uitgebreid, te staven. Richard Cobden was eene figuur, die uitmuntend paste in de lijst van zijn tijd — een echte negentiende-eeuwer, maar boven zijn tijd verheven door zijne humanitaire utopiën — welke laatste met een klein toetsjen van belachlijkheid gekleurd werden, zoodra hij voor het dogme van den eeuwigen vrede te velde trok!

Den Heere S. Alofsen
Jersey City
Van der
Schrijver

KRONIJK

VOOR DE

GESCHIEDENIS VAN ONZE DAGEN.

DOOR

A. G. C. VAN DUYL.

Aflevering 5 – 6.

HAARLEM, A. C. KRUSEMAN.
1865.

Toen Dr. J. ten Brink verhinderd werd, de zorg voor het politiek overzigt der *Kronijk voor Geschiedenis en Wetenschap* verder op zich te nemen, en de uitgever zich tot mij wendde, kon ik hem niet onmiddellijk het gewenschte antwoord geven. Het leveren van een goed overzigt is niet gemakkelijk. Die niet te eenenmale de gaaf van combineren en verhalen mist, zal ligt in staat zijn den lezer eenige oogenblikken aangenaam en welligt nuttig bezig te houden; maar dit is toch eigenlijk niet hetgeen men begeert; men mag hoogere eischen stellen. Ook den uitgever kon het er niet om te doen zijn, het aantal eendagsvliegen te helpen vermeerderen; zijne "kronijk" moest zoo veel mogelijk blijvende waarde erlangen. En blijvende waarde te geven aan een maandelijksch overzigt van zaken, die pas zijn voorgevallen, doorgaans slechts onvolledig bekend zijn, zelden onmiddellijk op hare juiste waarde kunnen worden geschat — men zal erkennen, dat de taak niet geringe bezwaren heeft.

Intusschen, na eenig beraad, besloot ik de proef te wagen, en de lezer ontvangt hierbij een eerste overzigt, dat echter tot mijn leedwezen nog niet geheel kon worden voltooid. Het moest thans twee maanden omvatten, en eer de schrijver zich aan den arbeid zetten kon, was er reeds eenige tijd verloopen. Bovendien had hij te kampen met een bezwaar, dat eerst na eenige oefening kon worden overwonnen. Terwijl de gebeurtenissen nog versch in het geheugen liggen zijn enkele aanduidingen genoeg; zoodra er eenige tijd is verloopen dient men uitvoeriger te worden. In een dagbladartikel kan men, de zaak als bekend onderstellende, volstaan met haar te noemen en er verder over redeneren; in een tijdschrift gelijk dit tijdschrift

wenscht te zijn, moeten ook en vooral de zaken worden medegedeeld. En wil men dan geen arbeid verrigten, die na eenige maanden volkomen nutteloos wordt, dan moet de mededeeling zóó geschieden, dat de gang van zaken wordt begrepen, ook wanneer het geheugen den lezer niet meer te hulp komen kan. Ik heb daarnaar getracht en zal mij beijveren op deze wijze voort te gaan. De gebeurtenissen in Amerika waren ditmaal echter te belangrijk om in weinige bladzijden te kunnen worden afgehandeld. Toen er eene schets der gewigtige debatten in het Engelsche Parlement was bijgevoegd, was het bestek reeds overschreden, en — 't geen erger was — de tijd verstreken, waarop deze aflevering het licht moest zien. Om de geabonneerden niet nog langer te leur te stellen wordt voorloopig dit gedeelte verzonden; in de volgende aflevering zal de draad der gebeurtenissen weder worden aangeknoopt, waar ik haar thans moest laten vallen. Ik hoop dan verder het overzigt geregeld voort te zetten.

A. G. C. VAN DUYL.

POLITIEK OVERZIGT.

I.

Vooral op den oorlog in Amerika schijnen de woorden van Guizot te kunnen worden toegepast: "La guerre est un jeu sanglant du hasard et de la force." Aldus schreef nog geen half jaar geleden een onzer beste strategen en het was niet te verwonderen, dat zelfs een deskundige toen tot zulk eene wanhopige uitspraak kwam. De verbazende uitgestrektheid van het terrein van den strijd, de ontzettende legerscharen, die er op een aantal punten te gelijk aan deelnamen, de stortvloed van vreemde namen, zoo van personen als plaatsen, maakten het bijna onmogelijk den zamenhang van al die verschillende bewegingen te ontdekken, zelfs voor hen, die betere bronnen konden raadplegen dan de gebrekkige berigten niet alleen van onze, maar van de meeste buitenlandsche dagbladen.

De meesten moesten er aan wanhopen ooit het einde te zullen zien van een strijd, die niet scheen te kunnen eindigen eer beide partijen volkomen waren uitgeput.

Die den loop der gebeurtenissen naauwkeurig volgde, werd al spoedig overtuigd, dat blind geluk en geweld hier evenmin als elders den uitslag zouden geven. Talent en moed mogen eene slechte zaak een tijd lang staande houden, ten slotte moet zij bezwijken. Krachtiger dan een dapper leger is eene goede overtuiging. Op zich zelve is zij zeker niet voldoende, om de overwinning te behalen, maar wanneer zij begint te ontbreken is eene nederlaag onvermijdelijk. Dan ziet men gebeuren 't geen in de Confederatie is geschied; aanvankelijk is het verzet nagenoeg algemeen; gaandeweg komen sommigen tot het bewustzijn, dat zij zich hebben laten vervoeren, om voor geheel iets anders te strijden, dan waarvoor zij meenden te strijden; de een na den ander trekt zich terug; gansche streken weigeren verderen onderstand; geheele regimenten keeren huiswaarts;

eindelijk is een enkel onheil voldoende om het gansche gebouw te doen in een storten.

Aan de andere zijde had juist het omgekeerde plaats; niet gansch het volk was voor gewelddadige onderdrukking van den opstand. Even als in het Zuiden zich van den aanvang af eene minderheid tegen afscheiding verklaarde, verzette ook in het Noorden eene minderheid zich tegen den krijg. Maar naarmate de roerselen der zaak duidelijker aan het licht traden, groeide de zuidelijke minderheid aan, nam die in het Noorden af. Zelfs de aanvankelijke tegenspoed van het Noorden strekte slechts om zijne zaak te louteren; de voorspoed van het Zuiden deed te krachtiger uitkomen voor welk een gevaarlijk beginsel het de wapenen had opgevat.

De toekomst der wereld zou waarlijk niet bijzonder troostrijk wezen, indien het anders ware gesteld. IJdel ware de hoop op voortgaande ontwikkeling, wanneer blind geluk en geweld elk oogenblik den loop der beschaving konden stuiten. En zou de triomf der slavenhouders voor de zaak der beschaving noodlottig zijn geweest, de laatste gebeurtenissen in Amerika hebben het gevaar zoo al niet voor goed, dan toch voor geruimen tijd afgewend.

Indien men van den loop dier gebeurtenissen zich eenige voorstelling vormen wil, dan dient men twee zaken in het oog te houden. Ten eerste dat geene stelling, hoe sterk ook voor het overige, op den duur kan worden verdedigd, indien zij van alle zijden kan worden ingesloten; ten tweede dat in het schaars bevolkt Amerika eene stelling met der daad ingesloten heeten kan, indien de vijand zich meester maakt van alle spoorwegen, waardoor zij met de omstreek in gemeenschap staat.

Werpen wij nu nog even een blik op het hoofdtooneel van den krijg. Bij gebreke van eene uitvoerige kaart kan men zich met de volgende bijzonderheden behelpen. Vooreerst komen in aanmerking twee groote spoorwegen, die elkaar kruissen in den vorm eener ⋈. Aan het uiteinde regts boven, bevindt zich Richmond; aan het regter beneden einde Petersburg; aan het linker boveneinde Lynchburg; aan het linker benedeneind, — dat echter eene sterker kromming zuidwaarts heeft, dan door onze ⋈ kan worden voorgesteld — Danville. Op

het snijpunt ligt Burksville; Richmond en Petersburg zijn bovendien door een afzonderlijken spoorweg met elkaar verbonden. Van Petersburg uit gaan vier wegen — de bovengenoemde naar Burksville, een in het verlengde daarvan, eindigende te City Point aan de James, een oostwaarts naar Suffolk en Norfolk, een vlak zuidwaarts, die te Wilmington eindigt. Langs laatstgemelden spoorweg kreeg Lee zijn voornaamsten toevoer zoolang de haven van Wilmington, die moeijelijk kon worden geblokkeerd, nog niet in de handen van het Noorden was. Voor het overige vond men den noodigen voorraad in Danville of Lynchburg, met welke laatstgenoemde plaats men behalve door den spoorweg ook nog door een kanaal langs dien weg in verband stond. Indien men nu weet, dat de afstand tusschen Petersburg en Burksville ongeveer 40 mijlen, en die tusschen Petersburg en Richmond nagenoeg de helft bedraagt, — dat voor het front tusschen Petersburg en Richmond de James stroomt, waarvan dit gedeelte voor Noordelijke kanonneerbooten niet toegankelijk was, — dat eindelijk Lee in den spoorweg tusschen beide plaatsen een uiterst geschikt middel had om groote afdeelingen troepen binnen weinig tijds op eenig bedreigd punt te verzamelen, dan zal niemand er zich over verwonderen, indien de belegering van Richmond eerst na bijna een jaar de gewenschte uitkomst gaf. Al het nadeel der positie was aan de zijde der belegeraars. De boog dien Grants troepen moesten beschrijven om van het eene punt naar het andere te geraken was niet alleen veel uitgestrekter, maar terwijl zijne manschappen moesten marcheren, bediende de vijand zich van een spoorweg. Bovendien kon Grants linkervleugel nooit iets tegen Petersburg ondernemen, tenzij men de rivier overstak, en daar men den regtervleugel niet uit de liniën voor Richmond terugtrekken kon, zonder zich aan groote gevaren bloot te stellen, was het leger doorgaans door den breeden stroom in twee helften gescheiden.

Men kan zich nu de taktiek van Grant, gedurende den zomer van 1864, niet beter voorstellen, dan indien men zich de verdedigingslijn van Lee denkt in den vorm van een stompen hoek en de linie van Grant als een halven cirkel er om heen. Aan het boveneind ligt Richmond, in het hoekpunt Petersburg. Bewoog Grants regtervleugel zich voorwaarts, naar de lijn tusschen Petersburg en Richmond, dan zag Lee zich genoodzaakt, daar troepen bijeen te trek-

ken, en dus zijn eigen regtervleugel (de horizontale lijn) een weinig te ontblooten; naauwelijks was dit geschied, of de boog van Grants leger schommelde weder naar de linkerzijde, d. i. de linkervleugel deed een aanval, die niet gelijk de voorafgaande beweging van den regtervleugel eene *feinte* was, en doorgaans behaalde men eenig voordeel. Natuurlijk was soms ook de aanval aan de linkerzijde niet gemeend, en trachtte men derwaarts troepen te lokken, ten einde het gedeelte tusschen Richmond en Petersburg te ontblooten.

Op zoodanige wijze was Grant reeds in het vorige jaar meester geworden van een punt op den spoorweg tusschen Petersburg en Wilmington, en hij bleef dit sedert bezetten, 't geen voor Lee het onaangenaam gevolg had, dat thans zijn toevoer slechts gedeeltelijk per spoor kon worden verzonden, en men eenige mijlen bezuiden Petersburg langs een verbazenden omweg de rigting naar Danville moest inslaan.

Dezelfde taktiek zou ook nu door Grant worden gevolgd, om den weg tusschen Petersburg en Burksville te bezetten. Gelukte hem dit, dan stonden Petersburg en Richmond, langs eenen enkelen weg, alleen met Lynchburg in gemeenschap, en werd de stelling van Lee er al niet volkomen onhoudbaar door, waarschijnlijk zou reeds van zijne pogingen tot verdediging der door Grant bedreigde punten een algemeene veldslag het gevolg wezen.

Generaal Sheridan bevond zich, gelijk men weet, nog altijd in de vallei der Shenandoah, namelijk op de wegen, die uit Lynchburg en Richmond (noordwaarts) naar Maryland en Washington voerden, en die steeds door eene sterke afdeeling beschermd moesten worden, zoo lang Lee manschappen genoeg had, om van tijd tot tijd de bewoners van het Noorden door dreigende uitvallen in die rigting te verschrikken. Maar terwijl zijn leger gaandeweg verzwakte naderde uit het Zuiden een nieuw gevaar. Langs den spoorweg die uit Lynchburg (zuidwaarts) naar Tennessee voert, trok een gedeelte van Shermans leger, onder Thomas tegen Lynchburg op. En Sherman zelf naderde door Zuid- en Noord-Carolina om zich òf met Grant te vereenigen, òf, in westelijke rigting voortrukkend, Danville te overmeesteren. Gelukten deze plannen, terwijl de toevoer over Wilmington reeds afgesneden was, dan zou niet slechts Richmond onhoudbaar zijn geworden, maar het gansche leger van Lee ware er volkomen opgesloten. Het werd dus noodig

de troepen, die zich tegenover Sheridan bevonden, terug te trekken en zuidwaarts te zenden, ten einde Sherman tegen te houden en zoo mogelijk te verslaan eer hij met Grant in gemeenschap kwam. Maar nu kreeg ook Grant de handen vrij. Sheridans manschappen vernielden al de wegen, die uit Richmond noordwaarts voerden, en gedeeltelijk zelfs het kanaal, dat Lynchburg met Richmond vereenigde en voegden zich bij Grant. Grant trok langzamerhand zijn leger op den regteroever van de James te zamen en nu begon de groote worsteling om het bezit van den spoorweg tusschen Burksville en Petersburg, die over het lot van Richmond beslissen zou. Al het voordeel der stelling kwam nu aan de zijde der belegeraars. Hoe meer Grant zijn leger langs dien spoorweg (den zoogenaamden Southside railroad) in de rigting van Burksville voortschoof, des te langer werd ook de verdedigingslinie van den vijand, des te gemakkelijker zou het vallen eenig zwak punt te vinden, waar men doorbreken kon. En de weg moest worden verdedigd het kostte wat het wilde, want zoodra Burksville, het snijpunt der wegen, door de Unie-troepen werd bezet, was de aftogt naar Lynchburg hoogst bezwaarlijk, die naar Danville onmogelijk en het leger van Richmond, onder Lee, gescheiden van het corps onder Johnston, dat bezuiden Danville Shermans bewegingen gadesloeg.

In den vroegen ochtend van 25 Maart deed Lee nog eene wanhopige poging om deze combinatie te verijdelen. Een gedeelte van Grants leger bevond zich nog op den linkeroever van de James; zijne hoofdmagt moest daarmede en vooral met de rivier in verband blijven om den noodigen toevoer te kunnen ontvangen. Ware de aanval op fort Steadman — een punt van Grants linie tegenover Petersburg — gelukt, dan zou de gemeenschap verbroken zijn geweest, en Grants plannen welligt onuitvoerbaar geworden. Die aanval mislukte, en de zamentrekking van zuidelijke troepen aan deze zijde werd zelfs oorzaak, dat het Noordelijke leger aan de zijde van den Southside railroad reeds toen eenig voordeel behaalde. Drie dagen later bragt eene reeks van bloedige gevechten een punt van dien spoorweg (Five forks) in Grants bezit; bijna het geheele leger van Lee was in het gevecht geraakt en nu, door de overwinning der Noordelijken, in twee helften gescheiden; wilde Lee zich de gelegenheid tot den aftogt over Burksville niet geheel benomen zien,

dan moesten Richmond en Petersburg ten spoedigste worden ontruimd. Op Maandag 3 April trokken de negercorpsen onder Weitzel de verlaten hoofdstad binnen, en hadden Grant en Sheridan zich de behaalde overwinning reeds zoo goed ten nutte gemaakt, dat Lee alle hoop moest opgeven om Danville te bereiken. Burksville was onmiddellijk door Sheridan bezet; Lee moest dus den spoorweg verlaten, en poogde langs de gewone landwegen naar Lynchburg te geraken.

Het werd hoe langer hoe duidelijker, dat hij ook daar geen stand houden kon; herhaalde aanvallen van Sheridan bragten het vlugtende leger steeds gevoeliger verliezen toe; de wegen, die uit Lynchburg zuidwaarts en westwaarts leidden, werden door sterke noordelijke afdeelingen genomen; ook daar zou Lee volkomen zijn ingesloten, en op 7 April begonnen derhalve de onderhandelingen tusschen Grant en Lee, die met de overgaaf van zijn leger eindigden.

"De gebeurtenissen van de vorige week," aldus schreef Grant, "moeten u hebben overtuigd, dat verdere tegenstand voor het leger van Noord-Virginië hopeloos is. Ik althans houd het er voor, en ik acht het mijn pligt verder bloedvergieten te voorkomen, door u de overgaaf te vragen van het gedeelte van het leger der Geconfedereerde staten dat onder den naam van leger van Noord-Virginië bekend is."

Nog dienzelfden dag antwoordde Lee het volgende: "ik kan niet toegeven, dat verder verzet hopeloos zou zijn, maar even als gij wensch ik nutteloos bloedvergieten te voorkomen, en eer ik dus uw voorstel verder in overweging neem, wensch ik uwe voorwaarden te vernemen."

Grant stelde slechts de voorwaarde, dat Lees manschappen verder niet de wapenen zouden kunnen voeren tegen de Unie, tenzij zij behoorlijk tegen Noordelijke krijgsgevangenen werden uitgewisseld; na eenige nadere correspondentie werden de bijzonderheden in eene bijeenkomst der generaals vastgesteld en op 9 April had dit gedeelte van het leger der confederatie opgehouden te bestaan.

De vreugde over deze tijding was bijna nog grooter dan die over den val van Richmond, en inderdaad was ook nu eerst het lot der Confederatie beslist. Het leger van Johnston op zich zelven zou niet in staat zijn, tegen Grant en Sherman het veld te houden, en waren deze beide grootste afdeelingen van het leger der Confederatie gevallen, dan konden de overigen den strijd slechts rekken, niet de kans doen keeren.

Een saluut van 200 schoten, in alle hoofdkwartieren en op alle forten afgevuurd, verkondigde de heugelijke gebeurtenis door het gansche land, en als om strijd beijverden zich de dagbladen — kortelings nog zoo heftig — de oorlogzuchtige gezindheid voor eene vredelievende stemming te doen plaats maken.

Er waren er geweest, die Grants voorwaarden afkeurden; men hield het er voor, dat hij de perken van zijn gezag te buiten was gegaan. Immers door geene uitzondering te maken voor de hoofdofficieren, was, meende men, aan dezen tevens amnestie verleend, en de hoofdaanleggers van den opstand waaronder zij ook behoorden moesten stellig als landverraders worden gestraft.

"Waarom straffen?" vroeg de *New York Herald* op gansch anderen toon, dan tot dusverre door dit dagblad was gevoerd. "Men behoeft de aanleggers van den opstand verder niet te vreezen; zij zullen ons geen leed veroorzaken; men kan hun gerust het leven en de vrijheid laten; in het zuiden heeft hun invloed uitgediend. Het ontzettende leed, door hunne schuld over de misleiden uitgestort, zal vruchten dragen in een vreeselijken omkeer der openbare meening van het zuiden. Dat is het hoog geregtshof, waaraan de aanstokers van dezen opstand met volkomen gerustheid door president Lincoln kunnen worden uitgeleverd."

"Een volk, zoo krachtig als wij ons hebben betoond," schreef de *Commercial Advertiser*, "kan zich grootmoedigheid veroorloven. Vergevensgezindheid zal de afgedwaalden spoediger terugvoeren, dan een duizendtal volkomen regtvaardige strafoefeningen. Bovendien zal daarbij aan de geheele wereld blijken, dat wij ja! een strijd voerden voor het gezag, maar een strijd voor het gezag over de harten van de onderdanen der Unie."

Er valt niet aan te twijfelen of de verschillende dagbladen waren ditmaal inderdaad de getrouwe tolken van het gevoelen der natie. Zoo lang de Unie in gevaar verkeerde bragt zij gaarne de zwaarste offers voor haar behoud; nu het doel was bereikt was men tevreden; de zucht tot kleingeestige wraakoefening kwam bij niemand op, en ook zij, die meenden, dat althans enkele belhamels onschadelijk moesten worden gemaakt, kwamen daartoe niet uit persoonlijken wrok, maar omdat naar hunne inzigten, het welbegrepen belang van den staat dit medebragt. De menigte deelde blijkbaar in dit gevoelen niet; de vreugde over de behaalde overwinning deed

al het leed van den strijd vergeten. Ware dit niet de algemeene stemming geweest, welk eene ontzettende uitbarsting van haat jegens het zuiden zou er niet zijn gevolgd, toen men slechts weinige dagen later het gruwelijk misdrijf vernam, dat aan de loopbaan van een der beste burgers een eind maakte, juist nu het schoonste gedeelte zijner moeijelijke taak zou beginnen.

Zoodra Richmond door het Noordelijk leger was bezet, was de president naar Washington teruggekeerd; ook generaal Grant begaf zich derwaarts (13 April), toen zijne onderhandelingen met Lee waren afgeloopen. Op Vrijdag 14 April [1] was er eene galavoorstelling in den schouwburg van Ford, en de dagbladen hadden aangekondigd, dat de president en generaal Grant die zouden bijwonen. Generaal Grant echter moest zijne reis nog dienzelfden avond voortzetten, en om het publiek nu niet geheel teleur te stellen besloot de president te gaan, ofschoon hij wegens eene ligte ongesteldheid zijner vrouw aanvankelijk voornemens was t' huis te blijven. Even na achten verschenen hij, zijne echtgenoot, zekere majoor Rathburn en de vrouw van den senator Harris in de presidentsloge, die zich niet tegenover het tooneel bevond, maar op de plaats van onze zoogenaamde "loge grillé," derhalve vlak bij het doek. De loge was in de tweede rei der zitplaatsen, ongeveer acht of negen voet, boven het tooneel. De geheele schouwburg was met vlaggen versierd, en ook langs de balustrade der presidentsloge hing eene breede unievlag "en guirlande."

Tegen half tien ure, juist terwijl het tooneel even ledig was, verscheen plotseling een man voor de voetlichten, hief een langen dolk in de hoogte, en met den uitroep "*sic semper tyrannis*" (het heraldiek motto van den staat Virginië) verdween hij tusschen de schermen. Velen herkenden in hem onmiddellijk den acteur John Wilkes Booth, die menigmaal in dezen schouwburg was opgetreden; de meesten dachten, dat de vertooning in het stuk t' huis behoorde (men gaf "de neef uit Amerika," dat in de kleeding van den tegenwoordigen tijd wordt gespeeld); slechts één man, een advocaat uit New York, die nabij het orkest zat, schijnt onmiddellijk te heb-

[1] Gelijk bekend is vieren de afgescheidenen der engelsche kerk alleen den Zondag. De Goede Vrijdag is dus ook in Amerika geen kerkelijke feestdag.

ben begrepen, wat er was geschied; hij sprong op het tooneel, snelde Booth achterna, maar juist toen hij hem had ingehaald verliet de misdadiger het gebouw door eene achterdeur, die digt viel eer de advocaat dit kon beletten. Trouwens de geheele zaak gebeurde in weinige oogenblikken; niemand schijnt te hebben opgemerkt hoe Booth op het tooneel was gekomen, en, tengevolge van het gedruisch in het gebouw had zelfs mevrouw Lincoln, die naast haar echtgenoot zat, het schot niet gehoord. Haar angstgeschrei verkondigde weldra de droevige gebeurtenis, die zich aldus schijnt te hebben toegedragen.

Toen de vertooning pas was begonnen, had iemand de loge van den president geopend en naar binnen gezien als wilde hij onderzoeken, welke personen er zich bevonden. Majoor Rathburn was opgestaan om den indringer te vragen, wat hij begeerde, maar de deur werd weder gesloten, en men schreef het toe aan eene vergissing. Een uur later vertoonde zich wederom dezelfde persoon, maar terwijl majoor Rathburn driftig naar hem toe stapte, naderde hij den president, legde een pistool op hem aan en trof hem vlak onder het slaapbeen. Eer de majoor, die bij deze poging door een paar dolksteken werd getroffen, het kon beletten, sprong hij op de balustrade en van daar op het tooneel, maar een zijner sporen bleef haken in de vlag, en hij kwam dus niet op zijne voeten neder, maar viel, naar het schijnt, op eene knie. Men vermoedt, dat hij bij deze gelegenheid zijn enkel brak en niet, gelijk men eerst dacht, door een val van het paard op zijne verdere vlucht. Later vond men op het tooneel de losgeraakte spoor en in de loge zijn hoed; beide voorwerpen behoorden blijkens verschillende getuigenissen aan Booth. Al deze dingen geschiedden echter zoo snel, dat zelfs mevrouw Lincoln er niets van bespeurde eer Booth, langs haar heen over de balustrade sprong. Zij keerde zich om, ten einde opheldering te vragen en zag toen plotseling haar echtgenoot, met het hoofd op de borst gezonken, in zijn schommelstoel bewusteloos achterover liggen.

Hetgeen nu volgde laat zich moeijelijk beschrijven: in radelooze verwarring stroomde de menigte den schouwburg uit en weldra was de gansche stad vervuld van het vreeselijke nieuws.

Deze ramp was de eenige niet; ongeveer terzelfder tijd was een man de woning binnen gedrongen van Seward, die tengevolge van een val uit zijn rijtuig (5 April) gevaarlijk gewond te bed lag. Zijne

zoons en een paar bedienden werden met de kolf van een pistool neergeveld, en, binnen de slaapkamer gekomen, trof de moordenaar den grijzen minister met verscheidene dolksteken, eer deze zich aan den aanslag kon onttrekken, door aan de achterzijde uit het ledikant te glijden. Het bleek later, dat de verwondingen niet gevaarlijk waren, in zoover geen enkel groot bloedvat getroffen was, maar men vreesde, dat Seward, door de vroegere operatien reeds aanmerkelijk verzwakt, den schok niet zou te boven komen.

Hoop op redding van den president was er volstrekt niet. Met helsch beleid was de pistool zoo zwak geladen, dat de kogel wel de hersenpan verbrijzelen kon, maar in de wonde blijven moest, en al had Booth dus eens minder juist getroffen het schot zou toch doodelijk zijn geweest.

Des ochtends te zeven ure had de Unie den man verloren, wien een last was opgelegd, zwaarder dan een zijner voorgangers, Washington niet uitgezonderd, had getorscht, en die dien had gedragen tot het einde, zonder ooit blijk te geven, dat het hem moeijelijk viel. Bij elke vermeerdering der bezwaren schenen ook zijne krachten toe te nemen; geen oogenblik verloor hij het kalm vertrouwen op de toekomst, waardoor al zijne handelingen werden gekenmerkt. Deze merkwaardige man groeide op met de omstandigheden; de zegepraal der Unie vond hem even bezadigd, als de grievende teleurstelling gedurende de eerste jaren van den strijd; naarmate de verwarring scheen toe te nemen, verruimde zich zijn blik, stond het doel hem helderder vòòr den geest.

Zelfs in zijn stijl valt deze ontwikkeling op de merken. Als redenaar werd hij reeds vroeger door weinigen overtroffen; als schrijver had hij zelfs in den laatsten tijd blijkbaar met groote moeijelijkheden te kampen. In zijne eerste boodschap aan het congres, zijn de zinwendingen zoo gewrongen, dat de aandacht van den lezer onwillekeurig van den inhoud wordt afgeleid, om zich te vestigen op de kunstige wijze, waarop dit stuk in elkaar is gezet. Zijne laatste boodschap daarentegen is een toonbeeld van helderheid en eenvoud, en de slotwoorden vooral zijn verheven als eene profetie.

" "Wee der wereld van de ergernissen, want het is noodzakelijk, dat er ergernissen komen; maar wee dengene, door wien de ergernis komt." Indien wij de slavernij in Amerika als een dier ergernissen beschouwen, die komen moeten, naar de beschikking der

goddelijke voorzienigheid, maar die door Hem wordt weggenomen nu Zijn tijd is vervuld, en wanneer Hij nu Noord en Zuid bezoekt door dezen vreeselijken krijg, als het wee over degenen door wie de ergernis kwam, zullen wij dit dan strijdig achten met de eigenschappen door de geloovigen den levenden God toegekend? Vurig hopen en bidden wij dat die schrikkelijke geesel van den krijg spoedig van ons zal worden afgewend. Maar zelfs al wilde God den oorlog doen voortduren tot dat alles is verloren gegaan wat de dienstknecht, onafgebroken zwoegende, gedurende twee en eene halve eeuw heeft vergaderd, en tot dat elke droppel bloeds vergoten door de zweep, gezoend zij door het zwaard, gelijk voor drie duizend jaren werd gezegd, dan nog zou men, als toen, moeten getuigen: "de oordeelen des Heeren zijn waarachtig en regtvaardig.

"Zonder wrok jegens iemand, barmhartig jegens een ieder, standvastig in de geregtigheid, voor zoo ver God ons geeft de geregtigheid te kennen, laten wij streven naar volbrenging der ons opgelegde taak: de wonden der natie te heelen, te zorgen voor allen, die den strijd hebben verduurd en voor hunne weduwen en weezen — alles te doen, dat ons een regtmatigen en duurzamen vrede kan geven, onderling en met alle natien."

Men behoeft niet te vragen in welke school Lincoln zijne opleiding had als autheur; de taal der schrift spreekt uit elken volzin. Ook op gevorderden leeftijd was hij stellig geen man van veel lectuur, en 't geen als knaap en jongeling nagenoeg zijne gansche boekerij uitmaakte, werd als van zelven het voorbeeld van zijn stijl. En niet alleen tot den vorm bepaalde zich die invloed. Een ernstig, kinderlijk geloof aan de leiding der goddelijke voorzienigheid was de grondtoon zijner daden, zoowel als van zijne woorden. Daaraan vooral is het toe te schrijven, dat zelfs onder de bitterste beproevingen zijne kalmte hem niet begaf, de smadelijkste laster gelaten door hem werd verdragen en haat jegens zijne vijanden nooit plaats vond in zijn gemoed. Hij wist wel, dat Noord en Zuid gelijkelijk schuld hadden aan de ergernis der slavernij, dat die niet kon worden weggenomen zonder dat allen er onder leden, zoo wel degenen die haar hadden gekweekt, als die haar hadden gedoogd. Al bestreed hij met alle magt de pogingen dergenen, die de Unie zouden doen verloren gaan, om de slavernij te behouden, hen zelven droeg hij te minder vijandschap toe, naarmate hij te beter inzag, dat het eene kwaad een

natuurlijk gevolg was van het andere, en de opstand van het Zuiden alleen dan had kunnen worden voorkomen, indien het Noorden, tijdens den voortgang der slavernij, minder lijdzaam had toegezien.

Men heeft zijn moord den aanvoerders van den opstand ten laste gelegd, en gelijk wij zullen zien, is deze beschuldiging niet geheel ongegrond. Maar ook al blijkt bij nader onderzoek, dat Jefferson Davis en de zijnen niet onmiddellijk bij deze zaak zijn betrokken, de dood van dit laatste slagtoffer van den strijd is evenzeer een natuurlijk gevolg van de maatschappelijke gesteldheid van het Zuiden, als de strijd zelve, als alle andere gruwelen door aanhangers van den opstand beraamd en uitgevoerd. En de diepe verdorvenheid der zuidelijke maatschappij, de verduistering van alle begrippen van regt en eer en zedelijkheid, welke reeds lang eer de opstand uitbrak, door een ieder die zien kon en zien wilde werd opgemerkt, was op hare beurt weder de wettige dochter van de slavernij, die in het Zuiden was blijven bestaan en zich had uitgebreid, terwijl zij in het Noorden gaandeweg door vrijen arbeid was verdrongen. In den aanvang van den strijd, en zelfs nu nog, heeft men erg gebazeld over verschil van rassen, over afstammelingen der "Cavaliers" en afstammelingen der burgerlijke puriteinen, over een natuurlijken afkeer den zuidelijke aristocraten van het gepeupel in het Noorden. De voorouders van den "lattenklover" Lincoln en van den kleermaker Johnson, waren waarschijnlijk even eerzame burgers, als die van den paardenkooper Davis, en den kaarsenmaker Slidell. Noord en Zuid ontsproten op den zelfden stam; de nakomelingen van oud adelijke geslachten zijn in de steden van Nieuw-Engeland waarschijnlijk veel talrijker dan in de vallei van den Mississippi, of in Virginië en de Carolinaas. Maar reeds Tocqueville merkte op hoe zeer het Zuiden bij het Noorden achterstond, en reeds toen had hij de ware oorzaak daarvan ontdekt, en voorspelde hij wat er het gevolg van moest zijn. Tweeërlei beschaving stond nevens elkaar; de begrippen der negentiende eeuw en die der middeleeuwen: wilde het Zuiden niet voort, dan moest het ook het Noorden terugdringen; de strijd die eindelijk onbrandde was — gelijk velen in Europa meenden — inderdaad slechts een strijd tusschen barbaarschheid en beschaving, maar met dit verschil, dat de beschaving in het Noorden, de barbaarschheid in het Zuiden gevonden werd.

"Geboren 12 Februarij 1809, in het graafschap Hardin (Kentucky). Eerste opleiding: zeer gebrekkig; beroep advocaat; heeft ook als kapitein gediend tegen den "zwarten havik"; was directeur van een zeer klein postkantoor. Had viermalen zitting in het wetgevend ligchaam van Illinois, en was lid van het lagerhuis van het congres der Unie. De uwe enz. A. LINCOLN."

Ziedaar het antwoord, door Lincoln zelven ingevuld, op eene circulaire van Charles Lanman, ten behoeve van diens "Complete dictionary of Congress."

Lanman had een vollediger antwoord kunnen wenschen, nederiger en eenvoudiger kon er kwalijk worden gegeven. Het kenschetst den geheelen man; want reeds toen was Lincoln in zijn eigen gewest niet meer een onbekend persoon, al zou de candidatuur voor het presidentschap zijn naam het eerst door de geheele unie doen hooren. De bevolking der westelijke staten kende en waardeerde hem sedert lang, en zonder een zweem van ijdelheid had hij een veel uitvoeriger getuigenis van zich zelven kunnen geven. Maar Lincoln had de deugd van groote zielen; hij deed 't geen zijne hand vond om te doen, zonder dat het ooit in hem opkwam te meenen, dat er iets buitengewoons werd verrigt. De geschiedenis zal er anders over oordeelen, want onder de weinigen, die groot en goed waren tevens, behoort stellig deze eenvoudige advocaat uit Springfield, die na eene zeer gebrekkige opleiding het openbare leven begon als brievengaarder op een zeer klein postkantoor.

De ouders van Lincoln, Thomas Lincoln en Nancy Hanks, waren afkomstig uit Virginië, maar reeds zijn grootvader Abraham Lincoln verhuisde met het gezin naar Kentucky, waar hij in 1784 door Indianen werd vermoord. In 1816 vertrok Thomas met de zijnen naar Indiana, toen nog eene wildernis, en vestigde zich in het tegenwoordige graafschap Spencer. Bij het vellen van het woud hielp Abraham, "die groot en sterk was voor zijne jaren", toen reeds mede, en hij bleef op de boerderij zijns vaders werkzaam tot zijn 20ste jaar. "Als hij gemist worden kon" bezocht hij de school, maar alles bijeengerekend genoot hij niet meer dan een jaar onderwijs.

Langs Spencer stroomt een zijtak van de Ohio, die op hare beurt weer in den Mississippi uitmondt. Het volgende verhaal uit Lincolns eigen mond opgeteekend, kan eenigermate doen oordeelen

over de bezwaren, waarmede zulke wegbereiders der beschaving in het westen als hij en zijne ouders toen nog hadden te kampen. [1]

"Weet ge wel Seward, hoe ik mijn eersten dollar verdiende?" vroeg Lincoln eens, op de gemeenzame wijze, die ons in Europa van zulk een personaadje zoo vreemd klinkt, en hem zelfs in Amerika door zijne vijanden wel eens werd verweten, maar alleen uit goedhartigheid, geenszins uit gebrek aan opvoeding voortkwam, daar hij zeer goed in het oog hield, wanneer hij aldus spreken kon, en werkelijk gewigtige zaken op gansch anderen toon behandelde. "Wel" vervolgde hij, "ik zal ongeveer een jaar of achttien zijn geweest. Ge weet, dat wij tot de lui behoorden, die men in het zuiden "schobberts" [2] noemen zou — die geen land en geene slaven heeft is er niemand. Maar, hoofdzakelijk door mijn arbeid, waren wij er in geslaagd zoo veel voort te brengen, dat ik begreep er nu wel eens mede op de rivier te kunnen gaan markten. Na lang aanhouden kreeg ik eindelijk van moeder verlof om naar New Orleans af te zakken en timmerde daartoe een platboomsvaartuig. Terwijl ik eens bezig was er de laatste hand aan te leggen kwamen een paar mannen met rijtuigen en pakgoederen aan den oever, ten einde aan boord te gaan van een stoomboot, die de rivier afkwam. In het westen zijn er, gelijk gij weet, geene hoofden in de rivieren en men moet dus met eene schuit aan boord worden gebragt. De mannen bezagen verschillende schuiten en vroegen eindelijk of ik hen met de mijne helpen wilde. In de hoop van een paar stuivers te verdienen deed ik het, maar de stoomboot begon reeds weder te werken, eer ik er aan dacht om geld te vragen. Ik riep hun toe, dat zij vergaten mij te betalen, en zie daar wierp ieder hunner een zilveren halven dollar in mijne schuit. Ik kon mijne oogen naauwelijks gelooven. In minder dan een uur had ik, arme jongen,

[1] De anecdote werd medegedeeld door William D. Kelley, lid van het congres, en een vertrouwd vriend van den president, in eene toespraak tot de kweekelingen der "hooge en normaalschool voor meisjes" te Philadelphia, op 24 April 1865. Er blijkt uit, dat de boeren in Indiana toen den geheelen Mississippi af moesten zakken, om een geschikte markt voor hunne voortbrengselen te vinden.

[2] Of schrobberts ? "Scrubs". Het engelsche woord staat blijkbaar met ons schrobben in verband; het beteekent een oude bezem, maar ook een zeer gering persoon, waarschijnlijk door eene gedachtenverbinding, die ik slechts aanduiden zal door aan de uitdrukkingen: "zich schrobben, schuren, schurken" te herinneren.

een dollar verdiend. De wereld scheen mij ruimer en schooner toe, en ik had meer vertrouwen op de toekomst dan ooit te voren."

In Maart 1830 trok zijn vader nog verder westwaarts, en vestigde zich in den staat Illinois, in het graafschap Maçon. Naar het schijnt deed Lincoln nu weder een togt met een platboomsschuit naar New Orleans, ditmaal voor rekening van een ander, die hem bij zijne terugkomst in een winkel zette. Voor hij zich echter derwaarts begaf hielp hij bij het bouwen van de blokhut op de nieuwe boerderij, en omheinde hij geheel alleen 20 acres bouwland. De rails of regels — latten op in den grond geslagen palen bevestigd — werden door hem zelven gekloofd, en kregen later eene historische vermaardheid; bij zijne candidaturen in Illinois werden de banieren van zijne voorstanders op deze latten rondgedragen en de bijnaam "railsplitter," die hij aan deze omstandigheid te danken had, beteekent dus volstrekt niet, gelijk men meent, dat Lincoln houthakker was van beroep.

In het volgende jaar 1832, brak de oorlog uit met de Indianen van den "zwarten havik" waarvan Lincoln spreekt in zijne boven gegeven biographie. Hij nam dienst bij een corps vrijwilligers, en werd tot kapitein verkozen., eene onderscheiding die hem meer genoegen gaf dan al hetgeen hem later te beurt viel.

Bij zijne terugkomst stelden de Whigs van zijn kiesdistrikt hem tot candidaat voor het wetgevend ligchaam van Illinois; in zijne eigene streek verwierf hij 277 stemmen, terwijl er zich slechts 7 tegen hem verklaarden, maar hij leed de nederlaag, daar men in zijn graafschap voor het overige de democratische beginselen was toegedaan. [1]

[1] Het is niet gemakkelijk zijn weg te vinden in de amerikaansche partijen, vooral omdat zij aanhoudend van aard veranderen, naar gelang de gebeurtenissen zich ontwikkelen, en de namen soms juist het tegenovergestelde aanduiden van 't geen men er in Europa onder zou verstaan.

In 't algemeen gesproken kan men zeggen, dat er in de geheele wereld slechts twee partijen zijn; de lieden, die gehecht zijn aan het oude, omdat het oud is, en voor eene verandering vreezen, en degenen, die de toekomst beter vertrouwend, gemakkelijk over te halen zijn om het nieuwe te beproeven.

De Unie nu was oorspronkelijk eene vereeniging van onafhankelijke staten; de tijd en de omstandigheden deden inzien, dat men *dit oude* niet kon behouden, zonder alle verband, alle eendragtige werkzaamheid onmogelijk te maken. Ieder lid der vereeniging moest een gedeelte zijner zelfstandigheid laten varen ten bate van het algemeen. Maar over de vraag hoeveel of hoe weinig men afstaan zou aan het centraal gezag waren de ge-

Kort daarna werd hij benoemd tot directeur van het "zeer kleine" postkantoor te New-Salem (Illinois) en nu begon hij de studie der

---

voelens van den aanvang af verdeeld. Die aan het oude waren gehecht streden natuurlijk voor de regten der staten; de mannen van den vooruitgang dreven de souvereiniteit der Unie. Zoo ontstond de partij der democraten, die in den eersten tijd den naam van republiekeinen droeg, en de partij, die er onder verschillende benamingen — federalisten, whigs, republiekeinen, thans unionisten — tegen over stond. Maar gelijk doorgaans het geval is, de leerstellingen van beide partijen kregen slechts beteekenis, wanneer men de eene of andere bedoeling wilde bereiken. Men zou er nooit over twisten, of het centraal gezag moest worden versterkt dan wel verzwakt, in geval er geen dadelijk belang bij was. Om bij den laatsten tijd te blijven, eene groote partij in de Unie had bijzonder veel belang bij het behoud van de slavernij, en de vloek der instelling is, dat zij niet behouden blijven kon, tenzij haar een onbeperkt terrein van uitbreiding werd gegund. Dit laatste wilden anderen niet gedoogen. Er waren er die de slavernij geheel wilden verdelgen, de abolitionisten, maar deze vormden eene kleine minderheid. De meesten zagen in, dat men maar niet op eens 4 millioen negers kon bevrijden, of liever dat men niet op eens den grondslag kon wegnemen, waarop de geheele maatschappij in de zuidelijke staten der Unie nu eenmaal was gebouwd. Toch beschouwden zij de slavernij als een kwaad, dat men niet moest laten voortwoekeren, maar terugdringen waar dit kon geschieden, zonder eens verkregen regten te schenden. Wie zou echter beperken, indien het niet gebeurde door de centrale magt, het congres der Unie. Wanneer bijvoorbeeld eene onderhoorigheid der Unie bevolkt genoeg was, om een staat te vormen, wie zou dan beslissen of zij een slavenstaat worden zou, of een vrijen staat, een staat waarin geene slaven werden geduld. Het congres, meende de eene partij; de bevolking, meende de andere, en zij meende dit in dezen zin, dat het reeds genoeg was om een slavenstaat te vormen, indien er één slavenhouder aanwezig was; immers geene magt in de Unie was groot genoeg om een burger eenmaal verkregen regten te ontnemen.

Deze korte en natuurlijk oppervlakkige aanduiding van eenige punten zal genoeg zijn om te doen zien, hoe de strijd tusschen vooruitgang en behoud, nu eens een strijd kon zijn tusschen centralisatie en decentralisatie, dan weder tusschen uitbreiding van het gezag der Unie en uitbreiding van de regten der staten, eindelijk tusschen vrijen arbeid en slavernij, terwijl zij toch in den grond niet anders was dan de oude strijd tusschen meerdere en mindere beschaving, tusschen het licht en de duisternis.

Men zal nu waarschijnlijk ook inzien, hoe zelfs verstandige lieden in het zuiden zich diets konden maken, dat zij slechts streden voor de onafhankelijkheid, — voor het regt om zijne eigene aangelegenheden naar goedvinden te regelen, terwijl zij inderdaad streden niet eens voor het behoud, maar voor uitbreiding der slavernij.

In het voorbijgaan zij herinnerd, dat er nog volstrekt niets was geschied, waardoor de vrees voor verkorting dier regten kon worden geregtvaardigd. Er was, wel is waar, voor het eerst een president benoemd uit de partij, die de uitbreiding der slavernij wilde tegengaan, maar Lincoln was volstrekt geen abolitionist, en gelijk men zien zal, achtte hij zich krachtens de constitutie gehouden, om aller regten te eerbiedigen.

regtsgeleerdheid, met behulp van eenige boekwerken, die een aldaar gevestigd advocaat hem elken avond leende, onder voorwaarde van ze 's ochtends, wanneer hij zelf ze noodig had, terug te ontvangen. Als een ander bewijs van zijne volharding en ijver wordt aangevoerd, dat een landmeter hem verzocht het graafschap, waarin hij zich thans ophield, voor hem op te meten, en dat Lincoln, die dit nooit bij de hand had gehad, onmiddellijk zich eene handleiding en eenige instrumenten aanschafte en zijn last volkomen naar genoegen volbragt.

In 1834 werd hij verkozen tot lid van het wetgevend ligchaam van Illinois, met eene meerderheid, zoo aanzienlijk als nog nooit door eenig candidaat was verworven. In 1836, 1838 en 1840, werd hij herkozen, en in 1846 afgevaardigd naar het Lagerhuis der Unie.

Inmiddels had hij in 1838 eene vergunning erlangd tot uitoefening der regtsgeleerde praktijk en zich in de hoofdstad, Springfield, gevestigd, waar hij zich met zekeren J. F. Stuart associeerde en weldra grooten opgang maakte. Vooral schijnt hij bijzonder gelukkig te zijn geweest in zaken, die voor eene jury worden bepleit.

In het Congres kenmerkte hij zich van den aanvang af als tegenstander der slavernij, maar, gelijk reeds is opgemerkt, hij was nooit een aanhanger van de leerstellingen, waardoor de eigenlijk gezegde abolitionisten zich van de zoogenaamde "antislavery men" onderscheidden. Dit dient men vooral in het oog te houden, indien men zijne handelingen als president juist wil beoordeelen. Het geheim van Lincolns staatkundige grootheid was ten slotte, gelijk altijd, een zeer eenvoudig geheim. Het bestond in naauwgezette, verstandige pligtsbetrachting. Hij had gezworen de Unie en hare constitutie te zullen handhaven, en bij de beslissing der moeijelijke vraagstukken, die uit de maatschappelijke gesteldheid van het zuiden ontsproten, was, van den aanvang zijner staatkundige loopbaan af, de constitutie zijn eenig rigtsnoer. Te geener tijd achtte hij het geoorloofd de instelling der slavernij regtstreeks aan te tasten, en bij zijn eerste optreden als president kon hij dan ook in gemoede verklaren de bestaande orde der dingen te zullen handhaven. Later toen de omstandigheden hem noodzaakten, zich niet meer te bepalen bij beperking der slavernij, werd hij zijne beginselen niet ontrouw. De wet is om den mensch, niet de mensch om de wet; hij hield

zich ten strengste aan de constitutie, zoolang de Unie daardoor geen gevaar liep, maar zoodra gebleken was, dat men had te kiezen tusschen het behoud der Unie en het behoud der slavernij, kon men zich, ter verdediging der slavernij, natuurlijk niet beroepen op de constitutie, die zonder de Unie geene waarde had.

Het zou gemakkelijk zijn ook op andere punten aan te toonen, dat Lincoln steeds den grootsten eerbied betoonde voor de regten en vrijheden der natie. De buitengewone maatregelen tijdens den opstand zijn volkomen te regtvaardigen. Maar zijne landgenooten zelven hebben daarover reeds een beslissend oordeel geveld, toen zij hem ten tweeden male tot president verkozen, en weinige maanden later treurden over zijn verlies, gelijk nog nooit over het hoofd eener natie is getreurd.

Trouwens eene verdediging van Lincoln zou ons te ver voeren, want nooit is Europa op zulk eene onbeschaamde wijze bedrogen als gedurende dezen opstand. De invloedrijkste dagbladen beijverden zich de tastbaarste ongerijmdheden op te disschen en personen en zaken aanhoudend in het hatelijkst daglicht te plaatsen. Met name The Times heeft niets ontzien, om de waarheid te verbergen, en het zal een treurig getuigenis afleggen aangaande het oordeel van het algemeen, indien — gelijk men in Engeland voornemens is — de verschillende berigten en beschouwingen van dit dagblad worden verzameld, onderling en met de uitkomst vergeleken en daardoor wordt aangetoond, dat men jaren achtereen geloof bleef slaan aan hetgeen door zulke dagbladen werd verkondigd, niettegenstaande zij met den dag van gevoelen veranderden, en hunne berigten aanhoudend door den uitslag der gebeurtenissen werden gelogenstraft. [1]

---

[1] Eén voorbeeld uit velen! Daags na de herkiezing van Lincoln, op 5 Nov. 1864, gaf "The Morning Herald" de volgende fraaije karakteristiek: —

"Het kwaadaardig karakter van hun tyran werd in den laatsten tijd betoomd door vrees en staatkundig overleg; maar eenmaal herkozen, of zeker van zijne verkiezing zal hij zich veilig gevoelen en zijne wraakzucht te sterker botvieren, omdat hij die zoo lang heeft moeten bedwingen. Hij zal een man zijn zonder genade."

De tyran werd — helaas! — vermoord; er kon nu met zulke taal verder geene eer worden ingelegd, en hetzelfde dagblad levert op 18 Mei den volgenden tegenhanger zijner vroegere schets: — "Is het denkbaar, dat er in het zuiden een enkel verstandig man te vinden is, die een vinger zou uitsteken, om den wel wat ongemanierden, maar toch door en door goedhartigen "lattenklover" uit den weg te ruimen, uit wiens mond,

Nog enkele vlugtige herinneringen uit Lincolns staatkundig leven ter voltooijing onzer schets, en wij keeren tot de tegenwoordige gebeurtenissen terug.

---

gedurende al de jaren van zijn presidentschap, geene de minste bedreiging werd vernomen."

Natuurlijk is deze plotselinge omkeer alleen te danken aan de zucht om nu Johnson te meten met dezelfde maat, waarmede vroeger Lincoln werd gemeten. Zoolang Lincoln leefde was hij de "afzigtelijke gorilla," die voor tyran speelde; zoodra hij was vermoord, werd hij: "wel wat ongemanierd," maar het goedhartigste schepsel ter wereld; maar hij werd dit alleen, opdat des te beter uitkomen zou welk een bloeddorstig dwingeland eigenlijk zijn opvolger is. De grondstelling is: uit Amerika *kan* niets goeds komen; al het overige wordt daarnaar ingerigt. In de Herald, het orgaan der Tories, moest vooral blijken, dat "de vrijheid als in Amerika" eene hersenschim is; immers tot welke ijselijkheden had — altijd volgens de Herald — deze vrijheid gevoerd! The Times weerkaatst eensdeels het gevoelen van allen, die den wasdom der Unie vreezende, zouden juichen in haren val, ten andere dat der kooplieden, die met de zuidelijke staten der Unie het naauwst in betrekking stonden.

De grootste leugenprofeten waren echter de Amerikanen zelven. Aanhangers van het zuiden waren reeds voor het uitbreken van den opstand door geheel Europa verspreid, gedeeltelijk als ambtenaren van het vroegere, zuidelijk gezinde kabinet, later als agenten der confederatie. De partij, die met Lincoln aan het roer kwam, heeft voor behoorlijke inlichting van Europa weinig zorg gedragen; trouwens zij steunde op de regtvaardigheid harer zaak, en in den beginne althans, ontbrak het haar aan de middelen om de machinatiën der zuidelijken in Europa tegen te gaan. De opstand vond het noorden onvoorbereid; in het zuiden had men al zijne maatregelen getroffen. Reeds in December 1860, nog eer Zuid Carolina zich afgescheiden had, kon ieder die wilde, op de schrijftafel van Jefferson Davis, toen nog senator der Unie, geheele bundels aanstellingen van ambtenaren zien, door hem als president der confederatie in blanco geteekend. En aan de werkzaamheid der zuidelijke agenten had men reeds in dien tijd de scheve voorstellingen te danken, die omtrent de oorzaken en het verder verloop der gebeurtenissen in Europa werden verspreid. Maar de bron der leugenen vloeide bijna even sterk in de noordelijke staten. De partij der democraten liet niets onbeproefd, om de voormalige zuidelijke vrienden het spel gemakkelijk te maken. Dit, gevoegd bij de omstandigheid, dat een aantal amerikaansche dagbladen volstrekt niet keurig is op den inhoud der berigten, wanneer zij maar opspraak geven en lezers trekken, maakt, dat geene onwaarheid zoo groot, geene beschuldiging zoo lasterlijk, geen scheldwoord zoo grof, in europesche dagbladen wordt gevonden, of men kan er zeker van zijn, dat zij ook reeds in de amerikaansche dagbladen de rondte hadden gedaan. Indien men de Tocqueville naslaat op dit stuk (Vol. II, Chap. 3) zal men zien, dat de uitingen der drukpers in Amerika een bijzonder slechte bron zijn voor de kennis van het gevoelen der natie, en welligt de oplossing vinden van het raadsel, dat de kern der bevolking, de gegoede burgerij, steeds geheel anders heeft gehandeld, dan men, afgaande op hetgeen in de dagbladen werd gezegd, kon verwachten.

Europa en Amerika verschillen in dit opzigt minder dan men gemeenlijk denkt. Slechts

Wanneer er memoriën of petitiën tegen de slavernij bij het congres werden ingediend, was Lincoln altijd onder hen, die ze in behandeling wenschten te nemen; evenzoo ondersteunde hij herhaaldelijk voorstellen betrekkelijk een onderzoek naar de grondwettigheid der slavernij in het district van Columbia — het territoir der hoofdstad Washington — en stemde hij, 42 malen, voor het zoogenaamde "Wilmot proviso" — de voorwaarde (*provided, that* etc.) door David Wilmot van Pennsylvanië, in 1846 voorgesteld, als amendement op de wet, waardoor de president gemagtigd worden zou, met Mexiko over afstand van grondgebied te onderhandelen. Wilmot en de zijnen wilden de daartoe gevorderde geldsom slechts toestaan, onder uitdrukkelijke voorwaarde dat in het aldus verkregen gebied nimmer de slavernij kon worden ingevoerd.

Lincoln verklaarde zich dus altijd voor maatregelen tot beperking der slavernij, mits die overeen te brengen waren met de constitutie; daarentegen was hij een verklaard voorstander van eerlijke toepassing der wet op de voortvlugtige slaven (Fugitive slave law) omdat, naar zijne meening, de bevolking van het zuiden "krachtens de constitutie" regt had op uitlevering van haar eigendom.

Op 2 Junij 1858 kwam de conventie der republikeinen van den staat Illinois te Springfield bijeen en benoemde hem met algemeene stemmen tot haren candidaat voor den senaat der Unie, tegenover Douglas, den candidaat der democraten. Twee jaren vroeger hadden de afgevaardigden uit dezen staat hem, op de nationale conventie (de algemeene vergadering van afgevaardigden der republikeinsche partij uit alle staten der Unie) reeds voorgesteld als candidaat voor het vice-presidentschap, maar waren overstemd.

---

door een blad papier zijn zij gescheiden. In beide werelddeelen kan men dagelijks, zelfs uit den mond van zeer verstandige en beschaafde lieden, de dolste redeneringen hooren over de publieke aangelegenheden; in Amerika worden al deze dingen onmiddellijk gedrukt, in Europa blijven zij doorgaans — lang niet altijd — om zoo te zeggen manuscript. Of dit zoo bijzonder verkieslijk is? Men zou het tegendeel kunnen beweren. Menig valsch gerucht sticht alleen daardoor onheil, dat het van mond tot mond gaat; vond het dadelijk zijn weg in de dagbladen, dan zou het onmiddellijk worden tegengesproken. Hetzelfde kan van valsche redeneringen worden gezegd. Maar die alleen uit zulke redeneringen zijn oordeel vormen wil, doet natuurlijk even dwaas, als iemand, die eene bloemlezing van societeitspraatjes uitgeven zou voor het echte, rijp doordachte gevoelen der natie.

Als naar gewoonte reisden beide candidaten den staat rond, en hielden overal toespraken over dezelfde onderwerpen. Op 17 Junij 1858 begon Lincoln eene redevoering te Springfield met de merkwaardige woorden, welke weinige jaren later zoo ten volle zouden worden bevestigd: — " "Een huis, dat tegen zichzelven verdeeld is, kan niet bestaan." Ik geloof niet dat deze regering, half slaafsch, half vrij, voortdurend stand houden kan. Ik geloof evenmin, dat de Unie zal worden ontbonden, — dat dit huis instorten zal; ik voorzie het einde der verdeeldheid. Het wordt geheel het eene, of geheel het andere."

Bij de volksstemming had Lincoln 4000 stemmen meer dan Douglas; bij de eigenlijke stemming, door het wetgevend ligchaam van Illinois, behaalde Douglas de overwinning.

In Mei 1860 kwam de republiekeinsche conventie wederom zamen te Chicago, en thans stelden de afgevaardigden uit het westen hem candidaat voor het presidentschap. Bij de beide eerste stemmingen had Seward de meerderheid; bij de derde stemming had Lincoln 354 stemmen, Seward 110, Dayton 1. De volksstemming over al de candidaten der verschillende partijen viel aldus uit: Lincoln, candidaat der republiekeinen, 1 866 452 stemmen; Bell, candidaat der "silverwhigs" — de Whigs met grijze haren — 590 631; Douglas, candidaat van de eene fractie der democraten, 1 375 157; Breckenridge, candidaat van de andere, geheel zuidelijke fractie der democraten, 847 953.

De partij der republiekeinen behaalde dus de overwinning grootendeels ten gevolge van de verdeeldheid onder de democraten, en deze verdeeldheid was alleen hieraan te wijten, dat de partij der slavenhouders de zaak nu tot een uiterste drijven wilde.

De gesteldheid der verschillende fractiën laat zich het best opmaken uit hunne meeningen omtrent eene zaak, over welke toen de groote strijd werd gevoerd, namelijk over de vraag: of de slavernij wettig bestaan kon in eene onderhoorigheid, eer zij als staat in de Unie werd opgenomen.

De republiekeinen zeiden neen! vrijheid is de natuurlijke staat eener onderhoorigheid; de slavernij kan alleen bestaan krachtens eene plaatselijke wet; de wetgevende magt eener onderhoorigheid is niet bevoegd zulk eene wet uit te vaardigen; het congres evenmin; zelfs het Opperste Geregtshof der Unie kan het niet.

De aanhangers van Douglas zeiden: wij weten niet of de slavernij in eene onderhoorigheid wettig kan bestaan; er is verschil van gevoelen over; het Opperste Geregtshof (dat alle kwestiën beslist, die haren grond hebben in verschil van uitlegging der constitutie) moet de zaak uitmaken; zijne beslissing zal eene afdoende zijn.

De partij van Bell had geen programma.

Die van Breckenridge beweerde: de slavernij bestaat in eene onderhoorigheid regtens, zoodra er een slavenhouder is; de Unie is gehouden zijne regten te handhaven; maar bij het ontwerpen der constitutie kan de bevolking beslissen, of de aldus gevormde staat een slavenstaat zijn zal, dan wel een vrije staat; in het eerste geval moet men haar, zonder verdere navraag, tot de Unie toelaten; in het tweede moeten de slavenhouders haar verlaten of hunne slaven vrij maken.

Noch de stellingen van Douglas, noch die van Breckenridge zijn zoo onschuldig als zij oppervlakkig schijnen; de partijen hadden zich zeer goed onder een der beide programmaas kunnen vereenigen, en in ieder geval haar doel, uitbreiding der slavernij bereikt. Want bij de toenmalige zamenstelling van het Opperste Geregtshof viel er bijna niet aan te twijfelen, of de beslissing zou in het voordeel der slavenhouders zijn geweest; en de partij van Breckenridge rekende er op, dat het haar, wanneer zij dit verlangde, altijd wel zou gelukken, even als in Kansas, met geweld, eene constitutie te doen vaststellen, waardoor eene onderhoorigheid als slavenstaat tot de Unie kwam.

Lincoln aanvaardde de reis naar Washington met een bezwaard gemoed. "Niemand" — zeide hij bij zijn afscheid uit Springfield — "kan beoordeelen, met welke eene droefheid ik u vaarwel zeg. Al wat ik ben, ben ik verschuldigd aan de bevolking van dezen staat. Meer dan een vierde eeuw heb ik onder u gewoond; al mijne kinderen zijn hier geboren; een mijner lievelingen ligt er in het graf. Ik weet niet wanneer ik u weder zal zien. Er is mij een pligt opgelegd, grooter misschien dan die van eenig ander, sedert de dagen van Washington; zonder de hulp der goddelijke voorzienigheid, op welke hij steeds vertrouwde, zou hij niet zijn geslaagd. Ik weet, dat ook ik niet slagen zal, zonder dien magtigen bijstand. Bidt allen, dat ik dien mag erlangen."

Hoe hij zijne zware taak volbragt kunnen wij niet verder nagaan; eene schets van zijne werkzaamheid als president zou eene geschiedenis zijn van den geheelen opstand. Nog slechts eene opmerking eer wij deze mededeelingen eindigen. Er zijn een aantal portretten van Lincoln in omloop, het eene al leelijker dan het andere; trouwens Lincoln was een leelijk man; maar zijn voorkomen kan niet zoo terugstootend zijn geweest, als deze afbeeldingen zouden doen denken; zijne innige goedhartigheid moet hebben gesproken in zijn gelaat. Lincoln kreeg als president aanhoudend kostbare boekwerken ten geschenke; wanneer zijne veelvuldige bezigheden hem veroorloofden eens een enkel oogenblik in den kring der zijnen door te brengen, dan was zijne grootste uitspanning deze, dat hij een dezer boeken op de knie nam, de platen bekeek met zijn zoontje, en "little Tad" er den uitleg van gaf. In deze houding is hij door Brady afgebeeld, en naar zijne photographie werd eene houtsnede vervaardigd voor "Harper's Weekly". Het is stellig het beste portret dat er van hem bestaat, en het is tevens het aangenaamste. Ernst en goedhartigheid staan er duidelijk op te lezen, en ernst en goedhartigheid vormen bij Lincoln den geheelen mensch.

De tijding van Lincolns dood kwam in den ochtend van Woensdag, 26 April, in Engeland aan; weinig tijds later was het eerste korte berigt in de voornaamste plaatsen van ons werelddeel verspreid. Europa stond ontzet bij 't vernemen van dit schrikkelijk ongeval. Pas had men gehoord, dat de opstand aan een eind was, en het Noorden niets liever verlangde dan met het Zuiden en de geheele wereld in vrede te leven, en nu kwam de roekelooze hand eens moordenaars die schoone uitzigten eensklaps verstoren. Men sprak bijna over niets anders dan den moord; alle zaken stonden genoegzaam stil, althans in Engeland, waar de twijfel die aanvankelijk rees, spoediger dan elders door uitvoerige berigten was verdrongen. Te Liverpool, het middelpunt van den handel op het Zuiden, en waar de vijandige gezindheid jegens het Noorden zich dan ook het sterkst had betoond, ontving men het eerste telegram op de beurs; de bibliothecaris der beurssocieteit sprong op eene tafel en las het luide voor; velen schoten de tranen in de oogen; sommigen ver-

bleekten van schrik; allen, zelfs de warmste voorstanders van het Zuiden, waren diep verontwaardigd; een enkel man waagde het een juichkreet aan te heffen, maar onmiddellijk werd hij, door een der omstanders, zelf uit het Zuiden afkomstig, gegrepen en de deur uitgeworpen. Alle schepen in de haven heschen de vlag halver stok en een verzoek aan den mayor, om eene publieke vergadering te beleggen, werd in minder dan een uur door meer dan 600 der aanzienlijkste ingezetenen onderteekend.

Te Manchester, Birmingham en Londen vielen gelijksoortige tooneelen voor. Daags daaraanvolgende bevatten de dagbladen een aantal oproepingen tot het houden van bijeenkomsten, ten einde der amerikaansche natie of hare vertegenwoordigers zijne deelneming te betuigen. Onder anderen eene van Fernando Wood, den vroegeren mayor van New York, eenmaal als lid der democratische partij een der heftigste tegenstanders van den president, een van de velen op wier hulp de aanleggers van den opstand meenden te kunnen rekenen, een van de weinigen in wie zij zich niet geheel bedrogen.[1] Eer echter, op eene voorloopige bijeenkomst in zijn hotel, het voorstel om hem tot president der vergadering te benoemen in omvraag kon worden gebragt, berigtte zekere Dr. Black, namens den minister

[1] Toen het plan tot afscheiding werd beraamd rekende men op ondersteuning der democratische partij in het Noorden; althans, meende men, zoude zij pogingen tot onderdrukking van den opstand verijdelen. Het was een der vele bewijzen, dat men de gezindheid van de bevolking der Noordelijke Staten volstrekt niet begreep. Zoo lang het Zuiden zich hield aan de constitutie vond het krachtige hulp; naauwelijks was de opstand begonnen, of de voornaamste leden der democratische partij schaarden zich aan de zijde der Unie en vormden de partij der zoogenaamde "war-democrats" — de democraten, die den opstand met geweld van wapenen wilden onderdrukken. Slechts eene kleine minderheid, de "peace-democrats" — ook, in gemeenzamen stijl, koperkoppen, "copperheads", genaamd, — bleef voor hare vroegere vrienden ijveren. De voornaamsten waren New-Yorkers, welke stad even als Liverpool het meeste belang bij het behoud der betrekkingen met het Zuiden had, en waar ook thans nog de meeste berigten worden verzonnen, die de tegenwoordige regering in een verkeerd daglicht kunnen stellen. Met Fernando Wood, den mayor, was ook Horatio Seymour, de gouverneur, een der voornaamste ijveraars; verder Dean Richmond, Charles O'Connor, die thans Davis verdedigen zal, John van Buren, Washington Hunt en James Brooks. Brooks en Wood zijn of waren leden van het congres; allen stonden voortdurend in betrekking met de heeren, die in Canada allerlei plannen beraamden om de bevolking der Noordelijke Staten afbreuk te doen, en die thans, te regt of te onregt, van medepligtigheid aan den moord worden beschuldigd.

resident der Unie, den heer Adams, dat er Maandag daaraanvolgende, op eene vergadering onder diens presidium, aan alle te Londen woonachtige burgers der Vereenigde Staten gelegenheid zou worden gegeven om van hunne droefheid "op gepaste wijze" te doen blijken; een voorstel, om desniettegenstaande de tegenwoordige bijeenkomst voort te zetten, kwam niet verder in aanmerking; de vergadering werd verdaagd en noch onder de sprekers, noch onder degenen, die op de tribune waren genoodigd, wordt de naam van den heer Wood gevonden.

Het zou ons veel te ver leiden, indien wij de bewijzen van deelneming, door bijzondere personen en regeringen tot de amerikaansche natie gerigt, uitvoerig wilden nagaan, ofschoon dit anders stof zou kunnen leveren tot eene niet onaardige karakteristiek der Europesche natiën. Rusland treurde door een half-officiëel artikel in de Gazette de St. Petersbourg; de vertegenwoordiging van het jeugdige koninkrijk Italie bedekte de vlag zijner vergaderzaal met rouwfloers, en rigtte een warm adres van deelneming aan het congres van het vrije Amerikaansche volk. In Frankrijk vond men het eerst noodig, door den Moniteur du Soir te doen verklaren, dat de regering nog geene bevestiging had van "dit onwaarschijnlijk berigt." Daarop zond de keizer een adjudant naar den Amerikaanschen gezant, en werden de kamers bijeengeroepen, niet om zich over de zaak te uiten, gelijk door de afgevaardigden der oppositie in een schrijven aan den president was verzocht, maar om de depêche te hooren voorlezen, die de regering aan haar gezant te Washington zenden zou, en den inhoud er van toe te juichen; de burgerij vergenoegde zich met de artikels, die er in de dagbladen voor haar werden geschreven, en wanneer zij, gelijk de studenten van Parijs, eens eene minder lijdelijke rol wenschte te vervullen, werden zulke bedenkelijke voornemens zoo veel mogelijk door de policie tegen gegaan. In Berlijn haastten eenige liberale afgevaardigden zich, een adres zamen te stellen, dat alle leden der vertegenwoordiging waarschijnlijk zouden hebben onderteekend, indien men èn in den vorm, èn in den inhoud een weinig meer acht geslagen had op de gevoelens der minderheid. Nu de zaak niet uitging van den president, en het adres eene staatkundige strekking kreeg, die men in deze omstandigheden had behooren te vermijden, had men het eenigzins aan zich zelven te

wijten, dat klerikalen en feudalen bleven zitten, terwijl al de liberale leden, ten teeken van instemming met de bewoordingen van het adres, eerbiedig opstonden. In Engeland wist men met fijnen takt alles te vermijden, wat voor eenige partij aanstootelijk kon zijn, en toch eene verklaring af te leggen, die in Amerika met groot genoegen zou worden vernomen.

Over 't geheel getuigden deze bewijzen van deelneming van warme hulde aan verdiensten, die men in Europa te lang had miskend; de bevolking der Unie zag er 't bewijs in, dat men den staat der zaken juister ging beoordeelen, en nam ze dankbaar aan; dat Europa ten laatste regtvaardiger werd, deed de vroegere onregtvaardigheid vergeten.

Onder dit alles was men echter niet zonder eenige bezorgdheid over de dingen, die daar zouden komen; gewoon de amerikaansche zaken te beoordeelen naar 't geen in Europa onder dergelijke omstandigheden zou geschieden, kozen, vooral fransche dagbladen, reeds een dictator onder de generaals van het noordelijk leger; de "leerlooijer" Grant meenden sommigen was de natuurlijke opvolger van den houthakker Lincoln; anderen twijfelden er niet aan, of de dappere Sherman, aan het hoofd zijner honderdduizend veteranen, zou weldra den staf zwaaijen in het kapitool. "Uno avulso non deficit alter!" "La mission providentielle des Etats Unis ne dépend pas de la vie d'un homme; la liberté qui a crée M. Lincoln et qu'il a servie lui suscitera de dignes successeurs." Aldus oordeelden degenen, die 't beste op de hoogte meenden te zijn. Al hetwelk in Amerika eene niet geringe vrolijkheid zou hebben verwekt, indien het pas geleden verlies de gemoederen niet zoo ernstig had gestemd.

Doch ook de meerderheid dergenen, die wel wisten, dat de opvolger van Lincoln niet meer behoefde te worden verwekt, maar door eene steeds geëerbiedigde constitutie was aangewezen, was niet zonder eenige bekommering. Immers de nieuwe president was "een kleermaker uit Tennessee, en hield meer van whiskey dan hem dienstig was." Wat moest er onder zijne leiding worden van de moeijelijke taak, die de natie wachtte? Zou eene duurzame hereeniging van Noord en Zuid niet onmogelijk blijken, nu de hartstogt weder was opgewekt, en de tegenwoordige president eer geschikt scheen, om aan elke eerste opwelling gehoor te geven, dan om haar te betoomen?

De levendige schildering van 't geen er op den dag der inhuldiging was geschied, door Dr. Mackay van The Times gegeven, had in de Europesche dagbladen de rondte gedaan; ieder trok er het natuurlijk gevolg uit, dat de tweede waardigheid der Unie aan een volslagen dronkaard was toevertrouwd. Men bleef dit geloovig aannemen; maar nu de vice-president plotseling tot zulk eene gewigtige betrekking werd geroepen, ontwaakte de kritiek en vond men het toch eenigzins onwaarschijnlijk, dat de natie zulk eene slechte keus zou hebben gedaan. Het bleek spoedig dat deze meening ook volkomen in strijd was met al 't geen er van Johnsons vroeger leven was bekend. [1]

---

[1] Andrew Johnson werd op 29 December 1808 geboren, te Raleigh in Noord-Carolina. Hij verloor zijn vader toen hij vier jaren oud was, en daar zijne moeder te arm was, om hem school te zenden, genoot de knaap niet het minste onderwijs. Op zijn tiende jaar kwam hij op een kleermakerswinkel, waar hij tot zijn zeventiende jaar bleef. Inmiddels was echter zijne leergierigheid ontwaakt, en zonder eenigen bijstand leerde hij de letters en de eerste beginselen van het lezen, waarin hij zich verder oefende uit een boek met redevoeringen van Engelsche staatslieden, dat hem door iemand was geschonken, die van tijd tot tijd den winkel bezocht en de gezellen uit dit en andere werken voorlas. Even als Lincoln des nachts regtsgeleerde werken bestudeerde, welke hij elken avond van een advocaat ter leen kreeg, maar des ochtends weder teruggeven moest, kon ook Johnson slechts de uren, die hij aan den slaap ontwoekerde, voor de ontwikkeling van zijnen geest besteden, daar hij over dag moest arbeiden. Toen zijn leertijd om was trok hij naar Zuid-Carolina en werkte twee jaren lang als knecht in de hoofdstad van het graafschap Lawrence. Terwijl hij zich daar bevond, werd hij verliefd op een meisje uit zijn stand, maar hare moeder vond hem te jong en te arm en weigerde de toestemming tot een huwelijk. Hij vertrok nu met zijne moeder, voor welke hij het onderhoud verdiende, naar het westen en zette zich te Grenville in Tennessee neder. Hier huwde hij en begon eene eigene zaak. Rekenen en schrijven kon hij toen nog niet, maar hij leerde het van zijne vrouw; wederom 's nachts, daar hij over dag geen tijd had. Naauwelijks had hij een jaar in zijne nieuwe woonplaats vertoefd, of men verkoos hem (1828) tot lid van den gemeenteraad, waarin hij sedert zitting hield tot 1835, de laatste drie jaren als burgemeester. In 1835 werd hij verkozen tot lid van het congres van Tennessee; maar twee jaren later werd hij niet herkozen, daar hij zich sterk had aangekant tegen een plan, dat algemeen bijval vond, maar naar zijne meening niet anders dan verderfelijk werken kon. In 1839 verkreeg hij eene aanzienlijke meerderheid, want zijne voorspelling had zich bewaarheid, en de regtmatigheid zijner oppositie werd algemeen erkend. In het jaar 1840 werd hij door de democratische partij tot "kiezer" gekozen (kiezer namelijk van den president) en als zoodanig bereisde hij, gelijk dit in Amerika gebruikelijk is, Tennessee en hield overal redevoeringen ter gunste van den candidaat zijner partij. In 1841 werd hij verkozen als lid van den senaat van Tennessee, en in 1843 afgevaardigd naar het congres, waarin

Een man, die uit de laagste klasse der zuidelijke maatschappij, door eigen inspanning was opgeklommen tot hij in aanmerking komen kon voor een der aanzienlijkste betrekkingen der Unie, die reeds van zijn 20ste jaar af allerlei publieke ambten had bekleed, die, als lid van het congres, zich steeds gunstig had onderscheiden, en nog tijdens het presidium van Buchanan benoemd was tot gouverneur van Tennessee kon niet zulk een onwaardig persoon zijn als men aanvankelijk had gemeend. Trouwens zijne vrienden aarzelden niet te verklaren, dat Johnson, zoo lang zij hem hadden gekend, nooit een druppel dranks gebruikte. Morse, de consul generaal der Unie te Londen, was ongeveer te gelijker tijd met Johnson lid van het congres geworden; zij waren te zamen in eene commissie benoemd, die twee jaren lang 3 a 4 malen 's weeks vergaderde; tot in het jaar 1861 was hij herhaaldelijk met Johnson in aanraking geweest, en, gelijk hij op de publieke bijeenkomst van Amerikanen waarvan boven is gesproken, getuigde, nimmer had hij iets te zijnen nadeele vernomen. Generaal Burnside, die Johnson in den laatsten tijd, na de verovering van Tennessee, ambtshalve aanhoudend bezocht, en verscheidene andere voorname personen der Unie, verklaarden bij verschillende gelegenheden hetzelfde, en hoe de zaak op 4 Maart zich ook hebbe toegedragen, dit stond weldra vast, dat zij eene zeer ongelukkige uitzondering op den regel moest worden genoemd. [1]

---

hij, steeds herkozen, tot 1853 zitting hield. Als lid van het congres betoonde hij zich onder anderen een ijverig voorstander van de zoogenaamde "homestead bill." In 1853 en in 1855 werd hij tot gouverneur van Tennessee benoemd, en toen zijn laatste tweejarige diensttijd was afgeloopen, werd hij voor den tijd van zes jaren tot senator der Unie verkozen. Toen de Unietroepen in 1862 oostelijk Tennessee hadden veroverd, benoemde Lincoln hem tot militairen gouverneur, welke betrekking hij, in 1865, voor die van vice-president der Unie verwisselde.

[2] Een correspondent van "The Brooklyn Union" gaf de volgende verklaring van de zaak (Trenton Daily Monitor van 22 Maart): "Johnson was ernstig ongesteld geweest en eigenlijk te zwak voor de reis uit Tennessee naar Washington; hij was eerst voornemens de plegtigheid niet bij te wonen, maar ging op verzoek van den president en het aandringen zijner vrienden. In den ochtend van den 4den kwam hij te Washington aan, uitgeput van vermoeijenis, daar hij in verscheidene nachten niet had geslapen. Op raad van een geneesheer dronk hij een glas brandewijn, doch ongewoon aan sterken drank steeg het bloed hem onmiddellijk naar het hoofd; en men gaf hem een tweede glas, 't geen hem geheel van streek bragt."

"De president is een man, die het vertrouwen der natie ten volle verdient. De grijze

Een paar uren na het overlijden van den president begaf de advocaat-generaal James Speed, [1] vergezeld van eenige leden van het kabinet, zich naar de woning van den Heer Johnson, en overhandigde hem een document, waarin de gebeurtenissen van dien nacht kortelijk waren vermeld, en hij werd uitgenoodigd de betrekking te aanvaarden, waartoe hij thans krachtens de constitutie was geroepen. De vice-president legde hierop in de handen van den president van het opperste geregtshof, Salmon P. Chase, den gebruikelijken eed af en hield eene korte toespraak, die een zeer gunstigen indruk maakte. Geschokt door de droevige gebeurtenis, welke weinige uren geleden had plaats gehad, zag hij zich niet in staat uitvoerige inlichtingen te geven omtrent zijne staatkundige gedragslijn; bovendien gevoelde hij zich te naauwernood berekend voor de zware taak, zoo onverwacht op zijne schouderen gelegd. Zijn verleden was de eenige waarborg voor de toekomst, welken hij thans geven kon. Hij had steeds geijverd voor de groote beginselen van den vrijen regeringsvorm; de grondslag van zijne staatkundige belijdenis was altijd geweest: de verpligtingen zijn de mijne — de gevolgen liggen in de hand van God. Hij was er van overtuigd, dat de regering ten slotte zou zegevieren, dat die groote beginselen duurzaam zouden worden gevestigd. Hij hoopte, dat al de aanwezigen hem de ondersteuning zouden verleenen, welke hij zoo zeer behoefde.

"En aldus" schreef de Minister van Finantien, Mc. Culloch, daags

Blair, die Johnson meer dan vijf-en-twintig jaar lang heeft gekend, verzekerde mij, dat hij nooit sterken drank gebruikt. Zijne groote matigheid werd oorzaak, dat hij de kuur niet kon doorstaan."

Het zou wel zeer onwaarschijnlijk, maar toch niet onmogelijk zijn, dat al deze getuigenissen slechts welwillende pogingen waren om een enkelen misstap met den mantel der liefde te bedekken; maar zelfs al ware Johnson niet zulk een volslagen vijand van den drank als zijn voorganger Lincoln, die nooit geestrijk vocht in zijne woning had, "wij Engelschen" meende professor Goldwin Smith, "mogen wel wat zachtkens oordeelen, en ons herinneren dat de groote Pitt eens ter dege beschonken in het Parlement verscheen, en dat bij de jongste discussiën over parlementshervorming door een der aanzienlijkste leden van het Hoogerhuis eene redevoering werd uitgesproken, te vurig om alleen aan politieke opgewondenheid te doen denken."

[1] De advocaat-generaal, (attorney-general) treedt bij het opperste geregtshof voor de Unie op; hij adviseert den president en de leden van het kabinet in regtskwestien en bekleedt in het kabinet de plaats, die elders door den minister van justitie wordt ingenomen.

daaraanvolgende vertrouwelijk aan een zijner vrienden, "is de nieuwe regering ingesteld, zonder dat het raderwerk een oogenblik stil stond. Ik hoop en geloof, dat deze groote nationale ramp de wereld van eene zaak zal overtuigen, die voor onzen republiekeinschen regeringsvorm van het hoogste gewigt kan worden geacht, namelijk, dat de duurzaamheid onzer instellingen en het gezag der wetten geen het minste gevaar loopen zelfs door het vermoorden van onzen eersten regeringspersoon. Eene gebeurtenis, die elken anderen staat tot in zijn binnenste zou hebben geschokt, heeft hoegenaamd geen invloed op eene regering als de onze." [1]

Gedurende de volgende dagen ontving de president aanhoudend deputatiën, die hij op even verstandige wijze toesprak: zonder uitvoerige mededeelingen omtrent zijne plannen te geven verwees hij eenvoudig naar de beginselen, waardoor zijne vroegere handelingen werden gekenmerkt. Het was dan ook niet mogelijk onmiddellijk met een volledig programma op te treden; zelfs voor Lincoln, die aanhoudend zijne gedachten liet gaan over de beste wijze van hereeniging met het Zuiden, waren vele punten nog duister; ook hij zou genoodzaakt zijn geweest stap voor stap zijn weg te zoeken naar mate de gebeurtenissen zich ontwikkelden. Het eenige waarover Johnson zich zonder omwegen uitliet, was zijne gedragslijn ten opzigte van

---

[1] Ook in de vervulling van het vice-presidium is door de constitutie voorzien. Bij ontstentenis van den vice-president, die als zoodanig president is van den senaat, wordt hij vervangen door den president *pro tempore* van dit ligchaam, die gekozen wordt eer het congres uiteen gaat.

In geval derhalve ook Johnson mogt komen te overlijden, zou hij worden opgevolgd door den heer Lafayette S. Forster, geb. 22 Nov. 1806, te Franklin in Connecticut, en een afstammeling in regte lijn van Miles Standish, te onzent bekend uit het gedicht van Longfellow, de aanvoerder der puriteinen in de eerste oorlogen van Nieuw Engeland. De heer Forster promoveerde in de regtsgeleerdheid te Brown University, Providence, Rhode Island. Hij was lid van het wetgevend ligchaam van Connecticut, in de jaren 1839, 1840, 1846, 1847, 1848 en 1854, en president dier vergadering in 1847, 1848 en 1854. Twee jaren was hij mayor van Norwich in Connecticut, en werd daarop, als whig, verkozen tot lid van den senaat der Unie, voor het tijdperk, beginnende 4 Maart 1855. Hier werd hij benoemd in de commissie tot de publieke eigendommen, pensioenen en regterlijke magt. In 1860 werd hij herkozen als "republiekein", voor een tijdperk dat in 1867 eindigt. Gedurende het 37e congres (4 Maart 1861—4 Maart 1863) was hij president der commissie tot de pensioenen.

De heer Forster is geen welsprekend man, maar een ijverig en werkzaam lid; vooral in de commissien waarvan hij deel uitmaakte heeft hij zich zeer verdienstelijk betoond.

de aanleggers van den opstand. "Het verraad moet worden gestraft," zeide hij onder anderen tot eene deputatie uit Illinois (17 April). "Ik zeg dit niet om het publiek nog meer op te winden, maar om de beginselen van publieke geregtigheid te doen uitkomen, waardoor onze handelingen in deze bijzondere omstandigheden moeten worden geleid, en die geheel overeenkomstig zijn met de eischen der publieke zedelijkheid. Zullen wij, overstelpt door de herinnering aan den verraderlijken aanslag op het leven van een enkel man uit ons midden, gedoogen dat men straffeloos het leven van den staat kan belagen? Ik spreek niet aldus uit hardvochtigheid. Over de toekomstige gebeurtenissen moet worden beslist, naar mate zij zich voordoen. Ik beschouw mij zelven slechts als het nederige werktuig der Amerikaansche natie; in deze, als in alle andere zaken, zal de geregtigheid en het oordeel door haar worden geveld. Wat mij zelven betreft, ik draag niemand haat of wrok toe. Maar in het algemeen gesproken, moeten de publieke zedelijkheid en de publieke meening gegrond zijn op de waarachtige en onwrikbare beginselen van regtvaardigheid. Wanneer de gelegenheid om genade te verleenen zich opdoet, zal zij met kalmte en met het oog op de eischen der geregtigheid door mij worden overwogen — gedachtig, dat ik de uitvoerder ben van den wil der natie. Ik weet dat men gaarne zijn naam verbonden ziet aan goedertieren handelingen en hoe gemakkelijk het is aan deze inspraak toe te geven. Maar wij moeten niet vergeten, dat goedertierenheid jegens personen dikwijls onbarmhartigheid is jegens den staat. Het regt van gratie is niet gegeven om eenige weinigen wel te doen ten koste van het algemeen. Ik althans zal nooit vergeten, dat ik niet alleen mijn eigen gevoel mag raadplegen, maar rekenschap van mijne daden moet geven aan de natie."

Aan een deputatie uit Jowa zeide hij in hoofdzaak hetzelfde, maar hij deed tevens uitkomen, dat er naar zijne meening een groot onderscheid moet worden gemaakt tusschen de aanvoerders en de misleide menigte. De laatste vormde in zijne oogen de stof, waaruit de Zuidelijke staten weder moesten worden opgebouwd. Strikte geregtigheid jegens de eersten was vooral noodzakelijk, om de vrijheid van ieders handelingen voortaan te waarborgen. Over 't geheel bleek duidelijk, dat Johnsons beschouwing gegrond was in redenen van staat, niet in persoonlijke wraakzucht, geboren welligt uit de mishandelin-

gen, waaraan hij tijdens de vermeestering van Tennessee door een zuidelijk leger had bloot gestaan. [1]

Op den 20sten maakte het corps diplomatiek zijne opwachting bij den president, bij welke gelegenheid tevens de nieuw benoemde minister van Engeland, sir Frederick Bruce, zijne geloofsbrieven overhandigde; zijne heusche ontvangst werd in Engeland zeer goed opgenomen, en ieder verstandig en onbevooroordeeld Engelschman kon dan ook wel niet anders dan de waarheid erkennen van 't geen door den president werd gezegd. "Juist door de veelvuldige en uitgebreide betrekkingen tusschen Engeland en Amerika, door de nabuurschap van sommige hunner bezittingen, de overeenkomst in taal en wetten, worden beide natiën tot elkaar aangetrokken en van elkander afgestooten te gelijker tijd. Zij zijn blootgesteld aan aanhoudend misverstand, 't geen slechts kan worden voorkomen door wederkeerige verdraagzaamheid. Beide volken zijn door de geheele wereld zoo ijverig werkzaam in dezelfde handelsondernemingen, dat men oppervlakkig beschouwd zou meenen: hunne regeringen kunnen niet anders dan elkaar vijandig, hoogstens bijzonder koele vrienden zijn. Daarentegen zijn beiden weder, zelfs tot in hunne afgelegenste bezittingen, zoo gehecht aan de beginselen der burgerlijke en constitutionele vrijheid, dat men bij den eersten aanblik verkeerdelijk rekenen zou op eene voortdurende en eendragtige zamenwerking, eene wederzijdsche toegenegenheid, gelijk staande met een verbond. Beide natiën hebben te waken voor de ontwikkeling en de vrijheid van een aan-

[1] Toen de tijding van de inneming van Richmond naar Europa werd overgebragt, werd tevens door den correspondent van The Times berigt, dat Johnson had gezegd: "ware ik president, ik zou Davis hangen zoo hoog als Haman." Deze wraakzuchtige stemming stak zeer ongunstig af bij de vredelievende gezindheid, die zich alom openbaarde. Maar het geheele verhaal was weder eene dichterlijke vrijheid van Dr. Mackay. Johnson had in zijne redevoering gewag gemaakt van de woelige dagen voor de afscheiding, toen hij nagenoeg de eenige senator uit het Zuiden was, die zich tegen de verraderlijke plannen zijner collegaas verzette. Hij verhaalde onder anderen, dat hij, over het laauwe gedrag van den toenmaligen president sprekende, eens in de senaatskamer tot de drijvers van den opstand had gezegd: "ware ik James Buchanan, ik deed u allen vatten en teregtstellen, en dan zou ik doen wat Jackson zou hebben gedaan, u hangen als verraders, zoo hoog als Haman." Hij meende, en er zullen er niet velen zijn, die te dezen opzigte met hem van meening verschillen, dat de zaak nooit zoo ver zou zijn gekomen, indien de Unie in 1860 een flink man tot president had gehad.

zienlijk gedeelte der bevolking van Amerika, beiden hebben ieder in zijn kring moeijelijkheden, die de ander niet kent. De belangen der beschaving en der menschheid eischen, dat beide natiën vrienden blijven."

Aan de overige leden van het corps diplomatiek verzekerde de president, dat hij niets onbeproefd laten zou, om de vriendschappelijke betrekkingen te waarborgen, "welke thans gelukkig tusschen de Vereenigde Staten en alle vreemde mogendheden bestaan."

En over Johnsons binnenlandsche èn over zijne buitenlandsche staatkunde was men dus aanvankelijk gerustgesteld. De uitdrukkelijke wil en het welbegrepen belang der natie zou hem leiden in de eene; vriendschappelijke gezindheid en verdraagzaamheid in de andere. Zijne handelingen moesten nu doen zien in hoeverre men op die betuigingen kon vertrouwen.

Met de overgave van Lees leger was de opstand nog niet geheel ten einde, al kon men ook dit einde spoedig verwachten. Johnston had nog eene aanzienlijke legermagt onder zijn bevel; Kirby Smith stond nog in Transmissippi (een gedeelte van Louisiana en Arkansas); Magruder voerde nog bevel in Texas, en de regering der Confederatie, met den president vertoefde nog in Danville. Ook de sterke vesting Mobile was nog in handen der Zuidelijken, althans men vernam eerst na Lincolns dood, dat zij was ingenomen. Op 8 en 9 April had generaal Canby "Spanish fort" en de versterkingen bij Blakely genomen en daarbij nagenoeg 3000 gevangenen gemaakt. Drie dagen later werd de vesting door den vijand ontruimd, en de vreugde der troepen over deze nieuwe overwinning werd niet weinig verhoogd door de tijding van Richmonds val, welke gedurende de bestorming aankwam. In het Noorden werd er bijna niet van gesproken; weinige dagen vroeger zou de val van Mobile de uitbundigste blijdschap hebben verwekt; thans was de droefheid der natie te groot, om het gewigt dier gebeurtenis te bevroeden.

Te gelijker tijd ongeveer vernam men, dat Raleigh was ontruimd, en na eenige schermutseling door eene afdeeling van Shermans leger bezet (12 April) en dat generaal Stoneman met eene andere afdee-

ling Salisbury had veroverd. Beide plaatsen liggen niet ver van Danville, en het was dus duidelijk, dat Johnston, tegen Shermans leger niet opgewassen, zonder een veldslag te wagen terugtrok en zich weldra even als Lee zou moeten overgeven. Op vrijdag 21 April bragt een koerier te Washington het verrassend berigt, dat Sherman drie dagen geleden met Johnston vrede had gesloten, onder voorwaarden door den minister van oorlog der confederatie, Breckenridge opgesteld. De grondslagen dezer overeenkomst bevatten hoofdzakelijk het volgende:

1. De beide legers blijven van heden af (18 April) in *statu quo*, tot nadere kennisgeving van een der beide bevelhebbers, na welke een redelijke tijd, b. v. 48 uren, moet verloopen.

2. De geconfedereerde legers worden ontbonden en naar de hoofdplaatsen hunner respectieve staten geleid, waar zij hunne wapens afleggen in de verschillende arsenalen, terwijl de manschappen en officieren zich verbinden alle verdere krijgsbedrijven te staken, en af te wachten 't geen de autoriteiten van elken Staat en der Unie nader zullen beslissen. Van de voorhandene wapenen en ammunitie wordt opgaaf gedaan aan de bevoegde autoriteit te Washington, zullende zij, in afwachting van nadere beschikking van het congres, alleenlijk worden gebezigd tot handhaving der publieke rust binnen de grenzen van iederen staat.

3. De regeringen der verschillende staten en hare beambten zullen na het afleggen van den eed, voorgeschreven door de constitutie der Vereenigde Staten, door het uitvoerend bewind worden erkend. In geval, door den oorlog, twee verschillende regeringen in eenigen staat worden gevonden, beslist het opperste geregtshof der Unie.

4. Alle federale geregtshoven worden in de verschillende staten hersteld.

5. Voor zoo ver dit het uitvoerend bewind mogelijk is, worden den inwoners der verschillende staten, hunne regten en vrijheden gewaarborgd, zoo als die zijn omschreven door de constitutie der Unie en de constitutiën der Staten.

6. Het uitvoerend bewind der Unie zal niemand verontrusten ter zake van den jongsten oorlog, zoo lang vrede en rust ongestoord blijven; zich onthouden van alle daden van gewapende vijandelijkheid en zich voegen naar de wetten, welke in eenige plaats zijner vestiging geldig zijn.

7. In het algemeen, zal de oorlog eindigen en eene algemeene amnestie worden uitgevaardigd, voor zoo ver het uitvoerend bewind daartoe gemagtigd is, of op voorwaarde, dat de geconfedereerde legers worden ontbonden, de wapenen worden nedergelegd, en de officieren en manschappen van gezegde legers zich weder wijden aan vreedzame werkzaamheden.

Aangezien wij van onze lastgevers geene voldoende magtiging hebben bekomen om deze voorwaarden te vervullen, verbinden wij ons, zoo dra mogelijk, de vereischte authorisatie te verwerven, en bovenstaand programma ten uitvoer te leggen.

(was get.) W. T. Sherman.
J. E. Johnston.

Gevaarlijker misbruik van gezag was er gedurende den geheelen krijg stellig niet door eenig officier der Unie gemaakt. Nagenoeg al 't geen waarom de strijd gevoerd was werd door deze overeenkomst in de waagschaal gesteld. Het bewind der confederatie werd er als wettig door erkend; evenzeer de regeringen der verschillende staten, en dit terwijl men een kostbaren en bloedigen krijg had gevoerd, om deze onwettige regeringen te onderwerpen. Bovendien liet Sherman alle wapenen en krijgsvoorraad te hunner beschikking, en zoodra de Unietroepen naar hunne haardsteden waren teruggekeerd, zou men in staat zijn geweest, den opstand weder te beginnen. Een aantal andere bezwaren tegen de overeenkomst werd in officiële depêches van den minister van oorlog opgesomd. Door de opstandelingen der verschillende staten in hun gezag te herstellen, zouden zij de slavernij weder kunnen invoeren waar deze reeds was afgeschaft. Door de erkenning der tegenwoordige regering erkende men, in zekeren zin, tevens hare vroegere handelingen; er zou dus grond zijn, om de regering der Unie te verpligten tot betaling van de schuld, door de opstandelingen aangegaan, in zoo ver deze betaling door de regeringen der verschillende staten mede was gewaarborgd; althans zou men de schulden der staten moeten erkennen, en daardoor getrouwe onderdanen in deze staten doen deelen in den last, ten behoeve van den opstand aangegaan. Krachtens deze overeenkomst werd het wettig bestaan der regering van getrouwe staten in twijfel getrokken (Tennessee en Louisiana b. v.) en zelfs dat van den nieuwen staat van West-Virginië, welke door alle departementen van de regering der Unie was erkend. [1] De confiscatiewetten werden er metderdaad door vernietigd en aan alle opstandelingen zonder onderscheid straffeloosheid verzekerd. Eindelijk werden door dit verdrag voorwaarden toegestaan, welke president Lincoln, na rijp beraad, herhaaldelijk had verworpen, en die zelfs nog gunstiger waren dan de opstandelingen, tijdens hun grootsten voorspoed, hadden voorgesteld, en gaf het geen enkelen waarborg voor een duurzamen vrede; integendeel de rebellen zouden zich volkomen van hunne nederlaag kun-

[1] Het opperste geregtshof heeft zich vroeger eens, bij de behandeling eener zaak van Rhode Island, incompetent verklaard, om te beslissen, welke regering de wettig gekozene was.

nen herstellen en bij de eerste gunstige gelegenheid eene nieuwe poging doen tot omverwerping van het bewind der Unie.

Het is bijna onbegrijpelijk hoe Sherman er toe komen kon zulk eene overeenkomst te sluiten. Een aantal noordelijke dagbladen beschuldigde hem natuurlijk van verraad, maar er valt niet aan te twijfelen of Sherman meende werkelijk het vaderland eene groote dienst te bewijzen. Immers krachtens dit verdrag zouden niet alleen Johnstons troepen, maar tevens alle andere legers der confederatie zich hebben onderworpen en er zou vrede zijn geweest van den Potomac tot aan de Rio Grande. Wel was de moord van Lincoln tijdens de onderhandelingen reeds in Shermans legerkamp bekend, maar hij zag daarin welligt slechts eene rede te meer om de Unie zoodra mogelijk uit alle ongelegenheid te helpen.

Men kan met grond aannemen, dat de krijgsman door de zuidelijke diplomaten werd verschalkt. Sherman was zeer slecht bekend met de publieke stemming in het Noorden; eer de krijg uitbrak had hij lang in zuidelijke staten vertoefd; gedurende den oorlog had hij het Noorden zelden bezocht; voor dagbladen koesterde hij diepe verachting, 't geen er niet op verbeterde, toen eenige zijner beste plannen, door ontijdige dagbladcorrespondentiën werden verijdeld. Hij kon dus meenen, dat men in het Noorden nog ingenomen zijn zou met herstel der Unie, door terugkeer der zuidelijke staten als zoodanig, en zag stellig niet in, welke gevolgtrekkingen daaruit in de tegenwoordige omstandigheden konden worden afgeleid.

Nog minder is het echter te begrijpen, hoe Davis en Breckenridge, die de geheele onderhandeling leidden, een oogenblik konden gelooven, dat zulke voorwaarden te Washington zouden worden goedgekeurd. Men moet aannemen, dat zij slechts tijd zochten te winnen, om des te beter te kunnen ontsnappen. De New-Yorksche *Evening Post* opperde eene andere verklaring van hunne handelwijze en zag er een nieuw bewijs in, dat Davis kennis gedragen had van het plan om al de voorname personen der Unie te vermoorden. Waren Lincoln en Seward, Grant, Stanton en Johnson uit den weg geruimd, dan zou in de eerste verwarring de overeenkomst welligt zijn goedgekeurd, en nog in het uiterste oogenblik had de confederatie gezegevierd.

Dit zou stellig tevens verklaren, waarom men tot zulk een mis-

drijf kwam, op een oogenblik toen het den opstand volstrekt niet scheen te kunnen baten, maar zoo lang degelijker bewijzen ontbreken, mag men de schuld van de aanvoerders van den opstand niet met dezen gruwel verzwaren.

Onmiddellijk na de aankomst van den koerier werd er een kabinetsraad belegd die door generaal Grant werd bijgewoond; nog dienzelfden avond vertrok hij naar Noord Carolina en kregen alle bevelhebbers per telegraaf last de vijandelijkheden te hervatten. Vijf dagen later (26 April) had Johnston zich overgegeven op de zelfde voorwaarden als Lee. Dientengevolge was thans de rust hersteld tot aan de Chattahoochee in Georgië, maar Dick Taylor was mede reeds aan het onderhandelen met den veroveraar van Mobile, generaal Canby, en weldra zouden derhalve alle streken beoosten den Mississippi onderworpen zijn.

Het merkwaardigste voor Europa, was dat de "dictator" Sherman zich zonder eenigen zweem van verzet in deze beschikkingen voegde, en Johnston zich zelfs overgaf, niet aan Grant, maar aan hem, zoodat men het niet eens noodig had gekeurd hem zijn commando te ontnemen.

Eene zaak betreurde men in het Noorden het meest. De kavallerie onder Wilson had zich, tijdens de onderhandeling, meester gemaakt van Maçon (20 April) en daar Howell Cobb, Gustavus Smith en eenige andere voorname opstandelingen gevangen genomen. Sherman gaf hem kennis van den wapenstilstand en deed de stad voorloopig ontruimen, waardoor de gevangenen ontkwamen. En vooral op Howell Cobb, was men in het Noorden zeer gebeten. Hij was namelijk minister van finantiën in 1860 en deed als zoodanig, niettegenstaande zijn eed aan de constitutie, al het mogelijke om de zaak van den opstand te bevorderen. Onder anderen beroemde hij er zich later op, dat hij voorbedachtelijk verzuimd had te zorgen voor betaling der verschenen interessen op de publieke schuld, ten einde het crediet der Unie te benadeelen. Ongelukkig (voor hem) hadden eenige kooplieden het plan bemerkt en nog in het laatste oogenblik de noodige gelden bijeengebragt.

Zoodra de tijding der overgaaf te Washington bekend was begonnen de schikkingen voor de nieuwe orde van zaken. Aan de ministeriën van oorlog en marine werden de noodige maatregelen be-

raamd tot vermindering van de uitgaven voor leger en vloot, en op 29 April vaardigde de president eene proclamatie uit van den volgenden inhoud:

Wenschende alle getrouwe burgers en welgezinde personen, woonachtig in de Zuidelijke Staten, te bevrijden van alle onnoodige belemmeringen in het verkeer en hun terugkeer tot vreedzame bezigheden aan te moedigen, wordt bij deze door mij verordend als volgt: 1º. Alle beperkingen in het binnenlandsch verkeer, zoowel te land als langs de kust, zijn opgeheven in alle streken van Tennessee, Virginië, Noord-Carolina, Georgië, Florida, Alabama, Mississippi en Louisiana; wat laatstgemelden staat betreft voor zoo ver als deze gelegen zijn beoosten den Mississippi, en in het algemeen, voor zoo ver zij liggen binnen het gebied door nationale troepen bezet. Alleen is hiervan uitgezonderd al 't geen als zoodanig is aangewezen door besluiten van het congres, of reglementen uitgevaardigd door den minister van financiën, onder goedkeuring van den president, en de volgende zaken, welke als oorlogscontrabande moeten worden beschouwd, als, enz.......

2º. Alle dagorders, uitgevaardigd door bevelhebbers te land of ter zee, waardoor gezegd verkeer werd beperkt, zijn bij deze opgeheven, en geen bevelvoerend officier zal op eenige wijze dit verkeer bemoeijelijken, noch de schepen en vaartuigen daartoe, onder behoorlijke authorisatie overeenkomstig de bepalingen van het ministerie van financiën, gebezigd. (was get.) ANDREW JOHNSON.

Terwijl alzoo de laatste sporen van het gewapend verzet gaande weg verdwenen, werd het lijk van den president plegtstatig naar zijne laatste rustplaats vervoerd en beijverde men zich zijne moordenaars te vatten.

Op den 21sten April verliet de begrafenisstoet Washington; op den 4den Mei werd Lincoln te Springfield ter aarde besteld. Op alle plaatsen aan den weg was de bevolking toegestroomd om nog eenmaal het gelaat van den martelaar voor de Unie te aanschouwen.

De moordenaar was intusschen reeds op vreeselijke wijze aan zijn eind gekomen. Niettegenstaande de kwetsuur aan zijn voet was hij er in geslaagd te paard over den Potomac te geraken, en dwaalde met een zijner medepligtigen, Harold, door de wouden en moerassen van Maryland. Sterke afdeelingen ruiterij waren in alle rigtingen afgezonden, maar het duurde geruimen tijd eer men de vlugtelingen op het spoor kwam. Eindelijk, op 26 April, vernam men, dat zij zich nabij Bowling Green, in het graafschap Carolina, Virginië, in eene schuur hielden verborgen. Men wist dat Booth zwaar gewapend

was, en daar de duisternis reeds was ingevallen eer de gebouwen waren omringd, besloot de commandant de schuur in brand te steken, nadat hij Booth te vergeefs had toegeroepen zich over te geven. Harold, naauwelijks de jongelingsjaren ontwassen, verloor den moed; hij kwam naar buiten en liet zich gewillig binden. Booth bleef tot op het laatste oogenblik de tooneelheld; hij sommeerde den bevelvoerenden officier zijne manschappen tot op honderd pas afstands van het gebouw terug te trekken; hij zou dan naar buiten komen en voor zijne vrijheid strijden. Natuurlijk werd dit voorstel niet aangenomen en weinige oogenblikken later stond het met hooi gevulde gebouw in volle vlam. Booth deed een sprong naar de deur; vreezende, dat hij in zijne wanhoop nog eenige soldaten zou dooden of verwonden, mikte zekere Corbett door eene reet van den muur op zijn schouder, ten einde hem weerloos te maken. Naar het schijnt bukte Booth zich juist toen het schot afging, althans de kogel trof hem in den nek en doorboorde de wervelkolom. Men zond om een heelmeester, maar geene middelen der kunst zouden hier hebben gebaat; al zijne ledematen waren onmiddellijk verlamd; alleen het bewustzijn was hem nog overgebleven. De moordenaar moet schrikkelijk hebben geleden. Hij ontkende zijne misdaad niet, maar zeide, dat hij voor het vaderland stierf. Een afscheidsgroet aan zijne moeder en het herhaald verzoek om hem door een kogel van de ondragelijke smart te verlossen was al wat men nog van hem vernam. Eenige uren later gaf hij den geest. Zijn lijk werd naar Washington vervoerd en daar in alle stilte begraven. Slechts weinigen weten waar de misdadiger rust en zelfs zij zouden waarschijnlijk niet meer in staat zijn deze plaats aan te wijzen, daar het geheele kerkhof werd geslecht en met nieuwe zoden bedekt.

Behalve Harold had de justitie nu nog een drie en twintig tal andere personen in handen, allen op meer of minder sterke gronden beschuldigd van medepligtigheid aan den aanslag. Het was echter tevens gebleken, dat zij niet alleen stonden, maar er nog andere, welligt zelfs hooger geplaatste personen bij de zaak waren betrokken. Reeds in de eerste officiële depêche, waarbij de minister van oorlog, Edwin M. Stanton, kennis gaf van de gebeurtenis aan den gezant der Unie in Engeland, kwam de volgende zinsnede voor: "De moordenaar van den president is ontdekt, en men heeft de bewijzen, dat

deze gruwelijke misdrijven het gevolg waren van eene zamenzwering, door rebellen beraamd onder voorwendsel van het Zuiden te wreken en de zaak van den opstand te bevorderen." Aanvankelijk zag men hierin slechts een los vermoeden, onder den eersten indruk der gebeurtenis te haastig medegedeeld. De agent der confederatie in Engeland, J. M. Mason, ontzag zich zelfs niet den minister van erger zaken te beschuldigen. In een brief aan *The Index*, het weekblad der geconfedereerden in Londen, liet hij zich onder anderen aldus uit: "De Heer Stanton neemt deze onderstelling slechts aan, omdat hij haar voor 't publiek van zijn land het nuttigst acht" ...... "Het is eene dwaze bewering, dat de moord van Abraham Lincoln beraamd zou zijn om de zaak van den opstand te bevorderen. Wel kan ik begrijpen, dat hij zeer bevorderlijk moet zijn aan de zaak dier overmagtige partij in het Noorden, waarvan Stanton de type is, en Andrew Johnson met Butler de aanvoerders zijn — *eene partij op wier pad van roof en plundering de president en de minister van buitenlandsche zaken erkende beletsels waren.*"

De blinde hartstogt, die uit dezen bijna onnavolgbaar slecht gestelden brief spreekt, was niet bijzonder geschikt om de tegenbeschuldiging van Mason ingang te doen vinden; trouwens dat er een uitgebreid plan had bestaan, 't geen gelukkig slechts gedeeltelijk was uitgevoerd, was spoedig gebleken, en evenzeer dat de aanleggers van het feit allen vurige voorstanders waren van het Zuiden. [1]

Daar de instructie te Washington in het geheim werd behandeld vernam men vooreerst niet veel naders van de zaak.

Plotseling werd men verrast door eene proclamatie van den president, uitgevaardigd op 4 Mei, en waarbij een prijs werd uitgeloofd van D. 100,000 op het gevangennemen van Jefferson Davis, D. 10,000 voor William C. Clay en D. 25,000 per hoofd voor Jacob Thompson.

---

[1] Dit bleek zelfs in Europa, door eene omstandigheid, welke nog weinig bekend is. Eenige dagen voor dat de tijding van den moord in ons werelddeel aankomen kon, en terwijl er geene de minste reden was om eene sterke daling van Amerikaansche fondsen te verwachten, werden er op de Amsterdamsche beurs aanzienlijke zoogenaamde premie-verkoopen gesloten voor rekening van Engelsche firmaas, die met het Zuiden in betrekking staan. Het plan en zelfs het tijdstip der uitvoering, moeten dus meer algemeen bekend zijn geweest, dan men vermoedt.

Clement C. Cleary, Beverley Tucker en George N. Saunders, "zijnde het door getuigenissen op het departement van oorlog voorhanden gebleken, dat de moord van president Lincoln en de aanslag op het leven van Seward, door deze en andere opstandelingen en verraders, werden beraamd, aangestookt en geleid."

Dat Clay, Tucker, Saunders, Thompson en Cleary bij de zaak betrokken waren was volstrekt niet onwaarschijnlijk. Zij hielden zich reeds geruimen tijd in Canada op; het was eene uitgemaakte zaak, dat zij deel hadden in de bekende plundering en brandstichting te St. Albans, en men vond duidelijke sporen van hunne medewerking in een aantal andere plannen, zooals de mislukte brandstichting in alle hotels van New-York, de pogingen om passagierstreinen te doen derailleren, zelfs in het helsche plan van Dr. Blackburn, om de gele koorts in een aantal Noordelijke steden te doen uitbreken. Trouwens George N. Saunders had tegenover een Engelsch schrijver, G. A. Sala, er zich op beroemd, dat men binnen kort van gruwelen hooren zou, die Europa zouden doen sidderen.

Evenzoo stond het nagenoeg vast, dat ook de regering der confederatie niet geheel onkundig was geweest van deze vroegere aanslagen; voor zoo ver de uitvoerders gevangen werden genomen konden zij zich altijd beroepen op hunne aanstelling in de dienst der confederatie, en dit was dan ook oorzaak dat de geregtshoven in Canada geene vrijheid vonden om de moordenaars en brandstichters uit te leveren, die blijkens hunne papieren slechts den last vervulden hunner regering en alzoo persoonlijk niet aansprakelijk konden worden gesteld.

Het was derhalve wel te denken, dat ook Booth en zijne medepligtigen tot genoemde personen en de regering der confederatie te eeniger tijd in betrekking hadden gestaan, maar dit alleen was natuurlijk geenszins voldoende om zulk eene zware beschuldiging te wettigen. De proclamatie intusschen was door den president uitgevaardigd op een schriftelijk rapport van den auditeur bij het hoog militair geregtshof (Judge Advocate General) kolonel Jos. Holt, en eerst nadat dit rapport in eene zitting van het kabinet rijpelijk was overwogen. De verdere behandeling der zaak zou moeten uitwijzen, of de auditeur aan de verklaringen van sommige getuigen misschien te veel gewigt had gehecht.

Nog geene week later was de voormalige president der confederatie een gevangen man.

Onmiddellijk na de overgaaf van Johnston waren Davis en een aantal andere aanvoerders van den opstand, onder beschutting van 2000 man ruiterij, zuidwaarts gevlugt, waarschijnlijk met de bedoeling om over den Mississippi en verder naar Texas te geraken. Het schijnt, dat zij, uit vrees van door de Noordelijke kavallerie te worden verrast, in Georgië den weg naar de kust waren ingeslagen. Luitenant-kolonel Harden, een officier van generaal Wilsons divisie, ontdekte op den 7den hun spoor, te Dublin in het graafschap Lawrence en vervolgde hen nacht en dag, tot hij vier dagen later de vlugtelingen nabij Irwinsville in het zuiden van Georgië achterhaalde. Hunne ruiters kozen naar alle zijden het hazenpad; de president hulde zich in eene soort van regenmantel en den shawl zijner vrouw en poogde zoodoende aan de aandacht der soldaten te ontsnappen; zijne vermomming baatte niet, en weinige uren later waren hij en zijne echtgenoot, zijn secretaris, de postmeester-generaal der confederatie en een aantal anderen, onder sterk geleide, op weg naar Maçon, vanwaar hij verder naar fort Monroe werd vervoerd.

Aldus eindigde de eerzuchtige loopbaan van den man, die meer dan eenig ander de schuld droeg van het leed dat over de Unie werd uitgestort. Niet slechts was hij een der voornaamste aanstokers van den oorlog, maar blijkens de getuigenissen zijner eigene generaals was hij vooral er aansprakelijk voor, dat de krijg werd voortgezet lang nadat alle hoop op een gunstigen uitslag was verdwenen.

Toen Lincoln stierf werd hij door vriend en vijand evenzeer betreurd; hij had zich de warme genegenheid verworven van het Noorden; zijne ergste tegenstanders in het Zuiden hadden hem leeren achten, zijne talenten, zijn verstand, zijne eerlijkheid en welwillendheid leeren waarderen. Davis vond bij zijn val in het Zuiden onverschilligheid, in het Noorden niet dan bitteren haat. Het laatste jaar van zijne regering had allen van hem vervreemd. De tegenspoed had langzamerhand zijn waren aard aan het licht gebragt. Van het oogenblik af, dat hij bij zijn bezoek te Atlanta den gouverneur van Georgië openlijk een schurk noemde, tot aan zijne laatste proclamatie, even na den val van Richmond, toen hij Grant en Sherman dreigde te straffen, gelijk men een hond straft, was er niets edels meer in

dezen man. Integendeel, terwijl men vroeger altijd nog kon gewagen van de ridderlijkheid, waarmede het Zuiden krijg voerde, en de gruwelen van fort Pillow kon beschouwen als eene uitzondering op den regel, vernam men nu eene reeks van de lafhartigste aanslagen en bij allen werden de namen van Davis en zijn minister van oorlog Benjamin genoemd. Hetgeen de haat van het Noorden het ergst tegen hem heeft gaande gemaakt is de gruwelijke mishandeling der Noordelijke krijgsgevangenen, toen de regering der Unie verdere uitwisseling weigerde, zoolang de kleurlingen niet als soldaten werden beschouwd en behandeld. Er zijn overtuigende bewijzen voor, dat aan de gevangenen op uitdrukkelijk bevel van Davis het noodige werd onthouden; men beweert, dat er sedert niet minder dan 60,000 man van gebrek en verwaarloozing in de Zuidelijke gevangenissen is omgekomen; die terugkeerden waren in den ellendigsten staat; korten tijd voor de overgaaf van Lee, werden er te City Point een aantal manschappen uitgewisseld, die zich hoegenaamd niets meer van hun vroeger leven wisten te herinneren; zij kenden noch hun naam, noch hunne geboorteplaats, noch het regiment waartoe zij hadden behoord. Eene andere grief tegen Davis is, dat hij, behendig gebruik makende van het vooroordeel, aanvankelijk in Europa verspreid, steeds met de grootste minachting van zijne tegenstanders sprak, en het liet voorkomen, alsof hij en de zijnen van ouder tot ouder tot de aristocraten hadden behoord. Hij ontzag zich niet van de bevolking der staten van het Noorden in officiële stukken te gewagen als van "a homeless, traditionless race." Ofschoon men anders over 't algemeen aan deze zaken in Amerika niet bijzonder hecht, kon men nu toch niet nalaten te herinneren, dat deze voorname man eenvoudig de zoon was van een paardenkooper te Hopkinsville in Kentucky, die verdacht van paardendiefstal zijne woonplaats had moeten verlaten, en eene toevlugt zoeken in Mississippi — toen, gelijk later Texas, de wijkplaats voor alle vagabonden der Unie. En Davis eigen vroeger leven was evenmin in overeenstemming met dien hoogen toon. Geboren te Hopkinsville in 1808, was hij later door zijn vader naar de Universiteit te Lexington gezonden, en van daar naar de kadettenschool te Westpoint. Hij verliet haar in 1828 als de minste zijner klasse, maar maakte zich verdienstelijk in den krijg tegen den "zwarten havik," dezelfde waarin Lincoln uittrok

als kapitein van een corps vrijwilligers. Door zijn chef Zacharias Taylor bevorderd tot eersten luitenant, beloonde hij zijn vertrouwen door zijne dochter te schaken, welke hij later huwde. (De dame die met Davis gevangen genomen werd is zijne tweede vrouw). In 1835 nam hij zijn ontslag uit de dienst, zette zich neder in de nabijheid van Vicksburg en werd verkozen tot lid van het Lagerhuis van het Congres. Hij deed zich onmiddellijk kennen als een voorstander der statenregten ("statesrights"); zelfs weigerde hij dien tengevolge de aanstelling tot brigadegeneraal tijdens den Mexikaanschen oorlog, omdat zulke eene benoeming door het uitvoerend bewind van den bond, naar zijne meening, inbreuk deed op het gezag der staten. Hij trok echter uit aan het hoofd van een regiment, dat hij zelf had opgerigt.

In 1847 werd hij senator; in 1851 stelde hij zich candidaat voor het gouverneurschap van Mississippi tegenover Foote; hij werd niet benoemd en droeg sedert zijn tegenstander een onverzoenlijken haat toe, welke zich nog tijdens den opstand door Footes verdrijving uit Richmond openbaarde.[1]

De bekende repudiatie van de schuld van den staat Mississippi is grootendeels aan Davis te wijten. In 1853 werd hij Minister van Oorlog onder president Pierce; reeds toen begon men met afscheiding te dreigen en maakte Davis, even als zijn opvolger Floyd (onder Buchanan) misbruik van zijne betrekking tot ondersteuning van de plannen der verraders. In 1857 werd hij weder lid van den senaat en de aanvoerder der zuidelijke radicalen, die hem in 1861 tot president verkozen.

Davis is ongetwijfeld een man van veel talent; maar zijn karakter heeft geen enkelen edelen trek, en hoe meer het door hem ge-

---

[1] S. H. Foote hield zich sedert in Canada op. Hij schreef onlangs aan president Johnson een uitvoerigen brief, waarin onder anderen de volgende merkwaardige bekentenis voorkomt: "En hier wil ik u eene openhartige verklaring afleggen. Indien ik de eerste boodschap van wijlen den betreurden president had kunnen beschouwen in het licht der latere gebeurtenissen, dan zou ik er nooit toe gekomen zijn de wapenen op te vatten tegen de federale regering. Ik ga verder; wanneer ik zulk een verbazend misbruik van gezag had kunnen verwachten, als sedert door de regering der confederatie is gemaakt, dan zou ik nimmer eene vijandige houding hebben kunnen aannemen jegens de regering door onze vaderen ingesteld. En 't geen ik voor mijzelven getuig, zou ik stellig kunnen getuigen voor negen tienden van de bewoners van Tennessee en van het Zuiden in 't gemeen." (Montreal Gazette 18 Mei).

stichte gebouw ten val neigde, des te sterker werden zijne talenten door zijn karakter overschaduwd, tot hij ten laatste, bijna op belagchelijke wijze, vlugtende in een vrouwenrok, zijne presidiale loopbaan besloot.

II.

De zittingen, welke aan de ontbinding van het Engelsche Parlement onmiddellijk voorafgaan zijn doorgaans niet bijzonder belangrijk. De behandeling van gewigtige zaken wordt zoo veel mogelijk vermeden; ontbrandt al eens toevallig de partijkamp, de groote legerhoofden zien het rustig aan en laten de mindere goden den strijd beslechten. Dan vooral is het de tijd der Ieren en hunne grieven; zij bestormen de regering met hunne verwijten, en de zonderlinge soort van welsprekendheid, welke deze Heeren meerendeels bezitten bezorgt het huis menig vrolijk oogenblik en helpt de weemoedige gedachte der nadere ontbinding verdrijven.

De Iersche redevoeringen waren grootendeels reeds verbruikt; alleen het gewone jaarlijksche verslag van den Minister van Finantiën, altijd met belangstelling aangehoord, en de debatten over de "Roman Catholic oath bill" konden de laatste oogenblikken van het Parlement nog eenigermate verlevendigen. Voor het overige zou men zich tevreden moeten stellen met de bedenkelijke zaak van den Heer Edmunds, en eenige interpellatien over de buitenlandsche politiek, of liever — want daartoe is men van lieverlede wel wat veel gekomen — de politiek van het buitenland. Tegen aller verwachting kwam echter eensklaps de groote zaak te berde, die bij de zamenstelling van dit parlement zulk eene belangrijke rol had gespeeld, maar gaandeweg op het vergeetboek was gebragt. Eer wij echter de "reformdebatten" nagaan, zullen wij Gladstone vergezellen op zijn jaarlijkschen triomftogt door de cijfers der begrooting.

"Ik heb altijd gehoord," — zegt een ooggetuige [1] — dat het huis bij deze gelegenheid een indrukwekkend schouwspel aanbiedt. Ik kan het niet vinden. Het huis zelf is bij daglicht niet fraai. Het is onoogelijk en somber en doet niet weinig denken aan de groote gelag-

[1] Naar den stijl te oordeelen Charles Dickens. Zie All the year round, May 20 1865, p. 399.

kamer eener ouderwetsche herberg." "In de vreemdelingen galerij (tribune) is veel fluisterende navraag naar Lord Palmerston, maar hij komt van avond niet (jicht) en zijne afwezigheid maakt, dat de ministeriële bank vrij wat minder belangstelling wekt dan gewoonlijk. In afwachting van de komst van den opper-toovenaar, trekken Bulwer Lytton, Disraëli en Austen Layard het meest de aandacht. Bulwer Lytton en Disraëli zitten naast elkaar; zij zien er op dezen afstand verwonderlijk jong uit.

"Hoe jammer, dat zulke mannen aan die zijde (de zijde der Tories) zitten!" zeg ik onwillekeurig bij mij zelven. "Maar wat zou die zijde zijn zonder hen?"

"Eene pauze van gespannen verwachting, dan eensklaps "yar, yar, yar," 't geen de verslaggevers gewoonlijk met "toejuiching" overzetten. Aller oogen vestigen zich op de deur; een loos alarm; de Heer Cox van Finsbury! Gelach en weder "yar, yar, yar," en nu — de man."

"Hij stapt bedaard en zedig naar zijne zitplaats, neemt zijn hoed af, zet zich neder en opent kalm eene kleine lederen tasch; een vlugtige blik of al zijne papieren — de aanteekeningen voor zijne preek — wel in orde zijn, en achterover leunende op zijne bank wacht hij bedaard zijne beurt af.

Sir George Grey kondigt het adres aan over den verschrikkelijken ramp in Amerika; de weinige, wel gekozen woorden worden door alle leden met een plegtigen kreet van instemming begroet. En nu — Gladstone!"

Gladstone is geen sierlijk spreker; hij beweegt zich nooit in de hooge gewesten der kunstige rhetoriek; hij zoekt zijne hoorders niet door hoogdravende vergelijkingen te bedwelmen; zijn stijl kenmerkt zich door meesterlijken eenvoud; zijn geluid is niet buitengewoon krachtig, maar bijzonder helder, en zonder eenige inspanning wordt hij tot in de afgelegenste hoeken van het gebouw verstaan. Zijne scherpzinnigheid straalt door in iederen volzin. Zijne manier van betoogen, zegt Dickens, doet denken aan de overbiddelijke naauwkeurigheid eener hydraulische pers, die, al naarmate zij gesteld wordt, juist genoeg kracht oefent om zachtkens de bast eener noot te kraken, of met verbazend geweld een klomp ijzer tot poeder te vergruizen.

"Er is over 't geheel," zoo begon de "Chancellor" zijne toespraak,

"er is over 't geheel een merkwaardig verschil tusschen de omstandigheden, waaronder het tegenwoordig Parlement werd geopend, en die waaronder het sluit. Toen wij voor het eerst bijeenkwamen waren wij — zonder dit nog te weten — gewikkeld in een kostbaren en bezwaarlijken oorlog met China. De oogst van het daarop volgend jaar was zoo slecht als sedert eene halve eeuw niet was beleefd. De ondervindingen gedurende den laatsten oorlog hadden uitgebreide, kostbare en min of meer onzekere hervormingen ten gevolge; over het vaste land van Europa hingen dreigende onweerswolken; wel was de Italiaansche oorlog geeindigd, maar hij was geeindigd op eene wijze, die eene algemeene bezorgdheid achterliet. Sedert zijn deze wolken afgedreven, westwaarts, over den Atlantischen Oceaan, en borstten er los in den geweldigsten storm, die ooit welligt eenig beschaafd land heeft bezocht; een oorlogsstorm, waarbij de merkwaardigste bewijzen van dapperheid, heldenmoed en volharding aan het licht kwamen, en waarvan welligt geen enkel tooneel zoo smartelijk is geweest, als dat waarvan het berigt pas door ons werd vernomen, en 't geen geheel Europa met afgrijzen vervult. (Hoort, hoort). Ons land is genadig verschoond gebleven. De stemming is kalm en gerust; 's lands gesteldheid, over 't geheel genomen, voorspoedig en bevredigend.

De finantiële geschiedenis van dit parlement is eene merkwaardige; er is een bedrag aan belastingen geheven, grooter dan ooit te voren, naar ik geloof, indien men de veranderingen der geldswaarde in aanmerking neemt; de uitgaven [1] hebben een omvang bereikt, zooals

[1] De staat van ontvangsten en uitgaven voor het dienstjaar 1864/1865 was als volgt:

ONTVANGST.		UITGAAF.	
Invoerregten	£ 22,572,000	Renten der gevestigde en vlottende staatsschuld	£ 26,369,000
Accijnsen	" 19,558,000	Het geconsolideerde fonds.	" 1,903,000
Zegel	" 9,530,000	Het leger	" 14,383,000
Directe belastingen	" 3,292,000	De vloot	" 10,898,000
Inkomsten-belasting	" 7,958,000	Diverse binnenl. uitgaven	" 7,258,000
Posterijen	" 4,100,000	Perceptie kosten.	" 4,606.000
Domeinen	" 310,000	Paketdiensten	" 871,000
Diverse inkomsten	" 2,521,000	Afkoop Scheldetol	" 174,000
Indemniteit van China	" 472,000		
		Totaal	£ 66,462,000
		Saldo	" 3,851,000
Totaal	£ 70,313,000	Totaal	£ 70,313,000

Hierbij moet in aanmerking worden genomen, dat krachtens eene bijzondere wet voor fortificatiën is besteed £ 620,000, gevonden door uitgifte van lijfrenten en dus werkelijk £ 3,231,000 meer ontvangen dan uitgegeven is.

vroeger in vredestijd nooit is gekend. (Hoort, hoort). Onze finantiële wetgeving heeft meer en belangrijker veranderingen ondergaan dan te eeniger tijd in een zelfde aantal jaren; en ten laatste, ofschoon alle parlementen ontbonden worden eer de wettige termijn is verstreken, is het de zevende maal, dat dit parlement geroepen wordt om in de finantiële behoeften des rijks te voorzien."

Hierop besprak Gladstone eerst de uitgaven van het afgeloopen dienstjaar.

De uitgaven over 1864/65 werden geraamd op £ 66,890,000 en bij de hierop betrekkelijke wet vastgesteld op £ 67,073,000. De werkelijke uitgaaf bleef dus £ 611,000 beneden de raming. Voor zoo veel betreft leger en vloot komen de uitgaven nagenoeg overeen met de begrooting. Neemt men de posten bij elkander, die gerekend kunnen worden te behooren tot de binnenlandsche zaken (post 2, 5, 7 en 8 van den staat) dan verkrijgt men £ 10,203,000 voor de binnenlandsche uitgaven. In 1859/60, het eerste jaar van het tegenwoordig parlement, bedroegen deze £ 10,820,000, 't geen dus eene vermindering zou aantoonen van £ 617,000. In 1858/59 bedroegen zij echter £ 10,040,000, of met bijvoeging der £ 174,000 thans gerekend voor den Scheldetol £ 10,214,000 en men kan dus zeggen, dat deze uitgaven tijdens het tegenwoordig parlement niet zijn vermeerderd.

Neemt men het totaal bedrag der uitgaven, vermeerderd en verminderd met de posten, die voor eene zuivere vergelijking al dan niet in aanmerking moeten komen, dan verkrijgt men, over 1864/65 eene uitgaaf van £ 65,957,000, en over 1859/60, het eerste jaar van het parlement, eene van £ 67,471,000, en derhalve eene vermindering van £ 1,514,000. Neemt men het jaar der hoogste uitgaven (1860/61) ter vergelijking, dan bedraagt de vermindering £ 6,547,000. Keert men daarentegen terug tot het jaar 1858/59, toen de uitgebreide maatregelen begonnen tot verbetering van de verdediging ter zee en te land, dan bespeurt men eene vermeerdering van £ 3,442,000, en indien men nog verder teruggaat, namelijk tot voor den oorlog met Rusland, dan zijn de jaarlijksche uitgaven met niet minder dan £ 12,459,000 toegenomen.

"En" zeide Gladstone, nadat hij het eene en andere uitvoerig had aangetoond, "sprekende van een land, waarin de invloed der natie

zich vrijelijk kan doen gelden, mag ik wel zeggen, dat ik geen tijdvak in onze geschiedenis ken, waarin, naar ik geloof, de uitgaaf groot of klein meer in overeenstemming is geweest met de inzigten, wenschen en begeerten der natie."

Terwijl de uitgaven £ 66,462,000 beliepen, bedroegen de inkomsten — 7 April 1864 op £ 67,128,000 geraamd — £ 70,313,000. De raming werd dus overtroffen met £ 3,185,000, eene vermeerdering van inkomsten, welke op alle hoofden van rekening wordt waargenomen, maar vooral op die der regten (£ 752,000 boven de raming) en der accijnsen (£ 1,138,000 boven de raming). Slechts in een opzigt valt eene belangrijke vermindering waar te nemen, eene vermindering, die een gunstig getuigenis aflegt voor den inlandschen landbouw; de invoerregten op buitenlandsch graan bragten namelijk £ 184,000 minder op dan in het vorige jaar. De regten op den wijn bragten wederom £ 75,000 meer op; het verlies ten gevolge der veranderde wetgeving op de suiker bedroeg slechts £ 920,000, ofschoon het op £ 1,330,000 werd geraamd, en de consumtie met £ 1,719,000 werd ontlast. Dit bedrag is dus grootendeels door vermeerderde comsumtie teruggevonden.

Indien men de inkomsten van het afgeloopen dienstjaar vergelijkt met die van het vorige, dan blijkt, dat in plaats van het geraamde verlies van £ 3,080,000 eene kleine winst is ontstaan van £ 105,000 of £ 147,000, indien men de berekening eenigzins anders maakt (Toejuiching). Op zich zelven is deze som van geringe beteekenis, maar van groot gewigt is het bewijs, dat mede daardoor wordt geleverd voor den jaarlijkschen vooruitgang der inkomsten.

Die vooruitgang kan niet met wiskundige zekerheid onder cijfers worden gebragt, maar, volgens Gladstone is de volgende berekening die hij uitvoerig mededeelde niet ver van de waarheid.

Indien men de inkomsten van 1840 aftrekt van die van 1852 (het jaar voor het uitbreken van den Krimoorlog), dan vindt men een gunstig verschil van £ 5,051,000. De belastingen, gedurende dit tijdvak ingevoerd, bedroegen £ 6,285,000; die, welke werden afgeschaft, £ 13,597,000; voegt men nu het op dien hoofde geleden verlies bij de meerdere opbrengst over 1852, dan blijkt, dat de inkomsten jaarlijks met £ 1,030,000 zijn vooruitgegaan. Op dezelfde wijze berekend verkrijgt men voor 1853/59 eene jaarlijksche ver-

meerdering van £ 1,240,000; en voor 1859/65, waarin £ 6,713,000 meer belastingen werden afgeschaft dan opgelegd, eene vermeerdering van £ 1,780,000 's jaars.

De minister deed opmerken, dat deze vermeerdering, hoe verblijdend ook, niet uit den aard der zaak eene standvastige is. Niet eens buitengewone rampen, maar reeds een slechte oogst, zoude haar sterk kunnen doen afnemen, of geheel doen verdwijnen.

Omtrent de publieke schuld werden door Gladstone de volgende opgaven gedaan. Vroeger werd alleen het gezamenlijk bedrag van de gevestigde en vlottende schuld berekend en bleven de afloopende lijfrenten (terminable annuities) buiten rekening. Thans zijn deze gekapitaliseerd tot op 21 Maart, en de totale schuld bedraagt dan £ 808,288,000, tegen in Maart 1859 £ 823,934,000, zoodat zij tijdens dit parlement is verminderd met £ 17,646,000 of met ongeveer £ 3 millioen 's jaars, "een cijfer" zeide Gladstone, "dat welligt goed klinkt, maar toch geen bijzonder schitterend getuigenis aflegt voor de uitkomst onzer werkzaamheden. Integendeel wanneer men het ontzaggelijk bedrag dezer schuld in aanmerking neemt, en de moeijelijkheden, waarin zij ons wikkelen zou bij een strijd voor ons bestaan, dan kan ik niet zeggen, dat wij als wetgevend ligchaam diep doordrongen zijn geweest van onze verpligtingen jegens de nationale schuld."

Nu volgde een schitterend tafereel van Engelands handel, gedeeltelijk ter wederlegging van hen, die eene nadeelige uitkomst van sommige maatregelen hadden voorspeld. Zoo bijvoorbeeld ten opzigte der papiernijverheid. Wel was de invoer van buitenlandsch fabrikaat van een nagenoeg onbeteekenend bedrag in 1859 gestegen tot £ 477,000, maar daar tegen over staat, dat de invoer van grondstof in 1859 13,700 ton, in 1862 20,400 ton, in 1863 44,000 ton en in 1864 67,000 ton bedroeg. De nijverheid had dus eene aanzienlijke uitbreiding ondergaan, terwijl de verbruikers belangrijk waren ontlast. Het handelsverkeer met Frankrijk, 't geen in 1859 £ 26,431,000 beliep, bedroeg in 1864 £ 49,797,000, en was dus met nagenoeg 90 pCt. toegenomen. De geheele handel bedroeg in 1863 £ 445,000,000. Van 1 Jan. 1864 tot 31 Dec. was het bedrag: aan invoeren £ 274,000,000, aan uitvoeren £ 213,000,000, te zamen £ 487,000,000, of £ 2190,00,000 meer dan in 1854.

Sommigen meenen, dat deze vermeerdering eenvoudig is toe te schrijven aan de algemeene uitbreiding van het handelsverkeer, maar dat Engeland in dit opzigt bij andere landen achterstaat. Gladstone achtte het der moeite waard dit punt eens nader te onderzoeken. "Immers het gold niet alleen den goeden naam van vroegere Engelsche parlementen, die nu reeds 25 jaren lang zich hadden beijverd, om nijverheid en handel van knellende banden te ontlasten, maar het zou de vraag worden, of het geraden is, op dien weg voort te gaan." De minister kwam tot deze slotsom: Frankrijks handel is betrekkelijk sterker toegenomen dan die van Engeland, maar sedert de groote oorlogen, die bijna de helft der mannelijke bevolking beneden 30 jarigen leeftijd wegrukten, stond de handel van dit rijk dan ook nagenoeg 30 of 40 jaren lang beneden het natuurlijk peil. Toen de krachten waren teruggekeerd, moest de handel van Frankrijk zich natuurlijk veel sterker uitbreiden dan die van Engeland, dat nooit zulke verliezen had ondergaan, en welks verkeer nooit beneden het natuurlijk peil was gedaald. Indien men, 't geen voor dit doel voldoende is, de uitvoeren vergelijkt, dan is de handel van Frankrijk van £ 78,000,000 in 1854, geklommen tot £ 141,000,000 in 1863, en derhalve met 81 pCt. toegenomen, terwijl de handel van Engeland vermeerderde met 70 pCt. of van £ 116,000,000 in 1854 tot £ 197,000,000 in 1863.

Wanneer men echter een billijken maatstaf van vergelijking vinden wil, dan moet men landen nemen, die niet hebben geleden wat Frankrijk leed, en even als Engeland in het bezit van vrije instellingen zijn. Ongelukkig zijn er op het vaste land weinig staten zonder omwenteling of oorlogen te vinden. In België vermeerderde de uitvoer gedurende een zelfde tijdsverloop van £ 28,000,000 tot £ 40,000,000, of met 43 pCt., in de Nederlanden van £ 34,000,000 tot £ 40,000,000, dus met 25 pCt. Met Oostenrijk kan men geene billijke vergelijking maken. Het is echter een bedroevend verschijnsel, dat dit groote land, zoo rijk aan hulpbronnen, in 1844 niet meer uitvoerde dan £ 11,000,000 en in 1858 nog slechts £ 22,000,000.

In het voorbijgaan had Gladstone nog de verkeerde meening bestreden, dat de uitgaven van Frankrijk hooger zouden zijn dan die van Engeland. De dwaling is een gevolg van de inrigting der fransche begrooting; er komen vele uitgaven van plaatselijken aard op voor,

't geen in Engeland niet het geval is. De Fransche begrooting over 1862 — de laatste waarvan eene definitieve afrekening bekend is — beloopt in uitgaaf £ 88,493,000, maar wanneer men alle posten weglaat, die in Engeland op plaatselijke begrootingen zouden worden gebragt, dan is het totaal slechts £ 60,815,000 en in hetzelfde jaar gaf Engeland £ 70,352,000 uit. Thans zou de verhouding voor Engeland een weinig gunstiger zijn.

Na eene warme hulde aan de nagedachtenis van Cobden, wiens verdiensten betrekkelijk het handelstractaat met Frankrijk door de opgenoemde cijfers zoo welsprekend uitkwamen, deelde Gladstone de onderstaande begrooting in van uitgaven en ontvangsten over het jaar 1865/66.

Staatsschuld	£ 26,350,000	Invoerregten	£ 22,775,000
Het geconsolideerde fonds	" 1,900,000	Accijnsen	" 19,030,000
Het leger	" 14,348,000	Zegel	" 9,550,000
De vloot	" 10,392,000	Directe belastingen	" 3,350,000
Binn. uitgaven	" 7,650,000	Inkomstenbelasting	" 7,800,000
Perceptie kosten	" 4,657,000	Posterijen	" 4,250,000
Paketdiensten	" 842,000	Domeinen	" 315,000
	£ 66,139,000	Diversen	" 2,650,000
Saldo	" 4,031,000	Indemniteit van China	" 450,000
	£ 70,170,000		£ 70,170,000

De uitgaven zijn derhalve £ 1,110,000 lager geraamd dan die over het vorige dienstjaar en worden met £ 4,031,000 door de inkomsten overtroffen.

Hoe nu met dit te veel te handelen? Dit "moeijelijk vraagstuk" moest nog door den minister worden opgelost en het was niet alleen in scherts, dat hij het een moeijelijk vraagstuk noemde. Immers elke vermindering van lasten is welkom, maar ieder wenscht de zijne het eerst verminderd te zien. Men name de veehouders drongen reeds geruimen tijd aan op ontlasting van den mout, en de belangen der bevolking van het platte land vonden natuurlijk talrijke verdedigers in het Lager Huis. Maar juist tegenover zulke eischen blinkt Gladstones talent het meeste uit. Nadat hij eenige zaken van ondergeschikt belang had besproken trok hij te veld tegen de tegenstanders van den moutaccijns.

Van afschaffing van dezen accijns kon geen sprake zijn. Immers hoe kon men den accijns op wijn en sterke dranken, op thee en suiker behouden, indien het bier volkomen werd vrijgesteld. Die voor afschaffing streden, vielen inderdaad het geheele stelsel van indirecte belastingen aan, en zoolang men dit stelsel niet wilde laten varen,

kon natuurlijk alleen aan vermindering worden gedacht. En met hoeveel zou men nu wel moeten verminderen, om eenige merkbare verlaging in den prijs van het bier te zien? Om den prijs van een quart (iets minder dan een nederl. kan) bier te verminderen met een farthing ($\frac{1}{4}$ penny) moesten de moutregten van 2 sh. $8\frac{1}{2}$ d. per bushel, tot 1 sh. 2 d. worden verlaagd, 't geen voor de schatkist een verlies zou opleveren van £ 2,480,000 in het eerste jaar en £ 3,360,000 in het tweede. En dit kon kwalijk door vermeerderde consumtie worden vergoed; hetgeen men won, zou weder verloren gaan door verminderde consumtie van sterken drank. Gladstone nu was niet ongenegen tot philantropie, maar voor alle dingen moest hij zorgen, dat er geld was in Somersethouse (toejuiching en gelach).

Bovendien zouden de Schotten en Ieren al zeer spoedig hun geduld en hunne levendigheid vereenigen en nu ook eens eene afschaffing verlangen in hun voordeel, b. v. van den accijns op de sterke dranken. En waarom zou men verminderen? De bezwaren van den veehandel waren door Gladstone reeds wederlegd, maar hadden de brouwers soms aanspraak op bevordering hunner nijverheid? Men kan volstrekt niet beweren dat zij achteruitgingen. Integendeel; terwijl in 1841 de comsumtie van mout per hoofd 1.701 bushel bedroeg, was zij in 1863 geklommen tot 1.793. In 1841 bedroeg de comsumtie van sterken drank per hoofd 0.763; in 1863 0.645. In 1722 gebruikte de bevolking van Engeland 6 millioen barrels (140 a 163 Ned. kan) bier, namelijk juist een barrel per hoofd. In 1830 gebruikte men 8 millioen barrels of $\frac{2}{3}$ barrel per hoofd; in 1864 was de brouwerij weder zoo goed door het wetgevend ligchaam op de been geholpen, dat men tot het verbruik van den goeden ouden tijd was teruggekeerd. De bevolking telde 20 millioen, en zij dronk jaarlijks 20 millioen barrels bier. Tot nadere opheldering verhaalde Gladstone de volgende volkomen authentieke anecdote: "Een werkman op de Theems kreeg een ongeluk aan zijne hand; de chirurg wenschte eene operatie te doen, maar vroeg eerst naar zijne gewoonten. Alle bekenden van den werkman roemden zijne matigheid; hij zelf verzekerde den chirurg: "ik ben een matig man: ik drink nooit meer dan acht quart (ongeveer 8 Ned. kan) bier per dag" (uitbundig gelach). Ik vroeg eens hoeveel een onmatig man dan wel gebruiken zou, en vernam dat zijn tax op ongeveer 12 a 16 quart kan worden gesteld."

Dit kan niet ver bezijden de waarheid zijn. Wanneer men in aanmerking neemt, dat de Schotten en Ieren weinig bier drinken, dat de vrouwen in hetzelfde geval verkeeren, en kinderen beneden de 15 jaren nog niet tot de groote bierdrinkers kunnen worden gerekend, dan vindt men voor elk volwassen Engelschman eene jaarlijksche consumtie van 600 quarts. En zondert men nu nog de hoogere standen, de zieken, armen en gevangenen uit, dan kan waarlijk niet worden gezegd, dat de Engelsche brouwers in ongunstige omstandigheden verkeeren. Jaarlijks wordt door de geheele bevolking £ 40,000,000 aan bier uitgegeven.

Eindelijk toonde Gladstone nog aan, dat het bier volstrekt niet onmatig is belast. Het bier is belast met $\frac{1}{5}$ of 20 pCt. van de waarde; gedistilleerd met $\frac{4}{5}$ of 80 pCt.; de wijnen, die goedkoop genoeg zijn om door het volk te worden gedronken met 50 pCt.; de thee met 40 pCt.

De tegenstanders van den moutaccijns en de oppositie in het algemeen, hoorden in stomme verslagenheid deze verpletterende kritiek en lieten Gladstone verder bedaard uit een zetten "wat hij wilde doen voor de thee."

De minister stelde voor het regt op de thee te verminderen met 6 d. per pond. Bij een prijs van 1 sh. 3 d. per pond, bedraagt tegenwoordig het regt 44 pCt.; wordt zijn voorstel aangenomen, dan vermindert de prijs (gerekend op 2 sh. 6 d. per pond, met inbegrip der regten) 20 pCt. De tegenwoordige consumtie is ongeveer 92 millioen pond 's jaars; het verlies voor de schatkist £ 2.300,000; door vermeerderde consumtie zal dit cijfer met ongeveer £ 225,000 worden verminderd, of, daar de wet eerst gedurende den loop van dit dienstjaar in werking komt, zal het verlies over dit jaar zijn £ 1,868,000 en in het volgende nog £ 207,000.

Men kan niet zeggen, dat dit voorstel bijzonder levendigen bijval vond, ook niet onder het publiek; trouwens de nederlaag van den moutaccijns had daar eenig deel aan. Maar aller gelaat helderde op, en aan de toejuiching was geen einde toen Gladstone voorstelde de income-tax te brengen van 6 d. per £ op 4 d. per £. De jaarlijksche opbrengst zal dan zijn £ 5,200,000; want de waarde van 1 penny per £ income-tax is thans reeds geklommen van £ 1,000,000, op £ 1.300,000. Het verlies zal zijn £ 2,600,000, maar van deze som wordt door Gladstone slechts £ 1,650,000 op rekening van 1865/66 gebragt.

In verdere bijzonderheden zullen wij ons niet verdiepen; de overige veranderingen betroffen zaken van ondergeschikt belang. Maar — gelijk te regt is opgemerkt — juist in deze kleinigheden is Gladstone een groot man. Hij overtreft al zijne voorgangers door zijn eerlijk streven, om de belastingen zoo billijk mogelijk te verdeelen. Zoo wenschte hij het voortaan aan de keus der mouters over te laten, of de accijns zou worden bepaald naar het gewigt of naar de inhoudsmaat. Goede gerst levert namelijk meer uit dan gerst van minder gehalte. De middelsoorten kwamen door de tegenwoordige wijze van berekening eenigzins in het nadeel, en Gladstone wilde deze kleine onbillijkheid herstellen. Maar daaraan herkent men den goeden financier, en 't geen Bright, meen ik, eens half schertsend, half verwijtend heeft gezegd, is de beste lofspraak die men Gladstone geven kon: "Hij heeft den ezel de pakken niet ontnomen, maar ze zoo geschikt, dat het dier er bijna niets van bemerkt."

Gladstone sprak juist drie uren achtereen; zijne stem was even helder en krachtig toen hij eindigde als toen hij begon; hij had niets voor zich dan een twintigtal strookjes papier, die hij slechts raadpleegde als hij cijfers noemde; soms scheen zijn geheugen beter dan zijne aanteekeningen; nu en dan nam hij de pen op om een cijfer te veranderen. Toen hij geeindigd had, borg hij zijne aanteekeningen, zette zijn hoed op en ging bedaard zitten als of hij de eenvoudigste zaak ter wereld had verrigt. En toch weergalmde het Huis nog van de toejuichingen, die zijne meesterlijke uiteenzetting hadden begroet, en kan in waarheid worden getuigd: "dit parlement mag Gladstones parlement worden genoemd; voor zoo ver er iets gedaan werd, dat de moeite waard was, heeft hij het gedaan."

In de ochtendzitting van 3 Mei deed de Heer Baines zijn gewoon voorstel, om het ontwerp van wet tot uitbreiding van het kiesregt voor de tweede maal te lezen. Niemand verwachtte, dat dit voorstel thans een gunstiger lot hebben zou dan in vorige jaren. De maatregel heeft stellig geen kans van slagen, tenzij hij van de regering uitgaat en na hare eerste poging was zij er blijkbaar niet meer toe gezind. Het voorstel zou dus waarschijnlijk na eene korte discussie ter zijde worden gesteld; men rekende niet eens op eene verrassing, gelijk aan die van het vorige jaar, toen de kanselier van de schatkist, tot verbazing van alle wankelmoedige liberalen, eens-

klaps deed bemerken van welk ministerie men eens eene "reform-bill" te gemoet mag zien, door te verklaren, dat men wijs zou handelen, indien aan iedereen aandeel werd gegeven in de leiding van 's lands aangelegenheden, wiens volkomen ongeschiktheid niet was bewezen. De *onus probandi* rustte, meende hij, op de Tories; degenen, die aan $\frac{49}{50}$sten van den werkenden stand het stemregt wilden onthouden, moesten de onbekwaamheid, ongeschiktheid, het wangedrag dier klasse bewijzen.

Tot aller verwondering werd de zaak ditmaal grondiger behandeld dan ooit te voren, en was dit debat zelfs een der merkwaardigste sedert 1832.

Gelijk bekend is werd in dat jaar, na hevigen strijd, het Engelsche kiesstelsel geheel gewijzigd. Het aantal vertegenwoordigers van graafschappen werd van 94 op 159 gebragt. Aan 56 gemeenten (boroughs), ieder van minder dan 2000 inwoners, die vroeger 111 leden afvaardigden, werd alle regt op vertegenwoordiging ontnomen. In 30 gemeenten, van minder dan 4000 inwoners ieder, werd het getal afgevaardigden van twee op één gebragt; 22 gemeenten, ieder van meer dan 25000 zielen, kregen voor het eerst aandeel in de vertegenwoordiging, ieder door 2 leden; 21, van meer dan 12000 zielen, ieder door een lid. Om kiezer te zijn in een "borough" moet men krachtens deze wet, als eigenaar of hoofdhuurder, (*tenant* in onderscheiding van een inwonend *lodger*) in eigendom of huur eene woning bezitten van £ 10 zuivere jaarlijksche waarde; door de borough franchise extension bill van den Heer Baines wordt voorgesteld: uitbreiding van het stemregt door vermindering der qualificatie tot op £ 6.

Het staat vast dat men eenmaal tot eene verlaging zal moeten komen. Hoe ruimer de grenzen van het kiesregt worden gesteld, des te sterker doet zich de behoefte aan verdere uitbreiding gevoelen. Al 't geen voor de eerste uitbreiding kan worden aangevoerd, pleit slechts te krachtiger in het voordeel eener tweede en derde; de bewijsgronden in 1832 ten voordeele van den census van £ 10 aangevoerd, keeren allen terug in den strijd over een zesponds census, en wordt deze vastgesteld, dan zullen zij blijven terugkeeren tot zoo lang de eenige natuurlijke grens: algemeen stemregt (of, 't geen men daaronder verstaat; *volstrekt* algemeen stemregt heeft men nergens) is bereikt.

Dat de Tories zich tegen alle verlaging verzetten spreekt van zelve; zij zullen tegen elke wijziging van het kiesstelsel blijven strijden, tot er even als in 1832 eene omwenteling voor de deur staat. Maar ook de liberalen zijn het er niet over eens of verlaging van den census wenschelijk is. Zelfs Gladstone, ofschoon hij zich ten vorige jare voor de bill verklaarde, [1] liet er zich niet over uit, of Baines het beste middel had gekozen, om den werkenden stand een grooter aandeel in de verkiezingen te verzekeren. Een aantal liberalen erkent, dat de arbeidende klasse niet genoegzaam is vertegenwoordigd, maar vreest, dat door eenvoudige verlaging van den census de grenzen verder zullen worden uitgebreid, dan de billijkheid tegenover degenen, die het stemregt thans bezitten, medebrengt.

De heer Baines toonde aan, dat Engeland op eene bevolking van 20 millioen waarvan 5 millioen volwassen mannen, slechts 1,000,000 kiezers bezat, waarvan nog ongeveer 100,000 à 200,000, die om verschillende redenen van hun regt geen gebruik konden maken. De hoogere standen en de middelstand waren voldoende vertegenwoordigd; de arbeidende stand was dit genoegzaam niet. En toch was deze stand ontwikkeld genoeg om op de vertegenwoordiging aanspraak te mogen maken. De spreker, die een en ander uitvoerig uiteen zette, bragt een aantal bewijzen bij voor den krachtigen vooruitgang van het geheele land en de beschaving van den arbeidenden stand. Terwijl de bevolking van 1831 tot 1861 met 50 pCt. was vermeerderd, was het aantal schoolgaande kinderen toegenomen met 146 pCt.; het aantal brieven was van 1839 tot 1864 vermeerderd met 834 pCt.; de deelhebbers in spaarbanken met 327 pCt.; het gedeponeerde bedrag met 290 pCt.; de behoeftigen waren van 1849 tot 1861 met 18 pCt. verminderd; de vermeerdering in de waarde van in- en uitvoeren was 249 en 350 pCt. In 1841 werden er 38,648,000 dagbladen in Engeland gelezen, in 1864 546,000,000, zijnde eene vermeerdering van 1313 pCt., terwijl het aantal tijdschriften vermeerderd was met 1423 pCt. Zulke merkwaardige blijken van den algemeenen vooruitgang waren, zijns inziens, voldoende om eene uitbreiding van het kiesregt te wettigen. Hij kon thans bij

[1] Door zich voor de tweede lezing eener bill te verklaren, verklaart men zich alleen voor het beginsel, — *in casu*, dat het kiesregt dient te worden uitgebreid. In comité wordt uitgemaakt of het op de voorgestelde wijze zal geschieden.

gebreke van de noodige bescheiden niet naauwkeurig opgeven hoe groot het aantal personen zijn zou, dat regt op stemming kreeg bij verlaging van den census; in 1860 zou dit 210,000 zijn geweest; thans kon de vermeerdering worden geraamd op 240,000 of 49 pCt. van de tegenwoordige "borough"kiezers. Indien men de kiezers in de hoofstad uitzonderde, zou de verhouding der stemgeregtigden uit den hoogeren en middelstand tot die uit den arbeidenden stand zijn als 302,000 tot 141,000 of 68 tot 32; rekende men de kiezers uit de graafschappen mede dan werd de verhouding als 5 tot 1.

Nadat de heer Bazley het voorstel had ondersteund nam lord Elcho het woord. Lord Elcho is, 't geen men hier te lande noemen zou, een voorstander van gematigden vooruitgang, namelijk een behoudsman die, min of meer met zijne staatkundige geloofsbelijdenis verlegen, gaarne onder de vrijzinnigen wil worden geteld, indien men hem slechts veroorlooft met de behoudslui te stemmen; hij is bovendien een groot voorstander der vrijwilliger-corpsen en als zoodanig eenigzins krijgshaftig in zijne manier van spreken. De luchtige wijze, waarop hij nu en dan met de zaak omsprong, verwekte niet weinig vrolijkheid, maar men moet erkennen, dat hij met weinig omwegen voor zijne meening uitkwam, en de verdedigers van den maatregel niet zelden in hun zwak trof.

Hij stelde voor, dat het Huis eerst de opportuniteit van het voorstel zou uitmaken. [1] Naar zijne meening was de maatregel volkomen onnoodig; hij werd door niemand verlangd; degenen ter wier behoeve men hem voorstelde waren er onverschillig voor, en de regering had gelijk, toen zij in deze omstandigheden niet met een voor-

[1] "*He moved the previous question.*" Er zijn verschillende manieren om de stemming over eenig voorstel te vermijden. Het Huis kan "overgaan tot de orde van den dag." In dit geval wordt de zaak eenvoudig ter zijde gesteld en een volgend punt in behandeling genomen. Indien "the previous question" — de voorafgaande vraag namelijk naar de opportuniteit van het voorstel — wordt verworpen, dan heeft het Huis uitgemaakt, dat het niet wenschelijk is de zaak thans te beslissen. Hetzelfde is het geval indien aangenomen wordt, dat eene bill over zes maanden, of over drie maanden worde gelezen ("that this bill be read this day, six months," of "three months.") Op deze wijze wordt een voorstel verworpen zonder dat men zich bepaaldelijk verklaart tegen het daarin uitgedrukt beginsel. Het kan dan weder op nieuw worden voorgesteld, 't geen niet, althans niet in hetzelfde zittingjaar zou kunnen geschieden, indien het voorstel zelf was afgestemd, en daardoor het beginsel afgekeurd.

stel te berde kwam. Men beweerde dat de werkende stand niet voldoende werd vertegenwoordigd; hij werd het stellig niet op bijzondere wijze, niet als stand; maar zijne belangen werden even goed behartigd als die der andere standen, en het hing slechts van de werklieden zelven af, of zij kiezer wilden zijn al dan niet. Immers de kanselier van de schatkist had kortelings nog medegedeeld, welk eene verbazende hoeveelheid bier er werd gebruikt; iets minder bier per dag en men behoefde den census niet te verlagen; de werkman die thans £ 6 verwoonde kon £ 10 verwonen, als hij een pint daags minder dronk. De tegenwoordige grens van het stemregt omvatte nog de bloem (*cream*, het beste, van daar ook; bier schuim) van den werkenden stand; werden die grenzen verder uitgezet, dan zou er vrij wat bier in worden opgenomen. Bovendien, waar zou men eindigen, indien men met verlagen begon? Meende men, dat de werklieden met een zesponds stemregt te vreden zouden zijn? Zij begeerden algemeen stemregt, en tot algemeen stemregt zou men komen, indien men den census verlaagde. Trouwens dit werd door de voorstanders zelven erkend, niet hier in het Huis, maar buitenaf; de verlaging was niet hun doel maar slechts eene schrede tot hun doel. Was het niet een kenmerkend teeken der liberale partij, dat er altijd geavanceerde liberalen bleven, hoe ver men ook avanceerde? Er zou altijd eene voorhoede zijn, die krijg voerde tegen de constitutie. Want het algemeene stemregt was geheel in strijd met de constitutie. Gelijk lord John Russell eens had gezegd: ieder had regt op eene goede regering, maar niemand heeft het regt op eene stem. De Engelsche constitutie is niet gegrond op zekere regten van den mensch; al 't geen men volgens haar kon vorderen was, dat aller belangen goed werden vertegenwoordigd en behartigd. Natuurlijk is dit volgens lord Elcho het geval, en zijne levendige toespraak verwierf niet weinig toejuiching, toen hij nog eens terugkwam op de geavanceerde liberalen binnen en buiten de kamer — Bright onder de eersten, Goldwin Smith en J. S. Mill onder de laatsten — wier onpraktische theorien — volgens lord Elcho — geen invloed konden hebben op de bevolking. De natie waardeerde de zegeningen der constitutie te goed, om zich te laten medeslepen door lieden, die, om iets te noemen, het stemregt zouden willen zien uitgestrekt tot alle man-

nen en vrouwen, mits zij een regel van drieën konden uitwerken.

Ernstiger was de aanval van den heer Lowe, niet slechts omdat zijne redevoering veel degelijker was dan die van lord Elcho en de sprekers, die op hem volgden (Black vóór, Leatham tegen het voorstel van lord Elcho), maar Lowe was in het vorige jaar nog lid van het kabinet, lid dus van een ministerie, op het kussen gekomen in de veronderstelling, dat het een maatregel tot wijziging van het kiesstelsel ingang zou doen vinden.

Volgens hem was de vraag die het Huis te beslissen had, eenvoudig deze: moet het kiesregt worden verleend aan de numerieke of aan de intellectuele meerderheid? Welke klasse moest de magt in handen hebben, de gegoede en de ontwikkelde standen, of de daglooners? In Australië en Amerika had men het algemeen stemregt; het gevolg er van was, dat de werkende stand er meester was, en de hoogere standen onverschillig waren voor publieke betrekkingen. Nu beweerde men wel, dat er middelen waren te vinden om de nadeelen der democratie te ontgaan; een wijsgeer en een staatsman, J. S. Mill en graaf Grey hadden zich met het uitdenken van zulke waarborgen bezig gehouden, en geene bezigheid kon wijsgeeren en staatslieden waardiger worden geacht, maar beiden konden wel iets beters doen, dan den raad te geven, eerst de democratie gezag te verleenen, en daarna middelen te bedenken, om dit gezag terug te erlangen. Geen verstandig man werpt eene banknoot uit het venster, in de hoop dat men die wel terug zal brengen. Naar zijne meening — en dit gedeelte zijner redevoering herinnert sterk aan sommige plaatsen uit Macaulays bekende "reform-speeches" — was Engeland ongeschikt voor den democratischen regeringsvorm (de regering gegrond op het overwigt der numerieke meerderheid). In Amerika had men er gunstige uitkomsten van gezien, maar het zou ijdel zijn, die in Engeland te verwachten. Amerika had te beschikken over verbazende uitgestrektheden vruchtbaren grond; de vallei van den Mississippi alleen kon 240 millioen menschen huisvesten. In Engeland moest grondbezit met inspanning worden verworven. Men had het gebouw van den staat hoog opgetrokken; des te voorzigtiger moest men zijn, nu er werd voorgesteld de fundamenten te verzwakken. Men moest bedenken, dat het in Amerika nog minder moeite kostte, om zoo veel onbewoond land te nemen

als men wenschte, dan om een ander van eenmaal verkregen eigendom te berooven. Ieder die wilde kon daar grondeigenaar worden; dit alleen reeds maakte de democratie in Amerika niet gevaarlijk.

De heer Lowe besloot met eene ernstige waarschuwing aan de liberale partij; hij zelf was een liberaal en was het altijd geweest, hij geloofde vastelijk aan den vooruitgang, aan de toenemende verbetering van het lot der menschheid, maar juist daarom wilde hij de zorg voor die toekomst niet ontnemen aan den eigendom, het verstand en de opvoeding, om haar over te laten aan degenen, die genoodzaakt waren aanhoudend te zwoegen voor hun bestaan. Wanneer de liberale partij haar steun gaf aan dit voorstel liep zij, naar zijne meening, tweeërlei gevaar, òf de bill zou toch worden verworpen, en dan was de partij als partij verloren, óf zij zou worden aangenomen, en dit zou het verderf zijn van het land.

't Geen Lowe zeide was de waarheid; hij is liberaal geweest.... Voor 't geen, waarmede hij op jeugdiger leeftijd had gedweept, was hij bevreesd geworden bij het klimmen der jaren. Zijne geheele rede is een tweesnijdend zwaard; dezelfde gronden, waarop hij zich verzet tegen uitbreiding van het kiesregt, kunnen worden aangevoerd voor aanzienlijke beperking. Uit angst voor der democratie zou Lowe komen tot despotisme; despotisme wel is waar van talent en kunde, van de "aristoi" in den goeden zin des woords, maar toch met zeer "beperkte verantwoordelijkheid."

Voor zoo ver zijn betoog strekken kon, om te doen uitkomen, dat uitbreiding van het kiesregt niet zonder gevaar is, dat de tegenwoordige toestand niet bepaaldelijk nadeelig kan worden genoemd, dat zij, die een goed gebruik van dit regt zouden weten te maken, ook wel in staat kunnen worden geacht het door matigheid (Lowe bezigde ook het bierargument van Elcho) en inspanning te verwerven, vonden zijne woorden bijval ook bij de vrijzinnige leden; maar zijne geheele redeneering was blijkbaar gebouwd op de stelling, dat elke, zelfs voorzigtige uitbreiding van het kiesregt een euvel is, en dit kan door de echte liberalen niet worden toegegeven. Over de wenschelijkheid der zaak zijn zij het met de radikalen eens; het verschil loopt over de vraag, hoe men de besten uit den arbeidenden stand aandeel geven zal in de leiding der publieke aangelegenheden zonder dat de invloed dergenen, die thans het stemregt

bezitten, verloren gaat. Natuurlijk ligt hieraan de meening ten grondslag, dat de werklieden zich aan een zullen sluiten, dat zij zullen stemmen als stand en dus de overigen magteloos maken.

Het was reeds vrij laat geworden en geen der leden van het kabinet had nog gesproken. Een hunner stond tegelijk op met den heer Osborne, maar het Huis had verlangd den laatstgenoemden spreker te hooren, en men besloot de zitting te verdagen. Bernall Osborne gaf in eene geestige redevoering eenige opmerkingen ten beste over de wijze, waarop deze zaak behandeld was. De Tories hadden den bal toegeworpen aan de Whigs en vice versa, maar geen hunner was deze aangelegenheid meer geweest dan een spel. Als de kiezers moesten worden toegesproken was iedereen voor hervorming; maar werd er een voorstel gedaan in het parlement, dan haastte iedereen zich zijne beloften te verbreken, en ook nu weer, bij de aanstaande ontbinding van het parlement, hadden de liberalen veel van de gehuurde bidders bij eene Iersche begrafenis, die de verdiensten van den overledene hemelhoog prijzende, tevens zorgden, dat zij op goeden voet bleven met den nieuwen landheer. De bill van den heer Baines had gebreken, maar er kon een goede bill van worden gemaakt. Dit wilde men echter niet. Men verlangde zijn voorstel niet, maar men verlangde evenmin zelf eene goed voorstel te doen.

Zijne scherpe kritiek was niet onverdiend. Het ministerie Palmerston heeft het bewind aanvaard, met de plegtige belofte, dat het eene "reformbill" zou voorstellen. Bij eene zwakke poging er toe is het gebleven en het moest er bij blijven, want Palmerston is niet hervormings gezind. "Lord Palmerston," — zoo schreef John Bright onlangs (15 Mei) aan de kiezers te Carlisle — "lord Palmerston is het groote struikelblok. Hij is niet liberaal, en de nederlaag der bill van 1860 is geheel aan hem te wijten. Als hij niet meer tot het kabinet behoort is er geen vrijzinnig ministerie denkbaar, dat de zaak niet in behandeling neemt."

En in dit opzigt vooral is Gladstone de man van de toekomst, "the coming man." Zoodra lord Palmerston het tooneel verlaat is hij de natuurlijke aanvoerder der vrijzinnige partij, en ongetwijfeld kan van hem eene reformbill worden verwacht.

Het debat werd in de avondzitting van 8 Mei voortgezet en verkreeg thans zulk een omvang dat het niet mogelijk zou zijn, in ons

bestek zelfs ter loops de bewijsgronden der voor- en tegenstanders te herinneren. Trouwens meerendeels waren het dèzelfde, die reeds boven kortelijk zijn uiteengezet. Een der merkwaardigste redevoeringen was die van sir G. Grey, want hij zou de gevoelens doen kennen van het kabinet. In de eerste plaats verdedigde hij de regering tegen de beschuldiging van oneerlijkheid; het kabinet had in vollen ernst eene "reformbill" ingediend, maar het had geene krachtige ondersteuning gevonden bij de vrijzinnige partij; de behandeling was van dag tot dag verschoven en eindelijk was de regering genoodzaakt een ontwerp terug te nemen, dat toch geene kans van slagen had. De zaak werd blijkbaar niet verlangd noch door het Huis, noch door de natie, en toen de regering niet wederom een ontwerp te berde bragt, bleek volstrekt niet, dat zij het vertrouwen had verloren.

Sir G. Grey bestreed hierop de tegenstanders van uitbreiding van het kiesregt; de vrees, dat deze leiden zou tot democratie, dat 's lands instellingen er gevaar door liepen was, volgens hem, eene hersenschim. De regering zou dan ook het voorstel van den heer Baines ondersteunen, om het beginsel, dat er in was vervat. Maar men moest aan deze verklaring niet meer gewigt hechten dan zij verdiende. (Luide ironieke toejuiching.) Indien men van deze zaak een sjibboleth maakte bij de aanstaande verkiezingen, moest men wel weten, waartoe de regering zich verbond. De regering meent dat uitbreiding van het stemregt noodig, nuttig en zonder gevaar is; maar daarmede is nog niet gezegd dat zij juist aan eene verlaging van den census tot £ 6 is gebonden. Dit punt komt eerst in aanmerking na de tweede lezing, en alles zal afhangen van het volgende parlement De regering wenscht zich alle vrijheid voor te behouden. Zij verklaart uitdrukkelijk niet voornemens te zijn, de ondersteuning der natie te vragen onder voorwaarde van een grooten hervormingsmaatregel. Eerst moet blijken of de natie, of het volgende parlement zulk een maatregel verlangt.

Deze verklaring werd onmiddellijk door den volgenden spreker — W. E. Forster — scherp gehekeld. Hij zeide ronduit, dat de werkende stand geen vertrouwen stelde in deze regering, en het ten gevolge harer eigene verklaringen niet kon doen. Alleen de kanselier van de schatkist genoot vertrouwen. Wat voor 't overige de zaak zelve betrof, vreesde hij noch voor de gevolgen dezer bill, noch

voor de strekking. Integendeel, hij verwachtte nog grooter uitbreiding van het kiesregt en dit niet op grond van denkbeeldige regten, maar van de constitutie. Volgens zijne meening moest uitbreiding van het stemregt gelijken tred houden met den vooruitgang der beschaving. Dit was het eenige veilige beginsel en het was een onwederstaanbaar beginsel. Zoodra de werkende stand behoorlijk ontwikkeld was en kracht had om zich te organiseren kon men hem het stemregt niet langer onthouden.

De redevoering van den heer Forster was eene uitdaging aan het adres van Gladstone, maar deze scheen het onnoodig te vinden zijne verklaring van het vorige jaar te herhalen. Trouwens het was niet te denken, dat het voorstel, zelfs al werd de tweede lezing aangenomen, onmiddellijk voor eene ontbinding van het parlement ten einde toe zou worden behandeld, en de voorstanders spaarden dus hunne krachten tot eene betere gelegenheid.

Van de overige redevoeringen mogen wij er eene niet met stilzwijgen voorbijgaan, namelijk die van den aanvoerder der Tories, Disraëli. Het grootste gedeelte zijner redevoering was natuurlijk gewijd aan eene verdediging der "reformbill" van graaf Derby. Zijn grootste bezwaar tegen de bill was, dat zij eene partiële hervorming ten doel had, terwijl naar zijne meening de zaak alleen in haar geheelen omvang kon worden behandeld. Hoe dit echter geschieden zou liet de groote man voorloopig in het duister. Later in zijn manifest aan de kiezers van Buckingham (20 Mei) kwam hij op de zaak terug, maar eveneens in algemeene termen. Zijn "K'rect Card" (naauwkeurig programma) gaf Punch stof tot eene geestige plaat. "The Church in danger; lateral reform" (de kerk in gevaar, zijdelingsche hervorming) zal het wachtwoord der Tories zijn. Maar wat Disraëli eigenlijk onder zijdelingsche uitbreiding van het kiesregt verstaat, of liever door welke maatregelen hij er toe denkt te komen, is tot heden een geheim. De uitdrukking zelve is wel te verklaren; de vrijzinnigen willen het kiesregt, om zoo te zeggen naar beneden uitbreiden; zij wenschen eene klasse van menschen op te nemen, die lager staat dan degenen, welke thans aandeel hebben in de leiding der publieke zaak. Disraëli en de Tories durven zich niet regtstreeks tegen alle hervorming verzetten, maar beweren, dat de uitbreiding plaats grijpen moet niet naar beneden maar in den tegenwoor-

digen kring van kiezers. De strijd is volgens hen een strijd tusschen aristocratie en democratie in dezen zin, dat de voorstanders eener verlaging van den census het gezag in handen zouden willen geven aan de getalsmeerderheid, en de tegenstanders aan de besten (aristoi) uit alle standen. De voorstellen der Tories zouden derhalve slechts strekken om ook de besten toe te laten, die thans nog door eene of andere onregelmatigheid in het kiesstelsel zijn buiten gesloten.

Na de toespraak van Disraëli stemde het huis over "de vooraf-gaande vraag," namelijk, dat de zaak nu aan de orde zou worden gesteld, 't geen met 288 tegen 214 stemmen werd verworpen.

Al de leden van het kabinet (behalve lord Palmerston, sir Robert Peel en sir Roundell Palmer, die afwezig waren) stemden voor; 30 liberalen stemden tegen.

Voor het overige kwamen er geene bijzonder belangrijke binnen-landsche vraagstukken in behandeling behalve de zaak van Edmunds, en de "Roman Catholic oath bill."

De zaak van Edmunds, een ambtenaar die jaren lang publieke gelden had verduisterd en toch op voordragt van den lord kanselier (lord Westbury) ontslagen werd onder toekenning van pensioen, staat met een aantal andere nog hangende zaken in verband. Wij kunnen haar dus voorloopig laten rusten.

De "Roman Catholic bill" heeft de strekking, om den bijzonderen eed, welke nog altijd door de roomsch katholieke leden van het Huis der gemeenten moet worden afgelegd, en waardoor zij verhin-derd worden aan de discussien en stemming over sommige zaken deel te nemen, te wijzigen. De tweede lezing werd op woensdag 17 Mei met 190 tegen 134 aangenomen, tot groot genoegen van allen, die meenen, dat iemands godsdienstige overtuiging geene reden kan zijn tot uitsluiting in het staatkundige. Na een vinnig debat deed men op 30 Mei eene nieuwe schrede; het huis besloot tot de behandeling in comité. Veertien dagen later (14 Junij) is het ontwerp voor de derde maal gelezen en aangenomen.

De belangrijkste buitenlandsche zaak was eene herhaalde interpel-latie over de eischen der Amerikaansche regering betrekkelijk de verwoestingen door de Alabama aangerigt.

Naauwelijks was de eerste ontzetting over den moord van Lincoln geweken, of de het Noorden vijandig gezinde dagbladen beijverden

zich weder tweedragt te stoken. "The Owl", een klein blaadje, dat naar het schijnt in eenige betrekking staat tot de bijzondere vrienden van lord Palmerston, kwam eensklaps de goê gemeente verschrikken door de mededeeling, dat president Johnson bijzonder hoog gestemde eischen aan het kabinet had gerigt, en een aantal dagbladen was daags daaraanvolgende vervuld van jammerklagten over het ongeluk, dat de verstandige Lincoln door zulk een onbesuisd schepsel als Johnson was opgevolgd. Natuurlijk was het een valsch alarm. Het Amerikaansche gouvernement had vroeger een eisch gedaan tot schadevergoeding wegens de verwoestingen door de Alabama aangerigt, welke belet zouden zijn, indien de Engelsche regering behoorlijk tegen het uitloopen van dit schip had gewaakt, terwijl zij toch door de Amerikaansche was ingelicht. Tevens had de regering te kennen gegeven, dat zij de behandeling van dien eisch gaarne tot rustiger tijden uitstellen zou, maar naar gelang er nieuwe gevallen voorkwamen werden die gaandeweg aan de Engelsche regering medegedeeld. Er was volstrekt geen reden om te onderstellen, dat Johnson van gedragslijn wenschte te veranderen, en de nieuwe vorderingen betroffen waarschijnlijk slechts nieuwe gevallen van de zelfde zaak.

Op de eerste interpellatie van den heer Walsh (26 Mei) gaf lord Palmerston een zeer onbevredigend antwoord. De grijze staatsman behandelt de leden van het Lagerhuis wel eens wat al te voornaam. Er waren echter te groote belangen in het spel, om zich te laten afschepen met de verzekering, dat de correspondentie steeds in der minne werd gevoerd. Men verlangde de bepaalde verklaring, dat er geene verandering was gekomen in de Amerikaansche politiek jegens Engeland. Austen Layard gaf die op 30 Mei, nadat men nog eens te vergeefs beproefd had den nurkschen Palmerston tot een naauwkeurig antwoord te bewegen. De geheele zaak was, gelijk verstandigen hadden ondersteld, niet anders dan de mededeeling van eenige nieuwe gevallen, tot nadere adstructie eener kwestie, die reeds bijna twee jaren lang op dezelfde wijze was behandeld.

KRONIJK

VOOR DE

GESCHIEDENIS VAN ONZE DAGEN.

DOOR

A. G. C. VAN DUYL.

Aflevering 7.

HAARLEM, A. C. KRUSEMAN.

1865.

POLITIEK OVERZIGT.

I. (*)

De jaarlijksche ontploffing in het Corps Législatif was afgeloopen. De amendementen der oppositie waren het eene na het andere verworpen; het adres van antwoord op de troonrede werd, met kleine verandering van het oorspronkelijk voorstel gearresteerd [1], en, op 17 April, den keizer door eene deputatie overhandigd. "Ik dank het wetgevend ligchaam voor zijne medewerking" had Z. M. geantwoord, "en acht mij gelukkig, nu ik mijn gedrag en mijne bedoelingen op zoo

---

[1] Het is, onder het keizerrijk, de eerste maal, dat het adres van antwoord niet in den oorspronkelijken vorm is aangenomen. De bijvoegingen bevatten eene schuchtere opwekking tot zuinig beheer; eene dito, betrekkelijk de benoeming der maires door de gemeenten; eene herinnering aan de jongste bedrijven der Fransche zeemagt.

(*) *Dit eerste gedeelte was reeds ter perse, toen de schrijver overvallen werd door eene ongesteldheid, welke hem gedurende ruim vier weken belette eenigen arbeid te verrigten. Het gevolg er van was natuurlijk, dat het stuk onvoltooid bleef. Ik achtte het echter verkieselijk, thans eerst de Duitsche aangelegenheden bij te werken, om in eene volgende aflevering de geschiedenis der andere rijken voort te zetten. Het is niet te hopen, dat de goede voornemens van uitgever eu schrijver thans op nieuws door eenige onvoorziene gebeurtenis zouden worden verhinderd.*

loyale wijze zie begrepen, zoo krachtig door 's lands afgevaardigden zie ondersteund."

"Jaarlijks verdedigt gij met klem onze grondwetten, die de verschillende staatsmagten in evenwigt houden. — De natie zal het weten te waarderen. Onder het tegenwoordig bewind ontwikkelt zij hare krachten, ziet zij knellende administratieve banden verbreken, zich verzekerd van den vooruitgang, rust en veiligheid gewaarborgd. Door de verkiezingen en den weerklank van tribune en dagbladpers gevoelt zij zich vrij." ("Par le mouvement électoral, le retentissement de la tribune et de la presse, il [le pays] sent bien, qu'il est libre.")

"Zij verlangt dan ook niet den boom te vellen, die goede vruchten droeg; integendeel de arbeidende menigte, zoowel als de standen, welke zich bezittingen verworven, — zij, die zich herinneren, zoowel als zij, die hooren en lezen, vreezen nog meer voor de misbruiken der vrijheid, dan voor die van het gezag."

"Gaat dus kalm voort met uwen arbeid. Thans hebt gij verwijld in de kringen der theorie, begeeft u verder aan het praktisch onderzoek der ingediende wetsontwerpen; hun doel is: bevordering van het zedelijk en stoffelijk welzijn der burgers, door opvoeding en arbeid — der gemeenten en departementen, door uitbreiding van hun werkkring."

"Laat ons, zonder onophoudelijk alles te willen veranderen, dagelijks het gebouw verder voltooijen; het rust op breeden grondslag; het kan niet hoog genoeg worden opgetrokken."

Wat men ook voor het overige zegge van de kunstige plooijen, waaronder de sphynx der Tuileriën weder zijne gedachten bedekte, de "kringen der theorie" zijn kostelijk. 't Is bijna niet te gelooven, dat deze zinsnede met gepaste deftigheid werd geuit; dat niet de schaduw van een glimlachje over het keizerlijk gelaat is gegleden, toen hij het schitterend vuurwerk herdacht, door de kamer vertoond. Want meer dan een vuurwerk was het debat niet geweest; dagen achtereen had de fransche natie zich blind gestaard op al die zonnen en zwermpotten; 't was eenigen tijd verbazend licht; duisternis en rook was al wat er overbleef, toen het kruid was verschoten.

Het valt moeijelijk in te zien welk nut deze langgerekte discussien kunnen stichten; sprekers en hoorders verleiden elkaar nu en dan

tot ergerlijke tooneelen, die eenigen tijd opspraak geven; maar wanneer de eerste dagen om zijn, is ook dit niet meer in staat belangstelling te wekken voor een strijd, die telkens weder slechts een steekspel blijkt te zijn.

De fout ligt niet geheel bij de oppositie; de fransche kamer heeft niet het regt de ministers te interpelleren; wil men de belangen des lands bespreken, dan moet dit geschieden bij de behandeling van het adres; het gevolg is, dat de zaken altijd meer of min in het afgetrokkene worden beschouwd; men kan zijne redenering niet vastknoopen aan eene gebeurtenis, die versch in het geheugen ligt; men heeft geene bepaalde aanleiding tot spreken; de kritiek geldt niet eene enkele, handtastelijke verkeerdheid, maar de verkeerdheid in het algemeen; alle grieven worden op eens te berde gebragt; men gaat op in algemeene beschouwingen, en komt er toe te praten "de omnibus rebus et quibusdam aliis," (over alles en nog wat). En dit alles zonder vrucht. Het laatste is het ergste; in 't bewustzijn dat men voor eene wanhopige zaak strijdt, — dat zelfs de fraaiste woorden de meerderheid niet zullen bewegen eenig amendement aan te nemen, geeft men zich daartoe ook geene moeite, maar zoekt een verder verwijderd oogpunt te bereiken; de algemeene beschouwingen worden nog algemeener; men spreekt niet langer tot en voor de kamer, maar gebruikt de tribune om vrijelijk te kunnen zeggen, 't geen men in zijn dagblad zwijgen moet.

De wortel van het kwaad ligt in het decreet van 24 November 1860, maar een verstandig gebruik dezer gedeeltelijke vrijheid had welligt de geheele vrijheid kunnen veroveren. "Qu'ils chantent; ils paieront" zei wijlen Mazarin; "de Franschen zijn liefhebbers van praten" dacht welligt de keizer, "wij zullen hen laten praten over het adres; de kracht tot verzet zal door deze veiligheidsklep verdampen; discussien, die uit den aard der zaak tot niets kunnen leiden, zullen bij de fransche neiging tot rhetoriek nog minder gevaarlijk worden; men zal de verzoeking tot bespiegelen te verdiepen niet kunnen weerstaan en intusschen .... heeft mijne praktijk de handen vrij."

En zoo geviel het, dat de kamer nog slechts weinige weken over had, toen zij uit de kringen der theorie op het terrein der praktijk

was nedergedaald. De eerste zaak, welke in de publieke zittingen aan de orde kwam (op 3 Mei), was het gewone ontwerp betrekkelijk de ligting van 100,000 man. Namens de oppositie was voorgesteld dit contingent met 20,000 man te verminderen. Jules Brame — ofschoon niet als regeringscandidaat gekozen, behoort hij niet tot de eigenlijk gezegde oppositie, maar is, als onafhankelijk lid geneigd zich te voegen bij het centrum, door Emile Ollivier en Darimon gewenscht — verdedigde eene vermindering met 10,000 man.

Niet geheel ten onregte deed hij opmerken, dat de conclusie waartoe de oppositie thans blijkens haar amendement gekomen was, niet strookte met de praemissen, door haar tijdens de discussien over het adres ontvouwd; met eene staatkunde, gelijk toen door haar werd voorgestaan zou men komen niet tot een contingent van 80,000, maar tot een van 140,000 man.

Hij voor zich meende, dat men het cijfer gerust op 90,000 brengen kon; immers de Italiaansche zaak was door de conventie van 15 September, naar men verzekerde, aan een eind gekomen; Polen had de worsteling opgegeven; het verbond tusschen Pruisen en Oostenrijk had plaats gemaakt voor eene verdeeldheid "welke Frankrijk, in alle opzigten, niet dan aangenaam kan zijn;" in Mexiko werd de rust hersteld en weldra zouden 10,000 man naar hunne haardsteden terugkeeren. De redenen ten vorige jare tegen vermindering aangevoerd hadden dus opgehouden te bestaan, en het werd nu tijd het leger terug te brengen op eene sterkte geëvenredigd aan de krachten des lands. Het was te voorzien, dat het amendement van Brame niet zou worden aangenomen; het rapport der commissie luidde bepaaldelijk ten gunste van het oorspronkelijk voorstel en generaal Allard, die als regeringscommissaris het ontwerp verdedigde, verklaarde zich ten sterkste tegen eene vermindering. Maar het bedaarde betoog van Brame werd even bedaard aangehoord, en bij de stemming verklaarden 170 leden zich voor, 64 zich tegen art. 1 van het ontwerp, zoodat zijn voorstel door eene vrij aanzienlijke meerderheid werd ondersteund. De burggraaf Lanjuinais bestreed hetgeen door generaal Allard ten gunste van het voorstel was aangevoerd, onder anderen, met de volgende niet onbelangrijke opmerkingen: jaarlijks worden statistieke tabellen op-

gemaakt van de lengte der dienstpligtigen; in 1820 was 54 pc. der rekruten beneden de lengte van 1.78 meter; thans is de verhouding 60 pc.; evenzoo waren in 1820 15 pc. der jongelieden langer dan 1.75 meter, thans bedroeg de verhouding slechts 11 pc. Volgens zijne meening was dit een der bewijzen van de nadeelige werking der tegenwoordige wetten. Jaarlijks worden 33 pc. of 100,000 man afgekeurd voor de dienst; van de overige 200,000 belet men er 100,000 een huwelijk aan te gaan, eer zij een 27 of 28 jarigen leeftijd hebben bereikt; het kon niet anders dan van slechte gevolgen zijn, indien men het beste gedeelte der bevolking van het huwelijk terughield, en de zorg voor het toekomende geslacht hoofdzakelijk deed rusten op degenen, die grootendeels om ligchaamsgebreken of zwakte van hun gestel worden afgekeurd.

Voor het overige leverden deze discussiën niet veel belangrijks op. Garnier Pagès verwekte hevige opschudding door den uitroep "wij zullen met u zijn wanneer gij strijd voert voor het groote beginsel der nationaliteiten; wij zullen met u zijn, *onverschillig welke hand de banier voert*", en andere dergelijke zinsneden zijner redevoering, die den invloed der oppositie niet verhoogen, en doorgaans, gelijk ook thans, oorzaak worden, dat eene toespraak niet rustig ten einde kan worden gebragt. Glais Bizoin bestreed het stelsel der regering met brokstukken uit de Idées Napoléoniennes en kreeg een oogenblik de lagchers op zijne zijde, door de opmerking "comme on a des idées justes, lucides et libérales quand on est sous les verrous!" welke zinspeling op den gevangene te Ham anders juist niet bijzonder in den smaak van het wetgevend ligchaam vallen kon. Ten slotte werd het geheele ontwerp met 219 tegen 12 stemmen aangenomen (4 Mei).

De lotgevallen van het ontwerp van wet op de kassiersbriefjes (chéques), dat in de volgende zitting (6 Mei) weder in behandeling kwam, om nog niet te worden afgedaan, zijn niet belangrijk genoeg om er lang bij te vertoeven. Zij leverden slechts een bewijs van het ongelukkig zwak der fransche wetgevers om zelfs de kleinste zaken, tot in de kleinste bijzonderheden, te regelen; 't is of men in Frankrijk niemand bij magte oordeelt voor zich zelven te zorgen; de staat moet als onmondige kinderen bewaken. Om het gebruik van deze soort van handelspapier te bevorderen, behoefde men

het eenvoudig vrij te stellen van zegel, of, indien men de heffing van eenig regt noodig achtte, een vast regt van gering bedrag te bepalen. Men meende er niet mede te kunnen volstaan, maar begon met eene uitvoerige beschrijving van 't geen een kassiersbriefje is en niet is, en gaf verder naauwkeurig op, wat er in alle mogelijke en onmogelijke gevallen mede moest geschieden. Het eene en andere werd oorzaak, dat een wetje van 6 artikelen herhaaldelijk door de commissie moest worden omgewerkt, en de kamer eerst na verscheidene zittingen tot het besluit kwam, dat de gemoederen thans volkomen gerust konden zijn. Het ontwerp is eindelijk op 23 Mei aangenomen.

Hetgeen de kamer verder op het terrein der praktijk verrigtte was niet veel zaaks [1], verscheidene ontwerpen waren nog niet genoegzaam voorbereid, en werden ten slotte uitgesteld; 't geen aangenomen werd was niet van bijzonder belang; de begrooting, reeds eenige maanden vroeger ingediend, kon pas in het begin van Junij in discussie komen. Inmiddels hielden een drietal gewigtige zaken de aandacht der Franschen bezig, en eer wij de begrootingsdebatten nagaan, dienen deze kortelijk te worden herinnerd.

Het "panem et circences" was door den Caesar der negentiende eeuw vrijelijk overgezet met: "publieke werken en buitenlandsche expeditiën," en aan geen van beiden had het den Franschen ontbroken. Wat de laatsten betreft, zoo lang zij onmiddellijk met een schitterend gevolg werden bekroond, had men er zich vrij wel in geschikt; "la gloire" is in Frankrijk niemand onverschillig. Maar bij éene expeditie, de Mexikaansche, bleef de roem verbazend lang uit; dag aan dag verkondigden de officiële dagbladen, dat de rust in Mexiko volkomen was hersteld, doch het expeditieleger keerde nog maar altijd niet terug en van tijd tot tijd vernam men zelfs, dat rebellen, die reeds zoo dikwijls totaal waren verslagen, krachtig genoeg bleven om de kans te doen keeren. Nu schijnt er

[1] In 1865 zijn er 253 wetsontwerpen door het Corps Législatif behandeld; daarvan werden er 230 aangenomen, 2 ingetrokken en 21 uitgesteld; verreweg de meesten regelen echter zaken van plaatselijk belang, die elders in een gemeenteraad of door de provinciale staten zouden worden afgedaan.

niets minder met het fransche karakter te strooken dan het gevoel, dat men van zijne zaak niet zeker is. Snel afloopende ondernemingen vinden den Franschman altijd bereid. Geruimen tijd achtereen telkens met nieuwe moeijelijkheden te worstelen, tot zoo lang het doel is bereikt, is zijne zaak niet. En naauwelijks was men door de berigten uit Mexiko wederom eenigzins gerust gesteld, of de val van Richmond en de ondergang der confederatie deden de vrees herleven. Immers hoe kon men in Europa en vooral in Frankrijk, zich voorstellen, dat deze onzaggelijke legers rustig naar huis zouden gaan en de werkplaatsen weder opzoeken, die zij reeds zoo lang hadden verlaten. En zelfs al hield de regering der Unie zich buiten spel, zouden hare soldaten de schoone gelegenheid verzuimen, om hun avontuurlijk leven voort te zetten, en tevens te strijden voor de leer van Monroë, waarvan men telkens hoorde, zonder van de strekking veel meer te begrijpen dan dat zij Europesche mogendheden vijandig was?

De onrust nam toe, en baarde op hare beurt nieuwe onrust, want de Mexikaansche expeditie was in verscheidene opzigten tevens eene finantiële speculatie geweest, of ten minste geworden. Regering en burgers beiden hadden bij het welslagen der onderneming thans ook geldelijk belang en zoodra er eenige onzekerheid ontstond, was men ijverig in de weer, om die door allerlei onheilspellende geruchten en redeneringen te vergrooten. Eerstens en natuurlijk geschiedde dit door allen, die er belang bij hadden den prijs te drukken van de Mexikaansche fondsen, of van de actiën der Maatschappijen, die met dien staat in betrekking waren; ten tweede door degenen die ingang zochten te vinden voor het betoog, dat de regering zich wederom had ingelaten met zaken, waaraan zij zich in het belang der natie zoo spoedig mogelijk moest onttrekken.

Dat het verzet tegen de nieuwe regering inderdaad weder grooteren omvang had verkregen, viel kwalijk te ontkennen. Intusschen men had dit kunnen voorzien. Het herstel van den vrede in de Unie moest den aanhangers van Juarez moed geven; hunne eenige hoop was bijstand van de regering der Unie; maar bovendien waren de maatregelen, waartoe keizer Maximiliaan had moeten besluiten, niet geschikt om algemeene tevredenheid te geven; de partij der klerikalen, die alles van hem verwachtte, bespeurde weldra dat zij

zich had bedrogen; tegenover haar was zijne staatkunde spoedig slechts eene voortzetting van de staatkunde der liberalen, en niet onwaarschijnlijk is het, dat een aantal hunner zich thans met de vroegere vijanden vereenigde en streed met Juarez tegen Maximiliaan, gelijk men vroeger had gestreden met Maximiliaan tegen Juarez. De groote vraag was, of de ontevredenen van alle partijen zouden worden ondersteund van de zijde der Unie; zoo niet, dan zouden zij den strijd ten slotte toch op moeten geven; na eene korte opflikkering van het verzet, zou de rust weldra voor goed zijn hersteld.

Daar vernam men plotseling (17 Mei), dat in alle steden der Unie werfbureaux waren geopend voor eene expeditie naar Mexico (New York 6 Mei) en dat generaal Rosencranz gereed stond, om aan het hoofd van 25000 man derwaarts te vertrekken. Of dit mogelijk, of het zelfs waarschijnlijk was werd bijna niet gevraagd. Men nam het berigt geloovig aan en stapelde er een aantal anderen over heen, het een nog dwazer dan het andere. Dat er nieuwe versterkingen zouden worden afgezonden stond onmiddellijk vast; men wist zelfs het aantal manschappen op te geven; anderen daarentegen beweerden, dat de regering dadelijk te Washington opheldering had laten vragen en reeds de meest geruststellende verzekeringen had ontvangen. Men scheen dus te gelooven, dat de Fransche regering bijzondere middelen van gemeenschap met Amerika had, daar anders moeijelijk binnen een paar dagen berigten konden worden overgebragt, waarop een gewoon sterveling minstens tien maal zoo lang moest wachten.

De geheele zaak kwam neder op eene anonyme advertentie in een dagblad te Washington [1], en wat Generaal Rosecranz betreft,

---

[1] De eerste advertentie luidde aldus: "MEXIKO! AAN ALLE OFFICIEREN EN SOLDATEN. Nu onze oorlog ten einde is, worden allen, die genegen zijn, overeenkomstig het Mexikaansche decreet, naar Mexiko te verhuizen, uitgenoodigd, zich te vervoegen in Pennsylvania-avenue No. 28, om er hunne namen en woonplaatsen in te laten schrijven, of zich schriftelijk te wenden tot kolonel A. J. M., E-street No. 380, te Washington, Distr. van Colombia."

"Er zullen ook kantoren worden gevestigd te New-York, Philadelphia, Baltimore en andere plaatsen.

"Het kantoor in Pensylvania-avenue is van negen tot vier uur geopend."

wel verre van aan het hoofd der onderneming te staan, verklaarde hij er zich op de krachtigste wijze tegen. "Ik zie van daag met groote letters in de nieuwsbladen aangekondigd, dat generaal Rosecranz met 25000 man naar Mexiko zal vertrekken" zei hij, op 11 Mei, tot eene vergadering te Boston. "Generaal Rosecranz is dit volstrekt niet van plan (toejuiching). Generaal Rosecranz denkt dat de soldaten, die dezen grooten strijd voor de vrijheid hebben bevochten, bezield waren van de meest vaderlievende gevoelens (toejuiching); hij gelooft niet, dat jongelieden, die zich eene plaats hebben verworven in de jaarboeken der geschiedenis, hunne eervolle loopbaan zullen verlaten om vrijbuiters te worden" (luide toejuiching). Hij gaf verder de hoop te kennen, dat de openbare meening de burgers zou aansporen om zich verder aan de bedrijven des vredes te wijden; zelf zou hij het voorbeeld geven; in de Unie was ruimte voor allen. "Ik zeg dit", merkte hij ten slotte op "omdat ik tijdens mijn verblijf in Washington bespeurd heb, dat sommigen het eene of andere op het getouw willen zetten; 't waren lieden, wier eerzucht onvoldaan was; lui, die niet genoeg waren vooruitgekomen; maar als ge hunne namen in de advertentien nagaat, dan zult ge bemerken, dat het menschen zijn zonder eenige verdienste; kerels, die geen knip waard zijn; een dozijn er van weegt niet op tegen een onzer gemeen soldaten" (luide toejuiching).

Zoo oordeelden verstandige lieden in Amerika over de zaak, die blijkbaar slechts door eenige avonturiers geopperd was en waarvoor men in de Unie spoedig alle belangstelling verloor. Hoe het kabinet te Washington zich tegenover Mexiko meende te moeten gedragen blijkt het best uit het volgende schrijven, gedagteekend uit het hoofdkwartier der Unietroepen te Brownsville in Texas, 31 Mei, en door den bevelvoerenden officier aldaar, generaal Brown, gerigt tot generaal Mejia, bevelhebber van het keizerlijk garnizoen te Matamoras.

"Generaal! Ten einde u te doen zien, dat de regering der Vereenigde Staten van Amerika gezind is, met de Mexikaansche republick in vriendschappelijke betrekkingen te blijven, heb ik de eer u een uittreksel te doen toekomen van de instructien, door het departement van Buitenlandsche zaken gezonden aan den commandant van het departement van de Golf [van Mexiko] en verder aan mij, als rigtsnoer voor mijne handelingen, tijdens het bevel op den linker oever der Rio Grande aan mij is toevertrouwd: —

" "Gij zult reeds hebben bespeurd, dat de verwarring, door den burgerkrijg en den

buitenlandschen oorlog in Mexiko onstaan, tot gewapende expeditien aanleiding geeft. Ik moet u derhalve inlichting verschaffen omtrent den juisten staat onzer betrekkingen tot deze republiek." "

"Wij staan met de republiek van Mexiko op vriendschappelijken voet en onderhouden onze diplomatieke betrekkingen met haar. Wij beschouwen dezen staat als het tooneel van een buitenlandschen krijg. Wij nemen volstrekt geen deel aan den strijd en houden ons ten strengste aan het beginsel van non-interventie." "

" "De bevelhebbers op de grenzen zullen dus, voor zoo ver dit zonder verwaarloozing hunner andere pligten mogelijk is, moeten waken, dat noch aan de eene, noch aan de andere partij toevoer of ondersteuning wordt verleend." "

"Ik weet generaal! dat deze stad, eer ik haar bezette, beschermd werd door personen vijandig gezind jegens de keizerlijke regering van Mexiko, en dat, de noodzakelijkheid om mij van zulke personen te bedienen, bij mijne verdere operatien tegen de opstandelingen kan worden uitgelegd als een bewijs van vijandige gezindheid jegens uwe regering.

Ik verzoek u te gelooven, dat die niet bestaat, en 't geen ik u reeds te Bagdad heb gezegd wordt thans formeel door mij herhaald: de troepen onder mijn bevel zullen op geene wijze hoe dan ook gemagtigd worden, tot tusschenkomst in de tegenwoordige aangelegenheden van Mexiko. Dezelfde verzekering is gegeven aan de leden der liberale partij [de partij van Juarez] in deze haven woonachtig.

Met de meeste achting enz. (was get.) E. B. Brown *brigade-generaal*, *commandant en chef.*

Ernstige grond tot vrees voor de tusschenkomst van de zijde der Amerikaansche regering, of van enkele particulieren, was er dus niet; maar aan den eenen kant was men volstrekt niet op de hoogte van den waren staat van zaken — 't geen mede een gevolg was van de bepalingen betrekkelijk de dagbladpers — aan den anderen kant, gelijk bij de discussien over de begrooting blijken zou, leverden de Mexikaansche zaken te uitmuntende stof tot bestrijding der regering, om er dadelijk het beste van te denken en te zeggen. De geruststellende berigten vonden dus aanvankelijk minder geloof dan zij wel verdienden; want hoe men ook in beginsel over de interventie oordeele, en al was haar doel minder snel bereikt, dan den Franschen aangenaam zou zijn geweest, de staat van zaken in Mexiko was werkelijk reeds zoo veel beter dan ooit te voren, dat men er bijna toe zou komen, alleen op de uitkomst te letten en niet verder te vragen, hoe die werd verkregen. Sedert het rijk onafhankelijk werd (1821) had het bijna geene rust gekend; na den val van Santa Anna, in 1855, en de uitvaardiging der wet van Comonfort, waarbij de geestelijke goederen tot nationaal eigendom werden ver-

klaard, steeg de verwarring ten top. Bijna geen gezin was er te vinden, dat niet door partijschap was verdeeld; de geheele natie scheen slechts eene groote bende van roovers en moordenaars; wanneer er eene regering was strekte haar gezag zich zelden verder uit dan tot de wallen der hoofdstad; handel en nijverheid kwijnden; aan geregelden landbouw viel niet te denken. Thans zijn ten minste in het grootste gedeelte des rijks rust en veiligheid hersteld en is er eene regering, die niet alleen goede voornemens heeft, maar ze met verstand en beleid ten uitvoer weet te leggen. Die weten met welke moeijelijkheden zij nog te kampen heeft, en hoe oneindig veel het land heeft geleden, verwachten niet, dat alles reeds in de naaste toekomst volkomen zal zijn hersteld, maar alle onpartijdigen zeggen, dat er gegronde hoop is op voortdurende verbetering en zien in de troonsbestijging van keizer Maximiliaan den eersten stap tot blijvenden bloei van een der schoonste landen der wereld.

De staat van zaken in Algiers was reeds sedert geruimen tijd even weinig bevredigend als die in Mexiko; aanhoudend vernam men, dat de Arabieren weder in opstand waren, en er scheen alle kans op te zijn, dat deze kolonie nog lang eene oefenschool voor het fransche leger zou blijven. Maar daargelaten nog of deze soort van scholen de beste zijn, men legt juist geene kolonien aan alleen ten genoege van het leger, en de vraag hoe aan die voortdurende onrust een eind kan worden gemaakt, diende toch eindelijk eens te worden beantwoord. Gedachtig welligt aan de woorden van Guizot: "l'Afrique est l'affaire de nos temps de loisir", besloot de keizer van de diepe rust in Europa eens gebruik te maken, om de zaken in persoon te onderzoeken en stak op 1 Mei van Marseille over naar Algiers. Bij patent van 26 April was gedurende zijne afwezigheid het regentschap opgedragen aan de keizerin. Onmiddellijk na zijne aankomst vaardigde hij twee proclamatiën uit; eene tot de bewoners van Algerië, de tweede meer in het bijzonder tot de Arabieren gerigt. Aan de fransche kolonisten beloofde hij de voortdurende zorg en bescherming van het moederland; den Arabieren werd, in een zonderling mengsel van teksten uit den koran en herinneringen uit

de fransche geschiedenis, op het hart gedrukt, dat 40 millioen franschen het op den duur van 2 millioen Arabieren moesten winnen en het dus verstandig zou zijn zich in de verovering te schikken. Over 't geheel moet echter worden erkend, dat de keizer op zijn verderen togt geene moeite spaarde om den waren staat van zaken en de grieven der Arabische bevolking grondig na te gaan, en het staat te verwachten, dat deze reis tot belangrijke verbeteringen leiden zal. Eene werd sedert reeds aangekondigd. Het is de vestiging eener groote maatschappij tot uitvoering van publieke werken. Maar hoe noodzakelijk het ook zij, de ondernemingen der kolonisten op deze wijze te ondersteunden, het is het noodzakelijkste niet. De groote oorzaak der voortdurende onrust dient te worden weggenomen, en deze is waarschijnlijk geene andere dan deze, dat de fransche regeringen en hare beambten weinig eerbied hebben voor de zeden en gewoonten der oorspronkelijke bewoners, maar — gelijk altijd — ook dezen willen vormen naar hun beeld. Naar het schijnt wordt dit ook door den keizer ingezien, en worden er maatregelen voorbereid om daarin verandering te brengen.

Terwijl de keizer zich nog in Algiers bevond, gebeurde er eene zaak, die niet geringe opschudding verwekte, niet alleen in Frankrijk maar in geheel Europa. Op 14 Mei werd te Ajaccio het gedenkteeken onthuld, ter eere van den eersten Napoleon en zijne broeders opgerigt, en prins Napoleon vond goed bij deze gelegenheid een staatkundig programma te ontwikkelen, te verrassender, omdat men niet anders denken kon, dan dat het in overleg met den keizer was vastgesteld. Het is moeijelijk van zijne redevoering in korte trekken een denkbeeld te geven; 't was eene lofrede op Napoleon, vermengd met staatkundige beschouwingen, die in verband met het overige moeten worden gelezen, om goed te worden begrepen. De merkwaardigste plaatsen zijn die, waarin de prins elke toenadering tot Oostenrijk voor Frankrijk verderfelijk noemt en de naauwste aansluiting bij de republiek der Vereenigde Staten van Amerika aanwijst als eene grondstelling der Napoleontische politiek. Verder die, waarin de noodzakelijkheid wordt betoogd, om een einde te maken aan het wereldlijk gezag van den paus.

Naar het schijnt verwekte de zaak in Parijs eene niet geringe verlegenheid; de buitenlandsche diplomaten liepen in kluchtige op-

gewondenheid van den een naar den ander, om te overleggen wat er moest geschieden; de keizerin-regentes wist dit blijkbaar evenmin, want de *Moniteur* gewaagde met geen enkel woord, noch van de redevoering, noch van het monument, en de redactiën van alle dagbladen werden beleefdelijk uitgenoodigd voorloopig van het geval te zwijgen. Allen gaven er gehoor aan, behalve *l'Avenir National* en *La Gazette de France*, die echter al 't geen op de buitenlandsche politiek betrekking had lieten rusten en vrij eenstemmig te kennen gaven, dat zij de vrijzinnige denkbeelden van den prins op binnenlandsch terrein niet te best vertrouwden. En waarschijnlijk hadden zij daarin geen ongelijk. De verlegenheid der regering kwam nog het best uit door een grappigen uitval van den markies de Boissy, die te midden eener redevoering over de Polen eensklaps afdwaalde en zeide: "ik hoop dat de regering ons eenige opheldering geven zal over de toespraak, welke ons heden zoo heeft onthutst. Zij werd gehouden door den vertegenwoordiger des keizers. De senaat en het land moeten weten, of hij voor zich zelven, of uit naam der regering sprak; met andere woorden, of in Corsica de verklaringen der regering zijn te niet gedaan, dan wel of de regering de revolutionaire stellingen wraakt, welke daar zijn verkondigd, en die, indien zij werden aangenomen, niets minder zouden zijn dan het sein tot een burgerkrijg, gegeven door een prins van den bloede."

"Tot de orde, tot de orde, markies," riep thans de president, en onder groot gelach hernam de spreker: "met genoegen; ik heb alles gezegd, wat ik zeggen wilde."

Maar de groote vertooner van het fransche marionettenspel bevond zich ver van huis, en de commissarissen der regering hadden dus geen antwoord te geven. Eindelijk kwam het toch vanwaar men het kon verwachten, namelijk uit Algiers, en ofschoon het begon met "Monsieur et très cher cousin," en eindigde met "Sur ce je prie Dieu qu'il vous ait en sa sainte garde," was het alles behalve malsch, en konden de goede Boissy en de beangste diplomaten zich volkomen gerust gevoelen. Op 26 Mei bevatte namelijk de *Moniteur* een keizerlijk schrijven van den volgenden inhoud: —

"Ik kan niet nalaten u mede te deelen, dat de inhoud der redevoering, door u te Ajaccio uitgesproken, mij een pijnlijken indruk heeft gegeven.

"Door u, tijdens mijne afwezigheid, als vice-president van den geheimen raad, der

keizerin en mijn zoon ter zijde te stellen, heb ik u een bewijs willen geven van vriendschap en vertrouwen; ik hoopte, dat uwe tegenwoordigheid, uw gedrag, uwe woorden, getuigenis zouden afleggen voor de eenstemmigheid der leden van ons gezin.

"Het staatkundig programma, dat gij onder de bescherming van den keizer plaatst, kan slechts dienstig zijn aan de vijanden mijner regering. In beschouwingen, waarmede ik niet kan instemmen, laat gij gevoelens van haat en wrok doorschemeren, die niet meer van dezen tijd zijn.

"Om de denkbeelden van den keizer te kunnen toepassen op onze dagen, moet men de zware proeven hebben doorstaan, verbonden aan de verantwoordelijkheid en het gezag. En bovendien: kunnen wij, pygmeën, inderdaad de grootsche historische figuur van den eersten Napoleon waarderen? Zij is als een verbazend groot standbeeld, dat wij onmogelijk in eens met onze blikken kunnen omvatten. Wij zien er altijd slechts de zijde van, die naar ons is toegekeerd; dit maakt, dat het nooit volkomen goed kan worden weergegeven; dat er zoo veel verschil is in de beoordeeling.

"Maar 't geen voor iedereen duidelijk is, is dat de keizer om de anarchie van het verstand — die groote vijandin der ware wijsheid — te beteugelen, èn onder de leden zijner familie èn in zijne regering, een tucht had ingevoerd, die slechts eenheid van wil en eenheid van handeling gedoogt; ik ben genoodzaakt mij voortaan aan dezelfde regelen te houden."

Zulk eene scherpe afkeuring had men niet verwacht; want al was er in 's prinsen toespraak veel, waarvoor de keizerlijke regering zich bezwaarlijk verantwoordelijk kon stellen, men had dit in zachteren vorm kenbaar kunnen maken. Thans bleek dat de keizer inderdaad vertoornd was; wat had er aanleiding toe gegeven? De uitvallen tegen Oostenrijk en de wereldlijke magt? Niet waarschijnlijk; de winner van den slag bij Solferino, de ontwerper der conventie van 15 September kon zich dit niet zoo bijzonder hebben aangetrokken. Dat de aansluiting bij de Unie zoo werd aangeprezen, terwijl het geheele land in onrust was over Mexiko, en men bijna algemeen eene onderneming afkeurde, waartoe de keizer stellig niet zou hebben durven besluiten, wanneer niet de burgerkrijg in Amerika hem de taak gemakkelijk had gemaakt, was welligt de groote reden, waarom op een na de naaste erfgenaam der kroon bij keizerlijk rescript onder de vijanden der regering werd gesteld.

Hoe dit zij, de prins kon niet veel anders doen dan, in antwoord op deze kennisgeving, zijne betrekkingen neder te leggen, gelijk hij onmiddellijk deed, bij een schrijven, dat nog denzelfden avond (27 Mei) in *La Presse* werd opgenomen.

II.

"De wereld is niet benieuwd naar het Pruisische liberalisme, maar naar Pruisens magt. Staten als Beijeren, Wurtemburg en Baden mogen zich te goed doen op hunne vrijzinnigheid, Pruisen heeft wel iets anders te verrigten; het moet zijne krachten verzamelen en zich gereed houden voor eene gunstige gelegenheid; er zijn er reeds genoeg ongebruikt voorbij gegaan. Groote zaken worden in onzen tijd niet beslecht door langdradige redevoeringen en besluiten eener meerderheid — dat was de dwaasheid van 1848/1849 — maar door vuur en staal."

Met deze woorden had Otto von Bismarck Schönhausen, op 30 September 1862, de kamer en wien het verder aanging doen weten, dat de rooverspolitiek en rotting constitutie van den grooten Frederik ook door de raadslieden van Friedrich Wilhelm IV als het summum aller staatkundige wijsheid werden beschouwd.

De daden waren het woord op den voet gevolgd. Eene gunstige gelegenheid had zich opgedaan; de duitsche broeders aan de Elbe werden verlost van het vreemde juk en zouden triumfantelijk naar het vaderlijk huis zijn gevoerd, indien niet — en dit behoorde tot de gunstige gelegenheid — dit vaderlijk huis, — het beruchte gebouw der duitsche eenheid, eene groote, echt duitsche abstractie ware geweest. Thans zouden de goede Sleeswijk-Holsteiners de voorloopige miniatuurgebouwtjes der dietsche warande met één moeten vermeerderen, of — was de gelegenheid niet inderdaad bij uitstek gunstig?— met hunne prachtige oostzeehaven bij een der gevestigde duitsche huizen een onderkomen moeten zoeken.

En zoo lang dienaangaande nog niets was beslist en nog andere gunstige gelegenheden zich konden opdoen, moest men zijne krachten blijven verzamelen, zonder zich door vrijzinnige droomen en langdradige redevoeringen eener meerderheid te laten weerhouden.

De redevoering, waarmede de zittingen van den Pruisischen landdag op 17 Junij, namens Z. M. door den president-minister werden gesloten, toont het beste aan hoe weinig een Pruisisch ministerie zich om de besluiten van 's lands vertegenwoordiging meende te moeten bekommeren.

"De hernieuwing van het duitsche tolverbond, handelstractaten met Frankrijk en Oostenrijk, met Engeland en Belgiën, — de nieuwe wet op de bergwerken, de regeling der tiendpligtigheid in Waarziën, de verbetering van het lot der invaliden, de wetten betrekkelijk de spoorwegen aan de Jahde, de Eifel en in Thuringen en een aantal andere nuttige zaken heeft het land aan de zamenwerking van den landdag en de regering te danken."

Aldus begon zoetelijk de koninklijke boodschap. "Maar" — zoo ging von Bismarck bestraffend voort — "tot eene volledige uitkomst kon deze zamenwerking alleen dan hebben geleid, indien, bij alle verschil van meening, het heil des vaderlands voor alle partijen de hoogste wet ware geweest. Dit was het niet. Het duidelijk uitgesproken voornemen der meerderheid, om de regering den voet dwars te zetten, heeft ten gevolge gehad, dat de verordening op de wegen, de bankwet, de ontwerpen aangaande spoorwegen in Oost-Pruisen niet tot stand zijn gekomen en dus de stoffelijke belangen der natie zijn benadeeld."

"De nieuwe organisatie van het leger, ingevoerd met medewerking van vroegere landdagen, — in den pas geeindigden strijd eene deugdelijke gebleken, — is, door de verwerping van het hierop betrekkelijke ontwerp van wet, in de waagschaal gesteld. Het huis der afgevaardigden weigert aan de regering de middelen, om eene vloot uit te rusten, geëvenredigd aan de tegenwoordige omstandigheden en behoeften; het weigert bijstand te verleenen, om de vrucht te erlangen der met zooveel dierbaar bloed gekochte overwinningen van het vorige jaar. Ja! het heeft de roemrijke bedrijven van het leger verzaakt, door, even als vroeger de gevraagde leening, thans de goedkeuring der oorlogskosten te weigeren."

"Ook de begrootingswetten zijn wederom niet tot stand gekomen, omdat het huis de middelen niet wilde verleenen, welke tot behoud der tegenwoordige inrigting van het leger volstrekt worden gevorderd."

"Het huis der afgevaardigden heeft niet voldaan aan eischen, welke de regering stellen moest; het heeft besluiten genomen, die zij niet ten uitvoer leggen kan. In stede van tot elkaar te zijn genaderd, zijn de krachten, wier zamenwerking wordt gewenscht, weder verder van elkander verwijderd."

"Zijner Majesteits regering heeft slechts één doel: vrijwaring van de regten en de eer van vorst en volk. Het land is er niet mede gediend, wanneer zijne vertegenwoordigers regten zoeken te verwerven, die hun, naar hunne wettige plaats in de constitutie, niet toekomen. Slechts dan vervullen zij hun mandaat, wanneer zij medewerken tot voltooijing van het groote werk, door onzen koning begonnen: Pruisen magtig en gelukkig te maken onder krachtige vorsten."

"Zijner Majesteits regering poogt het haar met gelijke bedoelingen verstrekte mandaat van haren koninklijken meester naar de mate harer krachten te vervullen. Sterk in het bewustzijn van haar goed regt en haren goeden wil zal zij zich niet laten afschrikken, door vijandige en onbesuisde taal in redevoeringen en geschriften, maar de leiding der algemeene zaak voortzetten, gelijk zij die begon — de binnen- en buitenlandsche belangen met krachtige hand blijven bevorderen. Zij is er vastelijk van overtuigd dat tot dusverre de regtvaardige en heilzame weg is bewandeld, en het oogenblik niet ver meer verwijderd kan zijn, waarop de natie haar dank zeggen zal door den mond harer vertegenwoordiging, gelijk dit nu reeds door duizenden uit eigen vrije beweging geschiedt."

En hiermede verklaarde Z. E. de zittingen geëindigd.

Enkele aanteekeningen zullen noodig zijn, om de strekking dezer voor het overige volstrekt niet onduidelijke bastinade volkomen te begrijpen.

In den aanvang dezes jaars was, door het ministerie, in overleg met de aandeelhouders der Pruisische Bank, eene wijziging voorgesteld van de statuten dezer inrigting, waarbij zij o. a. gemagtigd worden zou bijkantoren of hulpbanken en agentschappen te vestigen in alle deelen van het duitsche rijk zonder eenige uitzondering. De commissie, in wier handen het hierop betrekkelijk ontwerp van wet werd gesteld, was van oordeel dat de magtiging kon worden verleend, mits deze werd beperkt tot Hamburg en de Elbevorstendommen. Daags voor de zaak bij de kamer in behandeling komen zou werd door de afgevaardigden v. Hennig, Michaelis en Dr. Faucher een amendement ingediend, houdende de bepaling, dat, ingeval het ontwerp tot wet werd verheven, de pruisische Bank niet meer dan Th. 60 millioen aan bankbilletten in omloop houden mogt, boven het door specie en baren volkomen gedekte bedrag.

Op 31 Maart en 1 April werd de zaak aan de orde gesteld, en nadat het boven medegedeelde amendement met groote meerderheid van stemmen was aangenomen, eerst het ontwerp der regering en daarna dat der commissie aangenomen.

Niet uitsluitend staatkundige redenen hadden tot deze uitkomst geleid, maar dat redenen van staat eene belangrijke rol speelden bleek genoezaam. Niet onduidelijk werd er gewezen op het gevaar van in de tegenwoordige omstandigheden den werkkring der Bank uit te breiden en daardoor eene absolutistische regering te ruimer gelegenheid te geven, om langs een omweg zich de geldmiddelen te verschaffen, die door de vertegenwoordiging zouden worden geweigerd. Intusschen was het ontwerp reeds in zich zelven veroordeeld, zoodra de regeringscommissaris verklaarde, dat men in geen geval genoegen nemen zoude met eene beperking der bankbillettenuitgifte, gelijk door de heeren v. Hennig c. s. was voorgesteld. Zonder zulk eene beperking waren slechts weinige afgevaardigden tot goedkeuring van het ontwerp genegen. Immers thans heeft de Bank de bevoegdheid zoovele billetten in omloop te brengen als zij verkiest, mits die slechts, voor $\frac{1}{3}$ door specie, voor $\frac{2}{3}$ door wissels, zijn gedekt. De staat is verpligt deze billetten als gereed geld in betaling aan te nemen en men meende, dat er te veel werd gewaagd, indien men den werkkring der bank verruimde zonder tevens krachtiger waarborgen te eischen tegen eene overmatige uitgifte van papier. Geheel ongegrond was echter het verwijt des ministers niet, toen hij de verwerping der bankwet opsomde onder de bewijzen, dat de meerderheid het er op toe had gelegd de regering den voet dwars te zetten. Ware het ontwerp ingediend door een ministerie, dat het vertrouwen der vertegenwoordiging genoot, het ware waarschijnlijk aangenomen, gelijk het thans, te regt, werd verworpen.

De marinewet, waarvan in de koninklijke boodschap wordt gewaagd, was op 5 April bij de kamer ingediend en de minister van oorlog von Roon, hield bij die gelegenheid eene redevoering, die vrij wat opschudding verwekte, niet alleen in Duitschland maar in geheel Europa. De regering vroeg magtiging tot het sluiten eener leening van Th. 10 millioen boven de som van Th. 9 millioen, welke op de gewone begrootingen zou worden uitgetrokken, ten einde: "in de bogt van Kiel een versterkt marine-etablissement aan te leggen, —

de havenwerken en fortificatiën aan de Jahde voort te zetten, pantserfregatten en zwaar geschut van gegoten staal aan te schaffen."

"De regering," aldus lichtte de heer von Roon het voorstel toe, "was er op uit voor Pruisens vloot eene geschikte haven te verwerven, zoowel aan de Noordzee, als aan de Oostzee. Vroeger was men voornemens laatstbedoelde haven, zij het ook met groote opofferingen, tot stand te brengen aan de *pruisische* oostzeekust, en te gelijker tijd de werkzaamheden aan de Jahde voort te zetten, zoo dat men spoedig in staat zou zijn, zich ook te bedienen van dit etablissement aan de Noordzee." "Maar," zoo ging de minister stoutweg voort, "daar Pruisen thans in het bezit is eener haven, bij uitnemendheid geschikt voor eene oorlogsvloot, en *tevens zich heeft voorgenomen in het bezit dezer haven te blijven* (Bravo! van de regterzijde) kan men vooreerst afzien van het plan tot vestiging eener marinehaven op de *pruisische* oostzeekust."

De verklaring was duidelijk genoeg; men had Kiel en zou Kiel behouden en verlangde nu "de hulp der vertegenwoordiging, om de vrucht te plukken der met zooveel dierbaar bloed gekochte overwinningen van het vorige jaar.'' Maar blijkbaar verlangde men meer: althans kan het kwalijk als een toeval worden beschouwd, dat de pruisische minister van oorlog zich zoo ruiterlijk over de plannen der regering uitliet, daags voor dat de hooge bondsvergadering zou hebben te beslissen over het voorstel van Beijeren, Saksen en Hessen, waarbij de groote duitsche mogendheden schuchter werden uitgenoodigd, nu toch eens mede te deelen wanneer het haar zoude behagen den erfprins van Augustenburg de regering van het Hertogdom Holstein toe te vertrouwen. "De dwaasheid van 1848, om over groote zaken te beslissen door besluiten eener meerderheid" was het pruisische ministerie niet toegedaan: dit wist men reeds; de kleinere Duitsche mogendheden behoefden er nu nog slechts aan te worden herinnerd, dat Pruisen des noods niet zou terugdeinzen voor het alternatief "vuur en staal."

De kamer stelde het onderwerp in handen eener commissie van 21 leden, onder presidium van den heer von Carlowitz; na eenige zittingen concludeerde zij tot verwerping der voordragt, en op 2 Junij werd na een uitvoerig debat in dien geest door de groote meerderheid der kamer besloten.

Eer de discussiën aanvingen (1 Junij) had de afgevaardigde von Wagener (uit Neustettin) c. s. een voorstel ingediend van den volgenden inhoud:

"Het huis der afgevaardigden erkent de verwerving der haven van Kiel als een regtmatigen eisch der pruisische staatkunde; het verklaart zich bereid de middelen toe te staan, tot versterking dezer haven en die aan de Jahde noodzakelijk, alsmede tot verstrekking der noodige fondsen voor de marine, overeenkomstig het door de regering ingediende plan tot uitbreiding der vloot; deze middelen zullen in jaarlijksche termijnen naar gelang der behoeften worden toegestaan; de eerste termijn voor 1865 wordt reeds onmiddellijk ingewilligd."

Nadat gemelde afgevaardigde tot verdediging van dit voorstel het woord had gevoerd, diende de heer von Carlowitz een voorstel in van geheel andere strekking:

I. Het huis der afgevaardigden kan geene magtiging tot het aangaan eener leening verstrekken aan het tegenwoordige ministerie, dat het regt der vertegenwoordiging tot vaststelling der begrooting met der daad miskent.

II. Terwijl het de noodzakelijkheid inziet, om de marine uit te breiden overeenkomstig Pruisens magt en belang [der Machtstellung und der Interessen Preuszens entsprechenden Ausbreitung] kan het echter de daartoe noodige middelen slechts verleenen door de budgetwet — art. 99 der constitutie.

III. De verwerving der haven van Kiel zoowel als de deelname der Elbe-hertogdommen aan de kosten en bemanning der pruisische vloot worden door het huis der afgevaardigden als regtmatige eischen der pruisische politiek erkend, en zoodra deze oogmerken zijn bereikt *door eene zoo spoedig mogelijk te treffen schikking met de hertogdommen*, verwacht het de hierop betrekkelijke wetsontwerpen."

Het was te voorzien, dat het plan der regering schipbreuk lijden zou, hoofdzakelijk op het bezwaar, in het eerste lid van dit voorstel omschreven. Reeds in de tweede zitting der Commissie (26 April) had de heer von Saucken Julienfelde zonder omwegen verklaard, dat hij voor zich bereid was al 't geen men in dit opzigt verlangde toe te staan, maar alleen aan een ministerie, dat de regten van het huis eerbiedigde. Het tegenwoordige ministerie deed dit niet; geen enkelen stap tot verzoening had het gedaan en toch verlangde het de krachtigste bewijzen van vertrouwen. De leening, in 1850 toegestaan tot vorming der Unie, was gebezigd tegen de Unie; de minister-president heeft de handelingen der toenmalige regering goedgekeurd; hij (genoemde afgevaardigde) was derhalve thans tegen elke leening.

In die zelfde zitting der commissie waren door den minister von Bismarck eenige merkwaardige verklaringen afgelegd, die wij in het voorbij-

gaan kunnen herinneren. Volgens hem was Pruisen als mede-eigenaar der hertogdommen ook mede-eigenaar van Kiel, en men hoopte met Oostenrijk eene schikking te treffen, waardoor Kiel een haven worden zoude voor de Pruisische vloot, ook voor de Duitsche vloot, welke uit de marine van Pruisen en andere Noordduitsche Staten *casu quo* zou worden gevormd. Pruisen had nog meer van Oostenrijk verlangd, dan het bezit der haven van Kiel; men was daarover aan het onderhandelen. Geene enkele Duitsche regering echter had zich tot dusverre bepaaldelijk tegen laatstgenoemden eisch verzet; sommigen wilden zelfs meer inwilligen dan Pruisen vroeg; allen hadden de haven van Kiel als de uiterste grens der Pruisische vorderingen toegestaan.

Iets later in dezelfde zitting gaf hij onbewimpeld te kennen, dat Oostenrijk inderdaad, gelijk door de dagbladen was medegedeeld, de vrees geopenbaard had voor krenking zijner regten op de hertogdommen, èn door het tegenwoordige wetsontwerp, èn door de verplaatsing der marine-etablissementen van Danzig naar Kiel. Het laatste was door den koning op 24 Maart verordend, maar niet op zoodanige schaal, dat daardoor de regten van den mede-eigenaar konden worden gekrenkt; voor het overige in de hoop van zich dienaangaande gemakkelijk met Oostenrijk te kunnen verstaan. "De regering moest echter blijven berusten bij hetgeen zij had gedaan; zij zou zich door geene vertoogen laten dwingen, maar ook van de andere zijde zorgen, dat zij in hare internationale verpligtingen niet te kort schoot."

Met andere woorden: Zij zou haar plan doorzetten met geweld of door list. Op eene vraag van den heer Virchow, betrekkelijk de geruchten omtrent schadeloosstelling in grondgebied aan Oostenrijk te verleenen, verklaarde de minister nog, dat er geene voorstellen waren gedaan noch aangenomen, waardoor regten van Pruisische onderdanen konden worden gekrenkt, of die van langdurigen invloed konden zijn op het lot van den Pruisischen Staat."

Wat nu de betoogen in de kamer zelve betreft, zij kwamen grootendeels neder op het reeds boven aangestipte punt: men verlangde Kiel; men verlangde ook de vloot; maar men verlangde ze niet door een ministerie, dat het regt der kamer tot vaststelling der begrooting bleef miskennen; althans wilde men geene leeningen toestaan, tenzij men zeker was, dat er een behoorlijk gebruik van zou

worden gemaakt, en niet onduidelijk gaf men te kennen, dat van dit ministerie het tegendeel werd verwacht. Aldus ongeveer spraken de heeren Michaelis en Löwe (uit Bochum). Anderen drongen er op aan, dat aan de Hertogdommen spoedig gelegenheid gegeven worden zou zich wettig te constitueren, en alsdan (in den geest van het derde lid van het voorstel Carlowitz) de voordragt der regering op een anderen grondslag werd behandeld. Ten slotte nam de zaak een vrij bedenkelijken loop. De rapporteur der commissie, professor Virchow, verklaarde in zeer onzachte bewoordingen, dat naar zijne meening, het geheele voorstel niet ernstig bedoeld was; het was slechts een voorwendsel der regering; de waarheid was, dat de voorraad in de schatkist verminderde, en een ministerie, 't welk zonder begrooting regeren wilde, eene leening behoefde, om weder veilig in het hoekje van den haard te zitten.

Naauwelijks had deze spreker geëindigd, of de heer von Bismarck verweet hem zijne wijze van handelen. Wat moest men op dergelijke persoonlijke aantijgingen antwoorden? Was het huis soms van gevoelen, dat men staatkundige geschillen moest uitmaken op de wijze der Horatii en Curiatii [namelijk, door de ministers een voor een tot een tweegevecht te noodzaken] of moest de regering zulke grofheden met gelijke munt betalen? [1] Na eenige verdere woorden-

[1] Virchow had ook gezegd: „dat de commissie geene belangstelling in de marine zou hebben getoond is *het omgekeerde der waarheid*: ik moet onderstellen, dat de minister-president, òf ons rapport niet geheel heeft gelezen, of den juisten inhoud er van zich niet juist meer herinnert," en iets later „wanneer ik zoo iets tot den minister gezegd had, zou hij opvliegen en van belastering spreken". Over 't geheel genomen kan men juist niet beweren dat de redevoering van den professor bijzonder gekuischt was; hij veroorloofde zich jegens den afgevaardigde van Wagener eenige physiologische aardigheden over het onderlijf (Wagener had van politieke krampen gewaagd); onder anderen luidde eene zinsnede woordelijk: „wir treiben nicht Politik mit dem Unterleibe, wir finden aber in jene Partei [de conservatieve] abdominale Zustände, — die Eigenschaft immer wiederzukäuen, was schon oft dagewiesen ist. Was wir in dieser Debatte hörten, ist leerer Abklatsch der Presse jener Partei, dessen was diese Presse, von einigen Renagaten bezieht, *und was die sich in den Leib trichtern.*" Deze alles behalve fraaije uitval werd door den heer Wagener even misselijk beantwoord met een: Ik bedank den rapporteur, dat hij zich overeenkomstig zijn beroep (Virchow is professor der physiologie) bezig gehouden heeft met den staat van mijn onderlijf. Ook dat wij herkaauwende dieren zijn is wel een bedankje waard, *want deze vormen de tegenstelling der onreine dieren*," 't geen niet weinig opschudding verwekte.

wisseling, waarbij de Minister te kennen gaf, dat hij in de uitdrukkingen van den rapporteur eene persoonlijke beleediging zou zien, indien hem uit het stenographisch verslag bleek, dat hij wel had verstaan, terwijl de heer Virchow volhield, dat hij niets had miszegd, verliet von Bismarck, blijkbaar vertoornd, onmiddellijk de zaal.

Het incident had ten gevolge, dat de minister nu wel genoodzaakt was zijne vergelijking omtrent de Horatii en Curatii gestand te doen: hij daagde den hooggeleerde uit, maar de zaak werd geschikt, daar de kamer begreep, zich niet op deze wijze in de vrijheid van spreken te moeten laten belemmeren. Het valt echter niet te ontveinzen, dat het wenschelijk ware geweest indien de vrijzinnigen door gepaster woordekeus, dergelijke onaangename voorvallen hadden kunnen voorkomen.

Intusschen wij kunnen deze voor het overige onbelangrijke zaak laten rusten en keeren liever nog eens tot het groote geschilpunt terug. Onmiddellijk nadat de heeren Michaelis en Löwe het woord hadden gevoerd tegen het ontwerp, werd het door von Bismarck verdedigd en tevens gaf hij daarbij zijne meening over de houding der vrijzinnige partij op eene wijze te kennen, die — van zijn standpunt gesproken — voortreffelijk mag worden genoemd. Eerst verdedigde hij de regering tegen het verwijt, dat zij reeds plannen maakte omtrent Kiel, alvorens zij die haven nog bezat, en derhalve Pruisens eer in de waagschaal had gesteld. Dit gedeelte zijner redevoering is vooral merkwaardig ten einde de houding te leeren kennen, die het Pruisische ministerie in het Sleeswijk-Holsteinsche vraagstuk dacht aan te nemen, eene houding welke — in Pruisischen zin gesproken — dezer dagen tot eene schitterende uitkomst heeft geleid.

"Of het ons gelukken zal Kiel te verwerven? Mijne heeren, wij bezitten op het oogenblik meer, veel meer dan Kiel. Wij bezitten de volle souvereiniteit der hertogdommen in gemeenschap met Oostenrijk. Ik zie niet in, hoe ons deze zou kunnen worden ontnomen, dan ten gevolge van een voor Pruisen ongunstig afgeloopen krijg. Wel is waar is dit bezit een *gemeenschappelijk* bezit, maar het is toch tevens een bezit, dat wij niet behoeven te laten varen, zonder voorwaarden te stellen. Van eene dier voorwaarden zullen wij onder geene omstandigheden afzien; zij is *dat de haven van Kiel voortaan ons alleen moet toebehooren.* Toen het tegenwoordig ontwerp door

den minister van oorlog werd ingediend, is, voor zooveel mij bekend is, niets anders door hem gezegd."…. "Wat nu betreft de eer van Pruissen, deze is door deze verklaring niet verder verbonden, dan onze magt reikt. Onze eischen zijn bescheiden genoeg, om te hopen, dat de vervulling op vreedzamen weg zal worden verkregen. Die eischen zijn bekend; wij verlangen slechts, Duitschland in staat te stellen zich ook ter zee te verdedigen; tegen de waarschijnlijkheid dat Duppel weldra nogmaals door ons zal moeten worden belegerd en bestormd, verlangen wij slechts de waarborgen, die de hulpbronnen der hertogdommen ons van zelven kunnen geven." (Von Bismarck doelde hier op een mogelijk verbond der Noordsche mogendheden tegen Pruisen).

"Zoolang het een der pretendenten niet gelukt aanspraken te doen gelden, die naar onze overtuiging krachtiger zijn dan de op Pruisen en Oostenrijk overgedragen regten van Christiaan IX, begrijp ik niet hoe ons de vervulling der gestelde voorwaarden zou kunnen ontgaan, wanneer wij slechts in staat worden gesteld het einde rustig af te wachten, en er niemand gevonden wordt, die het waagt Duppel te belegeren, terwijl de Pruisen zich daar binnen bevinden (opschudding). Maar, zegt men, versta u met de hertogdommen over deze voorwaarden. Het is echter volstrekt niet duidelijk wat deze hertogdommen tegenwoordig zijn. Hertog van Sleeswijk-Holstein-Lauenburg zijn thans H. H. M. M. de koning van Pruisen en de keizer van Oostenrijk. En wat de bijeenroeping der *stenden* betreft; wij zijn dit voornemens en hebben niet noodig ze te dwingen, maar zullen ons ook niet door hen laten dwingen (wir haben es nicht nöthig, sie zu vergewaltigen, aber auch nicht uns von ihnen vergewaltigen zu lassen). Indien wij ons met hen kunnen verstaan, zullen wij ons in die gelukkige uitkomst verheugen; zoo niet, geen besluit of proclamatie zal krachtig genoeg zijn om Pruisen uit de hertogdommen te maatregelen (hinauszumaszregeln). Twijfelt ge nu nog aan de uitvoering dezer voornemens, welnu! reeds in de zitting der commissie heb ik u een uitweg aan de hand gedaan; magtig ons tot het aangaan eener leening onder uitdrukkelijke voorwaarde, dat de middelen niet zullen worden verschaft eer Kiel in ons bezit zij. Zeg *geen Kiel! Geen geld!*"

Hierop trok de minister met ontegenzeggelijk groot talent te velde

tegen het verwijt van onbekwaamheid, der regering door de vrijzinnigen voor de voeten geworpen.

Dat de nieuwe verdragen met het tolverbond tot stand gekomen waren, was — meenden de liberalen — volstrekt niet aan de bekwaamheid van dit ministerie te danken. De geheele zaak was eenvoudig een uitvloeisel van de vrijzinnige denkbeelden der natie, door het huis der afgevaardigden gekoesterd en ontwikkeld, "welnu" — vroeg von Bismarck zegevierend — "welke staat ontviel onzen tegenstanders het eerst? Keurhessen! En nu geloof ik stellig, dat uwe meeningen van grooten invloed zijn bij verscheidene duitsche regeringen, maar even stellig, dat zij dit volstrekt niet zijn op de keurhessische!" (groot gelach.)

Nog verrassender vond von Bismarck de mededeeling, dat de uitslag der gebeurtenissen in Sleeswijk en Holstein, met der daad aan de kamer te danken zou zijn geweest. "Hebt gij dan" — zoo vroeg hij — "Duppel en Alsen bestormd met de opbrengst der ons toen geweigerde leening? welnu! dan is er ook wel grond om te verwachten, dat er uit de weigering der leening, die thans van u wordt gevraagd, eene duitsche vloot zal voortkomen." En met eene wending kwam von Bismarck nu op het Constitutionele geschil. "Wat verstaat gij onder uw regt tot vaststelling der begrooting? Ik zal u mijne meening dienaangaande eens uit een zetten (algemeene opschudding); volgens uwe opvatting moest er in art. 62 der constitutie iets anders worden gelezen, dan er thans staat. Er moest namelijk in worden bepaald, dat de kamer alleen het regt van beslissing had over de begrooting, en de beide andere factoren (kroon en eerste kamer) zich naar hare uitspraken hadden te voegen. In art. 45 moest men lezen: de koning heeft de uitvoerende magt, maar slechts wanneer hij daarvan gebruik maakt overeenkomstig de wenschen en inzigten der kamer. Ook kan hij zich slechts omringen van zoodanige raadslieden als het vertrouwen der kamer genieten. Met de tegenwoordige Constitutie kunt gij uw doel niet bereiken, en gij poogt derhalve de staatsmachine tot stilstand te brengen, ten einde de kroon te noodzaken zich naar uwe opvatting te schikken."

Wanneer het verschil van inzigten tusschen de raadslieden der kroon, of liever — want in Pruisen kan dit worden gezegd, — tusschen de kroon zelve en de volksvertegenwoordiging zoo sterk

is, als uit de aangehaalde volzinnen blijkt, dan moet er oogenschijnlijk spoedig op eene of andere wijze een eind aan komen; òf de kroon moet bukken voor het geweld der natie, òf de natie voor het geweld der kroon. En toch is deze staat van zaken in Pruisen niet van heden of gisteren, maar verkeert men er reeds jaren in. Het verschijnsel zou onverklaarbaar mogen worden genoemd, indien de gevoelens der tweede kamer inderdaad door de *geheele* natie werden gedeeld. Dit schijnt niet het geval te zijn; de pruisische kamer vertegenwoordigt een groot gedeelte van den gegoeden middelstand; de begrippen der zoogenaamde hoogere standen vinden hare uitdrukking in de eerste kamer, en tusschen deze en het huis der afgevaardigden is een hemelsbreed verschil.

Maar ook tusschen de staatkundige ontwikkeling der lagere standen en die der gegoede burgerij is een onderscheid, te groot, om eendragtig verzet tegen de eischen van het absolutisme mogelijk, althans krachtig genoeg te maken. Ligt mogelijk dus, dat von Bismarck zich nog eenmaal op die "duizenden" beroept, "die thans reeds uit eigen vrije beweging de regering voor hare handelingen dank zeggen." Met andere woorden, het voornemen, dat men den president-minister wel eens toeschrijft, om door invoering van het algemeen stemregt zich van de vereischte zamenwerking te verzekeren, is zoo onnatuurlijk niet. Het zou niet de eerste maal zijn, dat men voor het despotisme steun zocht en vond, door een schijnbaar vrijzinnig beroep op de natie. Het zou evenmin voor de eerste maal zijn, dat ook dan wederom het *sic vos non vobis!* op de duitsche liberalen kon worden toegepast. Van hunne bespiegelingen omtrent de duitsche eenheid, omtrent "die germanisirung Europas" plukt Pruisen thans de vruchten in het Noorden, gelijk zij reeds zoo lang door Oostenrijk genoten werden in het Zuiden. En zoo lang, niet staatkundige of wijsgeerige stelsels, maar het gebruik, dat er van gemaakt wordt, over het geluk of het ongeluk der volken beslist, is er volstrekt geen reden, om aan te nemen, dat het een behendig staatsman gelijk von Bismarck, niet eveneens als den franschen keizer gelukken zal, zijne bedoelingen te bereiken eenvoudig door aanwending van de den liberalen ontstolen eigendom, voor zoo veel betreft de stellingen, dat natiën en bijzondere personen gelijkelijk het regt hebben, om over zich zelven naar goedvinden te beschikken.

Het euvel der Pruisische vrijzinnigen, de groote oorzaak hunner zwakheid, is, dat het: *gij zult niet begeeren* ook onder hunne geboden niet wordt gevonden. Ook zij verlangen een krachtig Pruisen, als noodzakelijke voorwaarde voor een magtig Duitschland; en wenschen zij de duitsche eenheid — professor Mommsen heeft het in de dagen waarvan wij spreken onbewimpeld genoeg aan zijne kiezers medegedeeld — het is hun vrij onverschillig hoe die tot stand komt, al ware het zelfs door eene "generalmediatisirung" der duitsche vorsten en inlijving van hun gebied (de professor maakt nog eene ragfijne onderscheiding tusschen onvoorwaardelijke inlijving, en inlijving "in maritimer und militärer Hinsicht") bij Pruisen. Maar noch een krachtig Pruisen, in dien zin, noch de duitsche eenheid kunnen tot stand komen, langs zuiver constitutionelen weg, zonder "te begeeren zijns naasten goed." En indien men het doel wil, waarom wil men dan de middelen niet. Indien men de suprematie van Pruisen begeert, waarom begeert men dan niet den weg te gaan, waar langs die suprematie kan worden verkregen. Inderdaad, indien men het absolutisme op deugdelijke wijze wil bestrijden, dan schijnt er meer te worden vereischt dan opgewonden redevoeringen in en buiten de kamer, dan "besluiten eener meerderheid", dan zegevierende toespraken tot dappere afgevaardigden, waarmede men niet veel meer bereikt, dan zich — gelijk onlangs wederom de beroemde heer Classen-Kappelman — "Telegrammen und Ständchenfähig" te maken. Dan wordt er gevorderd verloochening van zich zelven en zijne wenschen, in voor- en tegenspoed. En daaraan schijnt het den duitschen liberalen nog grootelijks te ontbreken. Zij konden hun tijd niet afwachten in 1848, maar timmerden een eenig Duitschland, dat bij de eerste windvlaag weder moest uiteen vallen; zij kunnen het thans evenmin, maar wenschen reeds de vruchten te plukken van hun streven, eer die nog zijn gezet, en terwijl de duitsche boomgaard nog geheel de eigendom is van menschen van geheel andere bewegingen dan zij.

Het ontwerp van wet tot uitbreiding der marine werd, gelijk gezegd is, door de groote meerderheid verworpen, maar tevens werd door het eerste lid van het voorstel Carlowitz aan te nemen verklaard, "dat dit geschiedde uit wantrouwen jegens het tegenwoordig ministerie."

Dat aan de overige ontwerpen van finantiëlen aard eenzelfde lot te wachten stond, zal na het aangevoerde niemand vreemd schijnen. De begrooting werd door de kamer goedgekeurd, maar eerst nadat alle aanstootelijke posten: o. a. die voor de reorganisatie van het leger waren geschrapt. De eerste kamer sloeg thans een anderen weg in, dan ten vorigen jare. Zij herstelde niet de door de tweede kamer gewijzigde begrooting in den oorspronkelijken vorm, maar weigerde eenvoudig hare goedkeuring te hechten aan een budget, dat niet van de regering, maar van de tweede kamer afkomstig was. En op deze wijze werd thans de kamer wederom oorzaak, dat de naauwgezette heer von Bismarck zonder begrooting moest regeren. Het zal onnoodig zijn uitvoerig mede te deelen, hoe men tot die uitkomst kwam. De discussien waren grootendeels slechts eene herhaling van redeneringen, die reeds menigmaal te berde kwamen; de uitslag der discussiën is onzen lezers uit de troonrede bekend, en de nog beschikbare ruimte kan dus nuttiger worden besteed voor een kort berigt betrekkelijk den voorloopigen uitslag der onderhandelingen betrekkelijk de hertogdommen Sleeswijk en Holstein.

De regeringen van sommige kleinere duitsche staten hadden het reeds lang met leede oogen aangezien, dat de duitsche Bond, bij de behandeling der Sleeswijk-Holsteinsche zaak, volkomen op den achtergrond was geraakt en de groote mogendheden als heer en meester over de voor Duitschland verworven bezittingen bleven beschikken. Men vleide zich nog altijd met de — helaas! ijdele — hoop, van in een aantal kleine vrijzinnige staatjes een tegenwigt te geven aan het éene groote pruisische despotisme, en wendde dus alles aan, om de kroon der hertogdommen alsnog voor den vrijzinnigen erfprins van Augustenburg te behouden. Althans wilde men Pruisen en Oostenrijk eens noodzaken om duidelijker voor hunne bedoelingen uit te komen, en de heeren von der Pfordten en von Beust staken dus de hoofden te zamen, en beraamden in overleg met den heer von Dalwigk het plan, om namens hunne regeringen (Beijeren, Saksen en Hessen-Darmstadt) een voorstel in te dienen, waarvan dit naar hunne meening het gevolg zoude zijn.

Welda werd dan ook in de maand Maart een voorstel ingezonden van den volgenden inhoud:

"Reeds gedurende langer dan een jaar is Duitschland door een vraagstuk van nationale beteekenis ten sterkste bewogen. Onder alle standen der bevolking vertoonde zich eene geestdrift en eene eensgezindheid, gelijk men die sedert de vrijheidsoorlogen niet heeft beleefd. Daardoor gesteund hebben de pogingen van alle Duitsche regeringen zich gewend op een zelfde doel: de bevrijding van duitsche landen. De schitterende overwinningen van de oostenrijksche en pruisische wapenen [dus toch eigenlijk niet van alle duitsche regeringen] en het standvastig verzet tegen inmenging van vreemden hadden ten gevolge, dat de scheiding der Elbehertogdommen van Denemarken thans ook volkenregtelijk is uitgemaakt. En toch is voor Duitschland nog niet de vrucht verkregen, welke voor natiën de uitkomst eener overwinning pleegt te zijn. Tevredenheid [met zich zelven, of binnenlandsche rust; "innere Befriedigung" staat er in het oorspronkelijke] en een hooger gestemd bewustzijn van magt, welke vooral van eene zegepraal des regts het gevolg moeten zijn, worden niet gevonden; zelfs dreigt het tegendeel wanneer de eendragt niet versterkt, maar verzwakt wordt, omdat van het behaalde voordeel geen gebruik wordt gemaakt. Dat dit gevaar thans Duitschland nadert is even zeker, als dat het er gemakkelijk voor kan worden behoed, en in het volle genot kan worden gesteld van de voordeelen der overwinning. Gelijk zonder twijfel daartoe overal de wil bestaat, kan men er zich van verzekerd houden, dat langer talmen de voltrekking slechts moeijelijker, zoo niet onmogelijk zal maken."

"De duitsche mogendheden, welke in het bezit der hertogdommen zijn getreden, hebben het voornemen deze den regtmatigen regeringsopvolger over te geven ["auszuantworten." Eene zeer goedige, maar voor het overige bijzonder goedkoop verkregen onderstelling der Heeren van Beijeren en Saksen] en de Bondsvergadering heeft, door hare tot dusver aangenomen houding en al hare besluiten doen zien, dat zij er naar streeft, de nog hangende kwestiën zoo spoedig mogelijk in dezen geest te zien opgelost. De vervulling dezer voornemens is vertraagd, doordien verschillende aanspraken zich deden gelden. Hoe prijselijk het nu ook moge zijn, dat men in deze omstandigheden de beslissing in regten niet wil vooruitloopen, zijn er toch andere overwegingen aan te voeren, die zulk eene afwachtende houding schijnen te wraken.

"Daargelaten nog dat een geding [prozessualisches Verfahren] geruimen tijd vorderen zou en er uit de daarmede gepaard gaande onzekerheid groote nadeelen zouden ontspruiten, kan niet buiten aanmerking blijven:

"1°. dat er op den huidigen oogenblik geen geregtshof bestaat, waarvoor, in zulk eene zaak, zou kunnen worden gehandeld en beslist, — dat derhalve de bondsvergadering geroepen is te beoordeelen welken pretendent zij als den regtmatigen erkent, en dien ten gevolge wil toelaten tot den Bond; voor zulk een oordeel is reeds genoegzame stof aanwezig.

2°. dat de Bond en zijne leden ieder voor zich met grond kunnen verlangen, dat de nu reeds langer dan een jaar gesuspendeerde stem van den engeren raad zich doe hooren.

3°. dat de regeringen van Oostenrijk en Pruisen in vereeniging met den duitschen bond den erfprins van Augustenburg op eene europesche conferentie [de Londensche van 1864] hebben verklaard te zijn degene, die de beste aanspraken kon doen gelden, en voor hem de hertogdommen hebben verlangd.

4°. dat door zijne aanstelling in de regering van het hertogdom Holstein, van de zijde van Duitschland geen twijfel wordt geopperd aangaande de onverbreekbaarheid van den band tusschen dit hertogdom en het hertogdom Sleeswijk, en derhalve er ook niet aan kan worden getwijfeld, of daardoor wordt niet de weg afgesneden voor het doen gelden van de aanspraken van anderen. Integendeel zou daaruit juist blijken, dat voor den anderen pretendent de weg der scheidsregterlijke uitspraak zou openstaan. ["Das Austrägalverfahren"; over dit eigenaardig regt zie men de in Brockhaus Conversations Lexikon genoemde bron].

"Het bovenstaande geeft regt tot de onderstelling, dat de hoogste regeringen van Oostenrijk en Pruisen, door spoedig den erfprins van Augustenburg de regering op te dragen, zich verzekerd kunnen houden van de instemming der bondsvergadering niet alleen, maar ook van de dankbaarheid der duitsche natie en het vertrouwen der duitsche regeringen."

"Weshalve de regeringen van Beijeren, Saksen en het groothertogdom Hessen voorstellen: —

"De hooge bondsvergadering gelieve onder voorbehoud van nader besluit te kennen te geven, dat zij, met volkomen vertrouwen, van de hoogste regeringen van Oostenrijk en Pruissen verwacht, dat het haar moge behagen, den erfprins van Sleeswijk-Holstein-Sonderburg-Augustenburg het hertogdom Holstein in eigen bestuur te geven en te doen weten, wat zij zijn overeengekomen omtrent het hertogdom Lauenburg."

Het zijdelingsch antwoord van Pruisen op dit voorstel deelden wij boven mede; het werd gegeven door den minister von Roon, bij de indiening der marinewet. Regtstreeks, namelijk ter bondsvergadering, bestreed Pruisen het voorstel op de volgende gronden: De bondsvergadering zou door dit voorstel aan te nemen in tegenspraak komen met vroegere besluiten; immers zij zou wenschen te kennen te geven, waartoe men niet geregtigd was, eer het rapport der door haar benoemde commissie van onderzoek naar de regtskwestie was ingekomen. Pruisen wilde daartoe niet medewerken: de *vermeende* regten van den hertog van Augustenburg waren volgens het gevoelen der koninklijke regering *onbewezen* en *grootendeels onbewijsbaar.* Dat de koninklijke regering op de Londensche Conferentie voorsloeg den erfprins van Augustenburg in het bezit der hertogdommen te stellen doet niet ter zake; zij beschouwde dit in de *toenmalige* omstandigheden als een gepast middel om een eind te maken aan den *krijg.* De bedoeling was niet de aanspraken van den hertog te erkennen, en het voorstel heeft thans alle beteekenis verloren, omdat de staat van zaken eene geheel andere geworden is. Toen ter tijd toch zou door de inwilliging van het Pruisische voorstel slechts te kort zijn gedaan aan de aanspraken van het Brandenburgsche huis en aan die van koning Christiaan, met wien men oorlog voerde. Sedert is een nieuwe pretendent opgetreden, in den persoon des hertogs van Oldenburg, en zijn de regten van koning Christiaan door den vrede op Oostenrijk en Pruisen overgegaan.

Tegen deze gronden was niet veel in te brengen, maar er was in de bewijsvoering van Beijeren c. s. nog een ander zwak punt, dat niet werd opgemerkt, omdat het duidelijk zou hebben doen zien,

hoe oneerlijk men, ieder op zijne beurt, in deze geheele zaak te werk ging.

Dat de aanspraken van Augustenburg op Sleeswijk volstrekt niet gemakkelijk te regtvaardigen waren wist men wel, en bovendien had de Bond eigenlijk slechts met Holstein iets uit te staan; maar — zoo redeneren Beijeren c. s. blijkbaar: — die hertog is van Holstein, is ook hertog van Sleeswijk, immers beiden zijn verbonden door een onverbreekbaren band. Doch bestond die band dan voor den oorlog niet? Toegegeven eens, dat het regt van koning Christiaan op Holstein niet bewijsbaar was, zijn regt op Sleeswijk was minstens even goed gegrond als de aanspraken van Augustenburg op Holstein. En wanneer koning Christiaan regtens hertog was van Sleeswijk, was hij het dan — op Beijersche wijze geredeneerd — krachtens den onverbreekbaren band tusschen beide hertogdommen niet even goed van Holstein, als degeen die hertog van Holstein worden zou het ook werd van Sleeswijk? Men ziet, het wapen was tweesnijdend, maar, die het toevallig in handen had, verborg zoo goed mogelijk die dubbele snede. Men wist wat men wilde verkrijgen; men zou dit verkrijgen; wat deed het er ten slotte toe, of men zich van slechte argumenten bediende, als het goede doel maar werd bereikt. Pruisen dacht er blijkbaar eveneens over; wat schaadt het ook of men allen een weinig valsch speelt, indien men speelt om eens anders goed?

Het voorstel van Beijeren c. s. werd ten slotte op 6 April aangenomen, maar de kansen van den Hertog werden er niet beter door. Integendeel het bleek hoe langer hoe duidelijker, dat Pruisen zijn wil doorzetten zou, het mogt kosten wat het wilde.

Wij zouden ons nu kunnen gaan begeven in de slendergangen der duitsche staatkunde, en pogen stap voor stap na te gaan, wat er in deze aangelegenheid geschiedde. Aan stof er toe ontbreekt het niet, want de schaarste van ander nieuws bragt de bespiegelingen over het hoe? en wat? der Sleeswijk-Holsteinsche zaak tot vollen bloei. Intusschen juist de overvloed van berigten zou ons kunnen doen dolen; absolutistisch gezinde regeringen zijn doorgaans niet grif met de mededeeling van diplomatieke documenten, en 't geen tot heden aangaande den loop der onderhandelingen tusschen Oostenrijk en Pruisen wordt gegist, zou bij nadere kennismaking zeer goed

eene dwaling kunnen blijken te zijn. Het schijnt, dat Pruisen zelfs voor een oorlog met Oostenrijk niet terug is gedeinsd. Zeker is het althans, dat Oostenrijk blijk heeft gegeven van zich het zwakst te gevoelen; want alles wat Pruisen meende te moeten vorderen is reeds voorloopig, door de dezer dagen bekrachtigde overeenkomst van Gastein toegestaan.

Beter dan ons weder te begeven in gewaagde gissingen, schijnt het kennis te nemen van den volledigen inhoud dezer overeenkomst, die ten slotte wordt medegedeeld:

"H. H. M. M. de keizer van Oostenrijk en Pruisen, zijn tot de overtuiging gekomen, dat het "Condominium", 't welk tot dus verre heeft bestaan, in de landen, waarvan Denemarken bij het vredesverdrag van 30 October afstand deed, tot onaangenaamheden (Unzukömmlichkeiten) leidt, die de goede verstandhouding tusschen Hare regeringen en de belangen der hertogdommen tevens, in gevaar brengen. H. H. M. M. hebben mitsdien besloten de regten krachtens art. III van gemeld verdrag door hen bezeten, voortaan niet meer gemeenschappelijk uit te oefenen, maar, tot nadere overeenkomst, die regten geographisch te verdeelen."

"Te dien einde hebben Z. M. de keizer van Oostenrijk, etc. graaf Blome, Z. M. de koning van Pruisen etc. v. Bismarck Schönhausen benoemd tot hunne plenipotentiarissen, die na uitwisseling hunner in behoorlijken vorm bevondene volmagten zijn overeengekomen als volgt:

"Art. 1. De uitoefening der bij art III van het weenensch vredesverdrag van 30 October gemeenschappelijk verkregen regten, zal, onverminderd de voortduring dezer regten over het geheel der beide hertogdommen, wat betreft het hertogdom Holstein overgaan op Z. M. den keizer van Oostenrijk, en wat betreft het hertogdom Sleeswijk op Z. M. den koning van Pruisen.

"Art. 2. De hooge contractanten willen (wollen, niet zoo sterk als het *werden* van art III) aan den Bond voorstellen: dat eene duitsche vloot worde gebouwd en daartoe Kiel als bondshaven worde bestemd. Tot dat de hierop betrekkelijke besluiten van den bond zijn uitgevoerd, wordt deze haven voor de oorlogschepen van beide mogendheden gebezigd, terwijl het commando en de policie er over door Pruisen wordt uitgeoefend. Pruisen is geregtigd, zoowel tot verde-

diging van den ingang tegenover Friedrichsort de noodige fortificatiën aan te leggen, als ook op den holsteinschen oever der bogt [van Kiel] marine etablisementen te vestigen, overeenkomstig het doel der oorlogshaven. Ook deze fortificatiën en etablisementen staan onder het commando van Pruisen, en de pruissische marinetroepen en manschappen, welke tot bezetting en bewaking noodig zijn, kunnen in Kiel en omstreken worden ingekwartierd.

"Art. 3. De hooge contractanten zullen [*werden*] in Frankfort [bij de bondsvergadering] voorstellen, Rendsburg tot eene duitsche bondsvesting te verheffen.

"Tot dat de regelingen aangaande de bezetting dezer vesting, door den bond zijn getroffen, zal haar garnizoen worden gevormd uit keizerlijk oostenrijksche en koninklijk pruisische troepen, terwijl, jaarlijks op 1 Julij, de beide mogendheden elkander in het commando zullen afwisselen.

"Art. 4. Zoo lang de in art. 1, dezer overeenkomst bedoelde verdeeling van kracht blijft, zal de koninklijk pruisische regering twee militaire wegen door Holstein behouden: de eene van Lubeck op Kiel, de andere van Hamburg op Rensburg.

Nadere bepalingen omtrent de etappen, alsmede over vervoer en onderhoud der troepen zullen weldra bij bijzondere overeenkomst worden gemaakt. Tot dat dit is geschied zijn de bepalingen van kracht, welke voor de pruisische militaire wegen door Hannover bestaan.

"Art. 5. De koninklijke pruisische regering behoudt de beschikking over een telegraafdraad ter verbinding met Kiel en Rendsburg en het regt pruisische postwagens, met de daartoe behoorende beambten, over de beide genoemde wegen van het hertogdom Holstein te vervoeren.

Voor zoo verre de aanleg eener regtstreeksche spoorwegverbinding van Lubeck over Kiel tot aan de sleeswijksche grenzen nog niet verzekerd is, wordt de daartoe gevorderde concessie op verlangen van Pruisen, onder de gebruikelijke voorwaarden, voor het holsteinsche gebied verleend, zonder dat met betrekking tot dezen weg door Pruisen aanspraak kan worden gemaakt op soevereine regten.

"Art. 6. De hooge contractanten zijn met elkaar in overeenstemming, omtrent het voornemen van de hertogdommen te doen opnemen in het tolverbond.

Tot dat deze opname zal hebben plaats gehad, of dienaangaande

anders zal zijn overeengekomen, blijft het tegenwoordig, beide hertogdommen omvattende, tolstelsel van kracht, onder gelijke verdeeling der daaruit voortspruitende inkomsten. Ingeval het der pruisische regering geraden toeschijnt, nog tijdens den duur der in de tegenwoordige overeenkomst besproken verdeeling onderhandelingen te openen, nopens het toetreden der hertogdommen tot het tolverbond, is Z. M. de keizer van Oostenrijk bereid een vertegenwoordiger van het hertogdom Holstein aan deze onderhandelingen als gevolmagtigde te doen deelnemen.

"Art. 7. Pruisen is geregtigd het ontworpen kanaal van de Noord- naar de Oostzee, door het gebied van Holstein te graven, al naar gelang der uitkomsten van het namens de pruisische regering aangevangen technisch onderzoek. In zoo verre dit het geval zal zijn, heeft Pruisen het regt de rigting en afmetingen van het kanaal te bepalen, de tot den aanleg gevorderde gronden tegen vergoeding der waarde te onteigenen, het bestuur te voeren over de werkzaamheden tot het graven en het onderhoud van het kanaal, en eindelijk het regt, om zijne toestemming te geven of te weigeren op alle hierop betrekkelijke reglementen.

Transitoregten, of lasten op schip en lading mogen, over de geheele lengte van het kanaal, door Pruisen niet worden geheven, uitgezonderd die, welke voor het gebruik der vaart zullen worden gevorderd en welke door Pruisen voor schepen van alle natiën gelijk zullen worden gesteld.

"Art. 8. Door de tegenwoordige overeenkomst wordt geene verandering gebragt in de bepalingen van het weenensche vredesverdrag van 30 October 1864, voor zoo veel die betrekking hebben op de finantiële verpligtingen der hertogdommen zoo wel jegens Denemarken, als jegens Oostenrijk en Pruisen; slechts zal het hertogdom Lauenburg worden ontheven van elke verpligting om tot de krijgskosten bij te dragen.

De aandeelen in de bijdragen tot bestrijding der oorlogskosten, zullen voor de hertogdommen Sleeswijk en Holstein naar de getalssterkte der bevolking worden berekend.

"Art. 9. De bij meergemeld verdrag van Weenen verworven regten op het hertogdom Lauenburg worden door den keizer van Oostenrijk, aan den koning van Pruisen afgestaan. Daarentegen verbindt

de koninklijk pruisische regering zich, aan de keizerlijk oostenrijksche regering eene som van twee millioen vijf maal honderd duizend deensche rijksdaalders uit te keeren, betaalbaar te Berlijn in Pr. Cour., vier weken na de bekrachtiging dezer overeenkomst door H. H. M. M. den keizer van Oostenrijk en den koning van Pruisen.

"Art. 10. De bovenbesproken verdeeling van het gemeenschappelijk eigendomsregt zal, zoodra na goedkeuring dezer overeenkomst mogelijk is, beginnen, en uiterlijk op 15 September e. k. tot stand zijn gekomen.

Het tot dusver vigerend gemeenschappelijk opperbevel vervalt, zoodra Holstein door de pruisische, Sleeswijk door de oostenrijksche troepen volkomen zullen zijn ontruimd.

"Art. 11. De tegenwoordige overeenkomst zal door H. H. M. M. den keizer van Oostenrijk en den koning van Pruisen door uitwisseling van schriftelijke verklaringen op de aanstaande bijeenkomst worden bekrachtigd.

In oirkonde waarvan de beide boven genoemde plenipotentiarissen deze overeenkomst heden in dubbel van hunne handteekening en zegel hebben voorzien.

Aldus geschied te Gastein op den 14 Augustus 1865.

(onder stond:) (L. S.) G. Blome m. p.

(L. S.) v. Bismarck m. p.

KRONIJK

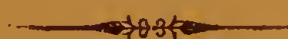
VOOR DE

GESCHIEDENIS VAN ONZE DAGEN.

DOOR

A. G. C. VAN DUYL.

Aflevering 8.

HAARLEM, A. C. KRUSEMAN.
1865.

POLITIEK OVERZIGT.

"De oorsprong van dezen krijg, zoo zeiden sommigen, moet worden gezocht in de slavernij. Ik ontken dit ten sterkste; deze treurige broederoorlog is alleen een gevolg van booze hartstogten; zij bewijst waartoe staatkundige geschillen kunnen voeren, zelfs onder eene natie zoo ontwikkeld als die onzer Amerikaansche broeders. Deze oorlog was niet anders dan een strijd van partijen; zij werd gevoerd met al de verbittering van den partijhaat; en 't was Gods hand, die de menschelijke berekeningen verijdelde en uit een groot kwaad het goede wrocht: de afschaffing der slavernij."

Met deze stichtelijke toespraak ondersteunde graaf Dalhousie, ter algemeene vergadering der vrije Schotsche kerk in Edinburgh, het voorstel, om namens dit ligchaam een adres van deelneming te rigten tot de Amerikaansche natie. Zijn gevoelen is niet dat van een vijand der Unie; integendeel de Amerikanen zijn zijne broeders; het is niet dat van iemand, die met minachting nederziet op de jonge maatschappij, in zoovele opzigten van het deftige Engeland onderscheiden: immers, de Amerikanen zijn ook in zijn oog "bijzonder ontwikkeld." En toch .... de grootste omwenteling waarvan de geschiedenis weet en welligt weten zal, was eenvoudig een partijgeschil, en slechts door de bijzondere beschikking der goddelijke voorzienigheid heeft dit nog tot eene zegenrijke uitkomst geleid.

Zijn deze dingen dan in een hoek geschied? Werden de jongste gebeurtenissen in Amerika voorbereid in kabinetten en conclaven, en zal men eerst na verloop van jaren, de geheime roerselen kunnen naspeuren in verbleekte mémoires en bestoven archieven?

Geene geschiedenis is zoo gemakkelijk na te gaan, als die der Vereenigde Staten; wat daar gebeurt, gebeurt op klaar lichten dag en altijd in het openbaar. Stukken, in Europa jaren lang geheim gehouden, zien daar het licht, soms eer zij hunne bestemming hebben bereikt. De handelende personen, elders bijna niet te genaken, en aan rondwandelende geheime archieven gelijk, zijn in de Unie voor een ieder toegankelijk, en geven zich geene de minste moeite hunne plannen en inzigten te verbergen. Europa moet wel zonderling bevooroordeeld wezen, indien het desniettegenstaande, over het algemeen, zoo weinig van de toedragt der zaken begrijpt, zich telkens weder op nieuws tot onjuiste meeningen laat verleiden. Want het gevoelen van Graaf Dalhousie is niet dat van een zonderling; de meeste Engelschen zouden eene dergelijke meening uitspreken, en op het vaste land van Europa zijn er niet velen, die niet in den grond hetzelfde zouden getuigen. Althans, indien men al aan de slavernij eene grootere plaats in de jongste Amerikaansche geschiedenis inruimt, dan graaf Dalhousie deed, men kan zich toch niet goed verheffen boven het denkbeeld dat de strijd eene worsteling was tusschen partijen, niet de handeling van eene groote natie, "qui se relève."

Een groot volk, bijna eene eeuw lang worstelende tegen den smaad der slavernij, verheft zich, tot het uiterste getergd, plotseling als één man, en begint een vrijheidsoorlog, grootscher nog dan die, waaraan het zijn bestaan te danken had. De zwaarste offers in goed en bloed worden met vreugde gebragt; eindelijk wordt de overwinning behaald, en staat de nieuwe wereld aan het begin van een tijdvak van ontwikkeling en vooruitgang nog schooner en verrassender dan 't geen achter haar ligt — de oude wereld heeft met belangstelling toegezien; is gaan jammeren over den broedermoord, en nu de zaak ten einde is verheugt zij zich er over, dat de strijd der partijen toch nog zulke schoone gevolgen had.

"Nooit weder kunt gij voor ons zijn, wat gij voor ons zijt ge-

weest — noch uwe liberalen, noch uwe philantropen, noch uwe vromen. Wij hebben in u geloofd, zooals geen volk ooit in een ander geloofde, en vreeselijk hebben wij ons bedrogen gezien." Aldus sprak, bij het afscheid nemen, een Amerikaan mistroostig tot een Engelsch vriend; aldus denkt en smeekt het grootste gedeelte der Amerikaansche natie. Valt het te verwonderen? Immers in Engeland vooral, maar niet in Engeland alleen, worden nog dagelijks de tijdingen uit Amerika zoo onedel mogelijk opgevat. Niets van 't geen van de overzijde van den atlantischen oceaan wordt berigt schijnt ons in Europa te gemeen of te onwaarschijnlijk. Dat de publieke schuld, aangegaan tijdens den krijg, zoodra mogelijk zal worden gerepudieerd — een of ander gewetenloos dagbladcorrespondent behoeft het slechts te verzekeren, om onmiddellijk een ruimen kring van geloovigen te vinden. Dat de tegenwoordige regering der Unie zich op de laaghartigste wijze op hare gevallene tegenstanders wreekt, hoe velen vonden het noodig aan de waarheid van dit berigt te twijfelen? En niet alleen door hen wordt aldus geoordeeld die de Unie haten, omdat zij, bewust of onbewust, niet kunnen verduren, dat een gebouw in stand blijft, opgetrokken naar geheel andere staatkundige beginselen dan zij zelven zijn toegedaan; niet alleen door hen, die, hoe vrijzinnig ook in hunne betuigingen, zich onwillekeurig aangetrokken gevoelden tot de "fatsoenlijke" lui van het zuiden, de "ridderlijke" planters, die niet zonder slag of stoot wilden buigen voor den volkswil.

Er zijn er, die van den aanvang af hebben begrepen, wat er in Amerika op het spel stond, die den strijd steeds met warme belangstelling voor het Noorden hebben gevolgd, en die toch, bijvoorbeeld, de berigten omtrent de behandeling van den president der confederatie onmiddellijk geloofden, en zonder nader onderzoek hunne afkeuring te kennen gaven.

Natuurlijk!.... zoo lang men meent, dat er in Amerika geene natie is, maar een hoop menschen, her- en derwaarts geslingerd door een aantal politieke raddraaijers van beroep.

Het kan niet anders, of men moet zijn oordeel over den tegenwoordigen staat van zaken in Amerika telkens beneveld zien, indien men geen afstand doet van het denkbeeld, niet slechts dat de zaak der slaven was eene bijkomende omstandigheid, 't zij dan aanleiding

of voorwendsel, maar ook van de meening, dat zij was eene *partijzaak*, partijzaak in dien zin, dat het geschil alleen tusschen politieke personen werd gevoerd, het volk er geheel buiten stond, niet was het bewegende, maar het bewogene.

Telkens zullen wij op dit bezwaar stuiten, want de voorstelling, die ik bestreed, is algemeener verspreid dan men denkt, en met die voorstelling blijft de jongste geschiedenis der Unie een gesloten boek. Want al zijn de wapenen nedergelegd, de strijd is nog niet volstreden; het lot der slaven is nog in lange niet beslist, en juist van de tegenwoordige maatregelen der regering zal grootendeels afhangen, hoe die beslissing uitvallen zal. En ook op zich zelven kunnen die maatregelen onmogelijk juist worden beoordeeld, indien men ze eenvoudig beschouwt als door personen tegen personen gerigt, indien men niet gelooven wil noch kan aan het ernstig en opregte streven eener natie, om zich te waarborgen tegen den terugkeer van een euvel, dat men aanvankelijk gelukkig ontkwam.

De proclamatie, waarbij de belemmeringen van het verkeer in de zuidelijke staten door den president werden opgeheven (blz. 148 dezer kronijk), was spoedig door eene andere gevolgd, dd. 22 Mei, waardoor alle havens der Unie, behalve Galveston, La Salle, Santiago, Point Isabel en Brownsville, allen in Texas, op 1 Julij voor het buitenlandsch verkeer werden geopend. De uitzondering was natuurlijk, want in Texas en bewesten den Mississippi hielden Magruder en Kirby Smith zich nog staande, en de "welingelichte" correspondent van *The Times* wist zelfs te verzekeren, dat Smith, die "minstens 80,000 man onder zijne bevelen had," voor meer dan twee jaren lang van alle krijgsbenoodigdheden was voorzien "en — natuurlijk — geen oogenblik twijfelde, of de confederatie zou ten slotte nog zegepralen."

Te gelijker tijd ongeveer vaardigde de minister van oorlog eene proclamatie uit, waarin allen, die op en na 1 Junij, in de streken beoosten den Mississippi, met de wapenen in de handen werden gevonden, werden bedreigd, als guerillaas te worden neergeschoten, "aangezien de vijandelijke troepen aldaar zich door hunne bevelvoerende officieren aan het leger der Vereenigde Staten hebben over-

gegeven, en gewapende benden dus niet meer kunnen worden beschouwd als behoorende tot de erkende vijandelijke legermagt."

De proclamatie betreffende de blokkade der havens van Texas gaf nog eenige aanleiding tot gehaspel met Engeland; de president verklaarde namelijk, dat de blokkadebrekers voortaan als zeeroovers zouden worden beschouwd. "De president der Vereenigde Staten heeft eene uitgestrekte magt," zei Lord Derby, in de zitting van het hoogerhuis op 12 Junij, bij gelegenheid eener interpellatie over dit onderwerp, "maar hij kan het volkenregt niet veranderen. Indien een buitenlandsch vaartuig deze havens binnenloopt, mag het niet worden behandeld als een kaperschip; het wordt eenvoudig een smokkelaar." Graaf Russell was blijkbaar van hetzelfde gevoelen en had reeds eene depêche in dien geest naar den Engelschen minister-resident in Amerika afgezonden, maar de zaak had reeds alle belang verloren toen zij ter sprake kwam. Twee dagen toch, nadat de correspondent van *The Times* zijne lezers had aangetoond, dat de strijd in Texas nog jaren lang kon worden voortgezet, was te Londen de tijding gekomen dat Kirby Smith het voorbeeld van Lee, Johnston en Dick Taylor had gevolgd en zich en zijn leger had overgegeven.

Trouwens de 80,000 man bestonden alleen in de verbeelding van Dr. Mackay; Kirby Smith had nooit meer dan 30,000 man bij zich gehad en dit leger bestond grootendeels uit het uitvaagsel der troepen, die onder Price zulk eene treurige rol in Missouri hadden vervuld. De aanleiding tot het verhaal was eene toespraak van Smith, na den val van Richmond tot zijn leger gehouden. De berigtgever vergat echter, dat Smith toen nog niets van de overgaaf van Lee en Johnston weten kon. Zoodra die hem bekend was zond hij commissarissen naar Baton Rouge, om met de bevelhebbers der Unie te confereren, en op 27 Mei kon de minister Stanton aan den commandant van New-York, generaal Dix, berigten, "dat blijkens eene depêche van generaal Canby, dd. New Orleans 26 Mei, alle schikkingen waren getroffen aangaande de overgaaf der geconfedereerde troepen in het Transmississippi Departement, in welke overgaaf niet alleen de manschappen maar ook het materiaal van leger en vloot waren begrepen."

De zaak werd nu veel eenvoudiger; er waren geene erkende troepen der confederatie meer, en zoodra alle maatregelen voor de

geregelde heffing der regten waren getroffen, konden ook de uitgezonderde havens voor het buitenlandsch verkeer worden opengesteld, waardoor de door lord Derby besproken kwestie alle belang verloor. Lord Russell schreef dan ook op 16 Junij aan sir F. Bruce: —

"Het schijnt, dat de clausule over de zeeroovers ontstaan is door eene begripsverwarring. Werd er eene poging gedaan om [voor 1 Julij] goederen in te voeren in havens als die van Wilmington, Charleston enz., die thans in 't bezit zijn der Vereenigde Staten, dan zou dit moeten worden gestraft als een vergrijp tegen de tolregtbepalingen. Poogden daarentegen gewapende schepen, als de Stonewall b. v., [toen nog niet aan de Unie uitgeleverd, terwijl, gelijk bekend is, een andere kaper, de Shenandoah, zelfs thans nog zijne rooftogten voortzet] met de bedoeling om den opstand te hulp te komen, de havens van Texas binnen te dringen, die in 't bezit der geconfedereerden zijn, dan zou dit een vergrijp zijn tegen de souvereiniteit der Unie, en aangezien de staat van oorlog ten eind is, strafbaar als hoogverraad. Geen van beiden kunnen echter beschouwd worden als zeeroof, 't geen een vergrijp is niet tegen een enkelen staat, maar tegen het geheele menschdom; het schijnt echter thans onnoodig, de opmerkzaamheid der regering op deze fout in de proclamatie te vestigen."

Het was onnoodig, want eer nog de depêche van Russell Bruce kon bereiken, namelijk op 23 Junij, vaardigde de president eene nieuwe proclamatie uit, waarbij de blokkade van *alle* havens der Unie met 1 Julij werd opgeheven. Intusschen al deze besluiten waren slechts zeer gewone gevolgen van de onderdrukking van den opstand en betroffen in zekeren zin slechts het buitenland; de groote vragen waren: hoe zal de binnenlandsche rust worden hersteld, hoe zal er worden gehandeld met de aanvoerders van den opstand, hoe met het gros der opstandelingen?

Bijzonder welgegronde meeningen omtrent den staat van zaken in Amerika heeft het groote publiek in Europa nu eenmaal niet; geen wonder dan ook, dat men die dikwijls voor andere moet verwisseen, en het altijd eenige moeite kost, om zich weder levendig voor te stellen, hoe men een paar maanden geleden over de zaken dacht.

Dat er nog genoeg waren, die beweerden, dat Amerika nu slechts had te kiezen tusschen een schrikbewind of volslagen regeringloosheid, spreekt bijna van zelve; aan eene reactie, om 't even wat men onder dit woord verstond, geloofde bijna een ieder. Het groote publiek in Europa was echter thans minder haastig met het vormen van een oordeel, dan vroeger doorgaans het geval was; de vijandige

berigten vonden minder ingang; men wachtte af. Men was dan ook nog te zeer onder den indruk eener gebeurtenis, die als 't ware eensklaps de nevelen had weggevaagd. De moord van den president, hoe treurig ook, is in dit opzigt voor de Unie van onberekenbare gevolgen geweest; 't was of nu ook het algemeen eensklaps een juister blik kreeg op de gebeurtenissen. Eene natie, die na zulk een slag, geen oogenblik hare kalmte, haar zelfvertrouwen verloor, die volkomen rustig bleef bij eene verandering van bewind onder zulke omstandigheden, kon niet zoo volkomen de speelbal zijn van staatkundige partijschappen, als men tot heden zich had laten diets maken. En aan de andere zijde, hoe kon men geloof blijven slaan aan de deugdelijkheid eener zaak, tot wier bevordering zulke schandelijke middelen werden gebezigd! Men schorste dus zijn oordeel op, in afwachting van de dingen, die daar zouden komen.

Hetzelfde kan in zekere mate van het groote publiek in Amerika worden gezegd. Even fel als de democratische dagbladpers de handelingen van president Lincoln had bestreden, even kalm bleef men thans afwachten, wat "Andy" (verkorting van Andrew, de voornaam van president Johnson) zou doen? Want de laster had geen vat meer op het publiek. En zelfs tegenwoordig, nu de maatregelen van den president, ook door sommigen zijner voorstanders worden afgekeurd, wordt er oneindig zachter geoordeeld, dan in de eerste jaren van het bestuur van Lincoln. "De regering weet het het beste," zoo hoort men niet zelden; "zij kan de zaken in het zuiden beter beoordeelen dan wij, die er slechts nu en dan wat van hooren. Toen Lincoln leefde werden zijne handelingen ook soms zoo sterk afgekeurd: en wij hebben nu gezien hoe hij werd belasterd."

Daarmede is echter niet gezegd, dat de vroegere oppositie geheel tot zwijgen was gebragt; leugenachtige berigten, omtrent de daden of voornemens der regering waren ook thans nog aan de orde van den dag; maar president Johnson ging zoo voorzigtig en zoo weinig revolutionair te werk, dat eene gegronde oppositie bijna onmogelijk werd.

Omtrent éene zaak, de behandeling der rebellen, was men spoedig uit het onzekere. Reeds op 29 Mei vaardigde de president eene proclamatie uit van den navolgenden inhoud:

"Aangezien de President der Vereenigde Staten, op 8 December 1863 en 26 Maart 1864, ten einde den opstand te onderdrukken, en een ieder gelegenheid te geven, om terug te keeren tot de trouw aan de Unie, en het gezag der Vereenigde Staten te helpen herstellen, proclamatien heeft uitgevaardigd, waarbij amnestie en pardon werd aangeboden aan zekere personen, die middellijk of onmiddellijk bij gezegden opstand waren betrokken;

"en aangezien velen, die aldus aan gemelden opstand hebben deelgenomen, sedert de uitvaardiging van bedoelde proclamatien verzuimden of verhinderd waren, gebruik te maken van de aangeboden voorregten;

"en aangezien vele personen — die teregt alle aanspraak op amnestie en pardon onder deze proclamatie hebben verloren, doordien zij middellijk of onmiddellijk in gezegden opstand en voortdurende vijandschap jegens de regering der Vereenigde Staten bleven verkeeren, sedert de uitvaardiging der proclamatien — thans amnestie en pardon wenschen te vragen en te bekomen: —

"ten einde derhalve het gezag van de regering der Vereenigde Staten worde hersteld, en vrede, orde en vrijheid gevestigd, zoo is het dat ik, Andrew Johnson, President der Vereenigde Staten verkondig en verklaar, dat bij deze, aan alle personen, die middellijk of onmiddellijk bij den opstand waren betrokken, en met de na te melden uitzonderingen, door mij wordt verleend amnestie en pardon, met herstelling van alle eigendomsregten — behalve die op slaven, en in gevallen, waarin, op grond van de wetten aangaande confisca van bezittingen aan rebellen behoorende, geregtelijke proceduren zijn aangevangen — maar altijd onder voorwaarde, dat de volgende eed of verklaring, door al zoodanige personen zal worden afgelegd en onderteekend, en van stonden aan ongeschonden gehouden, welke eedsafflegging tot blijvende herinnering, zal worden geregistreerd en de navolgende inhoud en strekking zal hebben, te weten: —

" "Ik — — zweer, of verklaar plegtig, in tegenwoordigheid van den almagtigen God, dat de Constitutie der Vereenigde Staten, en de Unie van de Staten onder deze Constitutie voortaan getrouwelijk door mij zal worden ondersteund en verdedigd, en dat van 's gelijken, ik mij zal onderwerpen aan alle wetten en proclamatien betrekkelijk de emancipatie der slaven, uitgevaardigd gedurende den opstand, welke wetten en proclamatien ik getrouwelijk zal helpen handhaven. Zoo waarlijk helpe mij God." "

"De volgende klassen van personen zijn van de voorregten dezer proclamatie uitgezonderd: — 1. Allen die pretenderen of gepretendeerd hebben te zijn burgerlijke of diplomatieke beambten, of anders binnen- of buitenlandsche agenten van de zich noemende regering der confederatie 2 Allen die regterlijke ambten in de Vereenigde Staten hebben vaarwel gezegd, ten einde den opstand te ondersteunen. 3. Alle tegenwoordige en vroegere officieren te land en ter zee van de zich noemende geconfedereerde regering, boven den rang van kolonel of kapitein ter zee (lieutenant in the navy). 4. Allen, die, tot ondersteuning van den opstand, hunne zetels in het Congres der V. S. verlieten. 5. Allen, die hun ontslag namen uit betrekkingen in leger en vloot der Unie, ten einde te ontkomen aan de verpligting, om den opstand te bestrijden. 6. Allen, die op eenigerlei wijze hebben medegewerkt, om personen in dienst der Vereenigde Staten gevonden, beambten, officieren, soldaten, matrozen, of anderen, op andere wijze dan als wettige krijgsgevangenen te behandelen. 7. Allen, die zich uit

het gebied der Vereenigde Staten hebben verwijderd, met de bedoeling, om den opstand te ondersteunen. 8. Alle officieren te land en ter zee, in de dienst der rebellen, die door de regering werden opgeleid aan de militaire Akademie te Westpoint, of op de marineschool der Vereenigde Staten. 9. Allen, die voorgaven te zijn Gouverneurs van Staten in opstand tegen de Vereenigde Staten. 10. Allen, die hunne woningen verlieten binnen de jurisdictie en bescherming der Vereenigde Staten, en zich, door de federale militaire linien heen, naar de zoogenaamde geconfedereerde Staten begaven, ten einde den opstand te ondersteunen. 11. Allen, die medegewerkt hebben tot benadeeling van den handel der Vereenigde Staten op de opene zee; allen, die van Canada uit strooptogten hebben gedaan op het gebied der Vereenigde Staten, of hebben bijgedragen tot benadeeling van den handel der Vereenigde Staten op de meeren en rivieren, waardoor deze van de Britsche provincien zijn gescheiden. 12. Allen, die ten tijde, dat zij, door den voorgeschreven eed af te leggen, de voorregten dezer proclamatie pogen te verwerven, door de zee- of landmagt, of door de burgerlijke autoriteiten worden gedetineerd, als krijgsgevangenen of personen, die voor wanbedrijven van welken aard ook, 't zij voorloopig of na veroordeeling worden gevangen gehouden. 13. Allen, die vrijwillig hebben deel genomen aan gezegden opstand en wier belastbare eigendom op meer dan D. 20,000 wordt geschat. 14. Allen, die den eed van amnestie hebben afgelegd, voorgeschreven bij presidiale proclamatie van 8 Dec. 1863, of een eed van trouw aan de regering der Vereenigde Staten, en die sedert gemelden eed hebben geschonden.

"Zijnde al deze uitzonderingen onder deze bepaling, dat een iegelijk zich zal kunnen wenden tot den president met een bijzonder verzoek om pardon, en dat tot allen, die tot de uitgezonderde klassen behooren, de clementie zal worden uitgestrekt, indien de omstandigheden van elk bijzonder geval dit veroorloven en het met de waardigheid en de rust der Vereenigde Staten overeen te brengen is.

"De Secretaris van staat (Minister van buitenl. zaken) zal regelen en bepalingen vaststellen tot het afnemen van den eed, en het houden van behoorlijke aanteekening, zoodanig, dat de voordeelen er van aan een iegelijk verzekerd blijven en de regering der Vereenigde Staten gewaarborgd zij tegen bedrog.

In oirkonde waarvan enz. enz. enz.

was get. ANDREW JOHNSON.

Op last van den pres.: W. H. SEWARD, Minister van buit. zaken.

Deze proclamatie — de eerste, in 't voorbijgaan opgemerkt, die door Seward werd gecontrasigneerd, na den aanslag op zijn leven — gaf aan de kwalijk gezinden weder gelegenheid, om de regering der Unie in een slecht daglicht te plaatsen. Immers, zoo redeneerde men, eene amnestie met zoo vele uitzonderingen is inderdaad slechts eene karikatuur, en ten einde deze redenering meer kracht bij te zetten, ontzagen sommigen zich niet van, bij de mededeeling van het stuk, de clausule weg te laten, waaruit blijken kon, dat de veertien uitgezonderde klassen volstrekt niet onvoorwaardelijk waren uitgesloten.

President Johnson had eenvoudig woord gehouden; 't geen hij onmiddellijk na zijn optreden aan verschillende deputatien had verklaard, deed hij nu gestand; er werd een onderscheid gemaakt tusschen de misleide menigte en degenen, van wie men onderstellen kon, dat zij den opstand hadden aangestookt. De eerste werd onverwijld van alle vervolging vrijgesteld; de laatsten konden genade erlangen, indien zij er om verzochten, en hun vroeger gedrag waarborgen opleverde, dat dit voorregt niet zou worden misbruikt. Dit was toch inderdaad niet meer dan natuurlijk, vooral indien men in het oog houdt, dat de proclamatie verscheen, nog eer men zeggen kon dat de opstand geheel was gedempt, en er bovendien reeds toen ruiterlijk door de voorstanders van het zuiden werd verkondigd, dat men den eed van getrouwheid aan de Unie gerust afleggen kon, omdat die toch eigenlijk niet als verbindend kon worden beschouwd.

In Amerika zelf keurde men slechts af, dat de legers der confederatie, die zich aan de Unie hadden overgegeven, niet reeds daardoor in de amnestie waren begrepen. Althans Horace Greely, de bekwame, maar in sommige opzigten eenzijdige redacteur van de Tribune, en zijne vrienden, oordeelden, dat deze mannen niet meer voor verraad jegens de Unie mogten worden vervolgd.

Over 't geheel bespeurde men echter weldra, dat de maatregel volkomen te regtvaardigen was, vooral nu hij met zooveel gematigdheid werd ten uitvoer gelegd. Het regende weldra verzoekschriften om genade, en meestal werd die door den president verleend. Onder de eersten, die zich met zoodanig verzoek tot Johnson wendden behoorden generaal Lee, de veldheer, die den val der confederatie zoo lang tegen gehouden had, en Alexander H. Stephens.... de vice-president der confederatie. Zijn verzoek om gratie besloeg niet minder dan 70 bladzijden, houdende eene uitvoerige verdediging van zijn gedrag, welke even als die van zoovele anderen hoofdzakelijk hier op neder kwam, dat hij tot het laatste oogenblik zich tegen afscheiding had verzet, maar, toen eenmaal tot afscheiding was besloten, niet geregtigd meende te zijn, een anderen weg te gaan, dan dien van zijn staat. En deze verdediging was niet eene gezochte, maar volkomen wel gemeend. Ook generaal Lee had niet opgehouden tegen afscheiding te prediken; maar zoodra de zaak was beslist, achtte hij zich verpligt zijn staat (Virginië) te dienen.

Vooral éene clausule was er in de proclamatie, die de vroegere opstandelingen volstrekt niet naar den zin was. Op 8 Julij verscheen te Washington eene deputatie van kooplieden en anderen uit Virginië, en overhandigde den president een bezwaarschrift tegen de 13e uitzondering der proclamatie, waarbij allen werden uitgesloten wier belastbaar vermogen meer dan D. 20,000 bedroeg.

Deze bepaling, meenden zij, — en 't heeft er allen schijn van of zij met deze redenering den president dachten te verschalken — kon niet anders dan nadeelig werken, voor..... *den arme.* Immers zij belette de ontwikkeling der nijverheid; het was hun niet mogelijk in het Noorden of in de Middenstaten geld te bekomen; men wilde hun geen voorschot geven, want welligt bedroeg hun vermogen meer dan D. 20,000, en in dit geval was het mogelijk, dat zij van de amnestie werden uitgesloten. Zij konden dus den arme geen werk geven, enz. enz.

De president merkte op, dat niet de proclamatie oorzaak was van dit wantrouwen, maar het verraad jegens de Unie. De proclamatie toch had in den staat van zaken hoegenaamd geene verandering gebragt. Die verraad gepleegd had viel onder de termen van de confiscatiewet, en die wet, afgekondigd door het congres der Unie, kon hij niet te niet doen. Dat nu aan lieden van een zeker vermogen niet onvoorwaardelijk genade werd verleend, had zijn natuurlijken grond. "Gij weet het, even goed als ik, die uit het Zuiden afkomstig ben en de toedragt van nabij heb gezien, gij weet het even goed als ik" zei de president, "dat de rijken het waren, die het volk tot den opstand hebben gedwongen. In uw staat (Virginië) was verreweg de grootste meerderheid tegen de afscheiding. Maar juist de vermogende lieden zijn het geweest, die met behulp der dagbladen en van uw legertje de zaak tegen wil en dank hebben doorgedreven." Het huichelachtig betoog, omtrent den nadeeligen invloed op de armen werd door den president op zeer eenvoudige wijze omvergeworpen. "Laat ons er geen doekjes om winden. Tien tegen een, dat degenen, wier vermogen thans meer dan D 20,000 bedraagt, het hebben verworven door den krijg, door leverantiën aan het leger als anderszins. Als zij zoo bekommerd zijn over het lot der armen, welnu! dan is er een zeer gemakkelijk middel om daarin te voorzien. Schenk hun al 't geen gij boven de D 20,000 bezit;

gij zult een goed werk doen en tevens verlost zijn van de voorwaarden der 13e clausule."

De heeren hadden tegen deze redenering niets in te brengen; de president kon dan ook bij het afscheid verzekeren, dat zij hem volstrekt niet hadden overtuigd van de noodzakelijkheid om de proclamatie te wijzigen.

Later nog, toen meer en meer bleek, dat het zuiden niets had geleerd en niets had vergeten, werd de proclamatie, die bij hare verschijning door enkelen te streng was genoemd, veroordeeld om hare gematigdheid. Dag aan dag verneemt men tegenwoordig klagten, dat aan lieden, die men volstrekt niet kan vertrouwen, amnestie wordt verleend.

Het is niet mogelijk het allen naar den zin te maken. Beter dan eenig ander kent de president de bewoners der zuidelijke staten; beter dan de meesten zijner tegenstanders is hij bij magte te beoordeelen hoever hij kan gaan; tot heden heeft hij, de veelvuldige bezwaren in aanmerking genomen, waarmede men in zulke omstandigheden altijd te kampen heeft, — geene de minste reden gegeven, om aan zijn doorzigt te twijfelen. De tijd alleen kan leeren, wie in deze juist heeft gezien.

Op denzelfden dag, waarop de amnestie werd afgekondigd, vaardigde de president eene andere proclamatie uit, veel belangrijker dan de eerste, al werd zij in Europa vrij wat minder druk besproken.

Om hare beteekenis wel te vatten, dienen enkele opmerkingen vooraf te gaan.

Zoodra het eind van den opstand naderde, rees natuurlijk de vraag, hoe zal nu verder met de afgescheiden staten worden gehandeld?

Twee stelsels stonden al spoedig vrij scherp tegenover elkander, en merkwaardig was het daarbij waar te nemen, hoe snel de meeningen in den loop der gebeurtenissen waren gerijpt. De radikalen van gisteren stonden heden reeds in het centrum; de uiterste regterzijde was ondergegaan in den strijd en thans door de vroegere lieden van het centrum vervangen. Met andere woorden: de zuidelijke planters, die vroeger alle ontwikkeling hadden tegengehouden,

waren en bleven onverbeterlijk en als zoodanig zonder eenigen invloed; de democraten, die vroeger hunne belangen hadden bevorderd en, waar het de slavernij betrof, de middenpartij vormden door wier invloed de zuidelijke diplomaten het heft in handen hielden, streden thans ten deele als "koperkoppen" op den uitersten regtervleugel, of voegden zich bij het centrum der gematigde republiekeinen, die vroeger als voorstanders der emancipatie als radikalen werden beschouwd; de uiterste linkerzijde werd thans gevormd door eene fractie der republikeinen, die het kwaad wilden uitroeijen met wortel en tak.

Over eene zaak waren allen het eens, die niet verklaarde voorstanders waren der vroegere afgescheidenen. De slavernij moest in geen vorm, hoe dan ook, voortaan worden gedoogd; en het eenig middel om tot volkomen afschaffing te geraken was: den neger of kleurling ook invloed te geven op de regeling der publieke zaak. Men moest hem burgerlijke regten verleenen, zou hij niet steeds afhankelijk blijven van zijne vroegere meesters. Wanneer en door wien dit geschieden moest en kon, daarover waren de gevoelens verdeeld.

Sommigen meenden dat een stemhebbend vrijgelatene slechts een gewillig werktuig zou zijn in de handen zijner vroegere meesters. Anderen weder betoogden, en met veel grond, dat de neger zoowel gedurende den strijd, als van te voren, doorslaande bewijzen had gegeven van minstens even goed bevoegd te zijn tot beoordeeling van den staatkundigen toestand, als bijv. de meeste Iersche en Duitsche landverhuizers, wier regten toch door niemand werden betwist. Wat betreft de arme, onontwikkelde Ieren, zal deze uitspraak niemand verwonderen; gedurende den strijd waren zij doorgaans op de hand van het Zuiden, en ook vroeger kozen zij partij voor degenen, die toen de magtigsten waren. Wat de Duitschers betreft kan het vreemd schijnen en toch is het de waarheid, dat lieden, die hun vaderland ontvloden, om grootere vrijheid te genieten, op het gebied der Unie niet zelden worden gevonden onder de bestrijders van vooruitgang en beschaving. Het gebeurt bijv. dikwijls, dat de Duitsche boeren zich verzetten tegen de heffing der staatsbelasting ten behoeve der openbare scholen. De slaven daarentegen wisten doorgaans zeer goed, van welke personen het meest voor de ontwikkeling te wach-

ten was; tijdens den verkiezingsstrijd tusschen Buchanan en Fremont (1856) waren zij als één man op de hand van laatstgenoemden candidaat, en de marsch van Sherman door het hart van Georgië zou welligt onmogelijk zijn geweest, zonder de hulp der slaven, die als bij intuïtie dien gang van zaken hadden voorzien en hunne maatregelen hadden getroffen, ofschoon men al het mogelijke had gedaan, om hen aangaande de sterkte van het Noordelijk leger, en vooral omtrent zijne gezindheid ten opzigte der kleurlingen, in dwaling te brengen.

Het verst echter liepen de gevoelens uiteen over de vraag: welke magt over het toekomstig lot der vrijgelatenen had te beschikken, de Unie of de staten ieder op zich zelven.

Ten gevolge van den krijg, zoo redeneerden ongeveer de radikalen, — welke het best worden vertegenwoordigd door den president van het opperste geregtshof, Salmon P. Chase en den bekenden senator Sumner — door den krijg zijn de Zuidelijke Staten eene *tabula rasa* geworden, eene schoone lei, waarop de Unie, d. i. het congres der Unie of het uitvoerend bewind kan schrijven wat het wil. Alle grensscheidingen zijn verdwenen; alle regten, privilegiën en vrijdommen van welken aard ook vervallen: de staat is geworden wat hij was, eer hij staat werd: eene onderhoorigheid (territoir) der Unie; de bevolking is eenvoudig een hoop mannen, vrouwen en kinderen, die allen gelijke aanspraak hebben op bescherming, allen even afhankelijk zijn van de genade en het verstand der federale regering, welke nu, mits zij zich houde aan de algemeene constitutie, alles kan inrigten gelijk zij verkiest.

Neen! — beweert de andere partij — de staat zelve is onvergankelijk; wat de bevolking ook doe, het wezen van den staat loopt geen gevaar; de opstand is niet geweest een opstand van staten, maar eenvoudig van bijzondere personen; hetgeen men als Virginië, Noord-Carolina, Tennessee, of onder andere benamingen heeft gekend, heeft nog dezelfde regten, rust nog op dezelfde grondslagen als voor den opstand. De reorganisatie van den staat moet derhalve plaats hebben uitsluitend door middel der blanke bevolking en overeenkomstig de grondstellingen van het staatsregt, (het woord wordt hier gebruikt in den bijzonderen zin van regt b. v. van den staat Virginië, enz.) gelijk die van kracht waren voor den oorlog. De

blanke bevolking b. v. moet een wetgevend ligchaam verkiezen, dat de acte van secessie (ordinance of secession) moet vernietigen en de slavernij binnen de grenzen van den staat afschaffen, 't zij door herziening der constitutie (namelijk van den Staat) of door ratificatie van het amendement op de constitutie (der Unie); het aldus benoemde wetgevende ligchaam moet nu ook weder de oude betrekkingen met de Unie aanknoopen en kan verder de vrijgelatenen het kiesregt geven, door veranderingen te maken in de staatsconstitutie.

Zoo meenden de gematigden, maar ook zij waren volstrekt niet van gevoelen, dat men den uitslag aan het toeval moest overlaten. Integendeel, in het algemeen belang moet de staat door Unietroepen bezet blijven, totdat de natuurlijke orde van zaken is teruggekeerd. *Of die kon heeten teruggekeerd te zijn*, zou, gelijk van zelf spreekt, door het congres, of bij verschil van inzigten door het opperste geregtshof moeten worden beslist.

Men ziet, in den grond komen beide beschouwingen op hetzelfde neer; althans zij kunnen, bij rigtige toepassing, tot hetzelfde leiden. En of aan een van beiden ten slotte de voorkeur wordt gegeven zal grootendeels van het Zuiden zelven afhangen; want de Amerikanen zijn praktische lui; het wezen der zaak gaat hun verre boven den vorm; indien het doel wordt bereikt zal het beide partijen vrij onverschillig wezen, of men er kwam langs hun weg of dien hunner buren. Dezelfde opmerking kan worden gemaakt met betrekking tot den strijd over het stemregt der negers. Men hoort in Amerika zeer weinig gewagen van de regten van den mensch; de kwestie wordt bijna nooit op het gebied der afgetrokken begrippen gebragt. De vraag is eenvoudig, of niet zelfs de ergste gevolgen, die men van de verleening dezer regten aan den neger verwacht een kleiner kwaad zijn, dan 't geen men zou zien gebeuren, als men hem alle regten onthield. En daar zelfs zij, die voor de gevolgen van het negerstemregt min of meer vreezen, zich niet kunnen ontveinzen, dat de gevaren aan de andere zijde nog grooter zijn, valt het gemakkelijk in te zien, waarom de vraag is, niet: of den neger ten slotte het stemregt moet worden gegeven, maar *wie* het hem verleenen moet, en onder welke voorwaarden men het verleenen zal. Het vraagstuk betrekkelijk de negers is intusschen nog volstrekt niet rijp voor oplossing; hoe vreemd het moge klinken,

men weet in Amerika nog bijzonder weinig van den neger, zijne gevoelens en meeningen. De planters, die dagelijks met hem omgingen, kennen hem volstrekt niet, en konden hem niet leeren kennen, evenmin als de Europesche landheer ooit het vermogen zijner pachters kennen leert. De zwakste partij weet door de geheele wereld heen wel datgene te verbergen, waarvan de sterkste partij zich tegenover haar zou kunnen bedienen. De bewoners van de Noordelijke Staten hebben òf nooit geene negers van nabij gezien, òf wanneer zij het Zuiden bezochten, moesten zij, om geen wantrouwen te wekken allen naderen omgang met hen vermijden. Behooren zij niet bepaaldelijk tot de abolitionisten, dan hebben zij of geen meening, of namen geloovig aan 't geen aangaande den neger door hunne zuidelijke vrienden werd berigt. De abolitionisten kennen hem ten deele; zij hebben de beste verwachtingen van het negerras, maar hunne stellingen zijn afgeleid uit eene zeer beperkte en eenzijdige waarneming; immers reeds uit den aard der zaak volgt, dat de negers, die zij leerden kennen, boven het gewone peil waren verheven. Negers, die niettegenstaande alle vooroordeel, alle bezwaren, waarmede een slaaf te worstelen heeft, zich eenige kennis wisten te verschaffen, en daarvan gebruik wisten te maken om hunne vrijheid te koopen of te stelen door de vlugt, zijn reeds merkwaardige uitzonderingen, en die tot den neger in het algemeen besluit, uit hetgeen hij bij deze negers heeft waargenomen, staat natuurlijk aan allerlei dwaling bloot. [1]

---

[1] Als eene bijdrage tot de kennis der gevoelens van de vroegere abolitionisten, moge het volgende strekken, ontleend aan een nommer der New York Tribune, omstreeks Aug. 1865.

Iemand had aan de redactie de volgende vragen gesteld:

"1. Zijt gij van meening, dat de neger moet worden verheven tot maatschappelijke gelijkheid met den blanke?"

"2. Zijt gij er voor, alle ambten en bedieningen, waartoe men door de volksstem kan worden geroepen (the gift of the people), voor hem open te stellen, van de laagsten tot de hoogsten, 't zij die behooren tot de wetgevende, de uitvoerende, of de regterlijke magt?"

De redactie antwoordde:

"1. Wij weten niet, of de negers al dan niet zouden worden "verheven" door maatschappelijke gelijkstelling met de blanken; sommige scherpzinnige lui meenen, dat zij er eigenlijk door zouden worden verlaagd. Maar "maatschappelijke gelijkheid" is eene zaak, die nu eenmaal op aarde niet bestaat, en niet bestaan kan, zoo lang sommigen

Hoe dit moge zijn, het bleek spoedig dat de man, voor wiens revolutionair geweld men zoo zeer had gevreesd, niet dan met de grootste omzigtigheid voorwaarts ging.

Op 11 Mei 1865 kwam te Raleigh in Noord-Carolina eene vergadering bijeen van de aanzienlijkste personen uit dien staat. Op die vergadering gebeurden merkwaardige dingen, en daar het *ex uno disce omnes*, vooral met het oog op onze beperkte ruimte, behartiging verdient, zullen wij hier wat uitvoeriger zijn, om ons later te

---

deugdzaam zijn en anderen slecht, sommigen verstandig, anderen onwetend, sommigen ruw en terugstootend, anderen beschaafd en beminnelijk. Sonora [niet Sonora in Mexiko, maar een of ander klein amerikaansch stadje van dien naam, de woonplaats van den vrager] is geen bijzonder groote plaats, en toch durven wij wedden, dat er blanken wonen, die mijnheer Ballinger niet ten eten zullen vragen, en andere blanken, die door hem niet zullen worden gevraagd. Wij wenschen, dat hij en ieder ander, in dit opzigt, alle mogelijke vrijheid zullen blijven genieten, en beschouwen ieder, die zij als zoodanig beschouwen, als hunne meerderen, gelijken of minderen. En zoo met alle anderen, blank of zwart. Wij zijn voor de onbeperktste vrijheid in zaken van het maatschappelijk verkeer; verkiezen blanken en zwarten met elkander op vertrouwelijken voet te leven: dat zij het doen; verkiezen zij dit niet, — dat zij het laten. Onze correspondent mag onze gevoelens elken naam geven, die hem 't eerst in 't hoofd komt; maar maatschappelijke gelijkheid bestaat niet en heeft nooit bestaan; maatschappelijke betrekkingen en banden, zijn zaken van keus; ieder moet voor zich zelven weten met wien hij al dan niet wil omgaan. Indien echter mijnheer Ballinger gelijkheid bedoelt voor de wet (legal equality), wanneer hij van maatschappelijke gelijkheid (social equality) spreekt, dan moeten wij verklaren, dat wij hen, die 't hoogst geplaatst zijn op de maatschappelijke ladder, volkomen gelijk wenschen te stellen zelfs met die het laagste staan. Wij eischen alle legale regten, en 't geen wij eischen, staan wij anderen gaarne toe. In Engeland bijvoorbeeld hebben hertogen volstrekt niet de gewoonte hunne schoorsteenvegers ten eten te noodigen en wij denken niet, dat zij die gewoonte spoedig zullen aannemen; maar elke schoorsteenveger heeft het regt een hertog te noodigen voor de regtbank, en aan zulk eene uitnoodiging wordt altijd gevolg gegeven. [Men herinnere zich, dat een zwarte of kleurling in Amerika niet tegen een blanke in regten kan optreden; zelfs niet als getuige.] Eenmaal voor de regtbank kan de schoorsteenveger andere schoorsteenvegers als getuigen oproepen, en de hertog moet òf hunne getuigenis ontzenuwen, òf zich voegen naar het vonnis, op grond van deze getuigenis uitgesproken. Zulk eene gelijkheid staan wij voor, en hopen wij spoedig overal te zien ingevoerd, waar zij nog niet mogt bestaan."

"2. Wij zijn er voor, dat de ambten worden vervuld door de personen, die door de meerderheid der wettige kiezers daartoe worden aangewezen. Wij hebben nog nooit voor een neger gestemd, of gewenscht voor een neger te stemmen; maar indien onze stem werd gevraagd, en wij toevallig een neger kenden, bij uitnemendheid geschikt voor het ambt, dat vervuld worden moest, dan zouden wij het eene groote verkeerdheid achten, indien eenige wet of restrictie ons noodzaakte onze stem òf niet, òf op een ander uit te brengen."

beroepen, op het: "waar zulke zaken spreken is alle redenering overbodig."

Het voorzitterschap werd bekleed door majoor I. P. H. Rush, . . . *Secretaris van staat onder het eerste (rebellen-) bewind van gouverneur Vance.*

Hij heette de vrienden welkom, en wenschte hun er mede geluk, *dat zij onder zoo gunstige voorteekenen* te zamen kwamen. Dit was hun nu reeds vier jaren lang niet gegund geweest. *Geconfedereerde bajonetten hadden het verhinderd.* Van het eerste oogenblik af was hij voor de Unie geweest, en dit, toen iemand met zulke gevoelens zijn leven niet zeker was. Zijn hart bloedde bij 't zien der verwoesting in het Zuiden aangerigt door den strijd. Hij dankte God, dat hij weder verlost was van het juk, — dat de roemrijke sterren en strepen (de Unievlag) weder boven zijn hoofd wapperden, om nimmer weder Noord-Carolina te verlaten.

Na eenige dergelijke ontboezemingen verklaarde hij, dat de afscheidingspartij vrede en vrijheid had vernietigd. Hare leer was nooit de leer van het volk geweest. Het volk was door haar om den tuin geleid, en had gehandeld zonder kennis van goed en kwaad. Toen de oorlog begon, had hij voorspeld, dat de eigendom in negers er door verloren zou gaan. Al zijne bezittingen had hij dan ook verloren, en 't was de schuld dier gaauwdieven [namelijk van Davis en de zijnen, die thans door hunne zuidelijke broeders doorgaans met den liefelijken naam van "white-livered scoundrels" worden betiteld]. Hij gaf zijne vrienden, de Yankees, hoegenaamd geene schuld. En hij bragt gaarne zijne bezittingen ten offer, nu hij er door werd verlost van deze tyrannie. Waar waren nu de afscheidingsgezinden? Zij waren ver te zoeken; zij dropen af, als de terpentijn van een blok. Met Andrew Johnson wenschte hij te verklaren, dat verraad eene misdaad was en moest worden gestraft; het arme volk, dat tot dezen oorlog gedwongen was, beschouwde hij met deernis, maar de aanvoerders moesten hun loon hebben.

Op dezen spreker volgde de heer C. Randolph Thomas. . . . *secretaris van staat onder het jongste (rebellen-) bewind van Noord-Carolina.*

Ook hij had geprotesteerd tegen de afscheiding, 't geen hem intusschen niet belet had trouw te zweren aan de confederatie. Daarvan sprekende zeide hij: "Men heeft mij gevraagd, zult gij nu trouw

zweren aan de Unie?" Ik antwoord: "dit deed ik reeds lang geleden, toen ik trouw zwoer aan Noord-Carolina, als lid van de Vereenigde Staten, voor zoo ver Noord-Carolina niet in strijd was met de algemeene regering. De kracht van dien eed was nu tot hem teruggekeerd."

Welk een sophisme! En toch van de honderd zijn er negen- en negentig zuidelijken, die hun geweten met dergelijke sophismen tot zwijgen bragten toen de strijd begon. Men moet gelezen hebben door welk eene reeks van drogredenen eene eerlijke, ridderlijke ziel als Lee bewogen werd, om tot den einde toe eene regering te steunen, die hij verachtte; eerst dan wordt het begrijpelijk, met welk een gemak lieden van minder allooi zich wendden tot de rijzende zon der confederatie, om haar even snel den rug toe te keeren, en hunne vroegere goden weder te gaan aanbidden.

De derde en merkwaardigste spreker was de heer Holden, een der afgevaardigden ter conventie van Charleston in 1860, een der weinigen, die hunne stem aldaar tegen afscheiding verhieven, een der velen, die ten slotte "gingen met hun staat." Zijn naam staat te lezen onder de acte van secessie van Noord-Carolina. Hij beweert, dat hij niet anders kon doen, dat hij de acte onderteekende met een bloedend hart, dat hij al het leed doorzag 't geen er uit voortvloeijen zou. Maar toch hij "ging met zijn staat" even als Lee, even als duizenden en duizenden anderen.

Van zijne redevoering vond ik niet dan een mager uittreksel in een der Engelsche dagbladen, en een fragment in een Amerikaansch tijdschrift. Maar reeds dit is merkwaardig genoeg. Het betrof Jefferson Davis en luidt aldus:

"Ik herinner mij dien man, twintig jaar geleden, toen hij in Mississippi zijne beruchte redevoering hield tegen de schuld, — de regtmatige vorderingen der schuldeischers van over de zee. [Gelijk bekend is werd de schuld ten laste van den staat Mississippi, wier obligatien grootendeels in Engelsche en Hollandsche handen waren, bij besluit van het wetgevend ligchaam van dien staat vernietigd; Davis was toen senator en hij vooral heeft den maatregel doorgezet]. Sedert heeft hij alle eerlijkheid en integriteit uitgeschud. Wat is hij nu? Heeft hij iets nagelaten, dat strekken kon om de vrijheden van de zuidelijke bevolking te verminken en te dooden? Heeft hij iets verzuimd, waardoor zijn boosaardige heerschzucht kon worden bevredigd? Riep zijne stem niet tot op den laatsten oogenblik om nieuwen oorlog, om meer bloed?"

Het heeft in Europa niet weinigen bevreemd, dat de zaak der confederatie zoo snel gevallen is. De overgaaf van Richmond, zelfs

de overgaaf van Lee, was, meende men, zoo doodelijk niet. Maar niet op het veld van eer is dan ook het lot der confederatie beslist. Zij had vrij wat grooteren tegenstand kunnen verduren, indien de opstand ware geweest, 't geen hij voorgaf te zijn, een strijd voor regt en onafhankelijkheid. Onze voorvaderen hebben bangere tijden gekend, toen zij voor de vrijheid streden, en toch hebben zij overwonnen.

Dat de confederatie zoo snel in een zakte, is een bewijs voor hare krachteloosheid, en de oorzaak van dit gebrek aan kracht is niet ver te zoeken, wanneer men ziet, hoe er door de Zuidelijken zelven, over de geheele beweging en hare aanvoerders werd geoordeeld. [1]

Voor het overige schijnt Holden eene uitvoerige schets te hebben gegeven van den droevigen staat van zaken in Carolina, en zijn gedrag tijdens de afscheiding te hebben verdedigd. De slotsom was een voorstel, om zich te wenden tot president Johnson, met verzoek om op nader te bepalen grondslagen eene reorganisatie van den staat te veroorloven.

Aldus werd besloten en eene deputatie naar Washington afgevaardigd. Het gevolg van een en ander was, dat de president op 29 Mei eene proclamatie uitvaardigde, waarbij William H. Holden werd benoemd tot "voorloopig" gouverneur van Noord-Carolina met den last, om zoodra mogelijk alle maatregelen te treffen tot definitieve reorganisatie van dien staat. Het is mij niet gelukt, den tekst dezer proclamatie terug te vinden, maar mutatis mutandis

---

[1] Er zijn in dit opzigt ook verklaringen te geven van lieden, die niet als Holden en anderen tegen de afscheiding waren gestemd. Zoo kwam mij dezer dagen een brief in handen van Toombs uit Georgië, geschreven aan een vriend, op 24 Maart 1865, derhalve nog eer de zaak was beslist. Ongelukkig is deze brief te lang, om hier eene plaats te vinden. Men staat echter verbaasd over den omkeer van gevoelens bij een man, die een der vurigste voorstanders was van de afscheiding, en thans bijna geene woorden weet te vinden, hatelijk genoeg, om Davis en de zijnen af te schilderen. Toombs was degene, die, lang voor de afscheiding, bij zekere gelegenheid in het congres uitriep, dat de dagen zouden komen, waarin hij op Bruker-hill appel over zijne slaven zoude houden, 't geen wel de ergste heiligschennis zou zijn geweest, die hij in 't oog der Noordelijken had kunnen plegen. De uitdrukking moet natuurlijk in figuurlijken zin worden opgevat en beteekende, dat eenmaal de slavenhouders ook in al de Noordelijke Staten, die van Nieuw-Engeland niet uitgezonderd, zouden heerschen

komt deze overeen met eene andere, welke op 13 Junij werd afgekondigd, en die hier onder volgt.

"Aangezien, bij paragraaf 4 van artikel 4 der constitutie van de Vereenigde Staten, wordt gezegd, dat de Vereenigde Staten aan elken staat in de Unie een republiekeinsche regering zullen waarborgen, en ieder hunner beschermen tegen invallen van buiten en binnenlandsch geweld;

"en aangezien de president der Vereenigde Staten, krachtens de constitutie, is opperbevelhebber van leger en vloot der Unie, zoo wel als eerste burgerlijke beambte van het uitvoerend bewind der Vereenigde Staten, en door een plegtigen eed gehouden om getrouwelijk zijne verpligtingen als president der Vereenigde Staten na te leven, en te zorgen, dat de wetten behoorlijk worden ten uitvoer gelegd;

"en aangezien de opstand, — welke door een gedeelte der bevolking van de Vereenigde Staten is begonnen en voortgezet tegen de wettige autoriteiten, in den meest gewelddadigen en terugstootenden vorm, en wiens georganiseerde en gewapende magt thans bijna geheel is onderworpen — de bevolking van den staat Mississippi beroofd heeft van alle burgerlijke regering;

"en aangezien het noodig en gepast is, gevolg te geven aan de verpligtingen der Vereenigde Staten jegens de bevolking van Mississippi door haar het genot te verzekeren van een republiekeinschen regeringsvorm;

"Zoo is 't, dat, overeenkomstig de hooge en ernstige verpligtingen mij opgelegd door de constitutie der Vereenigde Staten, en ten einde de getrouwe bevolking van genoemden staat gelegenheid te geven tot organisatie van eene staatsregering, door welke de geregtigheid kan worden hersteld, binnenlandsche rust op nieuw gevestigd, en getrouwe burgers beschermd in al hunne regten, van leven, vrijheid en eigendom, — ik, Andrew Johnson, president der Vereenigde Staten en opperbevelhebber te land en ter zee, bij deze aanstel William L. Sharkey, van Mississippi, tot voorloopig Gouverneur van den staat Mississippi, wiens pligt het zijn zal, zoodra doenlijk zoodanige regelen en bepalingen voor te schrijven, als noodzakelijk en gepast kunnen worden geoordeeld, tot het doen zamen komen eener conventie [de conventiën zijn in de Staten, wat het congres is in de geheele Unie; indien er echter wordt gesproken van republiekeinsche of democratische conventiën, dan bedoelt men de voorloopige kiesvergaderingen der "republikeinen" of "democraten," waarin het programma der partij wordt opgesteld, en de candidaten gekozen;] zamengesteld uit afgevaardigden van dat gedeelte der bevolking van gezegden staat, hetwelk getrouw is aan de Vereenigde Staten, en uit geene anderen, met de bedoeling, om de constitutie van gezegden staat te wijzigen en te amenderen en gemagtigd, om binnen de grenzen van dien staat alle gezag te oefenen, geschikt om de getrouwe bevolking in staat te stellen den staat Mississippi weder in constitutioneel verband te brengen tot de federale regering, en dien staat zoodanigen republiekeinschen staatsregeringsvorm te geven [such a republican form of State Gouvernment] als hem aanspraak geven zal op den waarborg daarvoor [namelijk: voor het behoud van dien regeringsvorm, waartoe de constitutie de Unie jegens elken staat verpligt] van wege de Vereenigde Staten, en zijne bevolking, op bescherming door de Vereenigde Staten tegen invasie, insurrectie en binnenlandsch geweld;

"altijd onder voorbehoud, dat in eenige verkiezing, welke hier na gehouden worden zal, ter benoeming van afgevaardigden tot eenige conventie, gelijk voren is beschre-

ven, niemand als kiezer zal worden toegelaten, of als lid van zoodanige conventie verkiesbaar zijn zal, tenzij hij bevorens hebbe afgelegd en onderteekend den eed, vermeld in de proclamatie van den president d. d. 29 Mei 1865, en ten ware hij is kiesgeregtigde krachtens de constitutie en wetten van den staat Mississippi, zoo als die geldig waren onmiddelijk voor 9 Januarij 1861, op welken datum de zoogenaamde acte van secessie (ordinance of secession) werd uitgevaardigd. Zullende gezegde conventie, of de wetgevende magt welke daarna bijeen komen zal, voorschrijven, onder welke bepalingen iemand als kiezer wordt toegelaten [de constitutie der Vereenigde Staten houdt namelijk dienaangaande geene bepalingen in; de regeringsvorm moet in elken staat eene republiekeinsche zijn, maar hoedanig nu die regering verder wordt ingerigt, met name, wie al dan niet kiesgeregtigd zijn zullen, wordt nader bij de constitutie van iederen staat op zich zelven geregeld: zoo zijn b. v. in sommige staten alle meerderjarige mannen kiesgeregtigd, in andere alle meerderjarige mannen, die de Amerikaansche constitutie in het Engelsch kunnen lezen (Massachusetts) of die een zeker vermogen bezitten; ook zijn er bepalingen waardoor vreemdelingen, waaronder ook inboorlingen van andere staten worden gerekend, gedurende zekeren tijd van het kiesregt uitgesloten zijn enz.] en welke personen geregtigd zullen zijn openbare ambten te bekleeden onder de constitutie en de wetten van den staat — een regt, door de bevolking der verschillende staten, waaruit de federale Unie is zamengesteld, te allen tijde, van den oorsprong der regering af, tot nu toe, wettig uitgeoefend. [1])

"En ik gelast verder:

1. Dat de militaire opperbevelhebber van het departement, en alle officieren en personen behoorende tot de land- en zeemagt, gezegden voorloopigen gouverneur bijstand verleenen, bij het ten uitvoer leggen dezer proclamatie, en beveel hun zich te onthouden van alles, wat op eenigerlei wijze de getrouwe bevolking verhinderen of ontmoedigen kan, bij de organisatie eener staatsregering, als waartoe zij bij deze wordt gemagtigd.

2. Dat de minister van Staat onmiddelijk alle wetten der Vereenigde Staten doe gelden, wier administratie onder zijn departement valt, voor zoo ver die toepasselijk zijn binnen de bovenbedoelde geographische grenzen [binnen de grenzen van den Staat Mississippi].

3. Dat de minister van finantien onmiddellijk ter benoeming voordrage schatters voor de belastingen [assessors of taxes] en ontvangers van de douanen en binnenlandsche regten, en zoodanige andere beambten, als wier benoeming bij de wet voorgeschreven wordt, en dat hij, binnen het beschreven gebied, de belastingwetten [revenue law] der Vereenigde Staten geldigheid verschaffe. Bij aanstellingen moet de voorkeur worden gegeven aan daartoe behoorlijk gequalificeerde, getrouwe personen, uit de districten,

---

[1]) De bedoeling dezer paragraaf is blijkbaar deze: Nadat de conventie zal zijn te zamen gekomen, zal zij: eerstens, de constitutie van den Staat zoodanig hebben te wijzigen, dat die in overeenstemming kome met de constitutie der Unie, waarin thans, bij amendement, de slavernij wordt afgeschaft; ten tweede: de conventie, verkozen volgens de tot 1861 vigerende bepalingen, zal hebben te overwegen, of die bepalingen verder van kracht moeten blijven, dan wel zoodanig moeten worden gewijzigd, dat ook aan de kleurlingen, en vrijgelaten slaven, vroeger van alle deelneming aan de openbare aangelegenheden uitgesloten, invloed, met andere woorden, onder zekere voorwaarden, of onvoorwaardelijk stemregt, worde verleend.

waar zij hunne respectieve verpligtingen zullen hebben na te komen. Zijn dergelijke personen in eenig district niet te vinden, dan kunnen ook personen, in andere staten, of in andere districten woonachtig, worden aangesteld.

4. dat de postmeestergeneraal postkantoren en postrouten opene binnen gezegden Staat en daar de postwet der Vereenigde Staten doe toepassen, gevende hij, bij aanstelling, de voorkeur aan getrouwe personen, ter plaatse, waar zij hunne functien moeten vervullen, woonachtig, maar met de vrijheid om agenten enz. uit andere staten enz. te benoemen.

5. Dat de districtregter, voor het district waartoe Mississippi behoort, zijne omgangen houde, overeenkomstig de bepalingen der [hierop betrekkelijke] acte het van congres, en dat de procureur-generaal [min. van justitie, attorney-general] de daartoe gequalificeerde beambten last geve, om te doen inventariseren, in proces en tot confiscatie en verkoop te brengen [to libel and bring to judgment, confiscation and sale] den eigendom, vallende onder de wet op de confiscatie, en de regtsbedeeling regele binnen gezegden staat, in alle zaken vallende in de kennisname en jurisdictie der federale hoven.

6. Dat de minister van marine bezit neme van allen publieken eigendom van zijn departement, binnen de grenzen van gezegden staat, en de acten van het Congres, betrekking hebbende op marine zaken, en toepasselijk op genoemden staat, in werking brenge.

7. Dat de minister van binnenlandsche zaken eveneens de wetten kracht geve, betrekking hebbende op zijn departement en toepasselijk op gezegd gebied.

In oirkonde waarvan, enz.

De lezing van dit stuk in verband met de bovengemaakte opmerkingen is voldoende, om te doen zien, dat de regering der Unie geenszins revolutionair te werk wilde gaan; zij sloot zich aan bij de gevoelens der gematigde partij; alle veranderingen moesten geschieden door de daartoe onder de vroegere constitutie geregtigde magt; deze zou hebben uit te maken, welke personen voortaan het kiesregt zouden bezitten, wie bevoegd zou zijn tot de bekleeding van openbare ambten, — *een regt te allen tijde door de bevolking der staten wettig bezeten*, en dus niet, gelijk de radikalen predikten, ten gevolge van den krijg te niet gedaan.

Het valt niet te ontkennen, dat men op deze wijze groot gevaar liep, alle vruchten van den bloedigen krijg te verliezen.

De staatsconstitutie zou geene bepalingen kunnen bevatten in strijd met de algemeene constitutie; derhalve: *bij de wet* bleef de slavernij voor altijd afgeschaft, daar geen staat tot de Unie kon worden toegelaten, tenzij het amendement op de algemeene constitutie in de staatsconstitutie werd opgenomen, of door het wetgevend ligchaam geratificeerd. Maar was dit een voldoende waarborg? Gesteld de staat Virginie werd eens weder tot de Unie toegelaten, zonder dat er in de overige bepalingen omtrent de kleurlingen verandering was ge-

bragt; welnu, dan zou de slavernij blijven bestaan met der daad, ofschoon afgeschaft bij de wet, en noch de president, noch het congres, noch het opperste geregtshof zou bij magte zijn daarin iets te veranderen. De neger toch heeft geen burgerlijken stand; hij kan niets bezitten, mag niet huwen, kan niet getuigen noch vervolgen voor de regtbank, heeft geen stemregt, mag zelfs niet eens leeren lezen of schrijven, en die hem willen onderwijzen worden, volgens de wetten van sommige staten, met den dood bedreigd. Om kort te gaan de neger is geen persoon; hij was vroeger eene zaak, eene bezitting; en nu de slavernij, d. i. het eigendomsregt in menschen, is afgeschaft, is hij eenvoudig: niets. Maar hij kan iets worden, namelijk.... leerknaap voor den tijd van 99 jaren. Met andere woorden, er bestaat een hoogst eenvoudig middel, om de wetten tegen de slavernij te ontduiken; men sluit met den neger een contract van 99 jarige dienst; natuurlijk eenerzijds gedwongen; maar hoe kan dit worden bewezen door iemand, voor wien de regtbanken zijn gesloten?

Ziet daar in korte trekken eenige bezwaren opgesomd. Zij zijn ernstig genoeg en de vrees der radikalen is dus zoo buitensporig niet. Alles hangt er echter van af hoe de proclamatie wordt toegepast. Bij rigtige opvatting vervallen alle bedenkingen.

Volgens de constitutie der Unie, moeten de Vereenigde Staten aan elken staat het bezit van eenen republiekeinschen regeringsvorm waarborgen. Dit wordt in den aanhef der proclamatie herinnerd en stellig niet zonder opzet, ofschoon de regering dienaangaande nog geene uitdrukkelijke verklaring heeft gegeven.

Nu schreef Senator Sumner op 8 Julij, uit Boston het volgende, in antwoord op eene missive van de "Union leage" (een verbond van kleurlingen) in Savannah, d. d. 15 Junij 1865;

Uwe petitie, houdende verzoek om het stemregt, is mij hier geworden, met de uitnoodiging, die aan den president te overhandigen. Tot mijn spijt ben ik, door afwezigheid uit Washington, verhinderd dit persoonlijk te doen, maar ik heb haar onverwijld verzonden, met eene dringende aanbeveling aan den president. Gij behoeft mij niet om ondersteuning te vragen; ik kan niet nalaten, die naar de mate mijner krachten te verleenen; veroorloof mij, u aan te manen tot geduld. Gij hebt den zwaarderen last der slavernij gedragen. Gelijk deze u is ontnomen — geloof mij — zullen ook de anderen verdwijnen. Deze vrije republiek, die de menschheid ten voorbeeld is, kan niet eene oligarchie wettigen, welke alleen gegrond zou zijn op een onderscheid van kleur.

Ik twijfel er niet aan, of gij zult het burgerregt verkrijgen. *Het is niet te onder-*

stellen, dat het congres eenige regering in de rebellenstaten erkennen zal, die niet gegrond is in de toestemming der geregeerden. Dit toch is de hoeksteen der republiekeinsche instellingen. En natuurlijk zijn onder de "geregeerden" begrepen alle getrouwe burgers, zonder onderscheid van kleur. Iets anders zou bespottelijk zijn. Verzuim uw werk niet, maar bereid u voor op uwe burgerpligten. Zij zijn *regtens* de uwe; ik twijfel niet, of spoedig zullen zij het ook met der daad zijn. De vooroordeelen eener kaste, en eene onware uitlegging der constitutie vermogen niets tegen geregtigheid en gezond verstand; beiden zijn op uwe hand; en ik kan er bij voegen, ook de constitutie is op uwe zijde, wanneer zij goed wordt verstaan."

Uit dit schrijven van Sumner en eenige andere zaken, die ik kortheidshalve niet vermeld, kan worden opgemaakt, dat de regering zeer goed wist wat zij deed, toen deze proclamatie werd uitgevaardigd. Zij ging den minst revolutionairen weg en meent toch daar langs te zullen komen tot haar doel. Zij gaf den Zuidelijken de volle gelegenheid, om op constitutionele wijze de nieuwe orde van zaken te helpen vestigen; en toch weder ook, behoedde zij zich zelve en de Unie tegen gevaar. Immers de provisionele gouverneurs zullen door de militaire magt worden ondersteund. Met andere woorden: er blijft bezetting en militaire jurisdictie, tot zoo lang dat alles volkomen is geregeld. Blijkt het nu, dat de Zuidelijken zich niet in de nieuwe orde van zaken kunnen schikken, dat er door de voorloopige conventie bepalingen worden vastgesteld, of ook verzuimd, waardoor de staatsinstellingen en de regten zijner burgers in strijd komen met de algemeene constitutie, dan zal waarschijnlijk het congres de toelating weigeren, en zal voor het opperste geregtshof eene procedure ontstaan ter verkrijging eener interpretatie van 't geen de algemeene constitutie onder republiekeinschen regeringsvorm verstaat. Ten slotte zou dan van dit een en ander het gevolg wezen, dat men verkrijgt hetgeen men verkrijgen wil, een toestand, die de rust der Unie ook voor de toekomst waarborgt.

Er zijn er die meenen, dat dit niet mogelijk is tenzij het zuiden eenige jaren lang wordt behandeld als territoir, als onderhoorigheid der Unie, met militaire bezetting. Dit is niet onwaarschijnlijk. Geen 5 pct. van de bewoners der zuidelijke staten kan lezen of schrijven. Indien zij niet thans zich voegen naar de omstandigheden, zullen zij langzamerhand tot den nieuwen staat van zaken moeten worden opgeleid. Bij zulk een laag peil van ontwikkeling is daartoe tijd noodig. Maar dan is toch ook *dit* eene uitge-

maakte zaak, dat zij het aan zich zelven zullen hebben te wijten, indien hun land eenige jaren wordt behandeld als veroverd gebied. De proclamatien van Johnson bieden alles, wat zij bieden kunnen; indien daarvan door de Zuidelijken een onverstandig gebruik wordt gemaakt, geven zij zelven de radikalen gelijk. De geheele zaak wordt dan — zooals dezer dagen door den president is gezegd — eene proef, die, bij mislukking, voor andere maatregelen moet worden verwisseld, en nog altijd verwisseld worden kan.

Gelijk men uit bovenstaande proclamatie heeft gezien (die op 13 Junij was uitgevaardigd) was nu ook in Mississippi een voorloopige gouverneur benoemd. De reorganisatie van Virginië was reeds vroeger opgedragen aan den gouverneur van West-Virginië, Pierpont; achtereenvolgens werden nu, op gelijke wijze als in Noord-Carolina en Mississippi, ook in de overige staten voorloopige gouverneurs aangesteld, als: voor Georgie, James Johnson, op 17 Junij; voor Texas, Andrew J. Hamilton, op denzelfden datum; voor Alabama, Lewis E. Parsons, op 21 Junij; voor Zuid-Carolina, Benjamin F. Perry, op 30 Junij; voor Florida, William Marvin, op 13 Julij.

Al deze gouverneurs troffen onmiddellijk de noodige schikkingen voor het houden der verkiezingen, en bijna overal bleven, altijd na het afleggen van den eed van trouw, de vroegere beambten in dienst.

Men zou zich echter bedriegen, indien men meent, dat de bevolking der zuidelijke staten het vertrouwen door den president in haar gesteld zich waardig maakte. Overal, waar tot dusverre verkiezingen werden gehouden, vielen die uit ten gunste van heftige afscheidingsgezinden; herhaaldelijk hadden daarbij ongeregeldheden plaats en moest de militaire magt der Unie tusschen beiden komen. En waar het werk der reorganisatie is begonnen b. v. in Tennessee en Missouri, in welke staten reeds vroeger conventien werden gekozen, heeft men zich gehaast juist te doen, 't geen Summer bespottelijk noemde: men heeft het stemregt verleend aan alle meerderjarige *blanken*, en dus de nieuwe orde van zaken gevestigd op het onderscheid in kleur.

Maar daarbij is het niet gebleven; uit alle oorden van het Zuiden verneemt men aangaande de behandeling der negers de droevigste berigten; overal, waar zij niet onder onmiddellijke bescherming van

het leger staan, zijn zij hun leven niet zeker; hier (Norfolk) is het een geliefd volksvermaak den neger, die zich 's avonds op straat waagt, na te jouwen, en soms na een duchtig pak slaag, van al zijne kleederen te berooven; ginds (Zuid-Georgie en Alabama) komen de negers met ontvelde ruggen en afgesneden ooren bescherming vragen bij een of anderen militairen post. De regering doet wat zij kan, om hen voor mishandeling te vrijwaren; maar zij kan niet alles doen, en, ongelukkig genoeg, de negers zelven — in het algemeen gesproken — maken haar de taak het zwaarst.

Een in Amerika gevestigd Engelschman, schreef dienaangaande onlangs het volgende: — "of 't een gevolg is van de langdurige slavernij, dan wel eene eigenaardige eigenschap van het ras, weet ik niet, maar dit is zeker, de neger is in sommige opzigten bijzonder ongevoelig; hij kent geen wrok; de grofste beleedigingen verdraagt hij, met eene beklagenswaardige lijdzaamheid. En ten slotte is het toch een der hechtste steunselen van de maatschappelijke orde, dat men het leed, ons door een ander berokkend, niet maar lijdzaam verdraagt; dat men degenen, die onzen persoon, onzen eigendom, onzen goeden naam aantasten, niet straffeloos hun gang laat gaan. Voor eene natie van lummels kan men niet zorgen, tenzij men bij ieder een agent wilde plaatsen."

"In het gewone maatschappelijk leven hangt ieders veiligheid toch grootendeels af van zijn eigen persoonlijken moed, van 't gevoel, dat ons bezielt, zoodra iemand iets tegen ons durft ondernemen. De neger nu schijnt dit gevoel te missen niet alleen, maar bovendien is hij omringd van vijanden, die volstrekt niet gewoon zich in 't minst te bedwingen, vooral waar het een neger betreft, aan al hunne booze luimen den vollen teugel vieren."

"Bevonden de vrijgelatenen zich te midden van welgezinden, altijd gereed om hun de hand te reiken bij de eerste stappen op de baan der beschaving, dan zouden zij ongetwijfeld spoedig groote vorderingen maken; dit is echter het geval niet; en wanneer zij bij hunne eerste pogingen om zich te verheffen niet anders ontmoeten dan spot, roof en moord, dan staat het te vreezen, dat zij den moed zullen verliezen, langzamerhand wegzinken in barbaarschheid en eindelijk verdwijnen van den aardbodem, gelijk de Indianen verdwenen zijn."

Ofschoon dit schrijven afkomstig is van iemand in wiens oordeel ik veel vertrouwen leerde stellen, schijnt het mij in een paar opzigten overdreven. Vooreerst geloof ik, dat het tafereel slechts van toepassing kan worden geacht op de negers in de zuidelijkste staten der Unie; Zuidelijk Georgië, Florida, Alabama, Mississippi en Zuid-Tennessee. In streken, waar de bevolking bijzonder dun is gezaaid, — waarin wegens hunne uitgestrektheid en de natuurlijke gesteldheid van den grond, policiemaatregelen nagenoeg onuitvoerbaar zijn, indien de bevolking niet verkiest mede te werken — moet de neger zich bijzonder hulpeloos gevoelen en alles verdragen uit vrees voor erger. Maar zal ook niet bij hem de zucht om zich te verweren, — de grondslag der algemeene veiligheid — worden aangewakkerd, indien hij bespeurt, dat deze tot iets leiden kan, — dat zijne pogingen zullen worden ondersteund? Is dit het geval, dan behoeft men volstrekt niet aan zijne toekomst te wanhopen, zelfs al ware de lijdzaamheid onder verdrukking eene eigenschap van zijn ras. Immers ook zulke eigenschappen zijn onder veranderde omstandigheden voor wijziging vatbaar. Maar is die lijdzaamheid niet eenvoudig het gevolg der slavernij? De tijd, om op deze vraag een afdoend antwoord te geven, is nog niet gekomen; maar dit staat vast, dat men zich den toestand der negers onder de slavernij niet te erg voorstellen kan. Wij Europeanen hebben geen denkbeeld van de gesteldheid der zuidelijke maatschappij; wij missen alle punten van vergelijking; wij kunnen ons bijna niet voorstellen hoezeer alle begrippen van deugd en ondeugd, van regt en onregt, van eer en schande daar waren beneveld en verward. En toch, eerst wanneer men goed wist wat er door de slavernij was geworden van den slavenhouder, zou men kunnen begrijpen, wat er moest worden van den slaaf, — wat er van hem worden kan, indien hij uit zulke handen wordt verlost.

Miss Temperance Neely, eene "talentvolle jonge dame" van "verwonderlijke schoonheid," de dochter van een der rijkste planters in Noord Carolina, en als zoodanig, "verkeerende in de hoogste kringen," werd in Augustus dezes jaars, te Charleston, voor een krijgsgerigt gedaagd, beschuldigd van moord.

De zaak was eenvoudig deze: Mevrouw Providence Neely, Temperances moeder, had eene slavin Julina, die wel nooit gehuwd was geweest — negers huwen niet — maar hare meesteres toch zes

"kleine negers" had bezorgd. Een van deze kleintjes, een meisje van elf jaar, kwam op zekeren ochtend huiswaarts; mevrouw Providence, ontevreden omdat het kind niet sneller gekomen was, nam de zweep en maakte zich gereed het meisje de gebruikelijke kastijding toe te dienen. Julina, de moeder, plaatste zich voor het kind, 't geen mejufvrouw Temperance, de "beschaafde en talentvolle" jonge dame zoo zeer vertoornde, dat zij de oude negerin onmiddellijk neerschoot met een revolver, en nog 3 a 4 kogels loste op haar lijk.

Dit nu geschiedde, dezer dagen, in een staat, waarin de negers steeds veel beter werden behandeld dan elders, in de onmiddellijke nabijheid van de militaire magt der Unie. En eene algemeene verontwaardiging deed zich bemerken — niet over dezen roekeloozen moord, neen hierover, dat een lid van een der aanzienlijkste familien wegens zulk eene kleinigheid voor de regtbank werd gedaagd. Trouwens dit was ook ongehoord; want voor eene burgerlijke regtbank kon deze zaak, die alleen negers tot getuigen had, niet worden vervolgd; en zulke gevallen werden dan ook vroeger niet vervolgd.

Onze schets zou onvolledig zijn, indien ik nog niet kortelijk mededeelde, wat door de regering voor de behartiging van de belangen der kleurlingen is gedaan.

Op 16 Mei vaardigde generaal Howard, een der bekwaamste officieren van het noordelijk leger, eene circulaire uit van dezen inhoud:

"Ingevolge algemeene orde N°. 91 van het ministerie van oorlog aanvaard ik oogenblikkelijk mijne verpligtingen als commissaris van voortvlugtigen, vrijgestelden en verlaten gronden."

"Het bureau zal gevestigd zijn te Washington. Alle commissarissen, door wien ook ingesteld, zullen zoodra mogelijk rapport hebben in te leveren omtrent den omvang hunner werkzaamheden. . . . De neger dient te begrijpen, dat hij inderdaad vrij is, maar in geen geval, wanneer hij tot arbeiden in staat is, moet hij kunnen verkeeren in den waan, dat de regering hem in luiheid en werkeloosheid zal onderhouden."

Onmiddellijk werden nu maatregelen getroffen, om de verschillende kantoren in de Zuidelijke Staten, die zich reeds tijdens den oorlog de zorg voor de verlaten negers hadden aangetrokken, met dit

hoofdkantoor in verband te brengen, en de werkzaamheden beter te regelen.

Met welke soort van bezwaren men te worstelen had, blijkt het best o. a. uit de navolgende circulaire van den hoofdcommissaris, d. d. 22 Mei:

"Een aantal plantages, door hunne eigenaars verlaten, werden door de gevlugte of achtergebleven negers bebouwd. Thans keeren de eigenaars terug, trachten weder bezit te nemen en daardoor de vruchten te plukken van eens anders arbeid. Wordt derhalve gelast: — dat gezegde landen in bezit zullen blijven der vrijgelatenen, tot dat de oogst is binnengehaald, ten ware volle en billijke schadeloosstelling is verleend voor arbeid en vrucht en de verschotten worden vergoed. Deze lastgeving moet niet aldus worden opgevat, dat de deloyale bevolking aan de gevolgen harer ontrouw ontkome." (Namelijk: men zal zich op deze vergoeding niet mogen beroepen, in gedingen, die een gevolg zijn der confiscatiewet.)

Elders weder, in de omstreken van Richmond, bespeurde men spoedig dat de planters zich slechts schijnbaar in de nieuwe orde van zaken voegden. In de huurcontracten met de slaven aangegaan, vond men namelijk achter de onderteekening der vrijgelatenen steeds "bevrijd door de legers der Unie". Generaal Howard had te verordenen, dat deze soort van protest, waarvan men later welligt gebruik dacht te maken, niet mogt worden toegelaten.

Een hoogst belangrijk overzigt van zijne verrigtingen werd door den commissaris gegeven, in eene vergadering van de "Freedmen's Relief Society van den Staat Maine." Intusschen dit verslag zou ongeveer een vel druks beslaan van deze kronijk, en een uittreksel zou weinig licht geven. Bovendien kan men, tegen de opening van het congres, een uitvoerig rapport verwachten, en voorloopig schijnt het dus het best, ons met bovenstaande vlugtige aanduidingen te vergenoegen.

Trouwens wij hebben nog de lotgevallen na te gaan van Davis en de personen, die behalve Booth betrokken waren in het complot van 14 April.

Op 15 Mei werd de voormalige president der "zich noemende" Geconfedereerde Staten van Amerika gevankelijk te Maçon binnengebragt. Bij hem bevonden zich zijne vrouw en zijn zoon, twee dochters, Alexander H. Stephens, de vice-president, C. C. Clay, John H. Reagan ,

de postmeester-generaal, generaal Wheeler en 16 anderen. John C. Breckenridge, de minister van oorlog [1], had eenige dagen te voren (9 Mei) het gezelschap verlaten en hield zich ergens in Florida schuil; later vernam men, dat hij met eenige anderen in eene opene boot naar Cuba was ontkomen; Judah P. Benjamin schijnt naar Londen te zijn gevlugt, waar hij zich als advocaat vestigen wil. Van Maaçon werden de gevangenen naar Augusta en van daar naar fort Monroe vervoerd. De vrouw en kinderen van Davis werden echter aldaar onmiddellijk in vrijheid gesteld, en ook van de andere gevangenen werden er eenigen los gelaten.

Geruimen tijd hoorde men niets van Davis; slechts bevatten de dagbladen aanhoudend het berigt, nu eens, dat hij zou teregt staan voor een krijgsraad, dan weder dat hij voor eene burgerlijke regtbank zou worden betrokken. Het schijnt, dat er groote bezwaren zijn voor eene rigtige behandeling dezer zaak, — bezwaren, die ik, als met de amerikaansche wetten natuurlijk in deze bijzonderheden niet bekend, op den oogenblik niet juist kan waardeeren.

Enkele punten kan ik echter mededeelen. Brengt men Davis voor de gewone regtbank, dan moet er natuurlijk eene jury zijn. En nu schijnt het volgens de amerikaansche regtsregelen onmogelijk te wezen, gezworenen te vinden, die, in dit bijzonder geval, niet de kans zouden loopen van te worden gewraakt. Een gezworene toch, die niet verklaren kan, dát hij omtrent de schuld of onschuld van den beklaagde geene van te voren opgevatte meening heeft, kan geene zitting nemen. En nu behoeft het wel geen betoog, dat men in geheel Amerika niemand vinden zal, van wien kan worden gezegd, dat hij om-

---

[1] In aflevering 5 en 6 der Kronijk zijn een paar onjuistheden. Op blz 153 wordt Benjamin minister van oorlog genoemd; Judah P. Benjamin, Davis vertrouwde, was minister van buitenlandsche zaken, (Secretary of State) der confederatie.

Het op blz. 133 besproken portret van Lincoln wordt gevonden in Harper's Weekly, N°. 436, met het onderschrift "president Lincoln at home, photopraphed by Brady." In een later nommer berigt de redactie, dat het photogram niet is van Brady, maar van A. Berger, 285 Fulton Street, Brooklyn.

Ik maak van de gelegenheid gebruik ter verbetering van een paar misstellingen in N°. 7. Op blz. 179, regel 5 v. o. moet "te verdiepen" wegvallen; op blz. 186 reg. 5 v. b. moet worden gelezen: "Wij beschouwen dezen staat als het tooneel van een buitenlandschen krijg, *gepaard met burgeroorlog*." Op blz. 194 staat — regel 4 v. b. — *aangenomen*, lees *afgestemd*.

trent de schuld of onschuld van Davis geene gevestigde overtuiging heeft. Intusschen er zijn naar het schijnt vroeger wel eens gevallen voorgekomen, waarin de regtbank toch de gezworenen toeliet, mits zij slechts plegtig verklaarden, dat zij in staat waren een billijk "verdict" te geven, alleen op de getuigenissen gedurende het proces vernomen en afgescheiden van hunne vroegere meening.

Een ander bezwaar is, dat men geene algemeene aanklagt behandelen kan, maar alleen eene bepaalde zaak; niet het verraad op zich zelf, maar "an overt act of treason." B. v. Er is tijdens den oorlog een inval gedaan tegen Washington; de "grand jury" van het district van Columbia kan nu eene aanklagt goedkeuren tegen den generaal (Early), die de troepen aanvoerde, en tegen Davis, omdat hij er bevel toe gaf. Dit is ook geschied, en het is niet alleen geschied door de grand jury van Columbia, maar ook door die van Norfolk en van een aantal andere districten, waar dergelijke "overt acts of treason" hadden plaats gegrepen. Het schijnt echter onder de amerikaansche regtsgeleerden volstrekt niet uitgemaakt te zijn, of men Davis, die niet in persoon bij deze daden tegenwoordig was, in deze gedingen kan betrekken. In amerikaansche regtstermen: het is de vraag of zulke eene "constructive presence by commission" voldoende is, om iemand aan te klagen wegens hoogverraad. En dan nog valt de geheele aanklagt, indien niet door wettelijke interpretatie van de constitutie is uitgemaakt, dat geen staat onder die constitutie het regt van secessie heeft, een punt dat door het opperste geregtshof zou moeten worden beslist, en waarover men waarschijnlijk juist door de procedure tegen Davis eene beslissing in regten zal trachten te verkrijgen.

Een en ander, hoe oppervlakkig en onnaauwkeurig welligt, is stellig reeds voldoende om te doen zien, dat de regering der Unie zich de zaak niet gemakkelijk heeft gemaakt, toen zij besloot een weg te volgen, die in Europa bijna nooit gevolgd is, 't geen niet wegnam, dat de geheele oude wereld wraak schreeuwde over zulk eene handelwijze. Het valt kwalijk in te zien, wat men had moeten doen, om het de lieden in ons werelddeel naar den zin te maken. Men had Davis en de zijnen kunnen laten ontvlugten; maar tijdens Davis vlugt was Texas nog in opstand, was de binnenlandsche rust nog verre van hersteld; kon men nu in redelijkheid verlangen, dat

de regering der Unie zoo dwaas zou zijn van het hoofd van den opstand naar Texas te laten ontkomen. Men moest hem dus gevangen nemen, en had hem nu, gelijk met Napoleon is geschied, kunnen verbannen op een eiland, zonder vorm van proces. Dit wilde men niet, en er is alle reden om er zich over te verheugen dat men dit niet wilde. Er bleef dus slechts een middel over: het beste, het eenige geoorloofde middel: men betrok Davis in regten langs den gewonen weg, niettegenstaande men van te voren wist, hoeveel kans hij had, bij de gesteldheid der Amerikaansche strafwetgeving, aan een regtvaardig vonnis te ontkomen. En nu waren wij Europeanen diep verontwaardigd. Nog meer, toen in de leugenfabriek te Philadelphia het berigt werd gesmeed, dat Davis op de onwaardigste wijze werd behandeld, dat men hem met ketenen had beladen, en noodzaakte het voedsel der gemeen soldaten te gebruiken.

Of er ooit eenige grond is geweest voor dit berigt weet men niet; de regering der Unie heeft het, voor zoo ver mij bekend is, nooit bepaaldelijk tegengesproken. Maar vorderde men in Amerika te veel, toen men verlangde, dat een afkeurend oordeel zou worden opgeschort, tot dat al de omstandigheden voldoende waren bekend? Mogt men niet verlangen, dat Europa althans zoo veel vertrouwen stellen zou in de regtschapenheid en het verstand der regering van een magtig en beschaafd rijk, om te gelooven, dat deze dingen òf niet waren geschied, of, zóó zij waren geschied, volkomen waren te regtvaardigen?

In de *New York Times* van 21 Julij kan men eene zeer uitvoerige beschrijving vinden van Davis in zijn kerker. Indien men dit berigt gelooven kan — en ik zie volstrekt geen reden, om aan de waarheid er van in het minste te twijfelen — dan is Davis met zijne behandeling volkomen tevreden, altijd in zooverre een staatsgevangene, beschuldigd van hoogverraad, en verdacht van medepligtigheid aan een sluipmoord, tevreden kan zijn.

Davis is opgesloten in eene ruime kasemat, ongeboeid en in 't bezit van alle noodige meubelen. Zijn voedsel is niet dat der soldaten, ofschoon dit beter is dan ergens elders; hij wordt dagelijks bezocht door Dr. Craven, een man van erkende kunde, die met naauwgezetheid nagaat, of zijn leefregel ook in eenig opzigt zijne gezondheid zou kunnen benadeelen; hij wordt nooit alleen gelaten,

maar de wachthebbende manschappen hebben streng bevel, den gevangene geen den minsten onnoodigen overlast aan te doen. Het stilzwijgen is hem niet opgelegd; integendeel, men laat hem daarin volkomen vrijheid, en hij onderhoudt zich zeer dikwijls met den commandant, majoor-generaal Miles en diens officieren. De brieven van zijne huisgenooten ontvangt hij geregeld, en hij heeft alle boeken tot zijn dienst, die hij wenscht te lezen. Dat zijne gezondheid eenigermate heeft geleden schijnt volkomen waar, maar waarschijnlijk niet ten gevolge zijner gevangenis. Integendeel, zijn gestel is er in vele opzigten verbeterd. Hij was reeds blind aan één oog, toen hij het presidium aanvaardde; zijne aanhoudende werkzaamheid deed ook voor het andere oog vreezen; nu hij meer rust neemt begint dit langzamerhand te herstellen, en hetzelfde kan van zijn algemeenen toestand worden gezegd. Zoo is een afgebroken, drooge kuch, die hem veel last gaf toen hij nog als senator in het congres zat, thans geheel verdwenen. Intusschen ook al ware dit niet zoo, zou het dan aan de regering der Unie te wijten zijn? En heeft zij niet alles gedaan, wat men in de gegevene omstandigheden van de regering eener beschaafde natie kon verlangen?

Het is waarlijk niet aangenaam, indien men een geregeld verhaal poogt te geven, en telkens een uitstap maken moet op het gebied der polemiek. Maar het is dan ook inderdaad treurig te bemerken, hoe weinig kritiek zelfs door beschaafde en verstandige dagbladlezers wordt geoefend. Het is, gelijk ik reeds in den aanvang heb gezegd: niets is ons te gemeen of te laag, indien het slechts uit Amerika wordt berigt, en bij zulk eene gesteldheid der publieke meening wordt men zijns ondanks genoodzaakt tot polemiek.

Want niemand kan het onverschillig zijn, hoedanig die jonge maatschappij opgroeit, aan de boorden van de twee grootste wereldzeeën; de toekomst der wereld ligt in hare handen.

In de *New York Tribune* van 19 Maart 1864, meer dan een jaar dus voor den aanslag op Lincoln, vindt men een brief van iemand, die eene betrekking had bekleed aan het departement van oorlog te Richmond, maar de zaak der confederatie had verlaten, en sedert te Washington woonde. Hij waarschuwde de regering, dat er plan-

nen waren gesmeed, om president Lincoln op te ligten, of indien dit onmogelijk was te vermoorden. Een dier plannen, door zekeren kolonel Margrave ontworpen, wordt in alle bijzonderheden medegedeeld en de schrijver laat er op volgen:

"Dit plan is aan den minister van oorlog [toen James A. Seddon] voorgelegd; hij meende, dat het veel kans van slagen had, *maar was het er niet over eens, of de zaak wel door de krijgsgebruiken werd gewettigd.* Hij zou daarover spreken met den president en met den heer Benjamin [Judah. P.]. Met welken uitslag is mij onbekend, maar eene week later, ongeveer op den zelfden dag, waarop generaal Margrave naar het Noorden vertrok, vroeg ik den heer Wellford, die met alle geheimen van het departement bekend is, of het plan was aangenomen, en hij antwoordde mij: "in de lente zult ge den ouden Abe hier zien, zoo waarachtig als God."

Alle zuidelijk gezinden staken natuurlijk den draak met dit berigt, en de schrijver zond nu bij de *Tribune* een origineel stuk in, namelijk een eigenhandig schrijven van zekeren Calhoun Cullom, kapitein in een regement van Noord-Carolina en, blijkens het adres, gerigt aan den heer Wellford, chef de bureau, bij het departement van oorlog te Richmond. Dit stuk verscheen op 23 April in de *Tribune*, en lag sedert ter inzage bij de redactie. Er bevonden zich postwissels der confederatie op het adres, afgestempeld door de postdirectie te Richmond en aan de echtheid kon dus niet worden getwijfeld. De brief was van 30 Sept. 1863; en had hoofdzakelijk ten doel er op aan te dringen, dat den schrijver een aandeel in de onderneming zou worden gegund: "Ik vroeg hem [zekeren Gaither, die Culloms vader had bezocht] of ook hij iets van de "ruse de guerre" tegen Lincoln had vernomen; hij antwoordde, dat de onderneming waarschijnlijk door particulieren en niet door de regering zou geschieden, en noemde de voornaamste van degenen, die er in Richmond bij betrokken waren. Daar gij met hen bekend moet zijn, hoop ik dat gij in tijds een goed woord voor mij zult doen; werd de zaak door de regering bestuurd, dan weet ik wel, dat uw invloed en die mijner andere vrienden met den heer Seddon, voldoende zou zijn, om mij de rol te verzekeren, die ik gaarne wensch te spelen in deze groote comedie, of *groote tragedie, naar omstandigheden,*

Zoo als ik u zei, ik zou mijne ziel willen verkoopen voor de eer om eene hoofdrol te spelen bij de vernieling (of "het vermoorden" "destruction") van de groote hydra."

Eerst dezer dagen, bij het geding tegen Booths medepligtigen, is bekend geworden, wie de berigtgever der *Tribune* was, en op zijn getuigenis vooral is het advys gegrond van den auditeur-militair, in gevolge waarvan op het vatten van Davis en anderen een prijs werd gesteld (blz. 151, dezer Kronijk).

Het geding werd op den 10den Mei te Washington aangevangen, en gelijk bekend is, werd het getuigenverhoor in de eerste dagen geheim gehouden; eerst op den 13den daaraanvolgende werden de correspondenten van dagbladen toegelaten, en de instructie op de gewone wijze voortgezet. Het is later gebleken, dat men voor deze afwijking van de gewone regelen zijne redenen had, want het leven der eerste getuigen had stellig gevaar geloopen, indien men toen reeds hunne namen had gekend. Toen dit gevaar voorbij was is ook dit gedeelte der instructie publiek gemaakt, en ongetwijfeld is daarin veel grond, om Davis van medepligtigheid te verdenken, al zijn de getuigenissen ook niet krachtig genoeg om tot een vonnis in regten te leiden.

Behalve de in de proclamatie genoemde personen, tegen wie voorloopig niet verder gehandeld werd, waren beschuldigd: Booth, sedert overleden, van het vermoorden van den president; Spangler, (de machinist in Fords schouwburg) van hem daartoe in de gelegenheid te hebben gesteld, en te hebben geholpen tot zijne ontvlugting; Harold, (de jongeling, die met Booth gevangen werd) van bijstand te hebben verleend tot den moord; Lewis Payne, van het toebrengen van verwondingen met poging tot moord aan den minister Seward, zijne zoons Frederik en Augustus Seward, Emrick W. Hansel, en George T. Robertson; J. W. Atzerott, van voornemens tegen het leven van den vice-president Johnson; Michaël O'Laughlin van gelijke voornemens op luitenant-generaal Grant; Arnold van hulp verleend aan Booth, Payne, Atzerott en O'Laughlin; jufvrouw Surratt van het huisvesten, verbergen en bijstaan van al de zaamgezworenen, met voorkennis van hunne plannen. Dr. Samuel A. Mudd, (die Booth op zijne vlugt het gebroken been zette en eene kruk gaf, en blijkens de getuigenissen ook vroeger met hem in betrekking stond)

van de zaamgezworenen te hebben geholpen en aangemoedigd, met voorkennis van hunne moorddadige plannen.

De aandacht van het publiek was bij den aanvang van het geding in hooge mate gespannen; men meende, dat er gewigtige zaken aan het licht komen zouden betrekkelijk de schuld van Davis Dit gebeurde niet, of liever, gelijk in zulke omstandigheden gewoonlijk het geval is, het gebeurde niet op zoo overtuigende wijze als noodig zou zijn geweest om er eene regterlijke uitspraak op te gronden. Er waren aanwijzingen genoeg, maar geen enkel volledig bewijs. En zoodra men dit bespeurde verloor het publiek alle belangstelling in een geding tegen lieden, die op zich zelven weinig belangstelling verdienden, maar alleen merkwaardig kunnen worden genoemd als staaltjes van den verderfelijken invloed der zuidelijke maatschappij.

Zoo was Payne, wiens ware naam is Lewis Thorton Powell, de zoon van een predikant in Florida en toch zoo deerlijk onbeschaafd en onwetend, dat men met regt van hem zou kunnen zeggen: hij kent geen onderscheid tusschen goed en kwaad. Blijkens zijn eigen getuigenis hield hij sluipmoord, in tijd van oorlog, voor eene zeer geoorloofde zaak; hij liet er echter onmiddellijk op volgen, dat hij zich daarom niet veel had bekommerd, maar eenvoudig medegedaan had, omdat Booth hem er om had verzocht. Trouwens de predikanten in het zuiden zijn van den algemeenen regel niet uitgezonderd, maar even onwetend en ruw als de overigen. In 1859 b. v. kreeg een bedienaar des goddelijken woords, die ergens in Mississippi zijne standplaats had, berigt, dat zijne schoonzuster van haar beminde een beleedigenden brief had gekregen. De predikant ging onmiddellijk naar den schoorsteen, nam zijn geweer, stapte naar de woning van den schuldige en schoot hem neer, zonder een woord te zeggen. *Zijne gemeente vond dit volkomen verklaarbaar; de kerkeraad regtvaardigde zijn gedrag; en de synode* ('t was een predikant der presbyteriaansche kerk) *zag er volstrekt geen bezwaar in, dat hij zijne standplaats hield.*

Op 5 Julij werden Payne, Harold, Atzerott en jufvrouw Surratt ter dood veroordeeld; nog dienzelfden dag werd dit vonnis door den president bekrachtigd; op 6 Julij werd het aan de gevangenen bekend gemaakt en daags daaraanvolgende reeds werden de ver-

oordeelden gehangen. Welke redenen er waren om zoo snel te handelen is mij niet bekend.

Van de overige beschuldigden werden O'Laughlin, Arnold en Dr. Mudd veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf; Spangler tot zesjarigen dwangarbeid.

Het blijkt niet dat er eenige gegronde twijfel over de regtvaardigheid van dit vonnis kan worden geopperd, en de publieke meening bleef er dan ook in berusten, ofschoon het door een krijgsraad was geveld. Trouwens men begreep, dat de zaak niet anders behandeld worden kon. Het schijnt namelijk — en ook hier wederom mis ik genoegzame kennis om de waarheid dier bewering te beoordeelen — dat de zamengezworenen aan de geregtigheid zouden zijn ontkomen, indien het proces voor een gewoon hof ware gevoerd; de strafwetgeving in het district van Columbia schijnt tegen dergelijke vergrijpen geene genoegzame middelen aan de hand te doen. Alleen keurde men het af dat het vonnis aan jufvrouw Surratt werd voltrokken; het ter dood brengen eener vrouw is in de Unie zulk eene ongehoorde zaak, dat men stellig rekende op eene verandering van dit vonnis. Waarom men echter in het eene geval anders zoude hebben gehandeld dan in de drie anderen is niet duidelijk, tenzij — en dan komt men op een geheel ander standpunt — de doodstraf op zich zelve wordt gewraakt.

Wij zullen nu dit treurige proces verder laten rusten, maar nog enkele bijzonderheden mededeelen, omtrent de getuigenissen, die op den eersten dag werden afgelegd, en eerst later bekend gemaakt.

Het waren die van zekeren Montgomery, een agent der geheime policie in New-York, die langen tijd in Canada had doorgebragt, en er, tot op zekere hoogte, de vertrouwde was geworden van al degenen, die in den aanslag waren betrokken; van zekeren Dr. Merritt, mede aldaar gevestigd, en evenzoo met de plannen der zamengezworen bekend, en van Conover, den beambte, die aan het ministerie van oorlog te Richmond "gedwongen" dienst gedaan had, daarna was ontvlugt, en aan de *Tribune* de merkwaardige brieven had geleverd, waarvan boven is gesproken.

Indien deze brieven en de daarbij gevoegde mededeelingen geene verzinsels waren, dan bewezen zij nog volstrekt niet, dat Davis en zijn kabinet, of althans leden van zijn kabinet, plannen hadden ge-

smeed tegen Lincolns leven; er kan alleen uit worden afgeleid, dat zulke plannen, door anderen beraamd, tot hunne kennis waren gebragt, en niet onmiddellijk met verontwaardiging werden van de hand gewezen, maar in overweging genomen.

Datzelfde nu bleek uit de verklaringen van de drie genoemde getuigen en uit van die verklaringen onafhankelijke getuigenissen van anderen.

Op de vraag, of Davis wist, dat er op een bepaalden dag, op eene bepaalde plaats, door hem bekende en daartoe aangewezen personen, een aanslag tegen het leven van Lincoln zou worden beproefd, moet men tot heden een ontkennend antwoord geven. Maar even zeker kan men gerust verklaren, dat door de regering der confederatie geldelijke en zedelijke ondersteuning werd verleend aan die zelfde personen, met de wetenschap, dat door hen plannen tot deze en dergelijke aanslagen werden gesmeed.

George N. Sanders, Jacob Thompson, Beverley Tucker, William C. Cleary, Clement C. Clay (de personen, die in de proclamatie als medepligtigen werden genoemd) kunnen niet anders worden beschouwd dan als agenten der confederatie; zeer bepaaldelijk stonden zij in naauwe betrekking niet slechts tot de moordenaars, maar ook met Dr. Blackburn, met Bennett Young — den aanvoerder van den rooftogt naar St. Albans, met Kennedy en anderen; zij waren in het bezit van blanco aanstellingen, geteekend door James A. Seddon, en hadden volmagt, om daarop de namen in te vullen van alle personen, die zij voor de zoogenaamde geheime dienst geschikt oordeelden. Van welken aard die geheime dienst was is genoegzaam gebleken; Blackburn, de uitvinder — en gedeeltelijk volbrenger — van het plan om kleederen in te voeren, met de gele koorts besmet, bedacht onder anderen ook, dat men den vijand niet beter zou kunnen benadeelen dan door de waterleidingen van New-York te vergiftigen.

Droeg de regering der confederatie ook van deze fraaije plannen kennis? Onder de stukken, die bij het proces hebben gediend, is ook een brief, door zekeren Oldham tot den president der confederatie gerigt. Ik zal daarvan alleen den hoofdinhoud en het *in dorso* mededeelen. De brief liep over het gebruik van zekere brandstof, waartegen door Jefferson Davis bezwaren (*technische* bezwaren)

waren aangevoerd. "Ik heb er nu genoeg van gezien," zegt Oldham onder anderen, "om te weten, dat men *zonder eenig gevaar voor de daders*, 1° alle schepen zou kunnen verbranden, die eene buitenlandsche haven verlaten, met bestemming naar de Unie; 2° alle, die te New-York of in andere Amerikaansche havens uitloopen; 3° alle transportschepen op de Mississippi; eindelijk, het land geheel verwoesten en de bevolking met schrik en ontzetting vervullen."

In dorso staat met de eigen hand van Davis: "plannen en middelen om de schepen, steden, enz. van den vijand te vernielen. De secretaris van staat gelieve te onderzoeken, of de vroegere bezwaren [namelijk: — want dit volgt uit den zamenhang, — gevaar van ontdekking en gevaren voor het leven dergenen, die met deze stof om zouden gaan] nu zijn vervallen."

Dit nu bewijst stellig niets voor medepligtigheid aan een sluipmoord, maar het bewijst meer; er blijkt uit, dat de aanvoerders van den opstand op het laatst geene middelen, hoe afschuwelijk ook, ontzagen, om te komen tot hun doel; het kan lezers, wien het proces in zijn geheel niet kan worden medegedeeld, doen zien, dat er genoegzame gronden waren, om tegen Davis en anderen de proclamatie uit te vaardigen, die eerst in Europa, en ik voeg er bij, ook in Amerika, zoo sterk werd afgekeurd. [1]

---

[1] Een vrij goed uittreksel van het getuigenverhoor wordt gevonden in N°. 440 en 441 van Harpers *Weekly;* N°. 442 bevat een art. over de getuigenissen van Montgomery enz.; maar deze getuigenissen zelven worden er niet in haar geheel medegedeeld. Natuurlijk is het geheele proces in de Amerikaansche dagbladen te vinden; Harpers *Weekly* is echter hier te lande gemakkelijker te bekomen en minder kostbaar.

KRONIJK

VOOR DE

GESCHIEDENIS VAN ONZE DAGEN.

DOOR

A. G. C. VAN DUYL.

Aflevering 9.

HAARLEM, A. C. KRUSEMAN.

1865.

POLITIEK OVERZIGT.

Reeds op den 9den Januarij 1865 had de Minister van Finantiën, Achille Fould, bij den keizer het gewone jaarlijksche rapport ingediend over den staat der geldmiddelen, met de daarbij behoorende begrootingen. Volgens de omslagtige wijze van doen, welke aan het fransche wetgevend ligchaam is voorgeschreven, werden deze stukken in handen eener commissie gesteld en konden de discussiën eerst aanvangen toen deze met haar arbeid gereed was. Op den 9den Mei was haar verslag aan de leden der kamer rondgedeeld, en blijkbaar had zij zich nog niet genoeg tijd gegund, want het stuk wemelde van drukfouten en was bijna onbruikbaar, voor dat de kamer nog eene uitvoerige lijst met verbeteringen had ontvangen.

Eer wij de discussien zelven nagaan, zal het noodig zijn zoo kort mogelijk den inhoud der beide genoemde rapporten te herinneren. Het onderstaande is een uittreksel van het verslag van den Heer Fould.

"*Dienstjaar* 1863. Het te kort over dit dienstjaar zal niet 43 millioen, maar 28 millioen beloopen. De gezamenlijke te korten, ten vorigen jare door mij opgegeven tot een bedrag van 972 millioen, beloopen werkelijk slechts 960 millioen, welke door de opbrengst der leening van 300 millioen, tot op 660 millioen worden verminderd."

"*Dienstjaar* 1864. Met volkomen juistheid kan de slotsom nog niet worden opgemaakt. De nieuwe wetgeving op de suiker heeft ten gevolge, dat aan regten waarschijnlijk 50 millioen minder wordt ontvangen; daarvan zal in de eerste helft van 1865 het grootste gedeelte weder worden ingewonnen. Over het geheel zal de uitkomst van dit dienstjaar sluiten met de begrooting. Wel is waar bezit de regering nog een aantal obligatien ten laste van het keizerrijk Mexiko, overeenkomstig het tractaat van Miramar op rekening van voorschotten ontvangen, en zijn deze obligatien nog niet ver-

kocht, maar men kan dit niet aanmerken als een te kort. Tegen den koers van 60 pCt. berekend [de regering had ze namelijk tot dien koers ontvangen, maar ter beurs deden zij toen niet meer dan ongeveer 48 pCt.] vertegenwoordigen deze obligatien eene som van 54 millioen, waarvan 40.100.000 op het dienstjaar 1864 en het overige op een volgend dienstjaar moet worden gebragt. De staat van de schatkist laat toe, voor den verkoop dezer obligatien een gunstiger tijdstip af te wachten; inmiddels vallen de verschenen renten (5.400.000) ten bate van het dienstjaar 1864."

"*Gewijzigde begrooting* (*budget rectificatif*) *over* 1865. Hiervoor zal een crediet moeten worden geopend van ongeveer 82 millioen, welk cijfer intusschen stellig voor verlaging vatbaar is. Immers, door stipt beheer, zal op de oorspronkelijke begrooting over 1865 ten slotte minstens 36 millioen worden bezuinigd, en in werkelijkheid bedraagt de verhooging dus slechts 46 millioen. De inkomsten voor de gewijzigde begrooting worden geraamd op 64 millioen en op de buitengewone begrooting over 1866 kan dus een saldo van 18 millioen worden overgebragt."

"*Gewone begrooting over* 1866. Deze legt den belastingschuldigen geene nieuwe lasten op; en, in weerwil dat er zal worden voorgesteld de opbrengst der belasting op paarden en rijtuigen van weelde aan de departementen af te staan, wordt het batig slot op ruim 1 millioen berekend, terwijl toch de begrooting voor marine met Fr. 2.500 en die voor publieke werken met 1½ millioen is verhoogd."

"*Buitengewone begrooting over* 1866. In ontvangst nagenoeg 145 millioen; in uitgaaf 144½ millioen; beschikbaar ½ millioen, voornaamste posten van ontvangst: 18 millioen, als saldo van de gewijzigde begrooting over 1865; 90 millioen, uit de amortisatiekas; 29 millioen indemniteit van Mexiko, China en Cochinchina."

"*Vlottende schuld.* Ofschoon de gezamenlijke te korten 660 millioen beloopen is het bedrag der vlottende schuld hooger; oorzaken van dit verschil zijn: 15 millioen, nog te ontvangen uit de jongste leening; 50 millioen, eerst later te ontvangen aan regten op de suiker; 54 millioen, onverkochte Mexikaansche obligatien; 30 millioen voorschotten, krachtens verschillende wetten door de schatkist gedaan, op rekening van renten der Grieksche geguarandeerde leening enz. Bovendien, de noodzakelijkheid, om op verscheidene afgelegen plaatsen kas in voorraad te houden, als in Mexiko, Cochinchina, de kolonien, Algiers, en Rome."

"Op 1 Jan. 1864 bedroeg de vlottende schuld 936 millioen; op 1 Jan. 1865 slechts 808 millioen, waarvan 721 rentegevend. De kas is van 39 millioen op 1 Jan. 1864, gestegen tot 107 millioen op 1 Jan. 1865. Aan schatkistbilletten was op 1 Jan. 1864 in omloop 307 millioen; op 1 Jan. 1865 208 millioen. Ten gevolge van het ontwerp van wet, om voortaan de renten der amortisatiekas niet in rekening te brengen zal de begrooting in uitgaaf en ontvangst met 67 millioen worden verminderd."

De *slotsom* is, dat het te kort over 1863, 15 millioen minder zal bedragen, dan waarop het werd geraamd; dat de begrooting over 1864 nagenoeg zal sluiten; op die over 1865, 21 millioen minder werd uitgetrokken voor oorlog en 23 millioen minder voor marine, te zamen dus 44 millioen werd bezuinigd, en dat op de dienst van 1866 een saldo wordt gebragt van 18 millioen, welk saldo nog aanmerkelijk hooger worden kan, indien — gelijk men met grond hopen kan — de buitengewone uitgaven voor leger en vloot, welke op de gewijzigde begrooting over 1865 nog 65 millioen bedragen, gaande weg verminderen, en eindelijk geheel verdwijnen."

Waarlijk eene niet onaardige slotsom, indien deze uitkomst inderdaad eene slotsom verdiende te heeten. Maar reeds bij oppervlakkige beschouwing zal het duidelijk zijn, dat er zwakke punten waren in dit fraaie betoog, en wanneer men den minister *naauwkeurig* nacijferde, mogt men het talent bewonderen, waarmede hij, van allerlei kunstmiddeltjes gebruik makende, deze schoone uitkomst had verkregen, maar — te ontkennen viel het niet — er was veel grond voor de vrees, dat zij hoe aanlokkelijk ook op het papier, in de toepassing niet proefhoudend zouden worden bevonden.

Wat het eerste betreft, valt het iedereen in het oog, dat de heer Fould wel wat luchtig met de opbrengst der ongelukkige Mexikaansche expeditie was omgesprongen. De waarde der 54 millioen aan obligatien was op dat oogenblik reeds aanmerkelijk ingekrompen, en juist tegen den tijd dat de begrooting zou worden behandeld, kwamen, gelijk wij vroeger reeds hebben herinnerd, allerlei onrustbarende tijdingen uit Mexiko de kansen op verbetering nog zeer verminderen.

Wat het tweede betreft kunnen wij niet beter doen, dan de toevlugt te nemen tot het rapport der commissie. Ofschoon der regering niet vijandig, had zij zich van hare taak op flinke wijze gekweten, althans voor zoo veel de kritiek van zwakke punten en enkele voorslagen tot wijziging aangaat. Voor het overige was er ook bij haar niet volkomen overeenstemming tusschen "leer" en "werken"; terwijl zij nu en dan duidelijk aantoonde, dat de minister wel wat sterk gebouwd had op eene zeer onzekere toekomst, liet zij niet na in haar gewijzigd ontwerp dezelfde onzekere posten op te nemen.

Maar hooren wij de commissie zelve.

Zij begon met den minister toe te stemmen, dat de begrooting over 1864 inderdaad zou hebben gesloten, ware niet de veranderde wetgeving op de suiker tusschen beiden gekomen. En in vergelijking met vroegere jaren was reeds dit een merkbare vooruitgang. In 1860 toch bedroeg het te kort 119 millioen; in '61, 164 millioen; in '62, 34 millioen; in '63, 28 millioen; in '64 zou het slechts 22 a 25 millioen beloopen, terwijl men in '65 kon rekenen op een batig saldo.

Ook wat betreft de vlottende schuld was er vooruitgang. Op den 1sten Januarij waren er volgens het rapport van den minister nog voor 208 millioen aan schatkistbilletten in omloop, ongerekend de 40 millioen, in het bijzonder ter beschikking van de nijverheid gesteld; op 1 Mei was het gezamenlijk bedrag met de 40 millioen nog slechts 204 millioen, en op 1 Aug. zou het bedrag dus gemakkelijk tot 150 millioen kunnen worden verminderd, gelijk bij de wet van 8 Junij 1864 was vastgesteld. Ook de rente dezer billetten was gaandeweg verlaagd en dit, in verband met de verbetering in den prijs der fransche fondsen, was een gunstig getuigenis voor het crediet van den staat.

De commissie kon echter niet ontveinzen, dat men nog niet tot den geregelden staat van zaken was teruggekeerd. Van de fondsen voor schulddelging bestemd werd nog altijd onder de middelen der *gewone* begrooting eene som uitgetrokken als ontvangst. Intusschen werd deze som steeds geringer, en naderde het oogenblik, waarop deze gelden geheel op de *buitengewone* begrooting zouden worden gebragt. Ook dan nog zou aan de bedoeling der wet van 10 Junij 1833 nog niet zijn voldaan; de sommen zouden namelijk nog niet voor werkelijke amortisatie worden besteed, maar — meende de commissie — door ze te besteden voor publieke werken, derhalve tot vermeerdering der nationale welvaart, zou toch ook amortisatie worden verkregen, in dezen zin, dat de schuld geringer werd in verhouding tot het nationaal vermogen.

Een ander gunstig verschijnsel zag de commissie in de doorgaande vermindering der suppletoire credieten [de sommen, waarmede de eenmaal vastgestelde begrootingen, door het zoogenaamde budget rectificatif worden verhoogd]. In 1862 beliepen deze nog 239 millioen, in '63, 215 millioen; in '64, 144 millioen; in '65 slechts 87 millioen.

Maar al was de finantiële gesteldheid over 't geheel genomen verbeterd, zij had enkele schaduwzijden. Zóó sloot wel is waar de laatste begrooting zonder te kort, maar daarom was het evenwigt tusschen ontvangst en uitgaaf nog niet hersteld. Dit kon het geval niet zijn zoo lang gewone en blijvende uitgaven werden gevonden uit inkomsten, die niet "in den regel" konden worden genoemd. Tot deze laatsten behoorden b. v. het bedrag onttrokken aan het fonds

tot schulddelging; wel is waar was er slechts eene som van 32 millioen uit deze bron op de gewone begrooting gebragt, maar niet dan wanneer dit cijfer geheel verdwenen was kon er van evenwigt worden gesproken. Er was bovendien een ander punt, waarop de commissie uitvoerig de aandacht vestigde. De lasten worden verdeeld in gewone en buitengewone; van de buitengewone kon worden gezegd, dat zij zich moesten regelen naar de beschikbare baten, maar dit was werkelijk slechts tot op zekere hoogte het geval. Verreweg de meeste uitgaven, die onder de buitengewone worden gerangschikt, waren niet alleen noodzakelijk, maar konden elk jaar terugkomen, en bovendien niet in verminderde, maar in vermeerderde mate. Zoo was het te voorzien, dat de rentewaarborg ten behoeve der spoorwegen, jaarlijks zou toenemen, naar gelang er meer lijnen werden voltooid, en eerst later, wanneer het verkeer een genoegzamen omvang had verkregen, zou verminderen; even zoo was het met de ondersteuning van publieke werken; daarvoor was thans — behalve 345 millioen annuiteiten aan verschillende maatschappijen — niet minder uitgetrokken dan 238 millioen, en steeds werd bij de regering op ruimer ondersteuning te dezen opzigte aangedrongen. Verder had men te doen met subventiën aan gemeenten, tot herstel van publieke eigendommen, — met de kosten voor uitbreiding van het telegraafnet, — met uitgaven tot verandering der vloot en van de artillerie, — met ruim 20 millioen ten behoeve van in Parijs begonnen, maar nog niet voltooide monumenten. Het was dus niet te denken, dat de *buitengewone* uitgaven in volgende jaren zouden verminderen; en evenmin, dat op de gewone veel zou kunnen worden bezuinigd. Integendeel had men in ieder opzigt verhooging van lasten te verwachten.

En met het oog nu op die waarschijnlijke verhooging van lasten, kon de bijzondere aard van sommige baten niet onopgemerkt worden gelaten. Sommige inkomsten, b. v. de schadeloosstellingen wegens China en Cochinchina zouden van volgende begrootingen verdwijnen; evenzoo de teruggaaf van verschotten door spoorwegmaatschappijen; de schadevergoeding van Mexiko zou nog geruimen tijd op de begrooting kunnen voorkomen, want behalve het reeds betaalde [in obligatien betaalde] had de regering nog meer dan 200 millioen te vorderen. Maar het fonds tot schulddelging wederom kon niet op den

duur tot verhooging der inkomsten worden aangesproken; men kon niet maar altijd leenen, zonder ooit eens tot schulddelging over te gaan. En nu kwam bij dit eene en andere de vraag, of men er zoo veel op rekenen kon, dat de opbrengst der directe en indirecte belastingen telken jare met ongeveer 30 millioenen zou toenemen? Men kon dit in vorige jaren doen, maar in 1864 en 1865 was de opbrengst niet in gelijke mate als vroeger vermeerderd, en het scheen dus dat de vermeerdering thans tot staan was gekomen.

Deze waarschijnlijke verhooging van lasten eenerzijds, en de even waarschijnlijke, in sommige opzigten zekere, vermindering van baten, boezemden der commissie geen vrees in voor de toekomst der finantiën, maar deden zien, *hoe noodzakelijk het was uitgaven te vermijden, gelijk aan die, welke verscheidene malen door kostbare expeditiën in ver verwijderde streken aan de begrooting waren opgelegd.*

Men ziet het — ook in de beschouwingen der commissie, die voor het overige uiterst genegen was de zonden der regering zoo veel mogelijk met den mantel der liefde te bedekken, speelden de Mexikaansche aangelegenheden eene hoofdrol. "Wel is waar," zegt zij, "zijn de uitgaven reeds minder bezwaarlijk, nu onze troepen beginnen terug te keeren, en worden de opofferingen waartoe deze expeditie aanleiding gaf vergoed [in gedepreciëerde obligatiën]. Maar redenen van staat, zoo wel als de beschouwing onzer finantiële gesteldheid, doen den wensch ontstaan, dat het oogenblik weldra zal zijn aangebroken, waarop de laatste soldaat van het expeditieleger in Frankrijk zal zijn teruggekeerd. Moge de voltooijing van het werk der bevrediging [l'oeuvre de la pacification, 't is moeijelijk voor deze bijzonder eigenaardig fransche zaak een goed hollandsch woord te vinden] en de definitieve organisatie van het Mexikaansche leger, welke goed op weg is, de nadering van dit tijdstip verhaasten!"

Blijkbaar beschouwt de commissie zelve de zaak nog te veel als het onderwerp van vrome wenschen, om er veel van te verwachten voor vermindering van uitgaven. Toch kan zij niet ontveinzen dat die vermindering noodzakelijk is; hare eigene praemissen gedoogen geene andere conclusie. Maar "nijverheid, handel en landbouw eischen allen om het zeerst, dat de werken des vredes ijverig worden voortgezet." Met andere woorden, op inkrimping der uitgaven

voor publieke werken durft de commissie niet wel aandringen. Zij veroorlooft zich alleen de opmerking, dat de voorzigtigheid gebiedt, zich niet dan in eene verstandige mate, en met het oog op baten en lasten der begrootingen, tot publieke werken te verbinden.

Eene afdoende vermindering der strijdkrachten zou slechts mogelijk zijn, wanneer niet ook de overige Europesche mogendheden bovenmatige legers op de been hielden. Alleen het [door den keizer voorgestelde, maar door de schrandere Engelsche staatslieden onmiddellijk als een luchtkasteel gekenmerkte] congres zou, door eene algemeene ontwapening, tot radikale hervorming hebben kunnen leiden. De commissie vergenoegt zich dus, met zich aan te sluiten bij de pogingen harer voorgangsters, die eindelijk hebben verkregen, dat het leger op eene sterkte van 400,000 man en 85,000 paarden werd verminderd; zij geeft de hoop te kennen, dat dit na het einde der Mexikaansche expeditie nog eenige vermindering zal kunnen ondergaan, en onderwerpt aan de aandacht der regering de vraag, of men niet zonder wijziging te brengen in de tegenwoordige inrigting van het leger, zou kunnen bezuinigen, door uitbreiding der reserve en daarmede gepaard gaande vermindering van het effectief? [1]

Derhalve: vermeerdering van lasten, waarschijnlijk vermindering van baten, geen schulddelging, en toch waagt de commissie het niet te raken aan 't geen jaar op jaar schatten verslindt — de jammerlijke zucht om niet alleen Parijs, maar geheel Frankrijk te verbouwen.... ten algemeenen nutte, maar ook uit de algemeene beurs; en slechts zachtkens roert zij de buitenlandsche expeditien aan, die andere uiting van dezelfde begeerte, om alles in te rigten naar zijn zin. En toch eerst dan zal Frankrijk zich verheugen in den bloei, waarvan de commissie aan het slot harer beschouwing spreekt, indien

---

1 Dit gedeelte van het verslag sluit met eene zinsnede, die ik den lezer niet wil onthouden. Zij is karakteristiek.

"Puisque, *après avoir porté nos armes victorieuses dans les quatres parties du monde*, nous entrons définitivement dans l'ère de la paix, efforçons nous de restreindre les dépenses stériles; recherchons avec une perséverante volonté les moyens d'accroître la production du pays, et de léguer à nos successeurs, avec des ressources fécondées, cette prosperité financière, qui est le plus solide fondament de la puissance des Etats: *ce sera le digne couronnement d'un regne, auquel n'aura manqué aucun genre de gloire.*"

het afstand doet van het wanhopig streven, om alles, en alles op eens, te veranderen naar zijne wenschen, een streven intusschen, dat te zeer met het nationaal karakter strookt, om te verwachten, dat het uit eigen, vrije beweging zal worden betoomd.

Blijkens het bovenmedegedeelde rapport had de minister van financiën voor de buitengewone begrooting over 1866 gerekend op een saldo van 18 millioen uit de gewijzigde begrooting over 1865. Dit saldo nu was juist een van de zaken, die eene fraaie vertooning maakten op het papier, maar voor de werkelijke dienst niet bijzonder waren geschikt. Hoe was de minister er aan gekomen? Zeer eenvoudig. De opbrengst der indirecte belasting zou waarschijnlijk 28 millioen hooger zijn dan de raming; op sommige posten der begrooting zou even waarschijnlijk ongeveer 36 millioen minder worden uitgegeven; aldus verkreeg men 64 millioen; daartegen over stond op andere posten eene meerdere uitgaaf van 48 millioen, en het was dus zonneklaar dat men 18 millioen overhield.

De commissie was niet van dit gevoelen. Na eene zeer uitvoerige beschouwing kwam zij tot deze slotsom: De berekening der regering omtrent de waarschijnlijk hoogere opbrengst der regten is vermoedelijk juist; maar toch is die hoogere opbrengst alles behalve zeker. Nog minder zeker, zelfs niet bijzonder waarschijnlijk, is de mindere uitgaaf, waarop de regering heeft gerekend. Grootendeels toch spruiten deze voort uit vermoedelijke overschotten op de begrootingen van oorlog en marine; nu waren deze, wel is waar, in vroegere dienstjaren doorgaans lager dan de raming, maar juist daarom is ook op de begrooting over 1865 eene lagere som uitgetrokken, en reeds van zelf zal er dus minder beschikbaar blijven. Bovendien — zegt de commissie vrij opregt — waarom zou men de mogelijkheid van zulk een overschot niet in reserve houden. Reeds geruimen tijd sluiten onze begrootingen volkomen wanneer zij worden vastgesteld en is er in laatsten instantie toch altijd een tekort. Als onvoorziene uitgaven niet geheel kunnen worden vermeden, moet men althans zoo voorzigtig zijn van niet alle middelen af te sluiten, waardoor er in zou kunnen worden voorzien.

Het bleek dus, met de inkomsten der gewijzigde begrooting niet te best te zijn gesteld. Maar met de lasten evenmin. De som voor renteguarantie aan de spoorwegen op de vroegere begrooting uitge-

trokken, was blijkens latere opgaven stellig te laag, en de gewijzigde begrooting zou daarvan den last dragen.

En nu was er bovendien in de buitengewone begrooting eene zeer opmerkelijke zaak. Op de gewijzigde begrooting voor 1865 werd, in ontvangst, een post gevonden van 27,400,000 wegens jaarlijksche indemniteit te betalen door het keizerrijk Mexiko, en, in uitgaaf, eene som van 37,600,000 voor onkosten der Mexikaansche expeditie. Ook op de buitengewone begrooting over 1866 werd eerstgenoemde som aangetroffen, maar de tweede niet, en de regering scheen er dus stellig op te rekenen, dat de Mexikaansche aangelegenheden in het volgende jaar reeds volkomen zouden zijn geschikt.

Nu ontstonden de vragen: 1°. kon men op de betaling van de schadeloosstelling rekenen? 2°. was de onderstelling der regering juist, ten opzigte van het einde der gewapende interventie?

Tot regt verstand van het eerste punt dient men zich enkele bepalingen van het tractaat van Miramar (1 Julij 1864) te herinneren. Daarbij was aan Frankrijk wegens uitgaven tot dato toegezegd eene vergoeding van 270 millioen, waarvan reeds 66 millioen waren voldaan (in obligatiën der 6 pCts. leening, gesloten door de Heeren Glyn en Pereire). Van deze som was 54 millioen bepaaldelijk voor de Fransche regering bestemd en 12 millioen op rekening van de vorderingen der fransche onderdanen, te wier behoeve aanvankelijk — gelijk men althans voorgaf — de geheele expeditie was ondernomen. Bovendien was door dit traktaat aan Frankrijk eene verdere vergoeding toegekend van Fr. 1000 's jaars per man van het expeditieleger, en van Fr. 400,000 voor elk schip dat — boven een zeker getal — de reis zou doen van St. Nazaire naar Vera-Cruz, heen en terug. Eindelijk hield het tractaat eene bepaling in, waarbij Mexiko zich verbond, jaarlijks in klinkende munt fr. 25 millioen uit te keeren: 1°. wegens vergoeding van kosten voor het expeditie-leger; 2°. op rekening van bovengenoemde 270 millioen; 3°. tot kwijting der bovenbedoelde vorderingen van fransche onderdanen.

Ten gevolge van eene onduidelijkheid in deze bepalingen kon men beweren, dat Mexiko gehouden was, jaarlijks behalve de vaste som van 25 millioen nog een zeker bedrag (thans 2.400.000) te kwijten wegens de fr. 1000 per man, enz.; maar men kon het er ook voor houden, dat laatstgenoemde som telkens op nieuwe rekening moest

worden gebragt, terwijl jaarlijks slechts in het geheel 25 millioen zou worden afgelost.

Bij het opstellen der begrooting had de minister blijkbaar zich aan de eerste uitlegging gehouden; immers er was 27.400.000, niet 25 millioen uitgetrokken. De commissie liet de 25 millioen onaangeroerd. Mexiko had tot heden betaald — zoo troostte zij zich — het zou ook voortaan wel betalen. Maar het had zich tegen de onmiddellijke kwijting der 2.400.000 verzet, op grond van het boven besproken bezwaar; de regering van Frankrijk was genegen dit bezwaar toe te geven; de commissie — die, gelijk André Cochut ondeugend opmerkte, welligt begreep: "Qu'avec un débiteur tel que le Mexique, le moyen, d'avoir quelque chose est de ne pas demander tout" — oordeelde het verstandig slechts op de 25 millioen te rekenen, en daarmede verdwenen wederom 2½ millioen van de gewijzigde begrooting, en tevens van de buitengewone begrooting over 1866.

Derhalve geen batig saldo van 18 millioen, want zoo er op de gewijzigde begrooting later een batig slot mogt vallen, zou dit worden aangewend 't zij ter voorziening van nieuwe behoeften of in mindering van vorige te korten, — 2½ millioen minder van Mexiko, en aan de andere zijde eene verhooging van sommige uitgaven, welke der commissie met het oog op sedert verkregen opgaven te laag schenen geraamd; wat stond haar in deze omstandigheden te doen? "Wij konden" — zegt zij — "het evenwigt herstellen, of door vermindering der uitgaven, of door bezuiniging op de *gewone* begrooting over 1866, of door nieuwe hulpbronnen te vinden," en het is inderdaad niet onbelangrijk even na te gaan tot welk van deze drie hulpmiddelen men eindelijk besloot.

De uitgaven van de buitengewone begrooting hebben meerendeels betrekking op publieke werken. "Aan vermindering van deze" — roept zij uit, als huiverde men reeds alleen op het denkbeeld van zulk eene heiligschennis — kan niet worden gedacht." "Nous connaissons, en effet, et nous partageons vos sympathies pour ces dépenses productives, qui se traduisent en augmentation de prosperité pour le pays, en accroissement de recettes pour le trésor." 't Is waar laat zij er (in hoofdzaak) onmiddellijk op volgen, als had men toch eenige gewetenswroeging over deze kluchtige opgewondenheid voor uitgaven, die hoe veelbelovend ook, toch zouden *moeten* wachten, wanneer men de tering naar de nering verkoos te zetten, —

’t is waar er is een onderscheid. Werken als spoorwegen, kanalen enz. kunnen als eene geldbelegging worden beschouwd. Anderen, gebouwen b. v. als die, welke nu sedert eenige jaren te Parijs worden opgerigt, hebben wezenlijk nut, maar verslinden des niet te min een kapitaal, dat renteloos blijft. Derhalve....... moet men, met het oog op de geldelijke omstandigheden, deze soort van ondernemingen staken en zal de commissie toch op de publieke werken bezuinigen? Volstrekt niet; men is er eenmaal aan begonnen en dient ze nu wel te voltooijen; er is geen denken aan, de hierop betrekkelijke uitgaven te schrappen. Natuurlijk niet! *Panem et circenses!*

Intusschen — het dient vermeld — raadt de commissie aan, *voor het vervolg*, in deze wat voorzigtig te zijn, en gaat daarmede over tot een tweede hulpmiddel, bezuiniging op de gewone begrooting. Na naauwkeurig onderzoek heeft zij eene vermindering van 5.900.000 mogelijk geacht en in overleg met den raad van state verkregen. Maar deze vermindering was niet voldoende en er moeten dus, 3°, nieuwe hulpbronnen worden ontdekt. De commissie heeft ze ontdekt, maar om hare uitvinding te doen waarderen, moeten wij nog even een kleinen uitstap maken, die ons even als het reeds medegedeelde, in het vervolg te pas zal komen.

De gewone wijze van plaatsvervanging voor de militaire dienst was door eene wet van 26 April 1865 aldus veranderd: jaarlijks voor de loting bepaalt de minister van oorlog de sommen waarvoor men zijne vrijstelling kan bekomen van de dienst. Doorgaans is dit Fr. 2300, in eens af, voor degenen, die door de loting voor het jaarlijksche contingent worden aangewezen, en voor degenen, die reeds in dienst zijn Fr. 500 voor elk jaar, dat zij nog onder de wapenen moeten doorbrengen. Uit deze stortingen wordt een fonds gevormd, dat den naam draagt van “dotation de l’armée”. Volgens de hierop betrekkelijke wet, moeten uit dit fonds worden gekweten: eerstens de premiën en jaargelden aan de soldaten, die voor de vrijgekochten dienst nemen, verder de verhooging hunner soldij en het pensioen, waarop zij aanspraak mogten hebben, eindelijk de meerdere uitgaven, welke door dezelfde wet van 1855 aan de schatkist zijn opgelegd, en die grootendeels betrekking hebben op verhooging der pensioenen van onderofficieren eu soldaten. Toen de wet werd uitgevaardigd heeft men waarschijnlijk niet vermoed, dat zij, uit een geldelijk

oogpunt, tot zulke gunstige uitkomsten zoude leiden. In 9 jaren werd voor vrijstellingen 502 millioen ontvangen, welke som door belegging der kas en andere ontvangsten is aangegroeid tot 570.537,965. De uitgaven daarentegen bedroegen niet meer dan 251.978,612, en de dotatiekas heeft dus een fonds van ongeveer 318 millioen. Hieruit blijkt, dat er eene veel te hooge som voor elke vrijstelling wordt gevorderd, wanneer men alleen let op de uitgaven, die er het gevolg van zijn; daarentegen vreest men, bij vermindering het aantal aanvragen zoo zeer te zien toenemen, dat de uitgaven de inkomsten weder zouden overtreffen, en tot dusverre werd daarin derhalve geene verandering gebragt. Thans bestaat het fonds uit 18 millioen kas, en 300 millioen 3 pCts. inschrijvingen, rentende gezamentlijk Fr. 12.198,739.

Geen gevaarlijker nabuur voor zulk een rijk fonds, dan eene noodlijdende begrooting. Reeds bij het opmaken der begrooting over 1865 was men op het denkbeeld gekomen deze kas aan te spreken voor de suppletoire pensioenen, welke trouwens, krachtens de wet van 1855, door haar moesten worden gekweten. Dit gaf 7.300,000 voor de achterstallen en 3.475.000 voor de loopende dienst. Maar de wet van 1855 maakte een onderscheid; alleen de verbetering van de pensioenen dergenen, die *door het lot* voor de dienst waren aangewezen, kwam ten laste der dotatiekas. Maar niet alle fransche soldaten zijn lotelingen of plaatsvervangers.

De gendarmen b. v. en de inlanders, die in Algiers dienst doen, zijn dit niet. Hunne pensioenen komen door de wet van 1855 niet ten laste van het dotatiefonds, vermoedelijk, omdat men tijdens zijne oprigting vreesde het te zeer te zullen bezwaren. Nu echter de kas zoo rijk bleek te zijn, — en de begrooting niet verkoos te sluiten? — kwam de commissie op het denkbeeld, dat het "wel niet overeenkomstig de letter, maar toch in den geest der wet van 1855 zoude zijn" indien *alle* pensioensverbeteringen uit dit fonds werden gevonden, en toen men eenmaal dezen vondst had gedaan, was het slechts eene kleinigheid nu ook de achterstallen voor de 9 verloopen jaren op te vorderen. Aldus 22.205.000 wegens achterstallen en 7.275.000 voor de loopende dienst. [1]

---

[1] Deze dotatiekas is inderdaad een gevaarlijk element in de fransche finantien, in zooverre hare steeds aangroeijende saldo's een schreeuwend contrast vormen met de te

De commissie vond echter meer dan deze nieuwe hulpbron; sedert het rapport aan den minister was ingediend waren enkele nieuwe behoeften ontstaan. Daartoe was ongeveer 8 millioen noodig, en in overleg met den raad van state, werd de begrooting overeenkomstig een en ander gewijzigd.

De slotsom was, dat de verschillende begrootingen thans werden voorgesteld als volgt:

		Lasten.		Baten.
Gewone begrooting over 1866	Fr.	1 698 292 290	Fr.	1 699 901 837.
Buitengew. 〃 〃 〃	〃	151 718 800	〃	151 801 011.
Bijzondere 〃 [1]) 〃 〃	〃	236 235 318	〃	236 235 318.
	Fr.	2 086 246 408	Fr.	2 087 938 166.

De lezers, die mij tot dusverre hebben gevolgd, zullen hebben bespeurd, dat de fransche begrooting eene zeer ingewikkelde zaak is. Zij zullen tevens welligt hebben ontdekt, hoe het komt, dat de discussiën over de begrooting doorgaans slechts eene herhaling zijn van die over het adres. Immers de geheele begrooting is eigenlijk niet dan eene benadering, en waartoe zou men zulk eene benadering grondig onderzoeken? Men weet toch, dat de uitkomst waartoe men geraakt, aanhoudend door suppletoire begrootingen zal worden

korten der begrootingen. De kas heeft thans reeds een inkomen van 13 millioen; zij ontvangt jaarlijks aan vrijstellingen 51 millioen, en geeft uit 26 millioen. Bij deze uitgaaf komen nu de verbeteringen op de pensioenen, welke natuurlijk jaarlijks grootere uitgaven vorderen. In 1913 ongeveer zal echter ook in dit opzigt het toppunt zijn bereikt; de som voor pensioenen zal dan 26 millioen bedragen. Het jaarlijksch overschot zal verminderd zijn van 27 op 12 millioen. Welnu, indien die saldo's inmiddels even als vroeger tegen 4½ pct. worden uitgezet, zou de kas 2500 millioen rijk zijn. Het spreekt wel van zelve, dat tegen zulk eene toekomst in volgende begrootingen zal worden gewaakt.

[1] De bijzondere begrooting is eene zeer bijzondere begrooting; de baten spruiten voort uit opcenten op directe belastingen, door gemeenten en departementen vrijwillig zich zelven opgelegd. De lasten zijn uitgaven ten behoeve dier zelfde gemeente. De staat doet eigenlijk niet anders, dan deze opcenten heffen, en de opbrengst weder aan belanghebbenden uitkeeren. Zoo wordt b. v. in het ontwerp van wet "sur l'enseignement primaire spécial" gezegd: "Toute commune, qui veut user de la faculté, accordée par § 3, de l'art. 36 de la loi du 15 Mars 1860, d'entretenir une ou plusieurs écoles entièrement gratuites, peut en sus de ses ressources propres, affecter à cet entretien le produit d'une imposition extraordinaire qui n'excédera pas trois centimes additionals au principal des quatre contributions directes."

gewijzigd. De gang van zaken is eigenlijk deze: elk jaar wordt een budget ingediend, dat ongeveer sluit; in den loop van het dienstjaar ontdekt men telkens nieuwe behoeften, en vraagt de middelen om daarin te voorzien; doorgaans zijn die niet veel anders dan de hoop op bezuiniging aan de eene zijde, de verwachting van meerdere ontvangst aan de andere; de steeds toenemende welvaart en bloei der natie zijn dan de rossen, waarop men ter verkrijging van een suppletoir crediet ten strijde trekt. Eindelijk wordt de rekening opgemaakt en sluit men met een te kort; het te kort wordt herdoopt in *vlottende schuld*, en is de vlottende schuld onrustbarend toegenomen, dan sluit men eenvoudig eene leening, en zegt: de vlottende schuld, die op 1 Jan. 1864 960 millioen beliep, bedroeg op 1 Jan. 1865 nog slechts 660 millioen.

Het valt niet te ontkennen, dat Fould er ernstig naar streeft, om in dezen staat van zaken eene gunstige verandering te brengen; maar zijn doel is nog lang niet bereikt, en zoo lang het niet is bereikt zullen ook de discussiën over de begrooting blijven 'tgeen zij tot heden zijn geweest, niet een bedaard stelselmatig onderzoek naar behoeften en middelen, gelijk mannen van zaken betaamt, maar eene nieuwe, welkome aanleiding voor allerlei staatkundige bespiegelingen, die gewoonlijk minder het heil des vaderlands, dan wel de exhibitie van een of ander stokpaardje op het oog hebben.

Garnier Pagès, die op 1 Junij het debat over de begrooting opende, gaf daarvan al dadelijk een voorbeeld, niettegenstaande hij, in den aanvang zijner rede, zelf verklaard had, "qu'en finances, il faut réfléchir mûrement, et, à côté du mal toujours indiquer le remède."

Het begin zijner rede was in dit opzigt wél genoeg, ofschoon hij niet veel meer zeide dan 't geen reeds in het rapport was aangetoond; zijne opmerkingen hadden voornamelijk betrekking op de inderdaad vrij zonderlinge wijze, waarop de commissie de gewijzigde begrooting over 1865 en de buitengewone over 1866 had in orde gebragt. Zij zelve toch had na eene zeer uitvoerige beschouwing doen zien, dat het zeer de vraag was, of de belastingen over 1865 meer zouden opbrengen dan waarop zij bij de gewone begrooting waren geraamd; dat er minder dan de raming zou worden uitgegeven, achtte zij even onzeker, maar ofschoon zij nu het uit deze berekeningen voortspruitend batig slot van de buitengewone begrooting over 1866 had verwijderd, waren

toch tot op zekere hoogte, die onzekere vermeerdering van ontvangst en vermindering van uitgaaf in de gewijzigde begrooting over 1865 behouden.

En wat de buitengewone begrooting over 1866 betreft, wel had de commissie opgemerkt, dat de uitgaven der Mexikaansche expeditie daarbij volstrekt niet in rekening waren gebragt, maar ook, zij had blijkbaar geen kans gezien dit te veranderen; om deze begrooting te doen sluiten had men zelfs de toevlugt moeten nemen tot de dotatiekas, en daarmede waren alle middelen uitgeput.

Voorzeker dit was een ernstig ongeval, maar waar bleef nu het middel, dat Garnier Pagès zou aanduiden?

Men moest, meende hij, den keizer van Mexiko in den steek laten, en een gedeelte van het leger afdanken. Wat had men in Amerika gezien? Naauwelijks was de oorlog geeindigd, of 400 000 man werd naar zijne haardsteden teruggezonden. Maar Garnier Pagès had ook andere middelen. De gemeente-accijnsen moesten worden afgeschaft; ook de regten op het zout, en het zegel. Dit nu schenen juist geen geschikte maatregelen, om eene benarde begrooting te hulp te komen. Zoo was dit dan ook niet bedoeld; eene inkomstenbelasting, "deze regtvaardigste van alle belastingen" zou in alles voorzien.

En daarmede zat Garnier Pagès op zijn stokpaardje en bereed het, onder toenemend rumoer, door dik en dun.

Zijne redevoering nam bijna de gansche zitting in en zelfs de oppositiedagbladen moesten er van zeggen, dat "son long discours avait le défaut de toucher à trop de sujets, sans avoir pu provoquer sur aucun un débat pratique." En nu hebben wij nog niets van de inkleeding gezegd.

De krachtige verdediging van een lievelingsdenkbeeld zou welligt aandachtig zijn aangehoord, ook door eene vergadering, die het volstrekt niet met den redenaar eens was, of die, al was zij in het afgetrokkene van hetzelfde gevoelen, te regt moest oordeelen dat aan zulke groote veranderingen in de tegenwoordige omstandigheden niet kon worden gedacht. Maar het geloof van Garnier Pagès was eenvoudig een autoriteitsgeloof; eigen argumenten bragt hij niet te berde; hij vergastte de kamer op de voorlezing van al 't geen er over de inkomstenbelasting was gezegd; eene wolk van getui-

gen, Sully, Vauban, Adam Smith, Sismondi, I. B. Say, de Parieu, Joseph Garnier werd de een voor, de ander na door hem aangeroepen, en de stemming der Kamer verbeterde volstrekt niet, toen hij, tot stichting der buitenwacht welligt, herhaaldelijk deed uitkomen, dat de bedoeling der zaak was, "l'ouvrier" te ontlasten, en "les classes riches" te doen betalen. Maar met dat al, was men ganschelijk afgedwaald van 't geen eigenlijk aan de orde was, en had hetgeen door den redenaar over de begrooting zelve was in het midden gebragt, alle uitwerking verloren. Want het behoeft geen betoog, dat ook het in den steek laten van keizer Maximiliaan en het afdanken van een groot gedeelte des legers spoediger was gezegd dan gedaan.

Er was dan ook eigenlijk voor het oogenblik weinig aan de zaak te veranderen. Gouin, die na Garnier Pagès het woord opvatte, gaf ingewikkeld toe, dat de staat van zaken, ofschoon reeds verbeterd, nog ver van bevredigend was. Ook hij achtte het wenschelijk de uitgaven te verminderen. Maar welke uitgaven? Men had Amerika genoemd en van afdanking van het leger gesproken; de Unie, die geene buren had, kon gemakkelijk haar leger afdanken; in Frankrijk had men herhaaldelijk vermindering beproefd, maar men was er telkens van teruggekomen. Alleen op de publieke werken zoude kunnen worden bezuinigd. Daarin was hij het met Garnier Pagès eens, die gezegd had: waarom alles tegelijk ondernomen? waartoe is het noodig zoo snel te gaan?

Maar hij noch Garnier Pagès wisten eene bepaalde zaak te noemen, waarop dan bezuiniging zou kunnen vallen. Men was eenmaal begonnen, en 't geen begonnen was diende wel te worden voortgezet. Tegen het ondernemen van nieuwe werken meende men te mogen waarschuwen; de oude moesten worden voltooid. Hoe kon zulk eene discussie, — ten slotte slechts eene aaneenschakeling van vrome wenschen, — tot eenige bruikbare uitkomst leiden?

De uitkomst was dan ook gering, maar de verschillende redevoeringen leveren te goede bouwstoffen voor een beeld van Frankrijks maatschappelijke gesteldheid, om er niet nog eenige kortelijk na te gaan.

(*Vervolg en slot in afl.* 11).

KRONIJK

VOOR DE

GESCHIEDENIS VAN ONZE DAGEN.

DOOR

A. G. C. VAN DUYL.

Aflevering 10.

HAARLEM, A. C. KRUSEMAN.

1865.

POLITIEK OVERZIGT.

I.

(*Vervolg.*)

De belangrijkste redevoering was ontegenzeggelijk die, welke daags daaraanvolgende (2 Junij) door den Heer Thiers werd uitgesproken. Zijn betoog was ver van onberispelijk, ook wanneer men alleen let op den vorm; nu en dan verviel de spreker tot een redeneertrant, welke in de collegiekamer van een oud professor welligt niemand zou hebben bevreemd, doch voor eene toespraak tot de hoogste vergadering des lands wel wat al te huiselijk kon worden genoemd. Maar Thiers behandelde de ingewikkelde rekensom met zoo veel gemak, — de mysteriën der verschillende begrootingen werden met zoo weinig omslag door hem onthuld, — van 't begin tot het einde bleek hij de zaak zoo goed meester te zijn, dat men hem wel aandachtig aanhooren moest, ook, nu hij zich van dit meesterschap bediende, om zich vrolijk te maken ten koste eener huishouding van staat, waarin men niet — de uitgaven regelende naar de inkomsten — gelijk een verstandig vader betaamt, de begeerten van zich en de zijnen wist te beteugelen en iets spaarde voor den kwaden dag, — maar, met de grootste inschikkelijkheid elken wensch toestond, nooit juist op de hoogte was van de verhouding tusschen baten en lasten, en maar voortleefde, in de hoop dat de rekening ten slotte wel goed uitkomen zou.

"Welke zijn," — zoo vroeg Thiers — "de oorzaken, die, bin-

nen weinige jaren, onze uitgaven, gewone en buitengewone, voorziene en onvoorziene, van 1500 millioen tot 2200 a 2300 millioen deden klimmen?

"Naar mijn gevoelen, en ik meen ook naar het uwe, zijn het deze: — Sedert onze nieuwe instellingen het aandeel der natie in het beleid harer zaken hebben doen afnemen, is men gaan vreezen voor de levendigheid van geest, welke men ons te laste legt; men dacht, dat die gevaarlijk worden zou, indien men het land niet bezig hield, en vond daartoe de middelen, buitenslands in oorlogen, binnenslands in groote ondernemingen van openbaar nut.

Eerst hebben wij twee groote oorlogen gehad; die in de Krim en de Italiaansche; thans zijn wij aan de kleintjes: kleintjes, namelijk, voor zoo veel het aantal manschappen betreft, die er in betrokken zijn; maar met dat al heeft de Mexikaansche oorlog reeds meer gekost dan de Italiaansche.

Eindelijk heeft men nog de groote werken." En nu schetste Thiers op aardige wijze hoe naar de regels van La Fontaine: —

> Tout bourgeois veut bâtir comme les grands seigneurs,
> Tout petit prince a ses ambassadeurs,
> Tout marquis veut avoir des pages,

— de lauweren van den prefect van de Seine alle andere prefecten uit den slaap hielden, hoe "Monsieur le préfet des Bouches du Rhone" niet had gerust, eer hij zes, twaalf, sommigen beweerden zelfs twintig millioen had verbouwd aan *zijn* paleis, *zijne* Tuilerien, — hoe "Monsieur le préfet le Lille" hemel en aarde bewoog, om iets dergelijks te ondernemen, — hoe alle andere prefecten en onderprefecten niets liever begeerden dan deze loffelijke voorbeelden na te volgen.

Wie zou dien stortvloed van uitgaven keeren!

Wie anders dan de kamer? "Il n'y a que vous Messieurs! vous seuls" riep Thiers uit — en te oordeelen naar den bijval, waarmede deze zinsneden werden begroet, scheen dit a, b, c, van het huidige staatsregt der inschikkelijke fransche kamer eene openbaring toe — "il n'y a que votre sagesse, votre patriotisme, votre courage, stimulé par le sentiment de la responsabilité, qui puisse arrêter ce torrent de dépenses," "uwe verantwoordelijkheid is groot, vooral in

zake der finantien. Wanneer er sprake is van het volgen van eene of andere staatkundige gedragslijn, dan kan men, in zekere mate, uwe regten betwisten; hadt gij, ten vorigen jare de geestdrift willen matigen van keizer Maximiliaan, die naar Mexiko wilde vertrekken, van de regering, die hem er henen zond, dan had men kunnen beweren, dat gij de perken van uw invloed te buiten gingt. Maar uw gezag over het finantiewezen wordt door niemand betwist; in deze zaak vermoogt gij alles, zijt gij dus ook voor alles verantwoordelijk."

En nu kwam Thiers aan het voorbeeld, waarop ik boven zinspeelde: het voorbeeld van twee huisvaders, waarvan de een zich alles ontzegt, wat zijne welberekende finantiële krachten te boven zou gaan, waarvan de ander, slechts ongeveer zijne inkomsten kennende, alle begeerten inwilligt, zich niet aftobt met naauwkeurige becijferingen, maar violen laat zorgen, zijne uitgaven dekt door allerlei kunstmiddeltjes en onbekommerd voortleeft, tot dat eens een dag van afrekening komt, en men bespeurt, dat de rijke man eigenlijk reeds jaren lang was geruïneerd.

Er was in dit gedeelte van het betoog slechts ééne onbillijkheid, en dit was de aanhef. Dat het keizerrijk overvloedig was geweest in groote ondernemingen van allerlei aard moest worden toegegeven. Maar was het de eenige schuldige? Was niet de hoofdschuldige de fransche natie zelve, de regering slechts haar medepligtige? Of had niet ook vroeger bestaan, 't geen men nu op rekening der "nieuwe instellingen" brengen wilde? Sedert het keizerrijk, meende de Heer Thiers, was het aandeel der natie in het beleid harer eigene zaken verminderd, en uit den zamenhang volgt, dat hij aan eene zeer aanzienlijke vermindering dacht. Maar was dit aandeel dan vroeger zoo veel grooter? Lieten niet de Franschen ten allen tijde het regeren over aan degenen, die daartoe schenen verordineerd? En waren dien ten gevolge groote ondernemingen niet ook vroeger aan de orde van den dag?

Het onderscheid tusschen de tegenwoordige regering en hare voorgangsters was, in dit opzigt, slechts een onderscheid in graad, niet in rigting. Zij had de natie tot allerlei groote ondernemingen *gedreven*, omdat men zich gaarne drijven liet; zij had niet Frankrijk gedwongen, een *ander* karakter aan te nemen, maar eenvoudig

zich van Frankrijks karakter bij hare oogmerken bediend. Men kon het keizerrijk te grooten ijver verwijten, maar niet, dat zij *haren* ijver, in de plaats van dien der natie had gesteld. En zoo lang men, gelijk Thiers, de "nieuwe instellingen" oorzaak noemt, terwijl zij metderdaad gevolg zijn, is het oordeel over den staat van zaken niet slechts onbillijk, maar onvruchtbaar; slechts zij, die weten waar de fout ligt, kunnen de middelen vinden tot herstel. [1]

In 't geen nu volgde werd Thiers hoe langer te onbillijker. Verleid door de zucht, om alles op rekening der regering te schrijven, zocht hij de fout doorgaans op de verkeerde plaats. Zoo veroordeelde hij b. v. het stelsel van begrooting, terwijl zijn betoog vrij wat krachtiger zou zijn geweest, indien hij niet het stelsel had afgekeurd, maar de wijze, waarop het werd toegepast. Vooral, indien hij zich daarbij had onthouden de regering te beschuldigen van kwade trouw, — eene beschuldiging, die te zelden op afdoende wijze kan worden volgehouden, om haar, zonder dringende noodzakelijkheid, uit te spreken.

"Ge hebt vijf begrootingen; laat ons eens zien waartoe deze veelvoudigheid voert."

Er is ten eerste eene gewone begrooting van 1730, 1750, 1780,

---

[1] Zie hier eene uitspraak van Laboulaye, wien mijns inziens, na zijn grooten voorganger de Tocqueville, de eerste plaats toekomt onder degenen, die goed begrijpen aan welk euvel Frankrijk lijdt:

"Nous savons bien que chez les Anglais et les Americains l'État est constitué tout autrement qu'en France; mais, à vrai dire, nous ne comprenons et nous n'estimons qu'un seul régime, c'est le nôtre. Dans un moment de passion, nous renversons le souverain, mais non la monarchie. Les formes politiques ont singulièrement varié depuis soixante ans; le fond du gouvernement a peu changé. Après chaque revolution, on récrépit la façade de l'édifice, et on y met une autre dédicace; mais malgré de longs discours et de belles promesses, on ne va pas plus loin. Une centralisation, qui confisque et absorbe l'activité de la province et de la commune, un budget énorme, une Église d'État, ou du moins une religion de la majorité, une éducation officielle, une justice hiérarchique, une presse toujours réglementée et constituée en monopole, voilà ce qu'on retrouve sous tous les régimes. L'image de notre gouvernement, c'est le télégraphe électrique; l'ordre part d'un point unique, la vie se répand du centre aux extrémités. C'est l'empire romain, adouci par le christianisme et la civilisation. Dans ce réseau d'institutions, dont tous les fils aboutissent à la puissante main de l'État, Auguste reconnaîtrait son esprit et ses lois. (*L'état et ses limites. suivi d'essais politiques sur Alexis de Tocqueville etc. par Edouard Laboulaye;* 3e *ed. Paris Charpentier* 1865).

dit jaar 1700 millioen; daarop worden gebragt de algemeene staatsuitgaven. Vervolgens berekent men de uitgaven der departementen en gemeenten en vormt aldus eene bijzondere begrooting (budget spécial) van tusschen de 220 en 240 millioen. Ten derde maakt men onderscheid tusschen gewone en buitengewone uitgaven, welke buitengewone uitgaven, naar men zegt, het gevolg van buitengewone omstandigheden zijn, ofschoon zij meerendeels jaarlijks terugkeeren. Deze buitengewone begrooting bedraagt 120, 130, 140 millioen.

Maar nu worden deze begrootingen een jaar te voren vastgesteld; men kan niet alles voorzien, en, op het eind van het dienstjaar komt er eene gewijzigde begrooting (butget rectificatif) waardoor de uitgaven met ongeveer 100 millioen vermeerderd worden. Zoo verkrijgt men ten slotte eene uitgaaf van 2200 millioen.

En nu komt eindelijk de verrekening: Er zijn meer of minder soldaten onder de wapenen geweest, — op eenige posten is meer uitgegeven dan men had geraamd, op andere minder.

Men dekt de te korten op sommige posten door het overschot op andere, maar doorgaans worden de batige saldoos door de nadeelige overtroffen, en tot goedmaking daarvan worden dan eenige kleine wetsontwerpen ingediend, waardoor nog eens 20, 30, 40, 50, 80 millioen op de begrooting wordt gebragt, zoo dat men eindelijk eene slotsom heeft van 2220, 2250, 2280, 2292 millioen.

En 't geen dan van die uitgaven niet door de inkomsten wordt gedekt, verhoogt eenvoudig het bedrag der vlottende schuld.

En nu herhaalde Thiers het verwijt, reeds ten vorigen jare door hem uitgesproken, dat deze verdeeling der uitgaven over verschillende begrootingen slechts een middel was, om den werkelijken staat van zaken aan het oog der kamer te onttrekken.

"Ten vorigen jare," zoo zeide hij onder anderen, "werd mij door den president van den staatsraad (Vuitry) gezegd, dat dit al een zeer onnoozel middel zou zijn; immers men had slechts een paar optellingen te doen, om den waren staat van zaken te vinden. Welnu! ik ben geen luijaard, en ik heb twee maanden voor deze optelling gebruikt; en de rapporteur van de begrootings-commissie, wien nog zoo vele stukken ten dienste stonden, die wij niet kennen, heeft er drie maanden aan besteed. Men heeft gezegd: "Calomniez, calomniez, il en restera toujours quelque chose;" men kan met

even veel regt zeggen: Dissimulez, dissimulez, dissimulez, il en restera toujours quelque chose."

Er ontstond vrij wat rumoer, toen Thiers deze woorden uitsprak, en dit zal niemand verwonderen.

Dat men, van andere inzigten omtrent eenigen tak van beheer, alles aanwendt, om de tegenpartij tot zijn gevoelen over te halen, en daarbij zich niet onthoudt van bijtende kritiek, kan gereedelijk worden verschoond niet alleen, maar zou zelfs prijzenswaardig kunnen heeten. Maar indien men optreedt met een verwijt van kwade trouw, dan is het niet genoeg te verzekeren, dat men twee maanden lang naar de bewijzen heeft gezocht, dan dient men die bewijzen te berde te brengen. Dit nu werd door Thiers niet gedaan; wel had zijn verder betoog de strekking, om aan te toonen, dat sommige buitengewone uitgaven inderdaad tot de gewone moesten worden gerekend, en waarschijnlijk slechts van plaats waren veranderd, omdat de gewone inkomsten niet toereikend waren bevonden om ook deze te bestrijden; maar dit betoog was volstrekt niet afdoende; men kon met hem van gevoelen verschillen, en in elk geval volgde er nog geenszins uit — 't geen eigenlijk te bewijzen was — dat de verdeeling der uitgaven over verschillende begrootingen, bepaaldelijk ten doel had de kamer te misleiden.

En dit toch was schering en inslag zijner rede: "Wat is eigenlijk de buitengewone begrooting? Een ligter van de gewone. Het schip is te zwaar geladen, en men ontlast het nu op deze wijs. Men zegt onze inkomsten zijn 1900 millioen, onze *gewone* uitgaven zijn ook 1900 millioen; derhalve baten en lasten zijn in evenwigt. Natuurlijk, want al 't geen niet uit de gewone inkomsten kan worden bestreden, wordt eenvoudig op de buitengewone begrooting geplaatst."

Dat dit inderdaad wel eens het geval is, kunnen wij aannemen; maar, gelijk ik reeds heb opgemerkt, dit pleit niet tegen het stelsel, maar alleen tegen het gebruik dat er van wordt gemaakt. Gladstones gevoelen weegt in dit opzigt stellig vrij wat zwaarder dan dat van Thiers, en kort geleden had Gladstone de fransche comptabiliteit een toonbeeld van naauwkeurigheid genoemd. [1]

---

[1] "It is believed, and it is used by some as a consolation under a burden of great expenditure, that the public expenditure of France is much higher than the public expenditure of this country. This belief is erroneous, and it is brought about

Èn de rapporteur der commissie, èn de heer Vuitry, bestreden dan ook in volgende zittingen (3 en 6 Junij) met goed gevolg deze voorstellingen.

"Als de commissie één pligt getrouw heeft vervuld," zeide de heer O' Quin, "dan is het die van opregtheid, en het verwijt, dat wij de waarheid zouden hebben verheeld, heeft mij evenzeer verwonderd als bedroefd." (Thiers viel hier den spreker in de rede met de woorden: "dit is mijne bedoeling niet geweest." Waarschijnlijk meende hij, dat zijn verwijt niet tot de commissie, maar tot de regering was gerigt; de zaak zelve viel kwalijk te loochenen).

O' Quin toonde verder aan, dat de verdeeling, waarover men zich beklaagde, was aangenomen op aandrang van vroegere commissien, en volkomen te regtvaardigen. Niets toch was natuurlijker, dan dat de inkomsten en uitgaven der gemeenten niet werden opgenomen onder de inkomsten en uitgaven van den staat. Zoo verkreeg men de bijzondere begrooting. Even natuurlijk was de verdeeling in gewone, of geregeld terugkeerende uitgaven, en buitengewone, die slechts onder bijzondere omstandigheden plaats grepen. Zoo had Thiers, tot ondersteuning van de stelling, dat de scheiding eene willekeurige was, gevraagd, waarom eene som voor restauratie van oude kerkgebouwen, eene andere voor herstel van groote wegen en meer dergelijke posten op de buitengewone begrooting waren gebragt, terwijl toch deze, als lasten van onderhoud, zeer zeker tot de gewone uitgaven behoorden. O'Quin deed uitkomen, dat het eigenlijk onderhoud van publieke gebouwen en groote wegen wel degelijk op de gewone begrooting was geplaatst, maar kosten van restauratie, herstel namelijk in den oorspronkelijken kunstvorm, daarmede niet gelijk stonden. Onderhoud was noodzakelijk; restauratie alleen wenschelijk. Evenzoo was het met de groote wegen; al 't geen bepaald noodzakelijk was werd op de gewone begrooting gevonden; 't geen uitstel lijden kon was onder de buitengewone uitgaven gebragt.

---

by the mode in which the accounts are rendered, and in which the local charges of France are passed through the medium of the imperial Treasury. I have no account later than 1862, because, though, as is well known, the Franch accounts are a perfect model of scientific precision and clearness — (hear, hear) — yet their final account does not appear until considerably in arrear of the period to which it refers."

Dit laatste punt was zwak; er bleek uit, dat de aanmerking van Thiers niet geheel ongegrond was; maar als alles wordt afgekeurd, ook 't geen niet af te keuren is, — de gewone fout der oppositie, — dan valt het vrij gemakkelijk alles te regtvaardigen, ook 't geen kwalijk geregtvaardigd worden kan.

Het slot der rede was gewijd aan de vraag: "Is vermindering van uitgaven mogelijk?"

"Ik weet slechts vier zaken op te geven" — zeide de spreker — "waarop vermindering van uitgaven zou kunnen worden verkregen. Mexiko, als het wordt ontruimd; de publieke werken, als men die binnen zekere grenzen weet te beperken; het leger, indien het waar is, dat zijne getalsterkte kan worden verminderd; de schulddelging, als de wenschelijkheid van schulddelging slechts een droombeeld is van oude stijfkoppen."

Wat Mexiko betreft, meende Thiers, dat men het hoe eer hoe beter moest verlaten. Dit zou voor de eigenliefde der regering eene zware opoffering zijn, maar men moest Spanje weten na te volgen, dat ook was teruggekomen van eene dwaling, en besloten had, niet langer te volharden in eene onderneming (de onderwerping van St. Domingo) welke volstrekt geene kans van slagen had.

Op deze wijze zou men 50 millioen 's jaars bezuinigen.

Door eene verstandige spaarzaamheid in het ondernemen van publieke werken zou men nog 20 a 30, en met der tijd 40 a 50 millioen uitwinnen.

Derhalve te zamen hoogstens 100 millioen, en onwillekeurig dringt zich de vraag op, of nu deze betrekkelijk geringe slotsom door Thiers verkregen, de strenge kritiek regtvaardigde over de spilzucht der regering, waarmede hij zijne toespraak had aangevangen, en of niet ook uit zijne redenering bleek, dat niet alleen de regering, maar evenzeer de natie aan de zaak schuld had.

Want van vermindering van het leger wilde ook Thiers niet weten. Hij toonde uitvoerig aan, dat men herhaaldelijk vermindering had beproefd, maar altijd met noodlottigen uitslag. Zoo was eens het leger van 380.000 tot op 320.000 man verminderd, met dit gevolg, dat men in 1840 eensklaps 180.000 man onder de wapenen moest roepen, en daardoor in veel grootere uitgaven verviel, dan noodig zouden zijn geweest, indien men het leger op de vroe-

gere sterkte had gelaten. "Inderdaad," zeide Thiers, "iedereen spreekt van bezuiniging op dit stuk, wanneer hij niet op het kussen is; heeft men eindelijk de magt in handen om zijne plannen ten uitvoer te leggen, dan ziet men, dat dit niet mogelijk is; allen worden er door dezelfde ijzeren noodzakelijkheid in verhinderd."

Men kan nagaan met welk een bijval dit gedeelte van de redenering werd aangehoord, maar des te sterker tegenstelling vormden de blijken van afkeuring, toen Thiers zich de woorden liet ontvallen: "Mais quant à l'amortissement, n'avoir pas amorti depuis dix ans, rester encore quinze ans peut-être sans amortir; enfin passer vingt-cinq ans sans rembourser aucune partie de la dette publique, c'est marcher — passez moi le mot, Messieurs! — en fermant les yeux vers la banqueroute."

Bovendien was ook uit een ander oogpunt deze voor het overige zeer loffelijke verdediging van het beginsel van schulddelging niet het beste gedeelte van de redevoering. Hier vooral kwam de huislijkheid te voorschijn, waarvan wij in den aanhef gewaagden, en die aan een oud professor deed denken. Zoo b. v., toen Thiers zijne hoorders mededeelde, hoe hij, door baron Louis aan het rekenen gezet, tot de overtuiging was gekomen, dat men door 1 p. c. 's jaars voor schulddelging te besteden, in ongeveer 30 jaar eene schuld aflossen kon, welk geheim waarlijk wel te leeren is, ook zonder het onderwijs van "den grootsten financier dezer eeuw."

Na Thiers vatte de heer Latour-Dumoulin het woord; hij is een dergenen, die met Emile Ollivier eene gematigde middenpartij wenschen te vormen, maar zijne rede was niet bijzonder opmerkelijk en vele leden verlieten dan ook de zaal eer de zitting nog was gesloten.

De volgende bijeenkomst (3 Junij) werd bijna geheel ingenomen door de verdediging van den heer O'Quin, waarvan reeds een en ander is medegedeeld, en die voor 't overige te zeer in bijzonderheden kwam, om hier een overzigt van het gesprokene te kunnen geven. Na hem zou de heer Thiers hebben gerepliceerd, *indien hij niet nagenoeg den ganschen nacht had vertoefd op de drukkerij van den "Moniteur", ten einde de proeven zijner redevoering na te zien.*[1]

[1] "Le premier peuple du monde" schijnt ook in dit opzigt bij de buren aan de overzijde van het kanaal nog les te kunnen nemen. Ik geloof niet, dat eenig lid van

Zijne repliek volgde nu op Dingsdag 6 Junij, maar was niet veel meer dan eene herhaling — altijd eene geestige en lezenswaardige herhaling — van het voorgaande. Thiers gaf intusschen nu toe, dat veel van 't geen hij deze regering had aangerekend, reeds onder vroegere regeringen had bestaan, "mais dans une certaine mesure, et elles (ces choses) existent aujourd'hui dans une mesure très différente." Ware dit het thema geweest zijner eerste rede, hij zou waarschijnlijk een veel krachtiger kritiek hebben geleverd van de fouten der regering, dan nu hij haar "en termes sanglants" — om eene uitdrukking te bezigen van den heer Vuitry — beschuldigingen toevoegde, die beter achterwege waren gebleven.

De algemeene beschouwingen werden in deze zitting ten einde gebragt, nadat nog de heeren Vuitry, president van den raad van state, en Rouher, minister van staat, op onberispelijk beleefde wijze de bedenkingen van den heer Thiers hadden pogen te wederleggen.

Dat hun dit niet veel moeite kostte, behoeft na het aangevoerde niet te worden gezegd. Het viel niet te loochenen, dat de finantiën niet in een gewenschten toestand verkeerden; evenmin, dat men zich van allerlei — wel niet ongeoorloofde, maar toch eenigszins bedenkelijke — hulpmiddelen bediende, om inkomst en uitgaaf te doen sluiten. Maar even gemakkelijk was het aan te toonen, dat die toestand niet geheel te wijten was aan het tegenwoordig bewind, nog minder aan de wijze, waarop de begrootingen werden ingedeeld en vastgesteld. Al wat men kon beweren was, dat het keizerrijk, ten deele door de omstandigheden gedrongen, slechts op grootere schaal had voortgezet, 't geen reeds door vorige regeringen was begonnen, terwijl men, zonder onbillijk te zijn niet geheel ontkennen kon, dat er in den laatsten tijd ernstige pogingen waren aangewend, om de vermeerdering van uitgaven tegen te gaan.

---

het Engelsche parlement zich ooit op dezen grond zal verontschuldigen. Trouwens bij de voortreffelijke inrigting der dagbladen zou dit onmogelijk zijn. Vreemd is ook, dat men in de verslagen der debatten van de fransche kamer telkens vindt aangeteekend: "Plusieurs voix: Reposez vous, Reposez vous." Dit gebeurde niet onder de redevoering van Thiers, die een oud man is, en waar het dus zijne redenen kon hebben, maar herhaaldelijk bij andere.

Ook physisch schijnen dus de fransche sprekers niet tegen de Engelschen en Amerikanen opgewassen te zijn.

Geen der sprekers scheen genegen, om het eenige middel aan te prijzen, dat tot grondige verbetering leiden kan. Dit kon ook moeijelijk, daar het geheel geschil meer is een geschil over namen en personen, dan over zaken en beginselen, Want wat is b. v. de reden dat Thiers de tegenwoordige organisatie van het fransche leger zoo sterk verdedigde, en niet wilde weten van eene vermindering, die zelfs door de commissie van begrooting was aanbevolen? Geene andere dan deze, dat hij, niettegenstaande zijne heftige kritiek van de daden der regering, in het wezen der zaak wel degelijk tot hare rigting behoort. Naar het mij voorkomt lijdt de fransche oppositie aan hetzelfde zwak als de pruisische. Mommsen, in zijne geschiedenis van Rome, Thiers in zijne geschiedenis van het keizerrijk, aanbidden denzelfden afgod, het cesarisme. Toch zijn beiden in de oppositie tegen een centraliserend bewind. Maar in den grond zijn zij dan ook niet van meening, dat hetgeen men doet, niet behoort te worden gedaan, maar alleen, dat het op andere wijze, door andere personen, zou moeten geschieden. De kwaal, waaraan Europa lijdt is de zucht, om zich te verrijken met eens anders goed. Hadden Pruisen, noch Frankrijk, noch Rusland de begeerte, om bij de eerste gelegenheid de beste de kaart van Europa in hun voordeel te wijzigen, de groote legers, waarover men klaagt, zouden gerustelijk vermindering kunnen ondergaan. En ijdel is de strijd tegen het absolutisme, zoo lang zij wordt gevoerd door voorstanders van 't geen alleen op den weg van het absolutisme kan worden bereikt. De ware vrijheid kan slechts heerschen, waar ook de vrijheid van anderen stipt wordt geëerbiedigd. Zoodra men *anderen* begeert te dwingen, moet men zich zelf den dwang laten welgevallen, die volstrekt noodig is, om alle krachten te rigten op één doel.

Dat intusschen de noodzakelijkheid, om de uitgaven voor publieke werken te bekrimpen, door de kamer werd gevoeld, bleek in de volgende zitting (7 Junij) toen de suppletoire begrooting aan de orde was gesteld.

De regering wenscht in Parijs een nieuw postkantoor te vestigen en vroeg daarvoor een crediet van 6 millioen. De heer Segris deed opmerken, dat het crediet noodzakelijkerwijs door andere zou worden gevolgd. Immers ongerekend nog de gronden (2500 □ el) door

de regering aan de nieuwe inrigting toegezegd, zouden de kosten ongeveer 15 millioen beloopen. Bovendien, men was het — zelfs in de commissie van begrooting — volstrekt niet eens, of de zaak wel wenschelijk was. Men wilde het kantoor geheel verplaatsen, en daartegen konden ernstige bezwaren worden aangevoerd. Hij gaf de kamer in overweging, om niet eene vrij belangrijke uitgaaf toe te staan, terwijl het nut dier uitgaaf van verschillende zijden werd betwist.

Ofschoon de Heer Forcade de la Roquette (vice-president van den raad van state) al het mogelijke deed om de kamer tot een ander gevoelen over te halen, werd ten slotte deze post van de begrooting geschrapt. En daarmede maakte de kamer voor de eerste maal gebruik van het regt, haar door het senatus consultum van 1861 verleend, om namelijk een enkelen post van de begrooting te schrappen, zonder tegen de geheele afdeeling, waarop die post voorkomt, te stemmen.

Voor het overige werden de verschillende begrootingen onveranderd goedgekeurd, de gewone met 238 tegen 11, de buitengewone met 246 tegen 11 stemmen (24 Junij) en wij kunnen dus van de discussiën afscheid nemen, na nog enkele zaken te hebben herinnerd.

Op 7 Junij, toen de derde afdeeling der begrooting — soldij en onderhoud der troepen — aan de orde was, hield Jules Favre eene heftige rede tegen de Mexikaansche expeditie en de premieleening, welke pas ten behoeve van het Mexikaansche keizerrijk was gesloten.

Over beide zaken kon inderdaad veel worden gezegd, waartegen de regering zich kwalijk kon verdedigen, maar ook thans weder maakte de schromelijke overdrijving der oppositie de verdediging bijzonder gemakkelijk.

In plaats van zijn aanval op de zwakke zijde dezer onderneming te rigten haalde Jules Favre een aantal zaken op, die met het punt in kwestie niets hadden uit te staan of volstrekt onbewezen waren, en, als met opzet, bediende hij zich daarbij telkens van uitdrukkingen, welke door deze kamer onmogelijk rustig konden worden aangehoord en gaf dus herhaaldelijk aanleiding tot een vreeselijk rumoer.

Zoo was b. v. kort geleden het berigt ontvangen, dat generaal Castagny eene gansche Mexikaansche stad (St. Sebastian) met alle inwoners, vrouwen en kinderen niet uitgezonderd, had verbrand.

Dit berigt was stellig onwaar. Bij het vervolgen eener bende liberalen had Castagny eenige huizen in den brand gestoken, ten einde haar te dwingen deze schuilplaats te verlaten, en toen was de bende door zijne troepen neergesabeld. Zelfs in dezen vorm was de zaak niet zoo vreeselijk als zij schijnt.

Indien er éène genegenheid misplaatst is, dan is het die der fransche liberalen voor hunne naamgenooten in Mexiko; Juarez zelf en zijn onmiddellijken aanhang kunnen wij uitzonderen, maar de ongeregelde troepen, die zich bij de liberalen aansluiten, zijn inderdaad geene partij dan hunne eigene toegedaan. Zij plunderen vriend en vijand zonder onderscheid, gehoorzamen geene enkele wet, zelfs niet die van den krijg, en kunnen niet anders dan als struikroovers worden beschouwd. Een dezer benden was door Castagny in het naauw gebragt, en uit weêrwraak voor eene reeks van gruwelen tot den laatsten man uitgeroeid.

En nu nam een lid der fransche kamer, zonder onderzoek, de ergste lezing als de ware aan, en bouwde daarop eene schitterende tegenstelling van de Mexikaansche patriotten, die met vrouw en kind voor het vaderland waren gestorven, en den overweldiger, die slechts door zulke middelen zijn gezag wist te handhaven. En toen Rouher hem toeriep: "c'était un repaire de brigands," liet Jules Favre zich ontvallen: "les vaincus ont toujours été calomniés. Les mêmes paroles étaient adressées en 1814 et 1815 à nos soldats vaincus," en wekte daardoor een storm van ontevredenheid, die slechts met de grootste moeite tot bedaren was te brengen.

Zijne beoordeeling der Mexikaansche leening zondigde door nog sterker overdrijving. Hij wist bijna geene woorden te vinden, scherp genoeg om eene regering te veroordeelen, die zulk eene "onzedelijke mystificatie" had toegelaten. Maar wat was er dan toch van deze zaak, dat Jules Favre er van zeggen kon: "La négociation de l'emprunt mexicain est une négociation sans précédents, et la rougeur me monte au front, quand je pense que le Trésor de la France a approuvé cette négociation que je signale à la cour [1]?"

Ziehier wat er van is. Het finantiëel agentschap van het keizerrijk Mexiko, te Parijs, heeft 500,000 obligatiën uitgegeven, groot

[1] Deze vergissing wekte niet weinig vrolijkheid; "Habitude d'avocat" riep men hem toe; Favre redde zich uitmuntend.

Fr 500 nominaal, rentende 6 pCt. 's jaars. De prijs van uitgifte was Fr. 340, of 68 pCt. en de rente dus inderdaad 11⅓ pCt. Maar de rente werd nagenoeg 14 pCt., indien men de volgende voordeelen in rekening brengt.

Binnen 50 jaren zouden al deze obligatiën a pari, en dus met eene kapitaalsvermeerdering van Fr. 160 worden afgelost, door halfjaarlijksche uitlotingen van een bepaald aantal stukken, opklimmende van 756 in Julij 1865 tot 15295 in Januarij 1915. Verder zouden bij elke loting voor Fr. 1.500,000 premiën worden verdeeld over de 67 eerst uitgekomen nommers (eene van Fr. 500,000; 2 van Fr. 100,000, 4 van Fr. 50,000 en 60 van Fr. 10,000) en eindelijk zou, in 1915, op al de obligatiën de oorspronkelijke prijs van inschrijving (Fr. 340) worden terugbetaald. Dit laatste was nog bij geene andere premieleening in toepassing gebragt; men kon het doen, door van de opbrengst der leening een zeker bedrag (Fr. 16 millioen ongeveer) af te zonderen en in fransche renten te beleggen; door renten op renten te berekenen, zou deze som na 50 jaar tot Fr. 170 millioen zijn aangegroeid.

Wat was nu het schandaal?

Dat de voorwaarden der leening bijzonder gunstig waren voor de Mexikaansche regering zal niemand beweren. Eerstens betaalde men hooge renten; ten tweede nam men de verpligting op zich om 250 millioen af te lossen, terwijl men slechts ongeveer 150 millioen had ontvangen. Maar was dit zoo geheel zonder voorbeeld? De zaak komt ten slotte hierop neder, dat een zespercents fonds voor 68 pct. werd verkocht; en nu behoeft men slechts de beurslijsten na te gaan, om te bespeuren dat dit vooral in die dagen niets ongehoords was. De regering der Unie heeft vrij wat meer crediet dan Mexiko, en hare zespercents obligatiën golden kort geleden nog geen 40 pct.

Het gezag van den broeder des keizers is vrij wat steviger gevestigd dan het zijne, en Oostenrijk leent thans tegen nog geen 70 pc. van het nominaal bedrag.

Maar de leening was eene loterijleening; door schitterende voordeelen te beloven, had men het publiek verblind; door het bedrag der obligatiën betrekkelijk gering te stellen, had men vooral den kleinen burgerman gelegenheid gegeven om zijne spaarpenningen aan zeer onzekere kansen te wagen.

Ook deze bezwaren wegen bij mij niet.

De Mexikaansche premieleening is niet de eerste van dien aard; integendeel bijna geen staat of zij heeft zulke leeningen gesloten; in Duitschland wemelt het er van, en al de grootste gemeenten van Frankrijk hebben leeningen, die van de Mexikaansche slechts in dit opzigt verschillen, dat het bedrag der obligatiën nog kleiner is, en het plan der lotingen doorgaans slechtere kansen aanbiedt. Bovendien krioelt het in Frankrijk van allerlei andere loterijen. Had men nu dit alles afgekeurd, er herhaaldelijk zijne stem tegen verheven, en dan de regering verweten, dat zij in stede van het kwaad te keeren er nieuw voedsel aan gaf, men zou volkomen in zijn regt zijn geweest; maar van al die vroegere zaken werd gezwegen; alleen de Mexikaansche leening was eene zaak, waarover niet gesproken worden kon zonder dat het gelaat van schaamte gloeide.

Men gevoelt het, ik verdedig niet de zaak in het algemeen; uit het oogpunt der algemeene zedelijkheid is er vrij wat tegen in te brengen; maar het is niet te ontveinzen, dat men met twee maten meet, indien men den een tot verwijt maakt, hetgeen men bij een ander onopgemerkt laat voorbijgaan.

Ieder die niet geheel een kind is in geldzaken, kent den regel, hoe slechter crediet des te hooger renten; ieder Franschman kon dus weten dat hij door eene Mexikaansche obligatie te koopen, niet zijn geld belegde, maar waagde; er was dus geene sprake van bedrog, te minder, omdat het plan der loting, hoe uitlokkend ook, op zuiveren grondslag rust, 't geen van de meeste premieleeningen niet kan worden gezegd. De schitterende voordragt van Jules Favre had dus weder geen ander gevolg dan dit, dat hij de regering gelegenheid gaf, om zich als de belasterde onschuld voor te doen, en men kan niet aannemen, dat dit erg bevorderlijk is aan 't geen eene oppositie moet trachten te bereiken, herstel van regtmatige grieven.

Evenzoo ging het anderen. Jules Simon hield (op 18 Junij) eene inderdaad prachtige redevoering over den staat van het onderwijs in Frankrijk. Hij eindigde met..... eene leening voor te stellen van 200 millioen ten behoeve van het onderwijs, en dit, terwijl regering en oppositie gezamenlijk ten einde raad waren, om het evenwigt te verkrijgen tusschen ontvangst en uitgaaf.

Op den 4den Julij werden de zittingen gesloten, nadat nog enkele

zaken van minder gewigt waren afgedaan. De president kon met een gerust geweten de verklaring afleggen: "Toutes les grandes questions intérieures et extérieures ont retenti dans cette enceinte. Les controverses politiques, celles qui stimulent l'éloquence et parfois la passionnent, ont pris dans nos débats une large place. Je suis loin de m'en plaindre, parce qu'elles repondent à des préoccupations du dehors, parce qu'elles éclairent la nation et *qu'elles ne peuvent que fortifier un gouvernement tel que celui de l'empereur.*"

Inderdaad, bijna geene enkele zaak, of zij was in deze vergadering besproken, bijna geen enkele handeling der regering, of zij was aangetast, nu eens met bitteren spot, dan weêr met ernstige gemoedelijkheid, altijd met ontegenzeggelijk groot talent. En toch de keizerlijke regering had bij elken aanval gewonnen in kracht.

Het is nu eenmaal gebruikelijk de helden der fransche oppositie te verheerlijken; men bewondert hun redenaarstalent, hun moed, hunne onkreukbare eerlijkheid. Ik kan die bewondering niet volkomen regtmatig vinden. Een wetgevend ligchaam is geen congres, geene vergadering, waarin het nagenoeg om het even is, wat er wordt gezegd, indien het slechts fraai en geestig, en met overtuiging wordt gezegd.

Men komt er zamen om zaken te bespreken van oogenblikkelijk belang; men spreekt er niet, om zijn hart eens lucht te geven, niet om in min of meer beleefde vormen eenige onaangenaamheden te zeggen, maar om bevorderlijk te zijn aan de waarachtige belangen des lands, althans aan 't geen men daarvoor houdt. En nu geloof ik niet, dat de fransche oppositie aan deze eischen beantwoordt; zij maakt het de tegenwoordige regering lastig, zonder dat Frankrijk er veel baat bij vindt; zij betoogt herhaaldelijk op schitterende wijze, dat er anders moet worden gehandeld dan er thans gehandeld wordt; maar zoodra het er op aankomt eene andere gedragslijn op te geven, dan blijkt het, dat zij in zich zelve is verdeeld, dat ieder Frankrijks redding slechts van de toepassing zijner bijzondere inzigten verwacht. En zoo worden de discussiën een doelloos geredekavel, een strijd tegen personen, niet tegen beginselen, een eeuwigdurend afbreken, zonder dat er ooit iets wordt gebouwd.

KRONIJK

VOOR DE

GESCHIEDENIS VAN ONZE DAGEN.

DOOR

A. G. C. VAN DUYL

Aflevering 11—12.

HAARLEM, A. C. KRUSEMAN.

1865.

POLITIEK OVERZIGT.

Amsterdam, 19 December 1865.

"Desniettemin geloof ik dat de dagen van het parlementarisme geteld zijn."

Aldus schreef, eenigen tijd geleden, in vollen ernst, een onzer schranderste publicisten, — iemand, die stellig niet met reactionnaire aanvechtingen heeft te kampen en dus waarschijnlijk wil worden gerekend onder "degenen, die alleen in eene ver verwijderde toekomst herstel verwachten van de gebreken van het tegenwoordige."

Is er grond voor deze profetie? En, zoo ja, wat zal dan die toekomst opleveren, waarin de gebreken van het tegenwoordige zullen worden weggenomen, nadat het Parlementarisme "welks dagen zijn geteld" zal zijn voorbijgegaan? Is er reeds eene regering "der toekomst" uitgedacht, gelijk wij ons verheugen, of *casu quo* bedroeven, in eene gelijknamige muziek? Zou er inderdaad een vernuft zijn opgestaan, dat voor het beleid der publieke zaak een anderen en beteren vorm weet, dan die, waarin het geschiedt, overeenkomstig de wenschen der meerderheid, door eene commissie uit de meerderheid harer vertegenwoordiging?

Wat de eerste vraag betreft, de dingen, die wij zagen gebeuren in Frankrijk, in Pruisen, en laatstelijk ook in Oostenrijk zijn zeker niet bemoedigend voor wien het absolutisme een gruwel en de constitutionele regeringsvorm het plechtanker zijner hope is. En als wij onze blikken elders wenden, naar Spanje, naar Griekenland, naar

Italie, zelfs naar België, dan is eenige bekommering niet ganschelijk ongeregtvaardigd.

Maar zijn deze min of meer bedenkelijke verschijnselen reeds voldoende, om tot zulk eene stoute voorspelling regt te geven?

Laat ons de jongste gebeurtenissen nagaan; welligt geven zij ons het antwoord op deze vraag.

Weinige dagen geleden (10 December) werden de vele verliezen, welke Europa in het afgeloopen jaar reeds heeft te betreuren, met nog een vermeerderd. Na langdurigen doodstrijd blies een der beste vorsten den laatsten adem uit. De gebeurtenis was reeds lang voorzien, en gevreesd; want meer dan ergens elders, scheen in Belgie het lot van vorst en volk met elkander te zijn verbonden. Inderdaad, nog eer koning Leopold den laatsten snik gegeven had, wist een der Parijsche dagbladen (le Siècle) reeds te vermelden hoe zijne erfenis zou worden verdeeld. Met toestemming van Engeland zou Pruisen, Luxemburg en Lauenburg (sic! waarschijnlijk werd Limburg bedoeld) de Nederlanden, Vlaanderen en de zeekust, Frankrijk het overige ontvangen. En 't geen door Taxile Delord, die dit berigt onderteekende, bout weg als eene gedane zaak werd aangekondigd, was door een aantal andere Europesche dagbladen, reeds lang te voren, niet alleen als zeer waarschijnlijk, maar ook als volkomen natuurlijk en gepast voorgesteld.

Trouwens was het niet algemeen bekend, dat op den gedenkwaardigen ochtend van 2 December 1851, onder de decreten, welke op de keizerlijke drukkerij werden vervaardigd, er zich een bevond, waarbij de inlijving van België werd afgekondigd; was het te verwonderen, dat deze plannen weder ter sprake kwamen nu Pruisen blijkbaar voornemens koestert, welke kwalijk kunnen worden volvoerd, indien niet de begeerlijkheid van anderen den pruisischen minister te hulp komt?

Even spoedig, en nagenoeg met evenveel grond, als de onrust over het lot van België was verwekt, keerde de kalmte terug, door het berigt, dat de fransche keizer den belgischen troonsopvolger zijne hartelijke deelneming had betuigd, en hem van de voortduring zijner vriendschap had verzekerd.

"Met het innigste leedwezen" zoo antwoordde hij, op het telegram, waarbij de Hertog van Brabant hem deelgenoot maakte van

zijn droevig verlies, — "met het innigste leedwezen hebben de keizerin en ik het overlijden van uw vader vernomen. Door zijne wijsheid en schranderheid had hij zich eene plaats verworven onder de eersten der Europesche vorsten. De warme vriendschap, welke hij mij altijd heeft betoond, doet mij zijn gemis ten zeerste betreuren. Ik twijfel er niet aan, of Uwe Koninklijke Hoogheid zal op den troon zulke schoone voorbeelden navolgen, en het zal mij altijd aangenaam zijn haar mijne vriendschap te betuigen."

Was nu het gevaar voor altijd afgewend?

Koning Leopold was het toonbeeld van een constitutioneel vorst. Geboren te Coburg, op 16 December 1790, had hij het geluk, eene opvoeding te ontvangen, gelijk weinigen vorsten ten deel valt. Zijn vader, de Hertog van Saxen Coburg Saalfeld was een zeer verstandig en ontwikkeld, en, vooral in staatszaken, een buitengewoon schrander man; zijne moeder, eene vrouw van veel smaak en ongewone geestkracht. Zij vooral leidde de eerste opvoeding harer kinderen, welke verder onder het toezigt van den Hertog werd voltooid.

Leopold echter, de jongste, moest de vaderlijke leiding reeds vroeg missen; op naauwelijks zestienjarigen leeftijd stond hij nagenoeg alleen, te midden der verwarring, welke toen in Duitschland heerschte, eenigen tijd zelfs genoodzaakt zijn ouderen broeder te vervangen in het bestuur van hun Hertogdom. Maar juist deze omstandigheden moesten, op een karakter als het zijne, een gunstigen invloed oefenen; hij werd er door gewend op zich zelf te steunen, en vooral in deze jaren, verwierf hij zich de merkwaardige kennis van menschen en zaken, waardoor hij zich later zou onderscheiden.

Geen duitsch vorstenhuis was toen in Frankrijk zoo algemeen gehaat als dat der Coburgen. Pitt en Coburg waren in het oog der revolutionnairen onafscheidelijk verbonden, en zoo lang Napoleon te eischen had, stond dan ook de jeugdige Leopold onbeschermd aan zijne vervolging ten doel. Zijn ontslag uit het Russische leger, waarin hij reeds voor het overlijden zijns vaders een rang bekleedde, werd hem op verlangen van Napoleon gegeven, maar naauwelijks hadden de verbondenen Napoleon den oorlog verklaard, of Leopold keerde weder onder Alexanders vanen, en weldra trok hij met de geallieerden binnen Parijs.

In 't gevolg van keizer Alexander bezocht hij thans ook Engeland, en bij deze gelegenheid leerde hij prinses Charlotte kennen en vroeg hare hand. Ofschoon er alle reden was, om te onderstellen, dat dit aanzoek reeds toen der prinses niet ongevallig was, werd het door haar vader afgewezen, die den prins van Oranje tot schoonzoon wenschte en Leopold verliet Londen, om op het Congres van Weenen de belangen zijner familie voor te staan. Kort na den slag van Waterloo, ontving hij, door bemiddeling van den prins-regent, de tijding, dat eene hernieuwing van zijn aanzoek gunstiger zou worden ontvangen, en op 26 Maart 1816 kondigde eene boodschap aan het Parlement het aanstaande huwelijk aan van prinses Charlotte van Wales, en Leopold, hertog van Kendal, veldmaarschalk in engelsche dienst, tot welke waardigheden hij met het oog op deze gebeurtenis kort te voren was verheven.

Geheel Engeland verheugde zich op het vernemen van dit berigt; men wist dat wederzijdsche genegenheid dit huwelijk had gesloten; men kende de voortreffelijke hoedanigheden van vorst en vorstin beiden en zag in hunne vereeniging een waarborg te meer, dat Engelands aanstaande koningin een voorbeeld worden zou voor hare onderdanen.

Helaas! naauwelijks een jaar later werd aan deze blijde verwachtingen de bodem ingeslagen, door het plotseling overlijden der beminde vorstin (6 Nov. 1817). Prins Leopold trok zich geheel uit de zamenleving terug en bleef in de grootste afzondering op Claremont vertoeven,[1] tot dat de gebeurtenissen van 1830 hem noopten, weder deel te nemen aan het beleid der publieke zaak.

Gelijk bekend is werd hem door de drie beschermende mogendheden de kroon van Griekenland aangeboden; maar wees hij die ten slotte van de hand, niet, omdat hij in zijne vroegere afzondering wilde blijven volharden, maar omdat men de voorwaarden niet wilde aannemen, zonder wier vervulling het behoud der Grieksche onafhankelijk-

[1] Leopolds zuster, prinses Victoria van Saksen Saalfeld Coburg, weduwe van den prins van Leiningen, was inmiddels gehuwd met Edward, Hertog van Kent (zoon van George III). Uit dit huwelijk was op 24 Mei 1819 eene dochter, Victoria, geboren, de tegenwoordige koningin. De hertog van Kent overleed omstreeks denzelfden tijd, en de zorg voor Victoriaas opvoeding hield Leopold, in zijne afzondering, grootendeels bezig.

heid en een geregeld bestuur hem niet mogelijk schenen. Spoedig daarop volgde de Belgische omwenteling en op nieuws het aanbod eener kroon.

De latere gebeurtenissen behoeven hier naauwelijks te worden herinnerd. En, indien ergens, dan zou men in Nederland gevaar loopen van een onbillijk oordeel over de pogingen om eene zelfstandige natie te vormen, waar eeuwen achtereen geene natie had bestaan, waar gelijksoortige pogingen door een Nederlandsch vorst beproefd, kort te voren, nog tot zulke droevige uitkomsten hadden geleid. Intusschen het nageslacht, en wij behooren reeds tot dit nageslacht, kan anders oordeelen. Dat Zuid-Nederlands eerste vorst met de beste bedoelingen was bezield zal niemand ontkennen; dat Belgiës eerste koning beter zijne middelen koos werd door den uitslag bewezen. Plaatste Willem zich te midden der partijen, en deelde hij daardoor in het lot eener partij, Leopold wist zich steeds buiten hare twisten te houden; hij stond boven het gewoel en daardoor buiten gevaar.

In de eerste jaren zijner regering putte Leopold kracht uit Belgiës zwakheid; steeds door het buitenland belaagd was de natie wel genoodzaakt haar behoud in eendragtige zamenwerking te zoeken; 't waren de leerjaren van het jeugdige koninkrijk, en met schrander overleg wist Leopold de onafhankelijkheidszucht eene rigting te geven, waarin zij vruchten dragen zou voor de toekomst. Men was spoedig tot de ervaring gekomen, dat de gemakkelijk verkregen vrijheid niet even gemakkelijk gehandhaafd worden kon, en spoedig weder zou verdwijnen, indien men niet te allen tijde gereed en in staat was, haar te verdedigen; indien niet duidelijk bleek dat men zijne onafhankelijkheid waardig was. En gewillig droeg men dan ook de lasten, volstrekt noodig om het verdedigingsstelsel op dragelijken voet te brengen; gewillig ondersteunde men den vorst bij zijne maatregelen tot opening van 's lands rijke hulpbronnen. Reeds vier jaren nadat Leopold de kroon had aanvaard, was België het eerste rijk waarin het ontwerp tot den aanleg van een volledig spoorwegnet was aangenomen, en daarmede de grond gelegd voor 's lands tegenwoordigen bloei.

't Geen echter den vorst het meest onderscheidde en het beste diende was zijn opmerkelijke tact en zijne belangeloosheid. Verande-

ringen in de publieke meening werden door hem onmiddellijk gevoeld en gewoonlijk was hij de beweging reeds vooruit gesneld eer zij nog eenen gevaarlijken omvang had verkregen. De gebeurtenissen van 1848, onder anderen, vonden hem geenszins onvoorbereid; hij had het naderen van den storm voorzien, en toen hij ook boven zijne hoofdstad dreigde los te barsten was het gevaar reeds afgewend; de koning had zijne kroon ter beschikking der natie gesteld; [1] niemand was er, die er thans om vroeg. Zelfs de heftigste republiekeinen begrepen, dat zulk een koning beter was dan de beste president.

"Il est difficile de dire," schreef onlangs Ed. Scherer, in "le Temps," "il est difficile de dire, si la monarchie est destinée à survivre aux grandes révolutions de notre siècle; mais il est certain que, si elle dure, ce sera à la condition d'être telle que le roi Leopold l'avait comprise: un emploi public, une gestion, une délegation de pouvoirs."

Maar, zal men zeggen, zulk een koningdom is de republiek met een erfelijken president, en dit is gezegd, ook door den schrijver met wiens ongeloof aan den duur van het parlementarisme dit opstel werd geopend. "Engeland is eene democratische republiek, onder royalistische, aristocratische en farizeesche vormen."

Indien men verkiezen wilde, voortaan eene republiek te noemen, 't geen men tot dusverre gewoonlijk met een anderen naam bestempelt, niets zou er tegen zijn dan dit, dat men geen nut, maar eenvoudig veel verwarring sticht. Immers tusschen het Engelsche koningschap en het presidium der Unie b. v. is toch nog te veel verschil, om beiden als volkomen gelijksoortig te beschouwen. En is welligt niet eene gelijke naamsverwarring oorzaak van 's schrijvers twijfel; of kunnen parlementarisme en constitutionalisme woorden worden genoemd van volmaakt dezelfde beteekenis? Zijn de dagen van het parlementarisme soms nog zoo verre van te zijn vervuld, dat men veeleer zou kunnen beweren: buiten Engeland en Belgie heeft het nog nergens volkomen zuiver bestaan?

Ik kan mij voorstellen, dat menig professor in het staatsregt eene

---

[1] Dit werd toen algemeen geloofd; of aan dit geloof eene werkelijk gegeven betuiging, of eenvoudig alleen de welbekende goede gezindheid des vorsten ten grondslag lag, is onzeker.

rilling van afgrijzen zou bevangen, indien men eens met deze bepaling van een ministerie te berde kwam: het is eene commissie, gekozen uit en door de meerderheid der vertegenwoordiging, wel niet regtstreeks, maar langs een omweg, die even zeker tot het doel leidt; en men verkiest die commissie, eenvoudig om deze reden, dat de meerderheid te talrijk is, om zelve met vrucht het beleid van zaken te voeren. Toch *is* in Engeland deze stelling het credo van de groote meerderheid, — *was* zij het in België van den besten constitutionelen vorst. Ik weet dan ook niet, of het bedoelde afgrijzen wel volkomen ongeveinsd zou kunnen heeten, of men deze voorstelling van het eigenlijk gezegde parlementarisme — de oppermagt van het parlement — zou bestrijden, omdat men haar voor onjuist, dan wel voor onvoorzigtig houdt. En van waar dan die vrees, dat te vroeg zal worden bespeurd wat eigenlijk achter den constitutionelen regeringsvorm schuilt?

Men heeft dien regeringsvorm een professorenregering genoemd; is deze betichting gansch onbillijk, althans wanneer men van Pruisen en andere dietsche landen spreekt. Is het verklaarbaar, dat men jaar in, jaar uit, in Pruisen een ministerie gevestigd ziet, dat *niet* gekozen is uit de meerderheid der vertegenwoordiging, — dat "met die vertegenwoordiging speelt als de kat met de muis", "voor den vorm eenige wetten indient, van te voren wetende, dat deze, met de begrooting aan het hoofd zullen worden verworpen, en vast besloten zich daaraan niet te storen", — is dit verklaarbaar, indien de geest der constitutionele staatsinstellingen in de *gansche* natie ware doorgedrongen? Kan het Pruisisch lagerhuis gezegd worden *de natie* te vertegenwoordigen, of vertegenwoordigt het welligt alleen den gegoeden middelstand, hen die akademisch onderwijs gaven en genoten, en door vooroordeelen van stand of rang niet voor de daar verkondigde stellingen onbevattelijk zijn; hen ook die, al bezochten zij de universiteiten en gymnasia niet, de vruchten van het daar gegeven onderwijs hebben leeren kennen en waarderen?

In Engeland is het parlementarisme met en uit de natie zelve opgegroeid; overal elders is het een uitheemsch gewas, door den middelstand overgebragt, gekoesterd en gekweekt. De twijfel aan zijn voortdurenden bloei en ontwikkeling, de vrees om al zijne goede eigenschappen luide te verkondigen, kan slechts zijn grond hebben

in de overtuiging, dat het nog niet in alle lagen der bevolking wortel heeft gevat, dat veel van 't geen de kenners er in prijzen, den onkundigen welligt aanleiding geven zou, om bij eventuële pogingen tot besnoeijing behulpzaam te zijn.

Maar ligt daarin niet eene aansporing tot volkomen opregtheid; wordt het gevaar, dat men tracht te bezweren door verheimelijking van den waren aard van zijn schat, niet nog grooter, nu men, om sommige eigenschappen te verzwijgen, ook wel genoodzaakt is, anderen in een twijfelachtig licht te plaatsen? Zou een regeringsvorm, die als professorengouvernement, — in den bovenbedoelden zin — altijd min of meer hagchelijk staat, niet oneindig meer kansen hebben van onvergankelijkheid, indien zij niet op de genegenheid van eenigen, maar op die van *allen* werd gegrond?

Dat in België niet het constitutionalisme, met het eeuwigdurend gehaspel over de regten van kroon en natie, maar het parlementarisme, de zuivere regering der meerderheid, vaste wortelen schoot, dankte het vooral aan de wijsheid van den vorst. En een verwijderd gevolg van dezelfde oorzaak was het behoud zijner onafhankelijkheid. Geen het minste voorwendsel tot een inbreuk op die onafhankelijkheid werd onder zijne regering gegeven; het gemeenschappelijk gevaar en het schrander besluit van den vorst, hielden de minderheid in toom, wanneer het haar soms eens minder levendig voor den geest mogt staan, welke middelen tot herkrijging van 't gezag eene minderheid geoorloofd zijn, en welke niet; wanneer zij genegen scheen de kracht harer overtuiging door buitenlandsche hulp te versterken.

En het behoud van Belgies onafhankelijkheid is ook voor het vervolg, naar het schijnt, van het behoud van dien regeringsvorm onafscheidelijk. De hartelijkste betuigingen van den franschen keizer kunnen de vrees niet wegnemen, dat "in het welbegrepen belang der wereld" soms eene andere grensregeling noodig kon worden gekeurd, indien slechts een enkel teeken werd gegeven, dat dit "eene onderdrukte nationaliteit", of het onderdrukte gedeelte eener nationaliteit welkom wezen zou.

Voor het oogenblik is daarvoor nog geene vrees. Liberalen en klerikalen hebben tot dusverre getoond, dat zij de voorwaarden van Belgies onafhankelijk volksbestaan zeer goed kennen. Vrij onbewimpeld is het in de organen van alle partijen gezegd: laat ons

geen aanstoot geven, maar toonen, dat wij de vrijheid en de onafhankelijkheid waardig zijn. En indien de eerste handeling van den tweeden Leopold iets beloven kan, dan belooft zij dit, dat hij de wijze lessen van zijn vader heeft begrepen en opvolgen zal.

"Even als ik," — zoo zeide hij eergisteren (17 Dececember) na het afleggen van den eed, — "even als ik heeft Belgie een vader verloren. Ik zal de beloften thans gedaan houden, en nooit vergeten welke pligten mij worden opgelegd, door de kostbare erfenis, welke ik heden aanvaard. Ik beloof den Belgen, met hart en ziel een Belgisch koning te zijn, wiens geheele leven hun toebehoort. Ik heb de instellingen lief, die de orde en de vrijheid beveiligen, en den hechtsten steun vormen van den troon. België begeert de onafhankelijkheid; het heeft die veroverd en zal haar weten te bewaren. *Mijne roeping als constitutioneel vorst plaatst mij buiten den strijd der verschillende meeningen, waarin slechts het land mag beslissen.*

Op den 21sten September van dit jaar was het duitsche gedeelte van de bevolking der oostenrijksche landen in niet geringe ontsteltenis gebragt. Kort te voren was het ministerie gewijzigd, naar men meende in den geest der reactie; thans vernam men dat de keizer het noodig achtte tijdelijk de grondwet te schorsen. Onvoorwaardelijke afkeuring vond deze maatregel niet; immers men kon het zich kwalijk ontveinzen, dat de constitutie tot heden zeer gebrekkig gewerkt had; de onduitsche oostenrijksche landen hadden zich van de vertegenwoordiging onthouden; de vergadering welke te Weenen de belangen der natie heette te behartigen, was eigenlijk even voorloopig geweest, als het houten getimmerte, waarin zij, in afwachting van betere dagen, hare bijeeenkomsten hield.

Toch heerschte er blijkbaar groote neerslagtigheid onder de duitsche onderdanen des keizers; 't was of men eensklaps ontwaakte uit een schoonen droom, een droom waarin de verdietsching der wereld eene grootere rol speelde dan de werkelijkheid bleek te gedoogen, waarin de suprematie van het duitsche element het onomstootelijk grondbeginsel der staatsregeling had gevormd. Het is moeijelijk eene andere oorzaak te vinden voor de droefgeestigheid, waarmede het keizerlijk besluit aan deze zijde der Leitha werd vernomen, en welke zoo scherp afstak bij de vreugde, waarmede het aan de overzijde

werd begroet. Immers, wel werd de vrees geuit, dat het staatsstuk de heimelijke strekking had van terugkeer tot het absolutisme, maar blijkbaar geloofde men zelf niet, dat de keizer zulke voornemens koesterde, en in het schrijven, waarin hij zijne plannen aankondigde, werd duidelijk het tegendeel gezegd.

"De hoofdgedachte van het diploma van 20 October 1860," aldus verklaarde de keizer in zijn manifest, "was versterking van de kracht der monarchie door aan allen deel te geven in het beleid der gewigtigste aangelegenheden van den staat, — een waarborg te stellen voor het behoud der eenheid, door eerbiediging van de veelvuldigheid der zamenstellende deelen en van de historische ontwikkeling hunner wetten en regten; deze hoofdgedachte zal mij, tot heil mijner getrouwe onderdanen, ook voortaan blijven leiden. Het regt der volken, om door hunne wettige vertegenwoordigers mede invloed te oefenen op de wetgeving en het beheer der geldmiddelen, deze stelligen waarborg voor de bevordering van het belang des rijks en dat der verschillende kroonlanden, is door dit diploma voor altijd onherroepelijk vastgesteld."

"De vorm waarin dit regt zich zou openbaren is door de grondwet, bij patent van 26 Februarij 1861 verleend, bepaald, en in het zesde artikel van dit patent heb ik *den geheelen inhoud* der vroegere grondwetten, als de constitutie des rijks afgekondigd. Aan de *vrije* zamenwerking van *al* mijne volken bleef het overgelaten, dezen vorm leven te geven, den bouw der constitutie in al hare deelen eenheid te verschaffen. Niet dan met warme erkentelijkheid kan ik de bereidwilligheid herdenken, waarmede een groot gedeelte van mijn rijk aan deze roepstem gehoor gaf en zijne afgevaardigden herwaarts zond, om tot de oplossing van gewigtige vraagstukken mede te werken. Maar desniettemin werd de bedoeling niet vervuld, welke ik nog onveranderlijk in het oog houd, de bedoeling om de belangen van den geheelen staat te waarborgen, door een regeringsvorm, waaraan *al* mijne volken *vrijelijk* zouden deelnemen.

"Een groot gedeelte van mijn rijk, al kloppen ook daar de harten van warme vaderlandsliefde, onthield zich vastberaden van den gemeenschappelijken arbeid, zich grondende op een verschil van uitlegging der bepalingen juist van die grondwetten, welke te zamen de constitutie vormen."

"Mijn pligt als regent verbiedt mij langer de oogen te sluiten voor eene zaak, welke de verwezenlijking mijner voornemens tot vestiging van een vrij constitutioneel leven in den weg staat, en de regten van *alle* volken in hunne grondvesten bedreigt; want ook voor de landen, die niet tot de Hongaarsche kroon behooren, wortelt het gemeenschappelijk regt slechts in den bodem, welke door art. 6 van het patent van Februarij 1861 als de constitutie des rijks aangewezen wordt."

"En in zoo verre er nog geene werkelijke overeenstemming tusschen de verschillende deelen der grondwet is verkregen — de eerste voorwaarde voor een krachtig constitutioneel leven — is het groote werk nog niet tot stand gekomen, heeft het rijk nog geene duurzame constitutionele regering."

"Om nu mijn keizerlijk woord gestand te doen, en het wezen der zaak niet op te offeren aan den vorm, heb ik besloten, in de eerste plaats eene schikking te beproeven met de wettige vertegenwoordigers mijns volks in de oostelijke gedeelten van mijn rijk, en derhalve het diploma van 20 Oct. 1860 en het patent van 26 Febr. 1861, ter goedkeuring voor te leggen aan den hongaarschen en den croatischen landdag. Overwegende echter, dat het regtens onmogelijk is eene zelfde bepaling in het eene gedeelte des rijks tot een onderwerp van beraadslaging te maken, en haar in het andere als eene wet te blijven beschouwen van algemeen verbindende kracht, — zie ik mij genoodzaakt de werkzaamheid der wet over 's rijks vertegenwoordiging te schorsen, met de uitdrukkelijke verklaring, dat ik mij voorbehoud de slotsom der overwegingen in de oostelijke koninkrijken, aan de vertegenwoordiging der andere deelen van het rijk ter bekrachtiging voor te leggen, indien van dit onderzoek veranderingen het gevolg zouden zijn, welke zich met de eenheid en het gezag des rijks verdragen. Ik betreur het, dat deze onvermijdelijke maatregel ook eene schorsing ten gevolge hebben moet van de werkzaamheid des engeren rijksraads; maar de organische zamenhang der verschillende wetten, maakt het onmogelijk, het eene gedeelte er van te handhaven, terwijl het andere tijdelijk buiten werking is gesteld. Terwijl de rijksraad niet vereenigd is, zal het de taak mijner regering zijn, alle zaken welke geen uitstel kunnen lijden af te doen, vooral die welke betrekking hebben op de finantiële en volkshuishoudkundige belangen des rijks."

De stijl van dit staatsstuk is op sommige plaatsen buitengewoon duister; niet altijd is het gemakkelijk de bedoeling duidelijk weder te geven, en hier en daar zal onze vertaling dan ook wel minder gelukkig zijn. De zaak echter waarop het vooral aankomt is helder genoeg: de constitutie werd tijdelijk geschorst en zou intusschen aan de landdagen van Hongarije en Croatië ter goedkeuring worden voorgelegd. Konden deze er zich niet mede vereenigen, althans niet geheel, dan zou de keizer hebben te beslissen, in hoeverre de eenheid en de magt des rijks door de voorgestelde veranderingen werden bedreigd. Raakten die wijzigingen slechts den vorm en niet het wezen der zaak, dan zouden zij ook aan de goedkeuring der overige landdagen worden onderworpen, en indien ook zij er zich thans mede vereenigden, de constitutie wederom worden ingevoerd. Werden de ontwerpen der regering verworpen, of zoodanig gewijzigd, dat de eenheid des rijks gevaar liep, dan zou de keizer blijkbaar daaraan niet zijne goedkeuring verleenen, maar vooreerst bleef het in het midden, wat er dan verder geschieden zou.

Was het nu echter volstrekt noodzakelijk de constitutie te schorsen, terwijl de goedkeuring der onderdanen van gene zijde der Leitha werd gevraagd? Had men haar niet voor de overige deelen des rijks in wezen kunnen houden? De groote meerderheid der duitsche bevolking was van meening, dat men zeer wel het eene had kunnen doen, zonder het andere te laten, en naauwelijks waren dan ook de verschillende landdagen vergaderd, of in al de duitsche landen van Oostenrijk werden adressen besproken en aangenomen, waarin afkeuring te kennen gegeven werd over het Septembermanifest. Men twijfelde niet aan de goede bedoelingen des keizers, althans men gaf dien twijfel niet te kennen, maar beschouwde het als eene onregtvaardigheid, dat — zij het ook slechts tijdelijk — de regten werden verkort van onderdanen, die den keizer steeds trouw ter zijde hadden gestaan en dit om anderen ter wille te zijn, die hem steeds hadden gedwarsboomd.

Hier en daar gaf men onverholen de meening te kennen, dat de regering de schorsing der constitutie niet zoo volstrekt noodzakelijk zou hebben geoordeeld, indien zij niet tevens andere oogmerken had zoeken te bereiken, waarbij het haar niet ongevallig was eenigen tijd van het toezigt der vertegenwoordiging ontslagen te zijn.

Oostenrijk toch had weder dringende behoefte aan geld, en geld was in die dagen niet gemakkelijk te verkrijgen. Maanden lang had men allerlei combinatiën beproefd, met alle groote heeren van de beurs onderhandeld, en nog was men niet tot eene bruikbare uitkomst geraakt. Trouwens de geldmarkt werd door leeningen als 't ware bestormd, en het scheen zeer de vraag, of men onder deze omstandigheden voorwaarden zou kunnen bedingen, die door het wetgevend ligchaam zouden worden goedgekeurd. Of deze overweging op het besluit des keizers van invloed is geweest, valt moeijelijk te beslissen; zeker slechts is dit, dat de werkzaamheid van den rijksraad naauwelijks was geschorst, of men vernam de tijding van het sluiten eener leening, op voorwaarden, die juist niet van bijzonder groot crediet getuigen.

Immers, zoo klaagden de dagbladen, wie heeft er ooit aan getwijfeld, of Oostenrijk geld krijgen kon, indien het van te voren was uitgemaakt, dat het zich voorwaarden zou laten stellen, waaronder men ook wel aan Turkije, aan Mexiko, aan Tunis leenen wil? Als graaf Larisch er vrede mede heeft, dat hij, tegen 61¼ pc., obligatiën heeft geplaatst, die bijna gelijk staan met de aandeelen van 1860, welke met 102 pc. werden betaald, dan is hij grooter stoicijn dan wij.

't Verwijt was stellig niet ongegrond, maar was er aan de zaak iets te veranderen? De leening kon niet langer worden verschoven; de tijdsomstandigheden waren zoo ongunstig mogelijk; was het te verwonderen, dat men nam wat men krijgen kon? Want naar allen schijn was Oostenrijk, door deze op zich zelf niet zoo bijzonder voordeelige operatie, uit groote moeijelijkheden gered.

Er zijn geheimen der diplomatiek, waarnaar de tijdgenoot slechts kan gissen, en die eerst later kunnen worden opgehelderd; maar zou men ver van de waarheid zijn, indien men onderstelt, dat het welslagen dezer leening een leelijken streep door Pruisens rekening heeft gemaakt? In den nazomer van dit jaar, tijdens de reis van den heer von Bismarck naar Parijs, kwamen de oude plannen tot wijziging van de kaart van Europa weder te berde. Oostenrijk, zoo zeide men, zou Venetië afstaan aan Italië, en daarentegen de Donauvorstendommen ontvangen; het zou afzien van zijn regt op de Elbevorstendommen en dit aan Pruisen laten; Frankrijk zou kalm

deze ruiling gedoogen, mits het van zijne zijde aan den Rijn en in België werd schadeloos gesteld. Was dit meer dan een los gerucht, door eenigen nieuwigheidskramer uitgestrooid? Men weet het niet, maar de houding, door Pruisen tegenover eene in Frankrijk gesloten Oostenrijksche leening aangenomen, geeft eenigen grond voor het vermoeden, dat de voortduring der finantiële moeijelijkheden van Oostenrijk, Pruisen niet zoo bijzonder onaangenaam zou zijn geweest.

Voor het binnenland was die maatregel stellig heilzamer dan zij oppervlakkig schijnt. Slechts wanneer het rijk bij magte is, geregeld de sommen af te lossen, welke het verschuldigd is aan de bank, kan deze instelling de betaling in specie hervatten, en de gesteldheid van het ruilmiddel worden verbeterd. En de opbrengst der leening moest daarvoor grootendeels strekken. Maar bovendien heeft Oostenrijk binnen kort betrekkelijk groote aflossingen van vroegere leeningen te doen; [1] gaan deze geregeld voort, dan baart de toekomst zoo veel zorgen niet; door stipt beheer en voortgezette bezuiniging zou men in staat zijn de uitgaven, ook die voor de publieke schuld, verder uit de inkomsten te bestrijden. Maar bovenal is het noodig, dat de rijke hulpbronnen van het land voor ontwikkeling vatbaar worden gemaakt. Handel en nijverheid staan in Oostenrijk nog op lagen trap; bij vergelijking met andere natiën moet men zich over zoo groote achterlijkheid verbazen, want het is algemeen erkend, dat het verkeer minstens verdubbeld worden kon, indien er slechts iets geschiedde om der natie behulpzaam te zijn. Het nieuwe ministerie schijnt daar diep van doordrongen, en de regeling der finantiën moet dan ook slechts als de voorlooper worden beschouwd van doortastende maatregelen op het gebied van handel en nijverheid, waarvan het dezer dagen gesloten handelsverdrag met Engeland reeds een verblijdend voorteeken is.

De gevoeligheid der duitschers over de tijdelijke verkorting hunner regten moge begrijpelijk zijn, zij kunnen in redelijkheid tot dusverre niet klagen, dat de keizer misbruik maakte van zijn gezag, en het

---

1 Volgens een opmerkelijk artikel in de "Wiener Zeitung," geschreven naar men beweert, door den veldmaarschalk von Hesz, lid der commissie van contrôle over de staatsschuld, en den bankier Simon Eckstein, — in 1865: Fl. 59 027 819; in 1866: Fl. 64 964 150; in de volgende 14 jaren hoogstens Fl. 24 millioen 's jaars.

zou welligt verstandiger zijn, indien zij ondersteuning gaven aan de pogingen tot verzoening met onderdanen, die toch ook hunne regten hebben, 't zij dan ware of vermeende, dan, gelijk thans geschiedt, die pogingen tot verzoening te laken.

Intusschen gaat de keizer voort op het pad dat hem het regte schijnt, en de bijval, waarmede zijne troonrede te Pest werd begroet, getuigt er voor, dat althans de Hongaren de opregtheid zijner bedoelingen niet in twijfel trekken, en allezins genegen zijn, om de verzoenende hand te grijpen welke hun wordt aangeboden. De troonrede zelve is ter beoordeeling van den staat van zaken te belangrijk, om er niet den hoofdinhoud van te vermelden.

"Het doel mijner komst" zeide Z. M. in hoofdzaak, "wil ik u in alle opregtheid mededeelen. Door onze persoonlijke interventie wenschen wij mede te werken tot wegruiming der bezwaren welke de oplossing van het hangende staatsregterlijk vraagstuk in den weg staan. Ik doe dit door met u hetzelfde punt van uitgang te kiezen, dat der Pragmatieke Sanctie. Deze grondwet van den staat waarborgde Hongarijens zelfstandigheid en autonomie, maar tegelijk ook den onverbreekbaren band tusschen de verschillende onder ons bewind staande koninkrijken en landen; eenerzijds dus wordt de zelfstandigheid van Hongarijë, door die betrekking tot de andere kroonlanden beperkt, ter anderen zijde erkennen wij echter ten volste het regt op zelfstandigheid binnen deze eenmaal afgebakende grenzen."

"Op gelijke wijze wenschen wij de bepalingen te handhaven der Pragmatieke Sanctie, betrekkelijk de integriteit der Hongaarsche kroon; en ofschoon wij in aanmerking moeten nemen, wat er in de laatste decenniën is gebeurd, hebben wij reeds aanstalten getroffen, om op dezen landdag de vertegenwoordiging mogelijk te maken van alle landen der Hongaarsche kroon."

"Te dien einde hebben wij den zevenbergschen landdag bijeengeroepen, en haar opgedragen, het eerste artikel van de wet van 1848 betrekkelijk de Unie van Hongarije en Zevenbergen ernstig te overwegen, en verzoeken wij de stenden van Hongarije dringend hetzelfde te doen, met het wetsartikel van 1847/48."

"Evenzoo hebben wij de vergaderde landdagen der koningrijken Slavoniën en Croatiën het verlangen te kennen gegeven, tijdig te zorgen dat zij op dezen landdag behoorlijk worden vertegenwoordigd.

Onder mededeeling van het besluit, in 1861 door den Croatischen landdag genomen, en waarbij de verhouding van het koninkrijk Croatiën tot dat van Hongarijen is vastgesteld, vertrouwen wij, dat de schikking over de verhouding tusschen twee eeuwen lang verbondene broederstammen, met wederzijdsche toegefelijkheid zal worden getroffen."

Hierop kwam de keizer tot de voornaamste taak, welke den landdag wacht. "De verandering der politische, economische en sociale factoren, welke inmiddels plaats gegrepen had, heeft er ons toe geleid ook onzen anderen koninkrijken en landen constitutionele regten te verleenen."

"Dien ten gevolge werd het diploma van 20 October 1860 uitgevaardigd, en wij zijn er nog steeds van overtuigd, dat de integriteit en de magt van ons rijk niet ongeschonden kan blijven bewaard, zonder de gemeenschappelijke behandeling der in dit diploma aangewezen algemeene aangelegenheden. De vorm dier behandeling werd voorgeschreven door ons patent van 20 Februarij 1861, maar daartegen zijn veelvuldige en gewigtige bedenkingen gerezen. Overtuigd, dat deze bedenkingen niet op den weg van materiële of morele pressie te verwijderen zijn, maar slechts met vrucht kunnen worden opgelost, indien de verschillende partijen elkander weten te verstaan en van de noodzakelijkheid dier gemeenschappelijke behandeling overtuigd worden, hebben wij, bij manifest van 20 September, de werkzaamheid der constitutie tijdelijk geschorst en leggen wij nu aan den landdag van ons koninkrijk Hongarijë, beide staatsstukken voor, ten einde hij deze rijpelijk overwege en goedkeure."

"Het belang van ons rijk vordert, dat deze zaak zoo spoedig mogelijk worde afgedaan; wij verwachten dat de landdag haar in den geest van verzoeningsgezinde billijkheid zal onderzoeken, en, des gevorderd, slechts zoodanige wijzigingen zal voorslaan, als niet in tegenspraak kunnen worden geacht met de levensvoorwaarden der monarchie."

"In het naauwste, ja in onafscheidelijk verband met de beslissing over deze zaak, staat de herziening en gedeeltelijke hervorming der wetten van 1848, welke op onze regten als vorst, en de bepaling der attributen van de regering betrekking hebben. 't Geen in verband met elkander staat en op elkander wederkeerig invloed oefent,

kan in de praktijk niet worden gescheiden. Met het oog op het behoud van de kracht van ons rijk, en zonder de regtmatige aanspraken onzer andere landen te verkorten, is het niet mogelijk, dat deze wet *onveranderd* geldigheid erlange. Ofschoon dus in het afgetrokkene tegen deze wetten niets kon worden ingebragt, kunnen wij haar onmogelijk met onzen huldigingseed bekrachtigen, voor en aleer door de vaststelling der wederzijdsche regten en verpligtingen, de regten onzer andere onderdanen behoorlijk zijn gewaarborgd. Het is derhalve noodzakelijk, dat bepalingen dezer wetten, waardoor onze vorstelijke regten worden beperkt, of die betrekking hebben op den regeringsvorm, zoodanig worden gewijzigd, dat zij met de instellingen des rijks in overeenstemming komen."

"Op die wijze zal het mogelijk zijn, dat wij met een gerust geweten onzen koninklijken huldigingseed afleggen en de, op gepaste wijze hervormde en voor alle tijden duurzaam bevestigde Hongaarsche constitutie bezwerende, de kroon aanvaarden van den heiligen Stephanus, onzen apostolischen voorvader, — de heilige kroon, wier schoonste steen, indien onze wenschen worden vervuld, de welvaart van ons koninkrijk Hongarije en de duurzame liefde zijner volken zal zijn."

Ziet daar in groote trekken den inhoud der koninklijke toespraak, welke aanhoudend door daverende jubelkreten werd afgebroken. Waarlijk! het is voor de Hongaren eene gulden gelegenheid; hun geluk en grootendeels dat van Oostenrijk hangt af van de wijze, waarop zij er gebruik van zullen maken. Men vreest, en die vrees is niet geheel ongegrond, dat zij ook thans hunne eischen te hoog zullen stellen, — dat de verzoenende hand zal worden afgewezen, — dat de Hongaarsche constitutie niet zal worden bezworen, omdat dit — zoo men in zijne vorderingen blijft volharden, — zonder gevaar voor het verband met de overige deelen des rijks niet mogelijk zal zijn. En of, ook al wordt aan de wenschen des keizers gehoor gegeven, ook al worden de voorwaarden tot herstel der oostenrijksche constitutie vervuld, Slaven en Germanen te zamen eene vertegenwoordiging kunnen vorrmen, waardoor metderdaad het constitutionele leven in Oostenrijk tot nieuwe ontwikkeling komt, is eene vraag, welke nog moeijelijker te beslissen is. Het gemeenschappelijk beleid van een land, uit zoo verschillende bestanddeelen

zamengesteld, is zeker eene moeijelijke taak; maar onoverkomelijk zijn deze bezwaren niet, indien de duitschers slechts in tijds willen bedenken, dat het in deze wereld nog geene uitgemaakte zaak is, dat zij zijn, 't geen zij zoo gaarne gelooven te zijn, de uitverkorenen tot verspreiding van verlichting en beschaving.

Bloeit de vrijheid alleen onder de volken van duitschen stam, — aangenomen eens, dat ze er bloeit, en men zich in Duitschland niet wat veel vergenoegt met het vaste geloof aan eene toekomst, welke met de werkelijkheid nog niet best in overeenstemming is te brengen, tenzij men, gelijk voorzigtigheidshalve dan ook doorgaans geschiedt, de Angelsaksers onder de duitsche broeders telt, en met het oog op Engeland en Amerika verklaart, dat de toekomst der wereld in de handen der Germanen ligt? Zijn Slaven en Romanen ganschelijk onvatbaar voor staatkundige ontwikkeling en van het absolutisme de natuurlijke prooi? 't Geen in Spanje en in Frankrijk geschiedt is stellig niet bijzonder trootstrijk, maar wie zegt ons wat er voorvalt in den boezem van den Russischen kolos, wat in die latijnsche republieken der nieuwe wereld, waarvan ons slechts nu en dan iets wordt gemeld, zonder dat het altijd even gemakkelijk is daaruit eenige bruikbare resultaten te trekken; want is zelfs reeds 't geen omtrent de Unie algemeen bekend is uiterst gering gebleken, de kennis van 't geen er in Zuid-Amerika geschiedt is nagenoeg geene.

Thans, nu een der grootste mogendheden van Europa zich te kwader ure in eene onderneming heeft gestoken, welke aanhoudend, zij het dan ook slechts bij geruchte, de rust der wereld bedreigt, — nu Frankrijk gebruik makende van de binnenlandsche onlusten in de Unie, in Mexiko een tweede cesarisme poogde te vestigen, wordt de belangstelling weder levendig in 't geen er is geworden van die overblijfsels der eenmaal zoo rijke spaansche bezittingen.

Te meer, nu Spanje dezer dagen eene nieuwe poging beproefde, om zich op gemakkelijke wijze ten koste dier vroegere bezittingen te verrijken, en een tegenstand vond, welken men oogenschijnlijk niet heeft verwacht.

Zonder op den moed der Chilianen iets af te dingen, kan men aannemen, dat de vierjarige burgerkrijg in Amerika, ook op de houding van Chili tegenover Spanje een niet geringen invloed heeft

gehad. Zoo lang de partij der slavenhouders in de Unie de bovenhand had, werd de groote Amerikaansche republiek in het Zuiden weinig vertrouwd. Men spiegelde zich aan het lot van Mexiko, aan de expeditiën tegen Guatamala en Cuba, en zag daarin te regt een streven, om het gezag der Unie ook over het Zuiden van Amerika uit te breiden. De latijnsche volken van Amerika vreesden de woelzieke Angelsaksers, al vonden zij ook in onderlinge verdeeldheid voortdurend een beletsel, om zich met goed gevolg tegen hunne aanmatiging te verzetten. 't Geen hun onmogelijk was werd door Napoleon beproefd; een latijnsch keizerrijk op de grenzen der Unie zou den voortgang der Angelsaksische beschaving en begrippen stuiten en daardoor de magt zijn geknot, welke voor de oude wereld met der tijd gevaarlijk dreigde te worden. Maar inmiddels had er in Zuid-Amerika reeds een omkeer plaats gehad in de beschouwingen betrekkelijk de Unie. Terwijl men in Europa, althans onder de magthebbers in Frankrijk, nog in den waan verkeerde, dat de worsteling slechts eene worsteling was tusschen partijen, die niet dan met ontbinding eindigen kon, begon men in de zuidelijke republieken te begrijpen, dat de Unie *als geheel* niet was 't geen men zich vroeger had voorgesteld, eene voortdurende bedreiging tegen het Zuiden, maar integendeel de voorvechtster der amerikaansche onafhankelijkheid. Men ontdekte spoedig, dat er niet om personen, maar om groote beginselen werd gestreden, dat de opstand inderdaad was een laatste, wanhopig verzet der groote grondbezitters tegen de eischen der beschaving, — dat met hun onvermijdelijken ondergang, ook een eind komen zou aan de aanvallende staatkunde, welke alleen door de slavenhouders, en in 't belang der slavernij was gevoerd. Omstreeks dezen tijd, en met het oog op de welbekende vijandige gezindheid van Spanje jegens zijne vroegere bezittingen, beginnen dan ook de onderhandelingen tot eene naauwere aaneensluiting tusschen de beide Amerikaas. Vooral Chili was het, dat daarbij den toon aangaf; van den beginne af had de bevolking er begrepen, wat er bij den strijd in de Unie op het spel stond, en onverholen had zij zich voor de zegepraal van het Noorden verklaard; nu de zege is bevochten is het wederom Chili, dat het ijverigst werkzaam is in het belang eener verstandhouding tusschen de verschillende amerikaansche rijken, waardoor eindelijk alle bemoeijing van Europa

met het vaste land van Amerika eene onmogelijkheid worden zal.

Het is dan ook niet te verwonderen, dat in deze omstandigheden de hooghartige eischen van den spaanschen admiraal Pareja van de hand werden gewezen; maar er valt niet aan te twijfelen, of hetzelfde zou zijn geschied, ook al ware het bewustzijn nog minder levendig, dat alle amerikaansche rijken er evenveel belang bij hebben, om aan europesche inmenging in hunne aangelegenheden voor goed een einde te maken. Immers voor het oogenblik kan Chili nog slechts op de sympathie, niet op dadelijken bijstand der Unie rekenen, en welligt zou het zich even ootmoedig als Peru voor de spaansche aanmatiging hebben gebogen, indien het even gemakkelijk te verwonden ware geweest. Maar Chili heeft geene Chinchas te verdedigen; het is rijk door den handel op het buitenland, en eer Spanje hare 32 havens voldoende heeft geblokkeerd, zou eene vloot van vrijbuiters Spanje reeds gevoeliger schade hebben toegebragt, dan het Chili ooit kon berokkenen. Bovendien was het onregt der Spanjaarden in deze zaak zoo handtastelijk, dat een natie, die eenig gevoel van eigenwaarde bezit, hunne eischen toegeven kon, zelfs al wist zij van te voren, dat men den strijd geen half jaar volhouden kon.

Het is inderdaad bedroevend een staat als Spanje te zien rooven langs den grooten weg, eerst in Marocco, toen in Peru, thans in Chili, en dit terwijl er slechts middelmatige wijsheid noodig zijn zou, om het land tot den ouden bloei te verheffen, indien men zich onthield van de rampzalige zucht om buiten af zich een goedkoopen roem te verschaffen, terwijl het binnenland steeds erger wordt verwaarloosd.

De pogingen tot bemiddeling door Engeland gedaan, schijnen niet tot eene gunstige uitkomst te hebben geleid; of men op ondersteuning van de zijde der Unie kan rekenen is nog niet gebleken, maar bij de stemming, welke thans in Zuid-Amerika heerscht, en welke thans weder op nieuw spreekt uit de verdrijving van generaal Pezet, den peruaanschen president, die het verdrag met Spanje sloot, zou het zeer goed kunnen gebeuren, dat de onderneming voor Spanje geheel anders afliep, dan men zich tot dusverre daar schijnt te hebben voorgesteld.

Wat de tusschenkomst der Unie betreft, deze is voor als nog niet zeer waarschijnlijk; de Unie heeft ernstiger aangelegenheden aan de hand; zij heeft een zwaren strijd gevoerd voor haar behoud; zij moet dien op ander gebied voortzetten, zullen de vruchten niet te loor gaan.

En daarmede komen wij het eerst tot eene andere vraag, eene vraag, die de wereld nog grooter belang inboezemt dan het vermoedelijk einde van het geschil tusschen Spanje en Chili.

Hoe zal de Unie zich gedragen tegen over die andere inmenging in de amerikaansche politiek, tegen over den inval der Franschen in Mexiko?

Reeds meermalen is er in deze bladzijden op gewezen, hoe bezwaarlijk het is, zich van den staat van zaken in Mexiko eene juiste voorstelling te vormen. Allerlei oorzaken werken te zamen, om de berigten welke tot ons komen, te verminken en te vervalschen, en bij al 't geen ons wordt gemeld moet men zich aanhoudend afvragen, of er ook eenig belang bij kan zijn de zaak aldus en niet anders voor te stellen.

Dat Frankrijk niet ligt tot de Mexikaansche expeditie zou zijn gekomen, indien de handen der Unie niet door den opstand waren gebonden, staat vast, en het is dan ook geenszins te verwonderen, wanneer men in Amerika deze geheele zaak als eene beleediging beschouwt en er zich nu en dan vrij gevoelig over betoont. Maar dat de zaak der afgescheiden staten in Engeland zooveel ondersteuning vond, verwekte geene geringere ontevredenheid, en toch, hoe menigmaal men Europa reeds, naar aanleiding van het geschil over de Alabama, met oorlogzuchtige tijdingen heeft verschrikt, tot dusverre gebeurde er niets, waaruit men zou kunnen opmaken, dat de Unie voornemens was zich over deze zaken te wreken, en de kalmte is dan ook in deze reeds geruimen tijd teruggekeerd. Anders ging het met de Mexikaansche zaak; nu eens vernam men, dat Seward eene scherpe depêche gerigt had aan de fransche regering, houdende aanzegging van zich zoo spoedig mogelijk uit Mexiko terug te trekken; dan weder hoorde men dat generaal Grant, gewoonlijk zoo achterhoudend, zich onbewimpeld tegen verdere voortduring der fransche interventie had verklaard; laatstelijk weder was het een ander amerikaansch generaal, Schofield, die te Parijs aangekomen, volgens de verzekering der fransche dagbladen, wel niets anders ten doel hebben kon, dan op oogenblikkelijke ontruiming van den Mexikaanschen bodem aan te dringen.

Trouwens al deze dingen zou men ook in Frankrijk gaarne zien, en wat gelooft men gereeder dan 't geen met zijne wenschen

strookt. Is éene zaak in Frankrijk impopulair, dan is het de Mexikaansche expeditie, die tot dus ver nog slechts luttel roem, en daarentegen vrij wat onrust heeft opgeleverd. Bovendien, en voor velen is dit de hoofdzaak, meer dan eenige andere onderneming belet deze den terugkeer tot het evenwigt van baten en lasten; geen grooter vijand van de fransche schatkist, dan 's keizers vriend aan de overzijde van den Atlantischen oceaan, de jeugdige keizer van Mexiko. Wat nog het ergste is, er is veel grond voor het vermoeden, dat de keizer zelf thans niet bijzonder ingenomen is met de geheele zaak; de poging om in de nieuwe wereld een tegenhanger te vestigen van het tweede keizerrijk, — om een ondoordringbaren dam op te werpen tegen de Angelsaksische beschaving, is stellig mislukt. Keizer Maximiliaan was niet zulk een gedwee volgeling van den tweeden Napoleon, als deze wel wenschelijk had gekeurd, en de omstandigheden waren daartoe ook niet bijzonder gunstig. Eén gewigtig element in de berekening, de triomf der afgescheiden staten, faalde nog lang voor men het doel had bereikt; en reeds eer dit was geschied, zag de mexikaansche keizer in, dat de partij, op wier ondersteuning hij had gerekend, de partij der klerikalen, hem niet dienen kon, wilde hij de waarachtige belangen zijner onderdanen niet geheel prijs geven. Deze ongelukkige zucht van den jeugdigen vorst, om niet slechts keizer, maar een goed keizer te zijn, was eene tweede feil in de berekening. Iemand, die al strijd voerende tegen Juarez en de liberalen, ten slotte slechts gekomen bleek te zijn om de staatkunde der liberalen voort te zetten, schiep zich moeijelijkheden, welke een minder naauwgezet vorst niet zouden hebben in den weg gestaan.

Maar was daarmede alles gezegd; werd nu de zaak van het nieuwe keizerrijk hopeloos? Zou Frankrijk zich vrijwillig er aan onttrekken, of er door de Unie toe worden genoodzaakt?

Het laatste was niet waarschijnlijk. Zelfs bij de onderstelling, dat Frankrijk de zaak moede is, ziet men in Amerika zeer goed in, welke gevolgen het hebben zou, indien men eene poging deed, om al te heftigen aandrang te bezigen. Dan zou de politieke opinie in Frankrijk plotseling eene wending ondergaan; zelfs zij, die het heftigst om ontruiming van Mexiko hadden geroepen, zouden zich scharen aan de zijde van hen, die wel willen wijken, maar niet

voor geweld. Kan de keizer zich op eervolle wijze aan de onderneming onttrekken, men zou dit waarschijnlijk toejuichen; maar evenzeer zou men het toejuichen, indien Frankrijk zich niet tot ontruiming wilde laten dwingen.

Derhalve, 't zij dat men in Frankrijk de onderneming wenscht te laten varen of niet, de Unie moet den keizer de eer laten, ten ware zij tot het uiterste, een oorlog met Frankrijk, kan overgaan. Dit nu is niet waarschijnlijk. De gesteldheid in de Zuidelijke Staten der Unie is nog geenszins van dien aard, dat men met volkomen gerustheid een buitenlandschen krijg zou kunnen wagen. De wijze, waarop de eerste maatregelen van den president in het Zuiden zijn bejegend, heeft hem, en geheel het Noorden met hem, de oogen geopend. De vergevensgezindheid, waarmede de Zuidelijken door het Noorden aanvankelijk werden begroet, heeft hun blijkbaar verrast, en verleid tot zaken, die niet zouden zijn geschied, indien zij niet wederom, even als bij 't begin van den opstand, zich hadden bedrogen in de oorzaak dezer verzoenende stemming. Even als men bij het begin van den strijd dacht, dat de Noordelijke Staten geen ernstigen wederstand zouden bieden, scheen men thans van meening, dat zij zich zouden vergenoegen met hetgeen tot dusverre was verkregen en verder op hunne lauweren rusten. En spoedig openbaarden zich dan ook onmiskenbare teekenen er van, dat het Zuiden wel was onderworpen, maar niet veranderd. Die vroeger 't heftigst hadden aangespoord tot verzet, werden thans weder alom als de echte vertegenwoordigers van den volksgeest naar de constituanten afgevaardigd. Slechts schoorvoetende, en nadat de president herhaaldelijk hoogere eischen had gesteld, kwam men er toe, de voorwaarden te vervullen, die voor wederopneming in de Unie werden gevorderd. Het amendement op de constitutie, waarbij de slavernij werd afgeschaft, werd aangenomen; de schuld, door de confederatie, of de verschillende staten der confederatie ten behoeve van den opstand aangegaan, werd verloochend; maar al deze dingen betroffen meer den vorm dan het wezen; de onwil, om zich in den nieuwen staat van zaken te voegen, bleef blijkbaar even groot; waar men het kon, werden de pogingen der regering ten behoeve der vrijgelaten slaven verlamd; bijna nergens gelukte het eenige waarborgen te erlangen, dat, na het terugtrekken der Unietroepen, de slavernij

niet onder andere benamingen, maar in des te hatelijker vorm weder zoude worden ingevoerd; bijna overal bleek het, dat men zich slechts schikte in het onvermijdelijke, met het stellige voornemen, om gaandeweg weder den vroegeren invloed te herwinnen, en de nieuwe orde der dingen des noods met geweld om te keeren.

Zoo lang deze toestand voortduurt, kan de Unie kwalijk aan een oorlog met het buitenland denken; vooral niet aan een oorlog, waarvan ten slotte zoo luttel heil te verwachten is, als van dien ten behoeve van Mexiko.

Want al wordt ons nog zoo dikwijls verzekerd, dat de toestand van Maximiliaan onhoudbaar is, — al weet men, gelijk dezer dagen geschiedde, haarklein uiteen te zetten, hoe hij en zijne gemalin een plan tot ontvlugting hadden beraamd, maar daarin door de fransche autoriteiten werden belet, — 't geen natuurlijk spoedig weder even stellig werd tegensproken, als het eerst werd verzekerd — welke bewijzen voert men aan tot ondersteuning dezer bewering? Losse geruchten, waartegen andere zaken kunnen worden aangevoerd, b. v. dat blijkens de openbaar gemaakte staten van in- en uitvoer, handel en nijverheid voortdurend in vrij aanzienlijke mate toenemen, en het dus, althans in sommige streken des lands, beter moet gesteld zijn, dan tijdens het bewind van Juarez.

Maar al ware dit niet zoo, wat zou dan de Unie kunnen bewegen tot een moeijelijken strijd, die ten slotte toch slechts het gevolg hebben zou, dat de verwarring in Mexiko even groot bleef als vroeger.

De presidiale boodschap heeft dan ook aan deze voortdurende onrust voorloopig een eind gemaakt, door te bewijzen, dat er voor een oorlog met Frankrijk geen gevaar is, derhalve dat men de oplossing van het Mexikaansche vraagstuk zal overlaten aan den tijd.

Of men nu daarom op vrijwillige ontruiming van Frankrijk rekenen kan, is eene andere vraag. Ook dit is niet zulk eene eenvoudige zaak als het schijnt. Niet slechts Frankrijks eer, maar ook zijn belang is in deze aangelegenheid betrokken. De Mexikaansche kwestie is ten slotte bovenal "une question d'argent." Niet slechts zijn er aanzienlijke leeningen gesloten, waarvan de obligatiën zich grootendeels in de handen van fransche onderdanen bevinden, maar ook de keizerlijke schatkist zou aanzienlijke verliezen lijden, indien plot-

seling tot ontruiming van Mexiko werd besloten zonder meer. Er wordt thans van eene combinatie gerept, waardoor aller belangen zouden worden gewaarborgd en Frankrijk tevens gelegenheid verkrijgen, om zich zonder de minste schade of schande terug te trekken. Afstammelingen van den eersten mexikaanschen keizer, van Iturbide, bevinden zich, gelijk men weet, in Parijs, en naar men wil, spelen deze in de nieuwe schikking eene belangrijke rol. Maximiliaan zou afstand doen van den troon, ten behoeve van een der Iturbides; Juarez zou door de regering der Unie worden aangemaand met deze schikking genoegen te nemen; het land zou worden verklaard in staat van rust, en de fransche troepen zouden zich onmiddellijk naar Europa inschepen. Natuurlijk zouden dan alle regten en verpligtingen van het nieuwe keizerrijk worden erkend en zou er ten opzigte der fransche vorderingen eene schikking worden getroffen. In hoeverre dit alles echter meer is dan een zamenstel van vernuftige gissingen, kan natuurlijk op den oogenblik kwalijk worden beslist.

't Gevolg van de stemming, welke zich, gelijk boven kortelijk is aangeduid, in het Zuiden openbaarde, was dat de partij der democraten bij de verkiezingen in het Noorden bijna overal de nederlaag leed. Zelfs New Yersey, waar de partij der slavenhouders steeds ondersteuning vond, koos ditmaal een republikein tot gouverneur, en vaardigde republikeinen, of liever unionisten af naar het congres. De groote vraag was, zouden de afgevaardigden der Zuidelijke Staten onmiddellijk zitting nemen en daardoor stem ontvangen, of zouden zij worden geweerd, totdat de vergadering had beslist, of de Zuidelijke Staten al dan niet reeds weder als tot de Unie behoorende konden worden beschouwd? De vraag schijnt zeer vreemd; immers hoe kon men de afgevaardigden van het Zuiden als wettig gekozen beschouwen, wanneer niet hunne staten als leden der Unie werden gerekend; en wederom, indien er twijfel was over dit punt, hoe kon men dan gedoogen dat het mede door de belangstellenden werd beslist? Desniettemin is de vraag gerezen, en was het zelfs zeer twijfelachtig, of zij niet ten gunste der Zuidelijken zou zijn beantwoord, indien men zoo verstandig ware geweest minder heftige partijgangers af te vaardigen. Thans, nu overal weder de mannen wer-

den gekozen, die vroeger het vuur van den opstand hadden aangeblazen, begreep men zeer voorzigtig te moeten zijn.

Toen bij den aanvang der zitting de namen der leden van het congres werden voorgelezen sloeg de griffier, Mc Pherson, die der zuidelijke afgevaardigden over, of liever hij noemde ze niet, omdat hij geweigerd had hen in te schrijven, op grond van bezwaren over de wettigheid hunner verkiezing. Toen Tennessee aan de beurt was, en de namen zijner afgevaardigden niet werden vernomen, vroeg een hunner het woord, 't geen door den griffier werd geweigerd. Onmiddellijk protesteerde Brooks, de bekende democraat uit New-York tegen deze weigering, en zocht te betoogen, dat de president, (die uit Tennessee afkomstig is) geen regt had op zijne plaats in het White House, indien Tennessee niet in de Unie was. De griffier riep den spreker tot de orde, en het huis constitueerde zich nu zonder de zuidelijke afgevaardigden, en herkoos den heer Schuyler Colfax als president. Hierop diende de heer Thaddeus Stevens (een radikaal) een voorstel in tot benoeming eener commissie uit beide kamers, den senaat en het lagerhuis, ten einde te onderzoeken in hoeverre de onlangs afgescheiden staten regt hadden op vertegenwoordiging in het congres, met de vrijheid om op onbepaalden tijd over deze zaak te rapporteren, 't zij bij wetsvoordragt of op andere wijze, en onder de bepalingen, dat geen lid der Zuidelijke Staten zou worden toegelaten, voor en aleer het congres een besluit genomen heeft, terwijl alle stukken op deze afgevaardigden betrekkelijk, zonder voorafgaande discussie naar gezegde commissie zouden worden verwezen. Men poogde de aanneming van dit voorstel te beletten, eerst door het tegenvoorstel, om later eene beslissing te nemen, toen door het voorstel om deze resolutie "op de tafel van het huis te leggen" ('t geen gelijk staat met een voorstel tot verwerping). Dit tegenvoorstel werd met eene groote meerderheid verworpen, en de resolutie van den heer Stevens aangenomen. Tot deze handelwijze was Zaturdags te voren besloten, in eene vergadering (caucus) van 124 republiekeinsche congresleden, waarin de meening der radikalen had gezegevierd.

De boodschap van den president werd onder herhaalde toejuiching voorgelezen. Luidens de berigten vond vooral het slot, waarin de verhouding tot Engeland en Frankrijk werd uiteengezet, den grootsten bijval.

Het volgende is de hoofdzakelijke inhoud van dit stuk, waarvan echter tot heden nog slechts uittreksels bekend zijn.

Omtrent de verhouding tot de Zuidelijke Staten moet de president nagenoeg het volgende hebben gezegd: "Men verlangt niet te veel, indien men eenerzijds eischt dat de restauratie overeenkome met de betuigingen omtrent zijne gezindheid om het verledene te vergeven en te vergeten, en andererzijds, dat het bewijs van opregte begeerte tot behoud der Unie buiten allen twijfel worde gesteld door de aanneming van het amendement op de constitutie, waarbij de slavernij wordt afgeschaft. Is dit geschied, dan verblijve het aan de verschillende staten, hunne zetels weder te hernemen in het congres, en daardoor het werk der restauratie te voltooijen."

Eene andere zinsnede luidt aldus: "Er is verraad gepleegd, en degenen, die van verraad zijn betigt, moeten worden teregtgesteld. Maar zij hebben er aanspraak op, dat hunne zaak voor eene gewone burgerlijke regtbank worde bepleit; het doel moet alleen zijn handhaving der wet en in 't licht stelling der waarheid. Verraad is eene misdaad: die er aan schuldig is moet worden gestraft, en het moet geregtelijk worden uitgemaakt, dat geen staat het regt tot afscheiding heeft."

Dit gedeelte, waarvan blijkbaar slechts een zeer onvolledig uittreksel wordt gegeven, een uittreksel althans, dat het verband tusschen de verschillende stellingen niet opgeeft, kan niet anders doelen dan op de zaak van Jefferson Davis, en bevestigt de vroeger geuite bewering, dat men, door hem voor eene burgerlijke regtbank te brengen, ook wettig wil uitmaken, 't geen feitelijk reeds vaststaat, dat de souvereiniteit berust bij de Unie, en niet bij elken staat. Immers indien Davis wordt aangeklaagd van hoogverraad, kan de regtbank hem niet veroordeelen, tenzij eerst eene wettelijke interpretatie der constitutie worde gegeven, houdende, dat het verbond der amerikaansche Staten niet is een contract, dat door een der partijen naar goedvinden kan worden opgezegd, maar een onverbreekbare band. Met andere woorden, is de Unie een statenbond, dan bleven de staten elk op zich zelve, volkomen in hun geheel; dan behield ieder hunner zijne souvereiniteit, dan bestond ook het regt van afscheiding, en kunnen zij, die de afscheiding veroorzaakten, niet worden veroordeeld wegens hoogverraad. Is de Unie een

bondstaat, dan hebben de staten hunne souvereiniteit aan de Unie afgestaan, is afscheiding rebellie tegen den wettigen souverein, en kunnen de rebellen en hunne aanvoerders ook als landverraders worden vervolgd en gestraft.

Dat men nu niet die vervolging verlangt, maar eenvoudig eene geregtelijke decisie over het hoofdpunt der kwestie, is reeds genoegzaam gebleken. Bijna niemand dergenen, die bij de bekende proclamatie van de amnestie werd uitgesloten, of hij heeft pardon erlangd, indien er om werd gevraagd. Niemand is wegens den opstand bemoeijelijkt of gevangen gehouden dan zeer enkele aanvoerders, en hoogst waarschijnlijk zal alleen de zaak van Jefferson Davis in regten dienen, gelijk vroeger ook het beruchte voorval met Dred Scott gediend heeft, om bij het opperste geregtshof eene decisie te verkrijgen omtrent de voortvlugtige slaven.

Voor het overige deelt men betrekkelijk de binnenlandsche aangelegenheden nog slechts kortelijk mede, dat de president dringend voorziening heeft gevraagd in de zaak van het ruilmiddel, en verder, dat de vloot, van 530 schepen met 3000 stukken is verminderd tot op 117 schepen met 830 stukken; dat het leger op voet van vrede zal worden gebragt, namelijk op een effectief cijfer van 50,000 man, met behoud der kaders, welke noodig zijn, om dit cijfer, des gevorderd tot 82,000 man te verhoogen. Eindelijk, dat de begrooting van leger en vloot van een cijfer van D 516 millioen tot op D 33 milloen is verminderd. Al hetwelk zeker niet geschikt is, om de Unie van oorlogzuchtige bedoelingen te verdenken.

Wat de verbetering van het ruilmiddel betreft, zegt het rapport van den minister van finantien, dat er thans voor D 700 millioen aan papieren geld in omloop is, de billetten der nationale banken medegerekend, welke hoeveelheid hoogst waarschijnlijk nog zal vermeerderen. Het vestigt de ernstige aandacht van het congres op deze zaak, welke de bron kan worden van de bitterste rampen. Alleen door beperking van de hoeveelheid ruilmiddel kan daarin grondige verbetering worden gebragt, en dit is slechts mogelijk door het papieren geld der Unie aan den omloop te onttrekken.

Naar men uit de korte en nog zeer onvolledige berigten mag opmaken, stelt de minister voor: conversie der vlottende schuld in rentegevende gevestigde schuld, en zoodanige maatregelen als

tot geregelde betaling der renten op deze nieuwe schuld noodig zullen zijn.

Het deficit van het loopende dienstjaar Junij 1865 / Junij 1866 zal D 112 millioen bedragen, welke door leeningen moeten worden gedekt; het daarop volgende dienstjaar zal een batig saldo opleveren van D. 11 millioen.

Van hetgeen door den president omtrent de buitenlandsche aangelegenheden is gezegd, bezit men reeds den volledigen tekst, en men kan daarover dus een juist oordeel vellen, ofschoon dit wat Frankrijk betreft, nog nader zal moeten worden bevestigd door de met dit rijk gevoerde correspondentie, welke mededeeling aan het congres is toegezegd.

"Onze burgerkrijg, thans gelukkig geeindigd, heeft eenige sporen nagelaten, in de betrekkingen tot minstens eene der groote zeemogendheden. De erkenning der opstandelingen als oorlogvoerenden is zonder precedent, en door de uitkomst niet geregtvaardigd. Maar in de stelsels van onzijdigheid door de mogendheden gevolgd, welke deze erkentenis gaven, was een gewigtig verschil. De krijgsbehoeften der opstandelingen werden grootendeels door Britsche fabrieken geleverd, en Britsche schepen met Britsche bemanningen, en met Britsche wapenen voorzien, verlieten de Britsche havens ten einde den Amerikaanschen handel te benadeelen, onder begunstiging van aanstellingen namens de afgescheiden staten." .... "De ernstige begeerte voor het behoud van den vrede deed mij het voorstel goedkeuren, reeds eer ik het bewind aanvaardde, dezerzijds gedaan, om de hieruit voortvloeijende geschilpunten aan eene scheidsregterlijke uitspraak te onderwerpen." .... "Dit werd door Engeland van de hand gewezen, dat ons daarentegen voorstelde eene gemeenschappelijke commissie te benoemen ten einde de eischen te onderzoeken, welke beide landen tegen elkander mogten hebben. Ook wegens den zeer onvoldoenden vorm van dit voorstel werd het door ons verworpen."

"De Vereenigde Staten hebben deze zaak niet voorgesteld, als eene verdenking der goede trouw van eene mogendheid, welke de vriendschappelijkste gezindheid bleef betuigen, maar als bevattende vraagstukken van internationaal regt, wier oplossing in het belang van den vrede der volken is. Ofschoon geldelijke schadeloosstelling harer verongelijkte onderdanen het gevolg zou zijn geweest van eene

beslissing ten nadeele van Engeland, was het verkrijgen dier vergoeding niet ons hoofddoel. Onze beweegredenen waren edeler; wij wenschten bovenal eene beslissing omtrent gewigtige internationale vraagstukken, in 't belang van vrede en regt. De gronden op welke de Britsche minister zijne regtvaardiging bouwt zijn hoofdzakelijk deze, dat de wetten van een land en de interpretatie dier wetten door inlanders gegeven de maatstaf moeten zijn zijner verpligtingen als onzijdige mogendheid. Ik gevoel mij gedrongen, u en de wereld als mijn gevoelen te kennen te geven, dat deze regtvaardiging voor het hof der natien niet zou kunnen worden staande gehouden. Tegelijkertijd raad ik voor het tegenwoordige geene pogingen aan tot herstel door wetgeving; voor het vervolg moet de vriendschap tusschen beide natiën gebouwd zijn op den grondslag van wederzijdsche regtvaardigheid."

Tot dusverre de verhouding tot Engeland. De laatste zinsneden zijn niet duidelijk en hebben reeds aanleiding gegeven tot misverstand. Men meende dat Johnson te kennen wilde geven, dat het congres (*the* legislation) moest afzien van verdere pogingen tot herstel van deze grieven (redress); dat hij derhalve den raad gaf Engeland niet verder over de zaak te bemoeijelijken. De bedoeling wordt intusschen duidelijk door vergelijking der vroeger publiek gemaakte correspondentie. Graaf Russell had zich verschanst achter de stelling, dat Engeland zijne wetgeving op dit stuk eerlijk had toegepast, maar gaf toe, dat de wetgeving blijkens de uitkomst gebrekkig was. Immers men had het uitloopen der schepen niet kunnen verhinderen; want hunne bestemming bleek doorgaans eerst, nadat zij de Engelsche havens waren uitgezeild, derhalve wanneer het te laat was. Met het oog hierop beval Russell aan, door betere wetgeving (legislation) latere eventuele moeijelijkheden te voorkomen. Dit nu acht president Johnson voorloopig minder noodzakelijk, en hij raadt het het congres af. Waarom?

Welligt omdat de Unie ten slotte dezen staat van zaken niet betreurt, en het althans bijzonder grootmoedig heeten kan, indien zij thans uit eigen beweging zich een weg sloot, welke, na het door Engeland gestelde precedent, bij voorkomende gelegenheden zou kunnen worden bewandeld, tot niet geringe schade voor de Engelsche handelsvloot. En in dit licht beschouwd, zou de laatste zinsnede

("for the future friendship between the two countries must rest on the basis of *mutual* justice") welke anders niet zoo bijzonder helder is, wel eens eene zeer ondeugende beteekenis kunnen hebben, namelijk deze, dat Engeland, zoo het ooit met eenige mogendheid in oorlog gewikkeld wordt, niet anders kan verwachten, dan te worden gemeten met dezelfde maat, welke het tijdens den opstand voor de Unie heeft gebruikt.

Het volgende heeft betrekking op Frankrijk.

"Sedert de vestiging onzer vrije staatsregeling is de beschaafde wereld herhaaldelijk geschokt door omwentelingen in 't belang nu eens der democratie dan eens der monarchie; steeds hebben de Vereenigde Staten wijselijk en standvastig geweigerd voor den republikeinschen regeringsvorm propaganda te maken. Het is de eenige regeringsvorm, welke ons, in onze omstandigheden, past; maar nimmer hebben wij getracht die anderen op te dringen; altijd hebben wij ons gehouden aan het wijze woord van Washington, dat wij haar slechts moesten aanbevelen door haar zorgvuldig te handhaven, en een verstandig gebruik te maken van hare zegeningen. Gedurende al den tijd, welke daarop gevolgd is, was de staatkunde der Europesche mogendheden en die der Vereenigde Staten eenstemmig. Tweemaal hebben er geruchten geloopen over een inval in sommige streken van Amerika, ten gunste der monarchie. Tweemaal hebben mijne voorgangers zich genoodzaakt gezien de gevoelens der natie betrekkelijk zulk eene interventie te doen kennen. Beide malen werden de vertoogen der Unie geëerbiedigd, krachtens de overtuiging van de zijde der europesche mogendheden, dat het stelsel van non-interventie en wederkeerig onthouden van propagandisme voor beide werelddeelen het beste stelsel was. Sedert zijn wij welvarender en magtiger geworden, maar wij blijven getrouw aan onze stelling; wij laten de europesche natien vrijheid in de keuze harer heerschers en regeringsvormen. Deze matiging onzerzijds mag in billijkheid aanspraak maken op even groote matiging van de andere zijde; wij zouden het als een groote ramp beschouwen voor ons zelven, voor de zaak der goede regering, voor den vrede der wereld, indien eenige europesche mogendheid de amerikaansche natie, als 't ware wilde uitdagen, om de zaak der republiekeinsche voorstellingen te verdedigen tegen vreemde interventie. Wij kunnen en willen niet voorzien welke omstandigheden er zich zouden kunnen voordoen, waar-

onder wij genoodzaakt zouden zijn, ons te verdedigen tegen plannen onzen regeringsvorm vijandig. De Vereenigde Staten wenschen te blijven handelen, gelijk zij tot dusverre gehandeld hebben; zij zullen dit pad niet verlaten, tenzij zij er door aanvallen van Europesche mogendheden toe worden gedwongen; en wij vertrouwen op de wijsheid dier mogendheden en op hare regtvaardigheid, ter eerbiediging van het stelsel van onthouding in elkaars aangelegenheden, dat door den tijd geijkt is en door zijne goede uitkomsten zich in beide werelddeelen aanbevolen heeft.

De correspondentie tusschen de Vereënigde Staten en Frankrijk, betrekkelijk zaken welke het onderwerp zijn geworden van discussie tusschen de beide regeringen, zal te bekwamer tijd aan het congres worden voorgelegd."

Bezadigder en waardiger taal kon men van den volleerdsten diplomaat naauwelijks hebben verwacht, en dit nu zijn de betuigingen van den man, dien men nog slechts weinige maanden geleden voorstelde als een soort van zedelijk monster, verslaafd aan de onedelste neigingen, een woestaard, wien men geen enkelen dag het beleid der publieke zaak kon toevertrouwen, zonder gevaar dat hij de gansche wereld in vuur en vlam zou zetten.

Waarlijk! Indien er iets geschikt is, om propaganda te maken voor de republiekeinsche instellingen, dan is het de gedachte aan de loopbaan van dezen man, die uit de laagste klasse der zuidelijke maatschappij stap voor stap zich den weg veroverd heeft tot de hoogste betrekking van den staat, en daar zich in woorden en daden de gelijke toont van de beste vorsten, welke de monarchale instellingen ooit hebben gekend.

Maar wat Johnson zoo echt vrijzinnig zeide: "het is de eenige regeringsvorm welke ons onder onze omstandigheden past, en nimmer hebben wij getracht haar aan anderen op te dringen," bevat eene les ook voor degenen, die in vormen het heil der menschheid zoeken, en niet in 't geen zich in die vormen openbaart; die met ruw geweld deze instellingen zouden wenschen op te dringen ook aan degenen, wie zij welligt niet zouden passen; die vergeten te onderzoeken, of de mindere voortreffelijkheid van andere staatsinstellingen ook daarin kan gelegen zijn, dat men er slechts den vorm, niet het wezen van overnam, slechts de plant overbragt, niet den bodem, waarin zij alleen wortel schieten kan.

Niet de republiek, noch het parlementarisme, noch het constitutionalisme, noch eenige andere vorm van regering verdient in het afgetrokkene de beste te heeten. Waar zij worden ingevoerd, terwijl alles ontbreekt wat er leven aan geven moet, zijn hunne dagen geteld en moeten zij voorbijgaan, om voor een anderen gepaster, zij het dan ook lageren vorm van regering plaats te maken.

En indien dan ook de dagen van het parlementarisme op het vaste land van Europa geteld moeten heeten, 't geen ik niet geloof, dan zal het zijn, omdat men zich vergenoegd heeft met het overbrengen van een naam en blijft verzuimen de voorwaarden te vervullen, waaronder het alleen tot bloei geraken kan. Die voorwaarden nu zijn levendige belangstelling in de publieke zaak, welke die van een ieder is, — de gewoonte om steeds voor zich zelven te waken en niet aanhoudend op te zien of anderen ook zoo goed zijn onze pligten te vervullen, — "*public spirit*" en "*self help*", zich openbarende overal, niet slechts waar het groote en algemeene belangen geldt, maar ook in kleine en bijzondere aangelegenheden.

Eerst dan, wanneer men bevroeden zal, dat levendige ontwikkeling van het gewone burgerlijk leven, van het gemeenteleven bovenal, de hechtste steunsels zijn voor een gezond en krachtig staatsleven, zal de ware vrijheid in den besten vorm zich openbaren, zal er een eind komen aan de klagten over absolute handelingen van den vorst, zoowel als over ministeriëele almagt, die beide ten slotte slechts verschillende verschijnselen zijn van dezelfde zaak, — hun grond en verontschuldiging vindend in de laauwheid en dommeligheid der burgers.

LIBRARY OF CONGRESS
0 015 826 247 2